Міністерство освіти і науки України
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»
Навчально-науковий інститут соціально-гуманітарних технологій
Інститут вищої освіти НАПН України
Петрошанський університет (Румунія)
Румунсько-німецький університет Сібіу (Румунія)
Міжнародний інститут менеджменту «IMI-NOVA» (Молдова)
Естонська бізнес-школа (Естонія)
Школа менеджменту університету Тампере (Фінляндія)
Школа освіти Університету Вірджинії (США)
Університет м. Ліон (Франція)
Гданський університет (Польща)
Університет Гейдельберга Славіський інститут (Німеччина)

МАТЕРІАЛИ

І Міжнародної науково-практичної конференції

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ В СУСПІЛЬСТВІ ЗМІН

27-29 квітня 2023 р.

MATERIALS

of I International Scientific and Practical Conference

PRESSING PROBLEMS OF SOCIAL DEVELOPMENT IN SOCIETY OF CHANGES

27-29 of April, 2023

ХАРКІВ, 2023

KHARKIV, 2023

Рекомендовано до друку
Вченою радою Навчально-наукового інституту соціально-гуманітарних технологій Національного технічного університету «ХПІ» (протокол № 4 від 18 квітня 2023 р.)

Редакційна коміся:

Голова:

Кіпенський А.В. Директор Навчально-наукового інституту соціально-гуманітарних технологій Національного технічного університету «ХПІ», доктор технічних наук, професор

Заступники голови редакційної комісії:

Романовський О.Г. Завідувач кафедри педагогіки та психології управління соціальними и ситемами ім. акад. І.А. Зязюна Національного технічного університету «ХПІ», член-кореспондент НАПН України, доктор педагогічних наук, професор

Грень Л.М. Професор кафедри педагогіки та психології управління соціальними системами ім. акад. І.А. Зязюна Національного технічного університету «ХПІ», доктор наук з державного управління, професор

Вчений секретар:

Грибко О.В. Доцент кафедри педагогіки та психології управління соціальними системами ім. акад. І.А. Зязюна Національного технічного університету «ХПІ», кандидат наук з державного управління

Актуальні проблеми соціального розвитку в суспільстві змін : Матеріали І Міжнародної науково-практичної конференції 27-29 квітня 2023 р., м. Харків. За заг. ред. Кіпенського А.В. Х. : НТУ «ХПІ», 2023. 209 с.

Автори несуть повну відповідальність за опубліковані матеріали. Редакційна комісія може не поділяти висловлену авторами позицію.

Містить матеріали І Міжнародної науково-практичної конференції з актуальних проблем соціального розвитку в суспільстві змін.
Рекомендовано для науковців, докторантів, аспірантів, викладачів та всіх, хто цікавиться проблемами соціального розвитку.

Матеріали опубліковано в електронному репозиторії Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут».
Дані репозиторію інтегровано до: OpenAire, Системи Bielefeld Academic Search Engine, системи пошуку у відкритих архівах України та індексуються в Google Scholar.

© Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут», 2023

ВІТАННЯ

Шановні колеги, аспіранти та студенти!

З великим задоволенням вітаю вас з відкриттям першої Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми соціального розвитку в суспільстві змін», яка проходить під егідою науково-навчального інституту соціально-гуманітарних технологій Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»!

Випробовування, що випали на долю нашого суспільства, ще міцніше згуртували освітянську спільноту, яка вболіває за долю українського народу, на вирішення найактуальніших завдань, що повстали перед державою. Саме від людей з високою громадянською позицією, відповідальних і небайдужих до суспільних змін, залежить, якою буде наша країна завтра, прийдешнє і майбутнє її поколінь!

Забезпечення підготовки фахівців, здатних розв'язувати складні спеціалізовані завдання та прикладні проблеми у суспільстві, виховання спеціалістів-лідерів високого рівня у сфері соціального забезпечення і соціальної роботи є запорукою відродження країни, впевненої її ходи уперед.

Шановні учасники конференції! Прийміть мої щирі вітання і побажання плідної роботи і творчого натхнення!

Євген Сокол
ректор НТУ «ХПІ»,
доктор технічних наук, професор,
член-кореспондент Національної академії наук України

Шановні друзі!

Від імені Навчально-наукового інституту соціально-гуманітарних технологій Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» щиро вітаю Вас з відкриттям І Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми соціального розвитку в суспільстві змін».

На наш погляд, розвиток жодного суспільства неможливий без соціальної складової, особливо у теперішній час, коли через останні події доцільність соціальної роботи збільшується кожного дня. Саме тому в інституті відкрито освітні програми «Соціальна робота» – для навчання за першим (бакалаврським) та «Управління у сфері соціального забезпечення» – для навчання за другим (магістерським) освітніми рівнями. Сьогоднішню конференцію ми разом з вами проводимо з метою визначення найважливіших проблем соціального розвитку суспільства, а також – пошуку найефективніших шляхів подолання цих проблем задля майбутнього наших нащадків.

Ми дуже вдячні всім організаторам та учасникам конференції за підтримку та бажаємо всім плідної праці та творчого натхнення під час її роботи.

Андрій Кіпенський
директор ННІ СГТ НТУ «ХПІ»,
доктор технічних наук, професор,
Заслужений працівник освіти України

Шановні колеги!

У складний для країни час проведення І Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми соціального розвитку в суспільстві змін» є значною подією, адже освітяни-лідери завжди знаходяться на позиціях науковості, гуманності, добра і віри у щасливе майбутнє українського суспільства.

Сьогодні зростає потреба у фахівцях, які зможуть надати якісну професійну допомогу людям, що опинились у складних життєвих обставинах. Суспільству змін потрібні мобільні, креативні управлінці, керівники соціальних закладів, уміле керівництво яких сприятиме відновленню і процвітанню країни.

Щиро вітаю учасників І Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми соціального розвитку в суспільстві змін»! Бажаю всім плідної роботи у розв'язанні насущних наукових і практичних питань, що винесено життям на порядок денний!

Олександр Романовський
Завідувач кафедри педагогіки і психології
управління соціальними системами ім. акад. І.А. Зязюна,
доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент
Національної академії педагогічних наук України,
Академік академії вищої школи України,
Академік академії політичних наук України

ФІЛОСОФСЬКО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ДУХОВНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

ВАСЯНОВИЧ Григорій Петрович

д.пед.н., проф., почесний академік НАПН України, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності (Україна, м. Львів)

СВОБОДА ДУХУ ЯК ОНТОЛОГІЧНА І АКСІОЛОГІЧНА УМОВИ БУТТЯ ОСОБИСТОСТІ ПЕДАГОГА

Свобода завжди була і залишається бути фундаментальною основою існування людини, її життєдіяльності. Вона тоді стає вищою цінністю, коли відповідає смисловим чинникам буття. Зазначимо, що в історії філософської, психолого-педагогічної думки не було більш дискусійної проблеми, ніж проблема свободи, свободи духу, свободи волі. Саме свобода виявилася тим «життєвим нервом» всієї західної філософії, яка ставить на порядок денний визрівання нового типу духовності, що вимагає своєю чергою нагального перегляду усталених уявлень про педагогічну науку, взаємодію суб'єктів освітнього процесу. В історії філософської і педагогічної думки до проблеми свободи зверталися Платон і Аристотель, Августин Блаженний і Тома Аквінський, Бенедикт Спіноза і Ян Амос Коменський, Григорій Сковорода і Костянтин Ушинський, Григорій Ващенко і Василь Сухомлинський, Іван Зязюн і Георгій Філіпчук та ін. Всі вони ставили питання про природу реальності (онтологію), людську природу (антропологію), намагалися утворити цілісну систему закономірностей руху культурної свідомості, її ноосферної й ноологічної сутності (В. Вернадський). Вартим уваги є розуміння свободи українським генієм – Григорієм Сковородою, який писав:

Що є свобода? Добро в ній якеє?
Кажуть, неначе воно золотеє?
Ні ж бо – не злотне: зрівнявши все злото,
Проти свободи воно лиш болото.
О, як би в дурні мені не пошитись,
Щоб без свободи не міг я лишитись [4, с. 68].

Г. Сковорода характеризував сутність і зміст свободи людини, а втім – педагога, у сенсі відповідності спорідненій праці, божої радості, самовизначеності, гідності. Філософ і педагог наголошував: душа прагне свободи Духа, а це дається лише досконалим серцям [1, с. 187], отже, розуміння її як реально відчутної і самодостатньої цінності.

Як засвідчує французька вчена – Ж. Рюс, в сучасній західній філософії найбільш фундаментальною залишається бути аксіологічна характеристика свободи (К. Апель, Ю. Габермас, Ж. Делез, М. Фуко та ін) [2]. Справжня філософія свободи духу виступає не лише проти тиранії об'єктивізму чи проти будь-якого сцієнтизму, вона утверджує нові цінності, допомагає адекватно зрозуміти надскладні смисли, факти сучасного життя: індивідуального і суспільного. Філософія і педагогіка повинні відшукати сутності, сукупності

характерних властивостей освітньої дійсності, реальних можливостей позитивних змін і заперечення всього того, що є безплідним, і навіть шкідливим в системі освіти, отже, не має належної духовної цінності. Таке розуміння речей, їх науковий аналіз є особливо вартісним в аспекті пізнання внутрішнього світу не лише студента, а й педагога. Адже йдеться про активне вивчення рівнів інтелектуального розвитку й саморозвитку того чи іншого суб'єкта освітнього процесу, його емоційного стану, реальних духовно-душевних потреб, уявлень, прагнень тощо. Лише так можна уникнути духовної сліпоти, стати на позицію універсальних сутностей. Цьому має сприяти інтенція або спрямованість свідомості особистості, яка згідно з думкою Е. Гусерля повинна бути спрямованою не на пізнання сутності зовнішніх ознак явищ, а на їх внутрішній зміст. Лише так має відбуватися постійний обмін між свідомістю і світом, оскільки свідомість і універсуум задані водночас, утворюють взаємозалежну структуру, де «полюс-суб'єкт-педагог» і «полюс-суб'єкт-студент» наповнюються новим змістом, причому перший не має жодної переваги над другим. Тобто, у такій взаємодії знімається будь-яке протиставлення суб'єкта та суб'єкта. Так реально формується свобода духу, яка є однією із найважливіших складових світогляду особистості.

Розкріпачення духу свободи педагога, яке відбувається нині – є складною проблемою не лише тому, що за умов минулого закритого, авторитарного суспільства існування рабської свідомості стало певною нормою, навіть традицією, а ще й тому, що до цього часу не створено належних соціальних,

духовних умов для вияву вільного, творчого духу освітянина, його діяльність часто-густо формалізується, «заганяється» в певні рамки, отже, позбавляється активної дії він сам, а також його вихованці. Більше того, за останні роки серйозно «зачистили» гуманітаристику. Адже невиправдано алогічно мінімізували навчальні години на мову, літературу, історію, культурологію, філософію, педагогіку, психологію, мистецтво, які є духовно «зарядженими», людино-націє-центричними. Так усе запрограмовано, про що переконливо писав академік І. Зязюн: «Лиходійство програмується системою освіти… адже з неї вилучено програми формування людської душі, «філософії людського серця», основи етичної поведінки – совісті. Вивчене граматичне правило, закон фізики чи математичне рівняння зовсім не гарантують ні людині, ні суспільству блага, бо вони не опочуттєвлені, не гармонізовані єдністю інтелекту і душі, яка є критерієм добротворення» [3, с. 235-236]. Свобода духу педагога має постійно і наполегливо передаватися вихованцям, формувати у них духовні цінності.

Такий стан речей буде втілюватися в життя тоді, коли реально, на законодавчому рівні відбуватиметься захист педагога, а разом з цим і захист всієї системи освіти, її науково-методичне й інформаційне забезпечення, врешті-решт досконалим буде управління освітою, чого сьогодні так бракує освітньому процесу.

Зазначимо, що за сучасних умов великою загрозою не лише системі української освіти, її свободи духу, а й усій земній цивілізації, стала російська бездуховність. Саме вона породжує нелюдську жорстокість, агресію, неймовірний вандалізм. Достатньо сказати, що російські окупанти у повномасштабній війні проти України, знищили десятки вищих навчальних закладів, сотні шкіл і дитячих садочків, величезну кількість об'єктів освітньої й іншої важливої для

життєдіяльності людини інфраструктури. Іде жорстока війна, і українці жодним чином не мають втрачати свободи духу, своїх національних цінностей. Як справедливо пише академік Г. Філіпчук: «Успіх у тривалому двобої залежить від нас, нашої сили духу, національної свідомості, єдності і віри. Щоби вистояти маємо «пізнати себе» у цьому жорстокому середовищі, де безперервно змагаються інтереси, мотивації держав, народів, націй, глобальних інституцій. Для цього треба стати єдиною Нацією. Її свідомість, культурність, освіченість є гарантом національної безпеки» [5, с. 79-80].

Свою громадянську позицію я викладаю у такій поетичній формі:

Не поставите нас на коліна,
Ви, москальські кати-холуї,
Хоч вбиваєте сотні невинних,
Хоч несете смертей врожаї.
Час настане правдивої плати,
Твердо ми на ногах стоїмо,
І за кожного вбитого брата,
Ми вам всемеро ще віддамо.
Ми не люті, ми мирні вкраїнці,
Нам би жати пшеницю, не смерть,
Крові з нас напились ви по вінця,
Крові з нас напилися ви вщерть.
Не поможуть злостиві чеченці,
Що мочили ви їх в нужниках,
Наші Івани, Тараси, Яремці,
Їх знайдуть, не поможе Аллах.
Буде жити свята Україна,
І співатимуть нам солов'ї,
Не поставите нас на коліна,
Ви, москальські кати-холуї!

Список використаної літератури

1. Васянович Г.П. Християнсько-філософський персоналізм Григорія Сковороди (до 300-річчя від дня народження): монографія для студентів та викладачів гуманітарних дисциплін, зокрема викладачів кафедри соціальної роботи, управління та суспільних наук. Львів: «Норма». 2022. 268 с.

2. Жаклін Рюс. Поступ сучасних ідей. Панорама новітньої науки. Переклад з франц. В. Шевкун. К.: Основи. 1998. 669 с.

3. Зязюн І.А. Педагогіка добра: ідеали і реалії : наук.-метод. посіб. Київ : МАУП, 2000. 312 с.

4. Сковорода Г.С. Сад пісень : Вибрані твори. Для ст. шкіл. ; Пер. М. Зерова, П.М. Пелеха, В.О. Шевчука; Передм., упоряд. та приміт. В.В. Яременка]. Київ : Веселка. 1983. 190 с.

5. Філіпчук Г.Г. Напередодні «24»: світовідчування часу. Київ – Чернівці : Букрек, 2022. 416 с.

LOWERY Charles L.
Ed.D., Professor, Virginia Tech (USA, Blacksburg)

EDUCATIONAL LEADERSHIP AS AN INDISPENSABLE COMPONENT IN THE PROCESS OF RESTORATION FOR AN INDESTRUCTIBLE UKRAINE

Leadership, particularly leadership as pedagogy or leadership that is educative, is integral to growth in all societies. However, educational leadership must also serve in any work that is restorative. Restoration requires reimagining, repurposing, and repositioning. This includes having a strong understanding of contingency and adaptive leadership. Leaders must adopt a mindset to rethink ways to recreate and engage themselves with assets and capital that are available (Levi-Stauss, 1966). Leaders that can engage in the bricolage of reimagining and repurposing as an educational endeavor will be critical in the restorative enterprise of rebuilding Ukraine in the days to come. This pedagogy of bricolage is a lens through which leaders consider the implications and dimensions of the building back and remaining resourceful (Jenlink, 2001, 2008, 2015).

In this presentation, I will address the critical aspects of bricolage leadership as an educative force. Through engaging and enlightening citizens and students, leaders can guide their constituents through the actions, habits, and innovations needed to reconsider and rectify life through rethinking their own collective experiences and expertise. Bricolage leaders practice the dyadic efforts of critical bricolage to accomplish this work: resilience and resistance (Bourbeau & Ryan, 2018; Hannegan-Martinez et al., 2022; Rowe et al., 2020; Portnoi & Kwong, 2019; Solorzano & Bernal, 2001), recognition and reification (Fang et al., 2019; Gardner-McTaggart, 2020; Honneth, 2006; Jütten, 2010), reimagining and repurposing (Horner et al., 2019; Irick et al., 2020; Giodorno & Christopher, 2020; Nicol et al., 2020; Oliver, 2016), and repositioning and restoration (Cochran-Smith & Keefe, 2022; Gutierrez, 2013; Hansen & Sandberg, 2020; Miller, 2010; Seife, 2020).

References

1. Berendzen, J. C. (2019). Reciprocity and self-restriction in elementary recognition. In V. Schmitz (Ed.), Axel Honneth and the Critical Theory of Recognition (pp. 13-40). Palgrave MacMillan.

2. Bourbeau, P., & Ryan, C. (2018). Resilience, resistance, infrapolitics and enmeshment. European journal of international relations, 24(1), 221-239.

3. Cochran-Smith, M., & Keefe, E. S. (2022). Strong equity: Repositioning teacher education for social change. Teachers College Record, 124(3), 9-41.

4. Fang, Y. C., Chen, J. Y., Wang, M. J., & Chen, C. Y. (2019). The impact of inclusive leadership on employees' innovative behaviors: the mediation of psychological capital. Frontiers in Psychology, 10, 1803.

5. Gardner-McTaggart, A. C. (2022). Educational leadership and global crises; reimagining planetary futures through social practice. International Journal of Leadership in Education, 25(4), 647-663.

6. Giordano, A. N., & Christopher, C. R. (2020). Repurposing best teaching practices for remote learning environments: chemistry in the news and Oral examinations during COVID-19. Journal of chemical education, 97(9), 2815-2818.

7. Gutierrez, J. (2013). Restorative campus landscapes: Fostering education through restoration. Kansas State University.

8. Hannegan-Martinez, S., Mendoza Avina, S., Delgado Bernal, D., & Solorzano, D. G. (2022). (Re)Imagining Transformational Resistance: Seeds of Resistance and Pedagogical Ruptures. Urban Education, 00420859221092973.

9. Hansen, A. S., & Sandberg, M. (2020). Reshaping the outdoors through education: exploring the potentials and challenges of ecological restoration education. Journal of Outdoor and Environmental Education, 23(1), 57-71.

10. Honneth, A. (2005). Reification: A recognition-theoretical view: The Tanner lectures on human values. Delivered at University of California - Berkeley, March 14–16, 2005.

11. Horner, R. H., Ward, C. S., Fixsen, D. L., Sugai, G., McIntosh, K., Putnam, R., & Little, H. D. (2019). Resource leveraging to achieve large-scale implementation of effective educational practices. Journal of Positive Behavior Interventions, 21(2), 67-76.

12. Irick, E., Eike, R. J., Cho, S., & Kim, M. (2020). Repurposing apparel: A guided process for sustainable design education. International Journal of Fashion Design, Technology and Education, 13(3), 280-291.

13. Jenlink, P. M. (2001). The school leader as “bricoleur”: Scholarly practitioners for our schools. In annual meeting of the National Council of Professors of Educational Administration, Houston, TX.

14. Jenlink, P. M. (2008). Reconceptualizing curriculum studies in educational leadership as bricolage. Journal of Curriculum and Pedagogy, 5(2), 35-39.

15. Jenlink, P. M. (2015). Preparing Teachers as Intellectual Bricoleurs. Teacher Education and Practice, 28(4), 472-480.

16. Jütten, T. (2010). What is reification? A critique of Axel Honneth. Inquiry, 53(3), 235-256.

17. Levi-Strauss, C. (1966). The savage mind [Trans]. George Weidenfield & Nicolson.

18. Miller, M. (2010). Repositioning an ethic of sustainability in early childhood education, with reconciliation as central. Young Children and the Environment, 185-211.

19. Nicol, G. E., Karp, J. F., Reiersen, A. M., Zorumski, C. F., & Lenze, E. J. (2020). "What were you before the war?" Repurposing psychiatry during the COVID-19 pandemic. The Journal of Clinical Psychiatry, 81(3), 18086.

20. Oliver, K. M. (2016). Professional development considerations for makerspace leaders, part two: Addressing “how?”. TechTrends, 60, 211-217.

21. Portnoi, L. M., & Kwong, T. M. (2019). Employing resistance and resilience in pursuing K-12 schooling and higher education: Lived experiences of successful female first-generation students of color. Urban Education, 54(3), 430-458.

22. Rowe, N., Xiong, X., & Tuomeiciren, H. (2020). Dancing from policy to pedagogy in China: Transgressions, surveillance and resistance from students, teachers and institutional leaders. Policy Futures in Education, 18(8), 995-1010.

23. Seife, T. K. (2020). Rethinking, Ethiopian education system: restoration and rectification. The Education Systems of Africa, 1-22.

24. Solorzano, D. G., & Bernal, D. D. (2001). Examining transformational resistance through a critical race and LatCrit theory framework: Chicana and Chicano students in an urban context. Urban Education, 36(3), 308-342.

Dr. MUKUNI Joseph

PhD, Professor in the College of Liberal Arts and Human Sciences, School of Education, Virginia tech (USA, Blacksburg)

ORGANIZATIONAL COMMUNICATION THROUGH THE LENS OF UBUNTU PHILOSOPHY

Every teacher leader needs effective communication skills to succeed. Success entails getting things done through people by communicating to them what needs to be done, how, when, where, and why, in a manner that is clear and acceptable to them. The people with whom a teacher-leader needs to communicate include teachers, students, administrative staff, members of the public, and regulators of education and training.

Within the school, the consequences of ineffective organizational communication include resentment, inertia, absenteeism, and a toxic workplace environment. This could lead to a high rate of teacher turnover, a phenomenon that can be very costly (Sorensen & Ladd, 2020).

Ineffective communication with external stakeholders such as the general public, potential clients, and regulators of education and training can have an adverse impact on the institution's mission, reputation, and survival (Ihlen, 2013).

This presentation suggests that in addition to the strategies that have traditionally been used to enhance organizational communication, teacher-leaders should consider adopting the African philosophy of *Ubuntu* that teaches traits which promote interpersonal harmony. The philosophy of *Ubuntu* derives its name from the African word '*Muntu'* (singular) or '*Bantu'* (plural), meaning 'a person' or 'persons'. *Ubuntu* means humanness or being human (Mukuni & Tlou, 2021).

The traditional strategies for overcoming communication barriers include use of clear and concise language, careful selection of communication method, avoiding communication overload, seeking feedback, and being courteous (Anjali, 2018). Adopting *Ubuntu* traits provides a conceptual framework for being a good communicator because the philosophy emphasizes positive personal qualities such as compassion, cooperativeness, respectfulness, and honesty. These qualities create an interpersonal relationship that enables effective communication. Other tenets of *Ubuntu* that promote effective communication are:

- Acknowledging and overcoming cross-cultural communication barriers.
- Respecting differences as one of the pillars of 'togetherness and connectedness'.
- Valuing multiple perspectives and divergent viewpoints in collaborative problem-solving.
- Paying attention to other people's points of view to find a common ground.
- Practicing active listening and dialogue (Mukuni and Tlou, 2018).

References

1. Anjali, J. (2018). Effective communication. What is Effective Communication? Definition, Characterstics, Skills, Significance, Barriers – The Investors Book
2. Mukuni, J. & Tlou, J.S. (2018). The place of Ubuntu in global education. In Talbot, P., Bizzell, B. & \Kahila, R., (eds.). Cases on Global Competencies for Educational Diplomacy in International Settings. IGI Global.
3. Mukuni J. S., & Tlou, J. S. (2021). Understanding Ubuntu for enhancing intercultural communications. IGI Global.
4. Ihlen, Ø. (2013). Communicating with stakeholders. Encyclopedia of corporate social responsibility, 393-398.
5. Pittman, A. & Lynn, B. (2011). Business Communication. Business Communication Home (westga.edu)
6. Sorensen, L. C., & Ladd, H. F. (2020). The hidden costs of teacher turnover. AERA Open, 6(1), 2332858420905812.

АСЄЄВА Ірина Володимирівна

к.пед.н., Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків);

КОШКАРОВ Юрій Юрійович

к.т.н., с.н.с., Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків)

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ВИКЛАДАЧА ЗВО В УМОВАХ СОЦІАЛЬНИХ ЗМІН

В умовах нових соціальних змін українська освіта зазнала втрат, які суттєво вплинули на її суб'єктів, інфраструктуру, механізм функціонування. Станом на початок лютого 2023 року 2660 закладів освіти постраждали від бомбардувань та обстрілів, 438 з них зруйновано повністю. У регіонах, які розташовані на тимчасово окупованих територіях України, або там, де ведуться активні бойові дії, ступінь пошкоджень визначити неможливо [6].

Не зважаючи на такі втрати, українська освіта продовжує свій розвиток і впевнено рухається у напрямку європейської інтеграції. Якість підготовки фахівців у закладах вищої освіти є одним із центральних завдань, на вирішення яких спрямовується спільна діяльність вищої школи, академічної та галузевих наук [1, с. 191]. В умовах прискорення науково-технічного прогресу й постійного оновлення техніки і технологій їм необхідно бути готовим до самонавчання і самовдосконалення протягом всього активного трудового життя й відчувати внутрішню потребу в цьому. Тільки так вони можуть досягати життєвого успіху, особистісного і професійної самореалізації й забезпечити належну конкурентоспроможність на сучасному складному ринку праці й робочої сили. Крім того, успішна участь у спільній з іншими людьми діяльності вимагає належної професійної компетентності та розвитку професійно і соціально значущих особистісних рис і якостей, високу загальну і професійну культуру, гуманістичну систему цінностей, ерудицію і розвинену інтуїцію.

Сучасне суспільство потребує громадян, які є творцями власного життя та сприяють інноваціям і розвитку світовлаштування [2, с. 19]. Такими творцями є науково-педагогічний склад закладів вищої освіти (далі – ЗВО).

Соціально-педагогічна діяльність – важливий аспект фахової діяльності у закладі вищої освіти. Цієї думки дотримуються дослідники, наукові напрацювання яких пов'язані з організацією, змістом та характером праці викладачів в умовах соціальних змін: Т. Атрощенко, Н. Бахмат, Я. Галета, О. Каленюк, С. Литвиненко, Т. Полухтович та інші.

Погоджуємося з думкою дослідників, що «висока освіченість, професіоналізм, особистісні якості викладачів вищої школи розглядаються як важливий ресурс удосконалення педагогічної майстерності, а це, у свою чергу, скерує здобувачів вищої освіти бути ініціативними, наполегливими, постійно поповнювати свої знання» [5, с. 291]. Важливість освіти і освітнього співробітництва в розвитку і зміцненні стійких, миролюбних і демократичних суспільств є універсальною. Від педагогів сучасне суспільство вимагає не лише теоретичних знань, але й високого рівня практичної підготовки, творчої самореалізації, здатності швидко адаптуватися в умовах інноваційного простору й готувати до цього студентів.

Викладач ЗВО виконує важливі суспільні функції (організаторську, інформаційну, трансформаційну, орієнтовно-регулятивну, мобілізуючу). Водночас педагог завжди має відповідати певним вимогам: високому рівню загальної культури, професійної, педагогічної, соціально-економічної, комунікативної компетентності. Діяльність викладача складається більше як із 40 видів робіт, які можна об'єднати у такі напрями: а) навчально-педагогічна діяльність, б) навчально-методична діяльність, в) організаційно-методична робота, г) науково-дослідна робота, д) виховна робота [4, с. 35].

Сучасні наукові психолого-педагогічні дослідження спрямовані на вирішення проблем, обумовлених визначальними змінами в модернізації змісту освіти, характері і спрямованості, її цілях, завданнях, оптимізації технологій освітнього процесу, перегляду мети і результату освіти. Важливу роль у підготовці фахівців технічної галузі набуває процес формування в нього творчої ініціативи та розвитку творчих здібностей, виховання особистості з розвинутим творчим потенціалом. У цьому контексті значущим стає посилення практико-зорієнтованої освіти, необхідної студентам технічного вищого закладу освіти.

Дослідження, проведене В. Прошкіним, дає можливість виявити реальні проблеми, що виникають у професійній діяльності викладачів та потребують подальшого вирішення. Так, «оцінювання викладачами і студентами різних складників діяльності викладачів дозволило визначити цінність низки компетенцій сучасного викладача вищої школи. Установлено недостатньо високий рівень розвитку низки компетенцій: ставлення до реформ, робота з інформацією та використання ІКТ, лідерські якості, управління освітнім процесом (професійно-педагогічний профіль), інтернаціоналізація освіти та науки, громадянська позиція (соціально-особистісний профіль), популяризація власних наукових досліджень, володіння науковою методологію та дослідницьким інструментарієм (академічний профіль)» [3, с. 97]. Однією з серйозних проблем сучасної системи освіти є недостатній рівень креативності, відповідальності науково-педагогічних працівників в умовах, які вимагають від них творчої діяльності, генерування нових ідей. Випереджальний розвиток освіти зумовлює

необхідність орієнтації на педагогічну майстерність, яка є багатогранною і передбачає, крім знань, використання здатності до творчості, саморозвитку фахівця.

Отже, соціально-педагогічна практика свідчить: бути майстром навчання і виховання є не лише природною особистісною спрямованістю, бажанням викладача, а й його професійним і громадським обов'язком [5, с. 290].

Список використаної літератури

1. Бахмат Н.В. Теорія і практика соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю. Інновації партнерської взаємодії освіти, економіки та соціального захисту в умовах інклюзії та прагматичної реабілітації соціуму: матеріали ІІІ міжнародної науково-практичної конференції. м. Кам'янець-Подільський, Подільський спеціальний навчально реабілітаційний соціально-економічний коледж. 2019. 468 с. С. 191-196.
2. Галета Я. В. Розвиток соціальної зрілості майбутнього вчителя. Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. Випуск 180. 2019. С. 18-24.
3. Інновації педагогічної освіти в умовах викликів сьогодення : монографія / за наук. ред. С. Я. Харченка. К. : Талком, 2019. 343 с. С. 81-97.
4. Педагогіка вищої школи: опорний конспект лекцій. Л.А. Мартинець. Вінниця : ДонНУ імені Василя Стуса, 2019. 40 с.
5. Полухтович Т., Каленюк О. Дослідження якісної характеристики діяльності викладачів. Актуальні питання гуманітарних наук. Вип 55, том 2. 2022. С. 290-294.
6. Право на освіту під час війни, конфлікту та гуманітарної кризи. URL : https://mon.gov.ua/ua/news/pravo-na-osvitu-pid-chas-vijni-konfliktu-ta-gumanitarnoyi-krizi-andrij-vitrenko-vzyav-uchast-u-zasidanni-komitetu-z-pitan-lyudskogo-vimiru-obsyene

КОСТИРЯ Ірина Валентинівна

к.пед.н., доц. Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків);

ПОКЛАД Володимир Геннадійович

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків);

КОРОТЄЄВ Дмитро Володимирович

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків)

КОМУНІКАТИВНІ НАВИЧКИ – ЗАПОРУКА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА

Оскільки на сучасному етапі розвитку вищої школи в Україні розв'язання освітніх завдань лежить у площині комунікації й реалізується шляхом комунікативної взаємодії, вкрай актуальними є питання формування комунікативних навичок майбутнього педагога. Відповідно зростає рівень вимог до комунікативних навичок як основного фактора, що забезпечує викладачу високий професійний рівень. Викладачі, які викладають у вищій школі, стикаються з різними викликами. Найбільшим викликом є відмінності у

здібностях студентів, розбіжність у рівні їх підготовки, що ставить викладачів перед дилемою вибору найкращого методу викладання, який би підходив для всіх груп. Ці виклики разом з необхідністю дбати про навчання кожного студента, підтримувати позитивні стосунки між здобувачами освіти та викладачем, підтримувати мотивацію та ентузіазм студентів, відповідати їх зовнішнім очікуванням змушують приділяти особливого значення комунікативним навичкам майбутніх викладачів.

Орієнтованість системи вищої освіти на компетентнісну парадигму у підготовці майбутніх фахівців налаштовує вітчизняні заклади вищої освіти на формування у здобувачів освіти комунікативних навичок. Питання цієї проблематики визначено у роботах таких відомих вчених, як: С. Клепко, О. Овчарук, О. Пометун, В. Свистун, В. Ягупов, J. Raven, H. Halash, W. Hutmacher. Однією зі складових компетентності викладача є здатність переводити знання в образи, які легко засвоюються і розуміються студентами. Для того, щоб поширювати інформацію серед здобувачів освіти, викладачі повинні вміти викладати конкретну і нову інформацію так, щоб студенти могли легко і чітко зрозуміти зміст і сутність викладеного. Успіх цієї функції обумовлюється комунікативними навичками викладача.

Комунікативні навички є професійно значущими характеристиками для майбутніх викладачів, оскільки вони відносяться до фахівців професійної сфери «людина-людина». Для професій цієї сфери успіх залежить від якості сформованих комунікативних умінь і навичок, спрямованих на передачу, отримання і перетворення інформації у процесі міжособистісних стосунків, а також на встановлення і підтримку контакту. Тому все, що пов’язано з навичками конструктивної та ефективної комунікації, є головним важелем професійної підготовки майбутніх педагогів.

Більшість науковців вважають, що «спілкування слід розглядати як соціально-психологічне, психолінгвістичне явище, а усвідомлення його функцій людьми допоможе останнім ефективніше організувати різні види спільної діяльності. Адже ефективно організоване спілкування впливає на неї, а вона, у свою чергу, починає впливати на спілкування. Особливо важливо глибоко орієнтуватися в цій проблемі вихователям та вчителям, викладачам вишів і студентам, бо від правильно побудованого процесу спілкування залежать розвиток особистості, розумовий прогрес, лінгвістична культура не лише тих, хто навчається, а й тих, хто навчає» [1. с. 130].

Сформовані комунікативні навички є базою ефективного педагогічного спілкування. Педагогічне спілкування є однією з визначальних складових професійної діяльності викладача. Спілкування викладача є методом розв’язання питань навчання здобувачів освіти і направлено на побудову сприятливого середовища і досягнення мети педагогічного процесу.

Сучасна наукова література наводить низку класифікацій щодо функції спілкування. Відома і загальновизнана класифікація визначає такі базові функції спілкування: регулятивно-комунікативну, інформативно-комунікативну, афективно-комунікативну. Інформативно-комунікативна функція пов’язана з передачею і прийомом інформації; регулятивно-комунікативна відповідає за регуляцію людської поведінки; афективно-комунікативна – за емоційну сферу. Усі ці функції взаємозв’язані.

Зазначимо, що всі класифікації виділяють інформативну функцію спілкування, тому що слово є сильним фактором впливу завдяки інформації, яку воно несе. Коли інформація позитивна, тоді здобувач освіти відчуває позитивні

почуття, та навпаки. Викладачі повинні розуміти, що зі слова, починається спілкування з іншими людьми. Словами педагог передає свою педагогічну майстерність здобувачам освіти у процесі професійної підготовки, впливає на них, надихає, навіює, переконує, формує у них світогляд та судження. Підкреслимо, що слово є зрозумілим і продуктивним способом взаємного впливу. Педагогічна практика свідчить, що слово вчителя здатне піднести учня як особистість серед однокласників і в його власних очах, підбадьорити і тим самим поліпшити настрій, поведінку. Невміле ж користування ним може перетворити погану поведінку на девіантну, сприяти проявам агресивності тощо [2].

Формування комунікативних навичок набуває особливого значення у процесі професійної підготовки майбутніх педагогів, тому що ефективність інноваційної педагогічної діяльності неможлива без фахівців, які мають сформовані комунікативні навички. Реалізація сучасних освітніх технологій неможлива, якщо майбутній педагог не оволодіє достатнім рівнем комунікативних навичок, не буде готовим гнучко управляти процесом взаємодії під час освіти, застосовувати комунікативні технології, сприяти взаєморозумінню та ін. Від того, наскільки майбутній педагог володіє комунікативними навичками залежить сприятливий морально-психологічний клімат, ефективність спілкування з точки зору вирішення проблем, гуманізм і демократизм спілкування, результативність встановлення контактів, задоволеність педагога і студентів своєю працею. Сучасні педагоги Т. Лутаєва та Л. Кайдалова підкреслюють, що комунікативні навички, насамперед, є компонентом педагогічної культури здобувача освіти в галузі педагогіки [3].

Комунікативні навички є найважливішими характеристиками сучасного педагога. Перш за все, психологічна інформованість, практична підготовленість до спілкування і бажання спілкуватися є найважливішими характеристиками комунікативних навичок майбутнього педагога, якому потрібно постійно включатися в систему найрізноманітніших комунікативних зв’язків. Професійна компетентність викладача є інтегральною характеристикою, що визначає здібність розв’язувати педагогічні проблеми і завдання, що виникають під час професійної педагогічної діяльності, з використанням знань, педагогічного досвіду, комунікативних навичок тощо. На нашу думку, професійна компетентність – це сума когнітивних і практичних умінь, яка створює нові утворення у свідомості, зокрема, комунікативні навички, що дозволяють майбутньому педагогу бути успішним в педагогічній діяльності.

Отже, професійна компетентність здобувачів освіти неподільно зв’язана з їх комунікативними навичками. Можна стверджувати, що комунікативні навички лежать в основі професіоналізму майбутнього педагога, адже сутність педагогічної діяльності становить взаємодія і спілкування зі студентами.

Список використаної літератури

1. Кириленко Н.М., Кириленко В.В. Формування комунікативної культури вчителя іноземної мови за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. Зб. наук. пр. 2017. Вип. 48. Київ-Вінниця, ФОП Тарнашинський О. В. С. 129 – 132.

2. Татенко В.А., Титаренко Т.М. Рання профілактика поведінки учнів, що відхиляється від норми. Київ, 1989. 123 с.

3. Лутаєва Т., Кайдалова Л. Педагогічна культура: навчальний посібник. Харків. НФаУ. 2013. 156 с.

КРАСІКОВ Михайло Михайлович

к.філол.н., доц., Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків)

УКРАЇНА ЧАСІВ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ: ВИМІРИ УКРАЇНСЬКОСТІ

Питання національної ідентичності завжди особливо гостро постає під час соціальних катаклізмів, а особливо воєн. Російська агресія 2014 р., а тим більше війна, що почалася 24 лютого 2022 р., поставила це питання руба перед кожним мешканцем України: хто ти? Причому це екзистенційне питання постало не як соціально-філософська проблема, а як *життєвий вибір, коли важливі не слова, а дії.* Звісно, люди, схильні до рефлексії, до публічного висловлювання своїх думок у соцмережах чи на наукових форумах, можуть скільки завгодно обговорювати різні аспекти цього питання, однак вирішується воно не у вербальному, а в акціональному плані: *щоденні вчинки, повсякденне життя* кожного українця зараз демонструють, як він відповів на цей начебто абстрактний запит Часу.

Коли йдеться про національну ідентичність, одразу спливають на думку всім відомі маркери, і перший серед них – *мова*. Хто ж не знає, що мова – основа нації? З початком російсько-української війни, особливо на сході України, зокрема значною мірою російськомовних містах, певна кількість людей, які у побуті користувалися російською (насправді, більше суржиком чи російською з більшою чи меншою домішкою українізмів), перейшла на українську, хай і недосконалу, а часом і жахливу (з точки зору філологів), але українську. І це був *акт ментального спротиву* – свідоме відторгнення від «мови окупанта», дарма що для багатьох це була материнська мова і мова власного мислення. Проте такий рішучий крок (наприклад, у Харкові) зробили далеко не всі ті, хто сприйняв війну як *справу, що стосується їх особисто.* Значна частина населення не змінила мовних звичок у приватному спілкуванні, попри те, що серед цих людей чимало військових, волонтерів (тих, хто плете маскувальні сітки, в'яже шкарпетки для військових, допомагає пораненим у шпиталях, постраждалим ВПО, інвалідам, багатодітним родинам, старим самотнім тощо), людей мистецтва, які влаштовують заходи на підтримку ЗСУ і всілякі патріотичні художні акції, і навіть журналістів, які активно в публічному просторі демонструють свою відповідальну позицію як «свідомих українців». Це сталося тому, що ці люди не сприймають російську як політичний чинник чи ідеологічний феномен, а ставляться до неї виключно *інструментально*, тобто нейтрально, попри те, що хтось їх за це може засуджувати. Будь-який інструмент (наприклад, ніж чи сокира) – не поганий і не хороший в етичному сенсі, все залежить від використання: хірург ножем рятує людину, бандит ножем калічить чи губить її. Російською київський поет Олександр Кабанов, знаходячись на цілком проукраїнських позиціях, пише геніальні вірші, в яких, можливо, краще і глибше, ніж його україномовні колеги, схоплює нерв того, що відбувається зараз. У Давній Греції ніж, яким вбили людину, могли засудити до вигнання з міста. Засуджуючи чи офіційно

забороняючи використання якоїсь мови в публічному просторі, ми уподібнюємося еллінам, що, звісно, приємно і наближає нас до Європи, принаймні часів Арістофана. Однак, здається, сучасні реалії довели, що *мова виявляється факультативним маркером українськості.*

Національна ідентичність невіддільна від шанування власної історії – це теж беззаперечна аксіома. Але, незважаючи на всі зусилля вчителів і просвітницьку роботу ентузіастів, безліч історичної інформації у ЗМІ (хай і не завжди фахової та об'єктивної), знання історичних фактів у пересічних громадян, які зростали в пострадянській Україні, м'яко кажучи, відносні, а люди, які вчилися у радянських школах, часто не можуть позбутися «совкових» стереотипів і взагалі навіть не знають діячів української історії та культури, чиї імена з'явилися в останні 30 років. Автор цих рядків, приймаючи в ХПІ влітку 2022 р. вступні іспити з історії, далеко не від кожного абітурієнта віком від 17 до 40 років міг почути правильну відповідь на питання, коли ж Україна стала незалежною чи про те, які події сталися у 1917 році. А за результатами дослідження Київського міжнародного інституту соціології, «80% опитаних оцінили свій інтерес до історії України як високий, і лише 1% зовсім не цікавляться історією України. 69% респондентів почали більше цікавитися своєю історією України за останнє десятиліття. Стільки ж – протягом останнього року» [2]. Наскільки ці бадьорі реляції відповідають дійсності, наскільки репрезентативною була вибірка? Важко повірити, що в усій Україні до С. Бандери лише 5% ставляться цілком негативно і 6% скоріше негативно, хто такий Ватутін не знають лише 30% населення, а хто така О. Теліга – 44 %. Серед військових та волонтерів відсоток людей, які добре знають хронологію історичних подій в Україні і не знаходяться в полоні численних міфів [див.: 1], мабуть, не надто високий, хоча такого «тестування», звісно, ніхто не проводив і не проводитиме. Однак *неповне знання історії не заважає цим героїчним людям гідно виконувати свій громадянський обов'язок.*

Ще один важливий параметр національної ідентичності (про який зазвичай пишуть теоретики) – *зажуреність у культуру рідного краю, плекання традицій, знання фольклору* тощо. Але чи кожен український патріот доведе до кінця хоч одну народну пісню, навіть найвідомішу? Чи у кожного українця є вишиванка? А ті, у кого вона є, як часто її носять? Чи всі українці жити не можуть без самогону, сала, борщу та вареників і на Масляну (яку насправді начебто треба називати Колодієм) просто гидують млинцями як «суто російським» атрибутом свята? А чи у всіх у хаті висить під рушниками портрет Шевченка і під подушкою лежить томик поезій Лесі Українки? А у скількох у навушниках звучать твори Лисенка і Скорика? Звісно, всі ці стереотипізовані зовнішні і «внутрішні» ознаки української культурності не притаманні великій кількості громадян нашої держави. Але чи є інакший modus vivendi антипатріотичним?

Війна з кришталевою ясністю довела: *українськість – прагнення захистити рідну землю, не говорячи красивих слів.* Це безпосередня участь у бойових діях і спорядження армії, яке стало справою тисяч волонтерів. Якщо людина ідентифікує себе як *часточку українського народу*, вона не каже, що держава повинна повністю забезпечувати армію, вона *рада* зробити хоч щось задля перемоги. Якщо молода здорова людина відчуває себе *українцем (українкою),* вона рветься на фронт, навіть маючи офіційні підстави не ризикувати життям. Якщо людина дійсно усвідомлює себе *громадянином*

України, вона розуміє, що під час війни замало добре виконувати свою соціальну функцію, працюючи за фахом, отримуючи зарплатню чи прибуток, купуючи вітчизняну продукцію і таким чином поповнюючи бюджет країни. К. Маркс недарма вважав вільний час членів суспільства головним багатством держави. На жаль, більшість людей в Україні навіть зараз налаштовані проводити вільний час у розвагах, відпочинку, спілкуванні у колі сім'ї чи друзів. Волонтерський рух в Україні з 2014 р. – настільки масштабне явище, що є навіть державне свято День волонтера, а в Харкові у 2015 р. вул. Соціалістична була перейменована на Волонтерську. Чимало волонтерів загинуло, рятуючи людей із небезпечних районів, намагаючись довезти до когось гуманітарну допомогу. Проте кількість волонтерів «на душу населення» насправді мізерна, та й щоб бути волонтером, треба мати до цього хист, а не лише бажання. Справжнє волонтерство – це цілком професійна робота, часто виснажлива фізично і психологічно, причому цілком безкорислива. Але вільний час, відданий тим, хто потребує допомоги, – справді величезне суспільне багатство. Отже, українськість сьогодні – не патріотична риторика чи етнічна атрибутика, а те, що добре звучить в усьому світі англійською – *stand with Ukraine.*

Список використаної літератури

1. Красіков М.М. Деісторізація як сучасна проблема українського суспільства. Матеріали IX Міжнародної науково-практичної конференції «Розвиток сучасного українського суспільства у соціологічному вимірі». 25 листопада 2022 р., м. Харків, Україна. Харків, 2023. С. 22-26. URL : http://web.kpi.kharkov.ua/sp/wp-content/uploads/sites/95/2023/03/Zbirnik_tez__listopad_2022_kaf_SPU.pdf

2. Куліш П. Переважна більшість громадян цікавляться історією України : опитування. 27.03.2023. URL : https://gwaramedia.com/perevazhna-bilshist-gromadyan-czikavlyatsya-istoriieyu-ukraini-opituvannya/?fbclid=IwAR2YCMs_2MKeJ2dqMPI-GiQLCu5Z-7MnchLD3WJA9LiOfUS6qb_ukXDbhJ0

ЛЕБЕДИК Леся Вікторівна

д.пед.н., доц., Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка, (Україна, м. Полтава)

ФІЛОСОФСЬКО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО І ДУХОВНОГО РОЗВИТКУ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Розглянемо філософсько-педагогічні аспекти інтелектуального і духовного розвитку майбутнього фахівця соціальної роботи, зокрема ситуативні та особистісні чинники, які впливають на його інтелектуальну і духовну діяльність у сфері соціальної роботи.

Проблема управління інтелектуальним і духовним розвитком майбутнього фахівця, у т. ч. соціальної роботи, є надзвичайно актуальною, що засвідчують як наші попередні дослідження [1, с. 228–231; 4, с. 201–207; 5,

с. 349–351], так і дослідження В. Стрельнікова [2, с. 180–250; 3, с. 354–357; 4, с. 201–207; 5, с. 349–351], на які спираємося у цій роботі.

Методи стимуляції інтелектуальної і духовної діяльності майбутнього фахівця, у т. ч. соціальної роботи, розглядалися у вітчизняній філософській, психологічній, педагогічній, технічній літературі, зокрема, обговорюється проблема: чи можна навчити інтелектуальній і духовній діяльності? Однак, на думку більшості філософів і психологів, питання ставити так не має сенсу, бо інтелектуальна і духовна діяльності фахівця соціальної роботи мають певний неалгоритмічний характер. Тому слід враховувати чинники, які стимулюють чи гальмують інтелектуальну і духовну діяльність фахівця соціальної роботи.

Чинники, які впливають на інтелектуальну і духовну діяльність фахівця соціальної роботи, можуть бути двох видів: а) ситуативні; б) особистісні. До другої групи (особистісних) відносяться стійкі властивості особистості, риси особистості, риси характеру людини, які можуть впливати на інтелектуальну і духовну діяльність фахівця соціальної роботи, викликану певною ситуацією.

Ситуативними чинниками, які негативно впливають на інтелектуальні та духовні можливості майбутнього фахівця соціальної роботи, є: а) ліміт часу; б) стан стресу; в) стан підвищеної тривожності; г) бажання швидко знайти рішення; д) занадто сильна чи слабка мотивація; е) наявність фіксованої установки на конкретний спосіб рішення; є) невпевненість у власних інтелектуальних і духовних силах, викликана попередніми невдачами; ж) страх; підвищена самоцензура; з) спосіб подання умов задачі, який провокує неправильний шлях її вирішення та інші.

Особистісні чинники, які так само негативно впливають на процес інтелектуальної і духовної діяльності фахівця соціальної роботи, такі: а) конформізм (згода); б) невпевненість у своїх інтелектуальних і духовних силах, що сприяє загальній низькій самооцінці; в) занадто сильна самовпевненість; г) емоційна пригніченість; д) стійке домінування негативних емоцій; е) уникнення ризикової поведінки; є) домінування мотивації уникнення невдачі в духовних й інтелектуальних сферах над мотивацією прагнення до успіху; ж) висока тривожність як особистісна риса; з) сильні механізми особистісного захисту та ін.

Дослідження науковців засвідчують важливу роль підсвідомих процесів у знаходженні інтелектуальних і духовних рішень. Таким чином, більшість чинників мають зв’язок із посиленням наявних бар’єрів між свідомістю і підсвідомістю.

Особистісними рисами, які сприяють інтелектуальній і духовній діяльності фахівця соціальної роботи, є: а) впевненість у своїх силах; б) домінування емоцій радості і навіть інтелектуальна агресивність; в) інтелектуальна схильність до ризику; г) відсутність страху здатися чимось дивним і незвичайним; д) відсутність конформізму; е) добре розвинуте почуття гумору; є) наявність багатої за інтелектуальним і духовним змістом підсвідомості – бачити різноманітні сни, володіти надмірною чутливістю тощо; ж) схильність до інтелектуального і духовного фантазування і побудови цікавих проєктів і планів на майбутнє та ін.

Часто у інтелектуальних і духовних особистостей фахівців соціальної роботи проявляється деяка дитячість, яка навіть доведена до інфантилізму. Секрет успішної інтелектуальної і духовної діяльності фахівця соціальної роботи у збереженні юності, здатності вчитися на все життя.

Більшість дослідників інтелектуальних і духовних особистостей прагнули сформулювати головну якість інтелектуальної і духовної особистості, яка є основою здатності до інтелектуальної і духовної діяльності. За всього розмаїття конкретних наукових формулювань, майже всі науковці говорять приблизно те ж саме: інтелектуальна і духовна особистість є вільною особистістю, а вільна особистість – це така особистість, яка може бути собою, чути своє «Я» (за К. Роджерсом).

Головною якістю інтелектуальної і духовної особистості у англомовній літературі часто називають почуття самоідентичності – «The Sense of Personal identity». Інтелектуальна і духовна людина має цінувати саме свою унікальну і неповторну особистість, як у всіх інших людей, не соромитись її. Бо будь-який інтелектуальний чи духовний акт – форма духовного «самороздягання». Хороша лекція чи бесіда на соціальні проблеми передбачає експромт, імпровізацію. Тільки в цьому випадку клієнт соціального педагога стає співучасником інтелектуального і духовного процесу і стає здатним не просто засвоїти систему соціальної роботи, що передаються за допомогою щойно озвученого тексту, а й вникнути у значення, особистісні смисли соціальної роботи, які зародились у цей момент, на цьому місці.

Методами стимуляції інтелектуальної і духовної діяльності фахівця соціальної роботи є прийоми, які дають змогу зняти або послабити бар'єри між свідомістю та підсвідомістю фахівця соціальної роботи, критичних установок і цензури свідомості, які по'вязані, приміром, із використанням алкоголю, наркотиків, технік гіпнозу, методів вирішення завдань соціальної роботи із застосуванням пошуку тощо. Поширеними є: а) методика мозкового штурму, суть якої полягає у розподілі між майбутніми фахівцями соціальної роботи інтелектуальної і духовної діяльності – одна група студентів генерує гіпотези за умови заборони будь-якої критики, а інша оцінює їх реальну значимість; б) методика синектики, суть якої полягає у навчанні майбутніх фахівців соціальної роботи генерувати аналогії різного типу; в) метод складання таблиць; г) тренінг упевненості в собі; д) тренінг сенситивності тощо.

Список використаної літератури

1. Лебедик Л.В. Критерії розвитку інтелектуального обдарування особистості майбутнього фахівця у сфері соціальної роботи. Обдаровані діти – скарб нації : матеріали Міжнар. наук.-практ. онлайн-конф. (м. Київ, 8–11 груд. 2020 р.). Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2020. С. 228–231. URL : http://novyny.ostriv.in.ua/publication/code-7E317C4119BB9/list-8C72DA5726

2. Стрельніков В. Ю. Педагогічні основи забезпечення особистісного і професійного розвитку студентів засобами інноваційних технологій навчання : монографія. Полтава : РВВ ПУСКУ, 2002. Кн. 1. 295 с. С. 180–250.

3. Стрельніков В.Ю. Побудова механізму розвитку інтелектуального обдарування особистості майбутнього фахівця зі спеціальної освіти. Обдаровані діти – скарб нації : матеріали Міжнар. наук.-практ. онлайн-конф. (м. Київ, 8–11 груд. 2020 р.). Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2020. 434 с. С. 354–357. URL : http://novyny.ostriv.in.ua/publication/code-7E317C4119BB9/list-8C72DA5726

4. Стрельніков В.Ю., Лебедик Л.В. Розвиток креативності майбутнього фахівця соціальної роботи в епоху цифрової реальності. Філософія для дітей: сучасний стан і перспективи розвитку: матеріали Всеукр. наук.-практ. онлайн-

конф. (Київ, 25, 26 трав. 2021 р.). Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2021. С. 201–207. URL : http://www.iod.gov.ua/images/files/SB_25_260521.pdf

5. Strelnikov V. Yu., Lebedyk L.V., Hura T. V., Sysoieva S. I., Stankevych S. V., Shapovalova E. V., Avilova O. Ye. Leadership and social work in the environmental management system. Ukrainian Journal of Ecology. 2021. № 11 (2). C. 349–351. URL : https://www.ujecology.com/articles/leadership-and-social-work-in-the-environmental-management-system.pdf

MiaoKe

student-master, National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute" (Ukraine, Kharkiv);

LAPUZINA Olena Mykolayivna

Candidate of Pedagogic Sciences, Associate Professor, National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute" (Ukraine, Kharkiv)

FUTURE DEVELOPMENT OF HIGHER EDUCATION

Education, as a social and practical activity that coexists with human society, has been on the historical stage of social progress and has become a strategic focus of modernization of human society, which is becoming more and more important with the development of society. As a product of social productivity development to a certain stage and the highest level of education system, higher education has become the base and source of talent training and scientific progress in modern society. Human society generally recognizes the truth that the competition of modern society is the competition of science and technology, and the competition of science and technology is the competition of talents, and the competition of talents is the competition of education. In our opinion, under the condition of compulsory education in all countries in the world, the essence of education competition is the competition of higher education. This is the new concept given to us by the times. With the improvement of productivity and the rapid development of science and technology, modern higher education, as a means to transform science and technology into productivity, is not only an important social system in modern society, which has an important influence on the change of social structure and the whole spiritual life, but also an important factor in developing productivity and improving the quality of the nation, which is manifested in some form in any social system. The role of higher education will be more obvious in the future society.

Higher education occupies a strategic position in the future development of society. Although higher education itself is not directly involved in the production process, it improves the quality of the labor force and the intelligence of the workers. Once this intelligence is combined with the means of production, it can create great material wealth. Higher education can not only transmit information and process information, but also create information. And information, like materials and energy, is one of the three pillars of the future society. This determines that higher education

is the cause of the future, and its significance and influence in society will change dramatically, not only raising the decisive strategic position of higher education as a social function accordingly, but also playing a leading role in society and its development. The level of development of higher education is a condition for the survival of the future state and a guarantee of competition. The emerging science and technology have issued a comprehensive challenge to the intelligence of people. This trend will become even more pronounced in the future society, where the practical activity of mankind in transforming society will be pushed to such a high level of intelligence that all members of society will need to have a high level of intelligence to survive in the future society.

Experts and scholars said that the world is facing the unprecedented changes in a century, a new round of technological revolution and industrial revolution is emerging, the development of big data, cloud computing, AI and other new technologies are constantly reshaping the form of education, the way of knowledge acquisition and transmission, the relationship between teaching and learning is undergoing profound changes, requiring higher education must speed up the modernization.

The development of science and technology in the new era has entered a new stage, and the scientific research of universities should be transformed from quantity accumulation to quality improvement. According to Lei Chaozhi, director of Science and Technology Department of Ministry of Education, the ultimate goal of science and technology is to create value, and the high quality development of economy must be supported by the high quality development of science and technology, We will use scientific research to improve teachers' education and broaden students' horizons, and use real work and practical work to help build a strong science and technology nation. For a broader future, we should further implement the new concept of development, serve the development pattern and promote the high-quality development of universities.

The development of higher education is a historical necessity, with its realistic foundation and future social conditions. Modern production is premised on education and is supported by education. From the viewpoint of the world's future, the socio-economic functions of education are becoming more and more important, especially higher education is more important. The development of culture and science in a country ultimately depends on the quantity and quality of the talents trained in higher educational institutions, as well as on the development of the national economy of a country. Today's scientific and technological achievements determine tomorrow's production methods and production levels, while today's education determines tomorrow's scientific and technological achievements. In the late industrial society, which is called information society or technology society, it can be said that it is "advanced education society" or "education society". The development of higher education is the bridge to the future.

References

1. Li Chengzhong, Wang Xusun, "Educational Control Theory" Northeast Normal University Press 1986-1.

МОТЕНКО Ярослав Володимирович

к.і.н., доц., Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків);

ШИШКІНА Євгенія Костянтинівна

к.і.н., доц., Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків)

ЗДОБУВАЧ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК ОБ'ЄКТ ІДЕОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ

Розгортання російської повномасштабної збройної агресії проти України, що триває з 24 лютого 2022 року зумовлює необхідність посиленої уваги держави, громадянського суспільства і, зокрема, викладацького корпусу до організації ефективної протидії інвазійному впливу у вітчизняному освітньо-інформаційному просторі. Метою пропонованого дослідження є аналіз особливостей навчально-виховного процесу у вищій школі України як системи протидії суспільно-деструктивному впливові пропаганди країни-агресора.

Передусім, відзначимо, що згідно Закону України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» (Розділ І. Стаття 5) робота закладів вищої освіти (ЗВО) в Україні базується на принципі політичної неупередженості, тобто недопущення під час навчального процесу політичної агітації, пропагування або рекламування політичних партій, рухів чи ідеологічних течій [3]. Закон «Про освіту» (Розділ І. Стаття 6) гарантує невтручання в освітній процес релігійних організацій [2]. Безпечне освітнє середовище передбачає для осіб, які навчаються у ЗВО, можливість доступу до публічних освітніх, наукових та інформаційних ресурсів, у тому числі, в мережі Інтернет, електронних підручників та інших мультимедійних навчальних ресурсів [2].

Водночас державна політика у сфері вищої освіти вимагає від учасників навчального процесу сприяння утвердженню української національної та громадянської ідентичності, вихованню патріотизму, формуванню оборонної свідомості, тобто готовності громадянина до захисту незалежності і територіальної цілісності України та її національних інтересів (Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності»: Розділ І. Стаття 3) [3]. Провідними напрямками вирішення цього завдання є формування у здобувачів освіти усвідомлення нерозривності їхнього особистого зв'язку з національною історією українського народу, ознайомлення з біографіями видатних державних діячів України, акцентування уваги на вивченні досвіду національно-визвольної боротьби. Таким чином, було б логічним припустити, що здобувачі вищої освіти будуть оволодівати компетентностями оборонної свідомості, опановуючи відповідні історичні дисципліни. До того ж, ознайомлення з методикою наукової критики історичних джерел, на нашу думку, мало б стати важливою передумовою для формування у студентів навичок критичного мислення і медіаграмотності, що згідно діючого законодавства належить до

основних складових національно-патріотичного виховання (Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності»: Розділ І. Статті 5, 9) [3].

Натомість, внаслідок масштабного скорочення обсягу суспільствознавчих дисциплін у навчальному навантаженні ЗВО України протягом 2014-2015 років для здобувачів вищої освіти було перетворено на зручний об'єкт для інформаційно-психологічного впливу з боку Росії. Необхідність використання студентами веб-ресурсів мережі Інтернет зумовило активне застосування цифрового середовища російськими органами пропаганди для інвазійного інформаційного впливу. Так, наприклад, з початком гібридної фази російсько-української війни у 2014 році одним з розповсюджувачів політичного наративу країни-агресора став російськомовний розділ онлайн-енциклопедії «Вікіпедія», а ретрансляцію кремлівської ідеології здійснювали понад 400 веб-ресурсів, присвячених популяризації російської історії. Протягом 2020-2021 рр. у медіасфері України одними з найпопулярніших за кількістю відвідувань (до 42 мільйонів переглядів на місяць) були сайти, інформаційний контент яких на 63 % складався з проросійських наративів [1]. Важливою складовою російської пропаганди в українському сегменті Інтернету окрім україномобського контенту були й антизахідні наративи, які тенденційно описували політичне й суспільно-економічне життя провідних країн-членів Північноатлантичного альянсу. Найчастіше публікувалися матеріали викривального характеру, спрямовані на дискредитацію співпраці України із західними партнерами (37 % проросійської дезінформації в українських медіа [5].

Активне використання здобувачами вищої освіти соціальних мереж створило додаткові можливості для просування в їхньому середовищі проросійських наративів. Так, наприклад, у лютому 2022 року було виявлено російськомовний анонімний телеграм-канал «Війна з фейками». У перші два тижні свого існування він набрав 700 тис. тих, хто підписався на нього. Автори каналу, імітуючи розвідку на основі відкритих джерел, заперечували здійснення військових злочинів російською армією [4].

Таким чином, на сучасному етапі необхідною умовою для формування у здобувача вищої освіти оборонної свідомості є усунення невиправданих перепон для повноцінного застосування історичних дисциплін як інструменту протидії ворожому інвазійному впливу в інформаційно-освітньому просторі України.

Список використаної літератури

1. Дискредитація Байдена та «Україна винна у війні». Антизахідні та проросійські наративи в українських онлайн-медіа у 2020–2021 роках. Інститут масової інформації. 2021. 8 червня. URL : https://imi.org.ua/monitorings/dyskredytatsiya-bajdena-ta-ukrayina-vynna-u-vijni-antyzahidni-ta-prorosijski-naratyvy-v-ukrayinskyh-i39592

2. Закон України Про освіту № 2145-VIII від 05 вересня 2017 року. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text

3. Закон України Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності №2834-IX від 13 грудня 2022 року. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text

4. Лазарук Карина. «Война с фейками» та шизофашизм. Як Росія створює та поширює дезінформацію. 2022. 18 липня. URL : Інститут масової інформації https://imi.org.ua/monitorings/vojna-s-fejkamy-ta-shyzofashyzm-yak-rosiya-stvoryuye-ta-rozpovsyudzhuye-dezinformatsiyu-i46806

5. Проросійська і антизахідна конспірологія в інформаційній війні. Ключові тренди 2020-2021 рр. Дослідження Інституту масової інформації та Детектор Медіа. URL : Інститут масової інформації https://imi.org.ua/books/prorosijska-i-antyzahidna-konspirologiya-v-informatsijnij-vijni-i39620

МУНТЯН Ігор Валерійович

здобувач третього рівня вищої освіти, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків)

КОМПЕТЕНТНІСНИЙ ПІДХІД ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ПРАКТИЧНОГО МИСЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ АГРАРНИХ ЗАКЛАДІВ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ

На початку XXI століття перед професійною освітою України постали нові завдання, висунуті суспільством і потребами військового часу. Потрібно вже сьогодні готувати майбутніх фахівців для відновлення економічного простору країни у повоєнний час, зокрема майбутніх інженерів аграрних закладів. Розвиток суспільства зумовлює необхідність модернізації та удосконалення фахової передвищої освіти майбутніх фахівців-аграріїв на підставі компетентнісного підходу з врахуванням провідного досвіду країн Європейського Союзу.

Багато хто з сучасних дослідників професійної освіти займається дослідженнями з наукової організації освітнього процесу (І. Бех, Г. Васянович, В. Кремень). Перехід сучасної освіти до компетентнісно-орієнтованої парадигми, було обумовлено численними дослідженнями компетентнісного підходу таких науковців як С. Клепко, О. Овчарук, Дж. Равен, Г. Халаш, В. Хутмахер. Одним із напрямів удосконалення професійної компетентності майбутніх інженерів-аграріїв є формування у них практичного мислення на базі вимог, висунутих сучасним суспільством до особистості фахівців аграрних закладів. Питання розвитку інтелекту та практичного мислення особистості досліджували світові науковці: Guilford J.P. Lipman O.R., Sternberg J. and Wagner R.K., Scribner S., Thurstone L.L., Wechsler D., Wertheimer M. Проблемами формування практичного мислення у здобувачів освіти займались такі вітчизняні вчені як: Л. Засєкіна, С. Кравченко, І. Лялюк, І. Пасічник, Н. Пов'якель, М. Смульсон. Проаналізувавши підходи цих науковців до визначення практичного мислення як складової професійної компетентності фахівців взагалі і майбутніх інженерів аграрних закладів зокрема, ми можемо зробити висновок, що практичне мислення є необхідною складовою професійного становлення майбутнього спеціаліста у аграрної сфері діяльності. Вважаємо, що практичне мислення майбутніх інженерів аграрних закладів фахової передвищої освіти – це мислення на основі думок і висновків, що виникають під час розв'язання конкретних практичних завдань професійної сфери аграріїв. Оскільки теоретичне мислення – це пізнання законів і правил, то основне завдання практичного мислення фахівця-аграрія знаходиться в практичній площині і стосується розробки засобів практичного перетворення дійсності шляхом постановка мети, створення плану, проекту, схеми діяльності в аграрній сфері.

Роль практичного мислення як складової професійної компетентності майбутніх інженерів аграрних закладів фахової передвищої освіти є однією з важливих умов їх ефективної професійної діяльності, необхідна складова професіоналізму сучасного фахівця-аграрія, зумовлюється високим рівнем опанування професійними знаннями, уміннями та навичками. Володіння практичним мисленням на високому рівні сприяє не тільки розвитку професійної компетентності, а також допомагає кар'єрному зростанню інженерів-аграріїв. Вважаємо, що професійна компетентність уявляє собою системну, інтегративну єдність, синтез інтелектуальних і навикових складових (діяльнісного і когнітивного, включаючи і узагальнені знання, і вміння, і навички), особистісних характеристик і досвіду, що дозволяють людині використовувати свій потенціал, здійснювати складні види діяльності, оперативно й успішно адаптуватися в постійно змінюваному суспільстві і професійної діяльності. Професійна компетентність не зводиться до окремих якостей особистості, їх сумі або до певних знань, умінь, навичок. Вона відображає не тільки потенціал людини і здатність його використовувати, але і породжує нові явища, якості життя і діяльності, що дозволяють людині бути успішним. Можемо зробити висновок, що вміння: використовувати свій потенціал, здійснювати складні види діяльності, оперативно й успішно адаптуватися в постійно змінюваному суспільстві і професійної діяльності обумовлюються практичним мисленням особистості і є запорукою досягнення успіху у сферах діяльності, зокрема професійної.

Практичне мислення виступає у ролі рушійної сили, що спрямовує майбутнього інженера-аграрія на успіх саме в практичній діяльності. Звісно, одного лише практичного мислення для професійного успіху недостатньо. Без знання закономірних та істотних зв'язків в певній галузі дійсності фахівець-початківець не зможе бути успішним на ринку праці. Але робота практичного розуму безпосередньо вплетена в практичну діяльність і піддається безперервному випробуванню практикою, тоді як робота теоретичного розуму зазвичай піддається практичної перевірки лише у своїх кінцевих результатах. Звідси та своєрідна «відповідальність», яка притаманна практичному мисленню. Звідси і орієнтація роботодавців не просто на випускників закладів фахової передвищої освіти, а на фахівців, що мають певний досвід вирішення конкретних практичних професійних завдань.

Європейською рамкою кваліфікацій поняття компетентності визначено як знання, уміння й компетенції [1, с. 4]. Національна рамка кваліфікацій розглядає компетентність як знання, уміння, здатність до комунікації, автономія та відповідальність особистості [2]. Аналогічне визначення є й у Болонському глосарії, – компетентність розглядається як сума знань, умінь та навичок [3]. Компетентність фахівця вказує на його здатність до застосування знань на практиці, на готовність до викликів реальної професійної діяльності. Д. Равен пропонує розглядати компетентність як сукупність навичок, здібностей, диспозицій та ролей, що притаманні фахівцю, які проявляються в його когнітивній, емоційній та поведінковій сфері та забезпечують високий рівень ефективності діяльності [4, с. 253-255]. Це визначення вдало підкреслює складність структури компетентності та її зв'язок з практикою. З огляду того, що саме компетентнісний підхід покладається в основу реформування системи освіти в Україні, ми вважаємо, що практичне мислення особистості відповідає

за на переході від абстрактного мислення до практики й забезпечує взаємодію між різними компетентностями майбутнього інженера-аграрія. Застосування компетентнісного підходу, на думку І. Беха, «відображає актуальні потреби суспільства, особливо ринку праці» [5, с. 26]. Реалізація системою фахової передвищої освіти у підготовці майбутніх фахівців-аграріїв компетентнісного підходу сприяє формуванню у них практичного мислення, спрямованого на вирішення професійних завдань в умовах дефіциту часу, або побудови певної моделі розв'язання практичної задачі чи проблеми, коли необхідна інтеграція теоретичних знань і практичних умінь з різних предметних сфер.

Таким чином, сучасна наука та практика розглядає відповідність фахівця професійним вимогам у термінах компетентностей; зважаючи на специфіку інженерної діяльності, найбільше значення для забезпечення успішності інженера-аграрія в сучасних умовах мають професійна компетентність, необхідною складовою якої є практичне мислення. Практичне мислення необхідно формувати у закладах фахової передвищої освіти саме на підставі компетентнісного підходу.

Список використаної літератури

1. Європейська система кваліфікацій. URL : http://fedmet.org/files/Sector%20Skills%20Council/World%20Experiance/EQF.pdf

2. Про затвердження Національної рамки кваліфікацій України : постанова Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 р. № 1341. URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/ 1341-2011-%D0%BF

3. Болонський глосарій. URL : http://bologna.owwz.de/glossar.html.

4. Raven, J. Competence in Modern Society: Its Identification, Development and Release. Publisher: H.K. Lewis. 1984. 251 p.

5. Бех І.Д. Теоретико-прикладний сенс компетентнісного підходу в педагогіці. Педагогіка і психологія. 2009. № 2. С. 26–31.

РУДНЄВ Олександр Віталійович

старший науковий співробітник, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків)

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ І ЙОГО РОЛЬ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

У Національній доктрині розвитку освіти законодавець визначає освіту як стратегічний ресурс поліпшення добробуту людей, забезпечення національних інтересів, зміцнення авторитету і конкурентоспроможності держави на міжнародній арені. Освіта відіграє ключову роль для реформування усіх сфер суспільного життя. Освіта формує людський капітал, є основою успішної соціалізації особистості, її економічного добробуту, запорукою поступального розвитку суспільства, об'єднаного спільними цінностями і культурою.

Мета освіти – всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, й необхідних для успішної самореалізації компетентностей.

Дистанційне навчання – це така освітня система, при якій використовуються традиційні і інноваційні методи і засоби навчання, а основу освітнього процесу складає цілеспрямована і контрольована інтенсивна

самостійна робота студента, слухача, які можуть займатися у зручному для них місці й за індивідуальним розкладом, маючи при собі комплект спеціальних засобів навчання і погоджені можливості контакту з викладачем [5, с. 212].

Українська ж система освіти була вимушена перелаштовуватися вдруге після повномасштабного вторгнення росії на територію України 24 лютого 2022 року. Вона досить швидко адаптувалась до дистанційного формату після початку карантину, але з упровадженням воєнного стану необхідно було повторно пристосовуватись і шукати шляхи як убезпечити студентів під час освітнього процесу, не втрачаючи при цьому якість й ефективність освіти в інтересах особистісної вартості майбутніх фахівців [3, с. 64].

Усе зростаюча комп'ютеризація споживачів освітніх послуг дозволяє прогнозувати подальший розвиток і впровадження дистанційного навчання в освітній процес.

Для комплексного розвитку готовності педагогів до впровадження технологій дистанційного навчання науковими співробітниками Інституту професійно-технічної освіти НАПН України розроблено науково-методичне забезпечення, а саме: технологію дистанційного професійного навчання, методичні рекомендації для підготовки педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів до дистанційного навчання кваліфікованих робітників та проведено навчально-методичні заходи [1], [4] та ін. Таким чином, у створенні інформаційно-освітнього середовища необхідно повністю задіяти науково-методичний, інформаційний, технологічний, організаційний і педагогічний потенціали, накопичені системою освіти.

Пріоритетними завданнями інформатизації системи освіти є:

– побудова і розвиток єдиного освітнього інформаційного простору;

– упровадження засобів нових ІТ в освітній процес;

– підвищення рівня комп'ютерної (інформаційної) підготовки учасників освітнього процесу та перепідготовки кадрів;

– системна інтеграція ІТ для підтримки процесів навчання, наукових досліджень і організації навчального процесу.

Історично дистанційне навчання визначають як комплекс освітніх послуг, надаваних широким верствам населення за допомогою спеціалізованого інформаційно-освітнього середовища на будь-якій відстані від освітньої установи.

На думку дослідників, характерними рисами системи дистанційного навчання є: 1. Використання технологій телекомунікацій – головна особливість дистанційне навчання, що відрізняє його від існуючих форм навчання. Юридично, дистанційне навчання в Україні поки не існує у вигляді особливої форми навчання, тому правомірно вважати його доповненням до будь-якої форми навчання, яке за рахунок застосування коштів телекомунікацій дозволяє звести до мінімуму відмінності за якістю освіти між денною й іншими формами навчання. 2. Гнучка система навчання – особливість дистанційне навчання, що дозволяє зняти проблему конкурсу й проблему єдиного темпу навчання. 3. Масштабність системи навчання – збільшення обсягу аудиторії і числа студентів без збільшення числа викладачів. Гнучкість і масштабність системи навчання дозволяють зняти проблему конкурсу для вступників, тому що потенційне число студентів у закладі вищої освіти не обмежене сумою аудиторних площ. 4. Модульна побудова програм навчання дозволяє

пропонувати дистанційні курси за окремими дисциплінами, виконані у вигляді закінчених автономних модулів, іншим ЗВО і системам дистанційного навчання на партнерських, комерційних і інших початках. Курс-модуль стає уніфікованим товаром на ринку освітніх послуг. З подібних компонентів-модулів можуть будуватися програми навчання відповідно до потреб конкретних замовників. 5. Економічна ефективність. Масштабність й модульність як фактор розширення ринку; масштабність як фактор зниження собівартості й, відповідно, підвищення доступності послуг за цінами та конкурентоспроможність дозволять будувати загальнодоступні системи, що є вигідними та бюджетними для навчального закладу [2, с. 89].

Отже, використання дистанційної форми навчання є необхідною умовою для розвитку кваліфікованого, інтелектуального, високо професійного і просто здорового суспільства [5, с. 212].

Список використаної літератури

1. Використання платформи дистанційного навчання elearning.org.ua в освітньому процесі професійно-технічного навчального закладу : матеріали наук.-практ. семінару (м. Київ, 26 квіт. 2016 р.). Ін-т проф.-техн. освіти НАПН України, Українська інж.-пед. академія; редкол.: Петренко Л.М. та ін. Київ : ІПТО НАПН України. 53 с.

2. Грень Л.М., Берднік О.П. Переваги і можливості дистанційного навчання в міжнародній академічній мобільності студентів ЗВО. Лідери XXI століття. Формування особистості харизматичного лідера на основі гуманітарних технологій для управління соціальними системами: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції 28-29 жовтня 2021 року ; За заг. ред. Романовського О. Г. Х. : НТУ «ХПІ», 2021. С. 89-90.

3. Мельник А.І. Проблеми використання елементів дистанційного навчання в умовах воєнного стану Вісник КНЛУ. Педагогіка та психологія. Том 37. 2022. С. 64-75.

4. Технології дистанційного професійного навчання : метод посібник. О.В. Базелюк, О.М. Спірін, Л.М. Петренко, А. А. Каленський та ін. Житомир: Полісся, 2018. 160 с.

5. Управління професійним розвитком кадрового потенціалу органів державної влади : монографія. О.Г. Романовський, Л.М. Грень, О.В. Грибко, Н.С. Грабар, І.М. Хмиров, А.І. Черкашин. Харків : НТУ «ХПІ», 2022. 316 с.

ПОНОМАРЬОВ Олександр Семенович

к.т.н., проф., Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків)

ЦІННІСНИЙ ВПЛИВ ОСВІТИ НА СОЦІАЛЬНИЙ РОЗВИТОК

Дослідники небезпідставно вважають, що людина виступає надзвичайно цікавим, складним, навіть певною мірою таємничим і суперечливим об’єктом пізнання. Справді, величезною множиною різноманітних зв’язків, взаємодій та взаємовідносин вона пов’язана зі значною кількістю інших людей та їхніх угрупувань і утворює з ними певні соціальні структури. Сукупність цих структур являє собою соціум. Значна складність та суперечливість його природи з давніх пір привертають увагу багатьох дослідників – філософів, соціологів, психологів та інших. Однак і до сьогодні не існує єдиного загально

визнаного підходу до визначення його сутності й сенсу, закономірностей йото функціонування і розвитку.

Наприклад, Е. Дюркгейм розглядав соціум як певну наділндивідуальну духовну реальність яка ґрунтується на колективних уявленнях. На глибоке переконання М. Бердяєва, соціум – це реальність, яка породжується певною спрямованістю духа й існує не об'єктивно, а як ілюзія свідомості, «об'єктивація» людських взаємовідносин. На думку С. Франка, соціум є таким духовно-моральнісним утворенням, яке пов'язане з підкоренням людської волі «належному». М. Вебер зводить сенс соціуму до такої взаємодії людей, яка є продуктом соціальних, тобто орієнтованих на інших людей, дій. Т. Парсонс розглядає соціум як систему відносин між людьми, що ґрунтується на нормах і цінностях. В. Андрущенко та його співавтори стверджують, що соціум – це «велика стійка соціальна спільність, для якої характерною є єдність умов життєдіяльності людей в певних суттєвих відносинах, що пов'язано зі спільністю культури» [3, с. 556]. Вищою формою соціуму вони вважають суспільство. Існує й багато інших підходів до розуміння сенсу поняття соціуму та його сутнісних характеристик.

У будь-якому разі соціум чи суспільство як його вища форма функціонує і розвивається за певними нормами і закономірностями. Цими нормами слід вважати, по-перше, характер організації та здійснення спільної діяльності, спрямованої на задоволення суспільних потреб. По-друге, це затверджена у суспільній свідомості усталена система принципів і положень взаємовідносин, взаємодії та міжособистісного спілкування. По-третє, це чітке поєднання моральнісних і правових механізмів регулювання взаємовідносин між людьми та системи санкцій за їх порушення. По-четверте, це звичаї і традиції, які закріплені в суспільній свідомості та в соціокультурному просторі соціуму.

Основними закономірностями функціонування і розвитку суспільства є інваріантне співіснування суспільних явищ, взаємозалежність рівня розвитку продуктивних сил і виробничих взаємовідносин, вплив форм власності на тип соціально-економічних взаємовідносин, взаємозв'язок і взаємообумовленість науково-технічного і соціального прогресу тощо. Однак, на відміну від природничо-наукових, соціальні закони та особливо їхні прояви при всій їхній об'єктивності істотною мірою залежать від суб'єктивних чинників.

Характерними рисами сьогодення, якщо абстрагуватися від війни, від пандемії ковіда і великої множини інших складних проблем, слід вважати становлення і розвиток нового, надзвичайно складного і суперечливого етапу в історії суспільства і людської цивілізації взагалі. Істотно зростає могутність техніки і технологій і в той же час падає рівень духовності, посилюються прояви агресивності й тероризму. Ось чому, для цього етапу, як цілком справедливо пишуть В. Бабаєв та його співавтори, «пізнання і осмислення характерних особливостей та його визначальних, вкрай суперечливих тенденцій також постає важливою, хоча й далеко не простою справою». Вчені при цьому чітко наголошують на тому, що «технологізація та широка інформатизація всіх сфер суспільного буття, деформація життєвих цілей і цінностей, зміна характеру суспільних відносин та міжособистісного спілкування вимагають застосування принципово нової методології дослідження суспільних явищ, соціального пізнання взагалі» [1, с. 35].

Серед множини суспільних інституцій, які здатні генерувати цю «нову методологію» та плідно її використовувати відповідно до суспільних потреб, одну з домінантних позицій має посідати освіта. Її складний і багатоаспектний вплив на належне функціонування і розвиток соціуму здійснюється завдяки підготовці якісного кадрового забезпечення суспільних процесів. Вже сама по собі ця її роль має вважатися важливою суспільною цінністю. Разом з цим освіті, завдяки безпосередній участі її науково-педагогічного складу у дослідницькій діяльності, належить важливий внесок у розвиток як матеріального і технологічного, так і духовно-культурного розвитку соціуму. Цей внесок також виступає одним з ціннісних чинників суспільного розвитку.

Але чи не найважливішим ціннісним значенням освіти виступає її вплив на особистісний розвиток людей та на розвиток соціокультурного простору, у якому відбувається індивідуальне і соціальне буття людей та їхніх спільнот. Тим самим освіта активно сприяє істотному підвищенню рівня духовності й культури у суспільстві, затвердженню в суспільній свідомості гуманістичної системи життєвих цілей і цінностей, розвитку культури й інтелігентності. Це ж, у свою чергу, забезпечує зростання рівня толерантності й доброзичливості у міжособистісних взаємовідносинах, а відтак ефективності виконання завдань і функцій, передбачений цілями спільної діяльності.

Ціннісне сприйняття реалізації цих потенцій освіти сприяє відновленню і зміцненню її авторитету в суспільстві і вкоріненню відповідних цінностей в діяльність і поведінку людей, а отже забезпечуватиме і подальший соціальний розвиток. Водночас реалізація зазначених можливостей освіти вимагає для цього підготовки яскравих особистостей, лідерів та інтелігентів. Саме вони визначають цілі, шляхи й характер соціального розвитку, вибудовують його ефективну стратегію і залучають людей до її реалізації. Серед дійових засобів їхнього впливу на людей істотну роль відіграє ціннісне подання ними потреби соціального розвитку й переваг, які він дає широким верствам населення.

Формуючи і розвиваючи професійно та соціально значущі особистісні риси і якості студентів, освіта повинна прищеплювати їм прагнення ставати справжніми лідерами. Працюючи зі студентами магістратури з управління проєктами, автор з’ясовував наявність у них такого прагнення та розвитку свого лідерського потенціалу. Виявилося, що з 52 учасників опитування 43 або вважають себе лідерами, або прагнуть бути ними й активно працюють над розвитком своїх лідерських якостей. Решта 9 студентів рішуче заявили, що у жодному разі не хочуть бути лідерам, навіть якщо і вважають, що їм властиві лідерські якості. Свою позицію вони обґрунтовують або небажанням нести відповідальність за тих, хто йтиме за ними, або побоюванням помилок.

З цього приводу вважаємо за доцільне навести слушну думку лауреата Нобелівської премії Р. Талера, який підкреслює, що «в нашому дедалі складнішому світі від людей не можна очікувати, щоб вони мали достатній рівень компетенції для прийняття рішень, хоч якось наближених до оптимальних, у всіх сферах, де вони змушені робити вибір». У той же час вчений при цьому напівсерйозно, напівжартома зауважує, що «нам усім подобається користуватися правом вільного вибору, навіть якщо ми іноді робимо помилки» [2, с. 386].

Таким чином, ще однією цінністю освіти, яка впливає на соціальний розвиток, має вважатися її активне сприяння гармонізації взаємовідносин між людьми за рахунок підвищення рівня їхньої вихованості, інтелігентності й толерантності. Отже, цінності освіти виступають потужними джерелами як матеріального, так і духовного розвитку суспільства, затвердженню ідеалів людяності, культури, взаємної довіри та взаємодопомоги.

Список використаної літератури

1. Бабаєв В.М., Пономарьов О.С., Пазиніч С.М., Завєтний С.О. Соціальне пізнання: монографія; за заг. ред. О.С. Пономарьова. Харків : ХНУМГ імені О.М. Бекетова, 2014. 320 с.

2. Талер Р. Поведінкова економіка. Чому люди діють ірраціонально і як отримати з цього вигоду; пер з англ. 3-тє вид. Київ : Наш Формат, 2022. 464 с.

3. Філософський словник соціальних термінів; за ред. В.П. Андрущенка. Харків : Корвін, 2002. 672 с.

СТРЕЛЬНІКОВ Віктор Юрійович

д.пед.н., проф., Полтавська академія неперервної освіти
імені М.В. Остроградського, (Україна, м. Полтава)

ФІЛОСОФСЬКО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ПОБУДОВИ СИСТЕМИ ТРЕНІНГІВ І КУРСІВ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ УЧИТЕЛІВ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НИМИ ДУХОВНОГО РОЗВИТКУ УЧНІВ

Апробація системи тренінгів і курсів підвищення кваліфікації учителів для забезпечення ними духовного розвитку учнів була проведена автором у 2003-2023 роках на базі більше ста двадцяти закладів середньої і фахової передвищої освіти. Зміст програм системних авторських тренінгів і курсів підвищення кваліфікації педагогів опубліковані нами у періодичних виданнях, зокрема, «Освіта. Технікуми. Коледжі» [3, с. 14–17], «Імідж сучасного педагога» [2, с. 49–53; 4, с. 21–24], модульному посібнику для слухачів авторських тренінгів і курсів підвищення кваліфікації педагогічних працівників «Сучасні технології навчання і методики викладання дисциплін» [1], матеріалах різноманітних наукових і науково-методичних конференцій [5, с. 101–104] та ін. Тепер дослідимо філософсько-педагогічні аспекти побудови системи тренінгів і курсів підвищення кваліфікації учителів для забезпечення ними духовного розвитку учнів, базуючись на особливостях навчання і підвищення кваліфікації дорослих.

Особливостями підвищення кваліфікації дорослих професіоналів є такі:

а) слухачі курсів, тобто педагоги закладів середньої і фахової передвищої освіти, твердження організаторів підвищення кваліфікації у закладі неперервної освіти не приймають «на віру», необхідним для них є чітка логіка кожного твердження чи надання їм можливості проаналізувати ситуацію самим щодо, наприклад, забезпечення ними духовного розвитку учнів, керуючись процесом мислення, логікою та етапами аналізу;

б) потреба у підвищенні кваліфікації у слухачів курсів виникає найчастіше разом з потребою перебудови власного досвіду забезпечення духовного розвитку учнів у зв'язку з вимогами Нової української школи, з яким слухач курсів вже зустрівся, або з позитивними прикладами успішності у цій сфері колег; практична спрямованість системи тренінгів і курсів підвищення кваліфікації учителів, полегшує завдання їх організатора, з одного боку, а з іншого боку, їх ускладнює, оскільки для досягнення поставленої у ході підвищення кваліфікації мети необхідна серйозна корекція наявної у слухачів курсів парадигми професійного педагогічного мислення;

в) перебування на тренінгах і курсах підвищення кваліфікації часто продиктоване можливістю просто змінити буденне життя, обмінятися інформацією, наприклад, щодо забезпечення духовного розвитку учнів.

Система тренінгів і курсів підвищення кваліфікації учителів для забезпечення ними духовного розвитку учнів містить: а) процесуальний; б) управлінський; в) результативний компоненти.

Процесуальний компонент орієнтований на групові форми підвищення кваліфікації, спільну діяльність. Щодо урахування індивідуальних особливостей дорослих, він означає створення позитивної мотивації підвищення кваліфікації, потреби й інтересу до процесу забезпечення духовного розвитку учнів. Поряд із традиційними методами занять, таких як лекції і семінари, доцільними є ділові ігри, моделювання й аналіз практичних ситуацій, вирішення професійних завдань засобами тренінгів і курсів підвищення кваліфікації учителів для забезпечення ними духовного розвитку учнів. Принципова відмінність запропонованих тренінгів і курсів з підвищення кваліфікації полягає в тому, що учитель вивчає навчальний матеріал не як пасивний відтворювач, репродуктор отриманої інформації, а як науковець, дослідник, який перетворює власну пізнавальну діяльність в усвідомлену.

Включення управлінського компонента дає змогу розглядати процес підвищення кваліфікації як рефлексивне управління:

– вимогами до педагога-користувача системою тренінгів і курсів підвищення кваліфікації учителів для забезпечення ним духовного розвитку учнів;

– змістом як інформацією про теорію й алгоритми забезпечення духовного розвитку учнів;

– відпрацюванням і розвитком умінь учителів щодо практичного забезпечення духовного розвитку учнів.

Результативний компонент визначає ефективність системи тренінгів і курсів підвищення кваліфікації учителів, пропонуючи відповідні критерії і показники. Рівні підготовки вчителя до забезпечення духовного розвитку учнів діагностуються різними способами контролю: вхідного, експрес-контролю, етапного, підсумкового, самоконтролю, взаємоконтролю. Визначаються критерії підготовки вчителя до забезпечення духовного розвитку учнів, його власного духовного розвитку як особистості, індивідуального стилю педагогічної діяльності, рівня володіння системою забезпечення духовного розвитку учнів, розглядаючи ці критерії підготовки вчителя до забезпечення духовного розвитку учнів як структурно-функціональні компоненти системи тренінгів і курсів підвищення кваліфікації учителів.

Власне зміст системи тренінгів і курсів підвищення кваліфікації учителів для забезпечення ними духовного розвитку учнів враховував завдання реформування освіти на засадах Нової української школи, базувався на модульному підході. Використання цього підходу у проєктуванні змісту інформації про компоненти системи тренінгів і курсів підвищення кваліфікації учителів дозволяє диференціювати зміст тренінгів і курсів шляхом групування модулів. Це забезпечує розробку тренінгів і курсів підвищення кваліфікації у трьох варіантах – повному, скороченому і поглибленому, залежно від потреб слухачів курсів. Вони мають можливість вибирати самостійно той варіант, який їх влаштовує і відповідає початковому рівню їхньої підготовки щодо забезпечення духовного розвитку учнів та пропонує індивідуальний темп підвищення кваліфікації й освоєння означеної програми.

Вибір альтернативних програм тренінгів і курсів підвищення кваліфікації та їх модулів проводиться на основі й за результатами тестового оцінювання рівня початкових знань і анкетування слухачів курсів. Програми тренінгів і курсів підвищення кваліфікації учителів коректуються для кожної групи слухачів курсів з урахуванням пропозицій і замовлень як вчителів, так і їхніх керівників. Так створюється середовище, у якому відбувається спільна діяльність, спілкування, розвиваються позитивні емоційні і ділові відносини, духовні ціннісні орієнтації. Особлива увага надається самостійній роботі слухачів курсів, що забезпечує розвиток їхніх духовних творчих можливостей.

Список використаної літератури

1. Лебедик Л.В., Стрельніков В.Ю., Стрельніков М.В. Сучасні технології навчання і методики викладання дисциплін: Навчально-методичний посібник для слухачів курсів підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів середньої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти. Полтава : ACMI, 2020. 303 с. URL : http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/15703

2. Лосєва Наталія, Стрельніков Віктор. Розвиток готовності педагогічних працівників до самовдосконалення на основі короткотермінових курсів-тренінгів. Імідж сучасного педагога. 2020. № 1 (190). С. 49–53. URL : http://isp.poippo.pl.ua/article/view/194128

3.Стрельніков В.Ю. Авторські курси як форма підвищення кваліфікації викладачів. Освіта. Технікуми. Коледжі : навчально-методичний журнал. 2017. № 1,2 (42). С. 14–17.

4. Стрельніков В.Ю. Досвід проведення авторських курсів у Полтавському університеті економіки і торгівлі. Імідж сучасного педагога. 2017. № 8 (177). С. 21–24. URL : http://isp.poippo.pl.ua/article/view/ 121662/117141

5. Стрельніков В.Ю. Управління професійним розвитком педагогічних працівників закладів фахової передвищої освіти в умовах короткотермінових курсів підвищення кваліфікації. Актуальні проблеми управління освітою і навчальними закладами: зб. наук. пр. ; за заг. ред. Л. А. Мартинець. Вип. 3. Ч. 1. Особливості управління навчальним закладом у сучасній системі освіти. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2020. С. 101–104. URL : http://japon.donnu.edu.ua/issue/view/302

ЧЕБОТАРЬОВ Микола Корнійович

к.пед.н., доц., Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків)

ОСВІТА ТА СОЦІАЛЬНИЙ РОЗВИТОК

Складна природа людини як істоти біологічної, соціальної і мислячої зумовлює можливість її нормальної життєдіяльності й життєзабезпечення тільки у складі тієї чи іншої спільноти. Інтегральна сукупність таких спільнот утворює людство і людську цивілізацію, функціонування яких відбувається у вигляді величезної множини процесів різної природи, походження і характеру. Різноспрямованість, а то й пряма суперечливість цих процесів породжують невизначеність та непередбачуваність їхньої взаємодії та її результатів. Це пов'язано з тим, що певна частина процесів здійснюється людьми та їхніми спільнотами, перебіг іншої частини процесів певною мірою контролюється і враховується людьми, а значна частина навіть унеможливлює будь-який контроль, тим більше вплив людей на них.

У результаті часто трапляються істотні відхилення зазначених процесів від очікуваного характеру. Більшості цих відхилень притаманний небажаний характер. Він порушує нормальне функціонування соціуму, гальмує його розвиток та деформує міжособистісні взаємовідносини учасників спільної діяльності. Оскільки ж самі учасники переслідують різні цілі й прагнення, мають різні особистісні психологічні характеристики, ці відмінності разом з девіацією суспільних процесів ускладнюють суспільне життя, зумовлюють конфлікти, порушують соціальний розвиток.

Для того, щоб запобігти цим негативним ситуаціям та вибрати ефективні шляхи і засоби їхнього успішного подолання, перш за все, слід визначитися з сенсом основних понять. Уявляється цілком очевидним, що центральне місце серед них посідає поняття соціального розвитку. Так, автори Філософського словника соціальних термінів визначають сутність феномену соціального розвитку як «такий тип змін у суспільстві, що відзначається переходом усіх суспільних відносин до якісно нового стану». На їхнє глибоке переконання, цей розвиток «полягає у виникненні нових потреб у різних сферах суспільного життя та пошуку можливостей їх задоволення» [4, с. 526].

Взагалі соціальний розвиток відбувається під впливом дії на людину і соціум множини численних чинників як з боку природи, так і збоку інших людей, спільнот і суспільства у цілому. Джерелами впливу можуть виступати також ідеї і погляди, взаємовідносини, цінності й ідеали. Тож далеко не випадково С. Завєтний, О. Пономарьов та С. Пазиніч підкреслюють той факт, що «феномен впливу носить всезагальний характер, однак усвідомленості, цілеспрямованості і визначеності він набуває тільки з появою людини і суспільства» [1, с. 22].

Результатами впливу, залежно від його характеру, можуть бути як позитивні, так і негативні соціальні зміни. При цьому надзвичайно істотну роль відіграють рівень культури, освіченості й вихованості громадян, культурно-історичні традиції, притаманні конкретному суспільству й домінуючі життєві

цінності. Оскільки ж ці якості значною мірою формуються та розвиваються в системі освіти, її призначенням слід вважати не тільки традиційні функції навчання, виховання та особистісного розвитку підростаючих поколінь, але й формування у них належної соціальної компетентності та їхнього розуміння своєї відповідальності за напрямки і характер суспільного розвитку.

Освіта не тільки дає людині знання про світ і саму людину та її місце у світі й конкретному суспільстві. Вона фактично здійснює належну підготовку підростаючих поколінь до життя й діяльності в умовах конкретного суспільства, задовольняючи їхні освітні потреби. Водночас вона задовольняє і потреби цього суспільства у фахівцях для різних галузей і сфер суспільного життя. Не випадково В. Лозовий із співавторами вважають, що «освіта – це організована діяльність людей, що направлена на засвоєння і поширення ціннісної культури з метою формування особистості, адекватної природі цього суспільства» [2, с. 356]. Таким чином, освіта повинна формувати свої цілі й завдання з обов'язковим урахуванням тих цілей і завдань, які постають у даний час перед суспільством і у виконанні яких її вихованцям доведеться брати активну участь, реалізовуючи себе і свій творчий потенціал.

Так, сьогодні головні цілі нашого суспільства зосереджено на захисті незалежності й територіальної цілісності країни. Тому й освіта повинна орієнтувати студентство на розробку засобів ефективного ведення воєнних дій і надійного захисту життя і здоров'я воїнів. Водночас розвиток стратегічного мислення вимагає ставити на порядок денний освіти підготовку фахівців та розвиток відповідних технологій, по-перше, для ефективного відновлення колосальних руйнувань і житлових споруд, і об'єктів інфраструктури. Адже ворог зруйнував понад сотні тисяч житлових будинків, багато закладів вищої освіти та охорони здоров'я і навіть храмів. По-друге, не менш складним уявляється й ефективне розв'язання такої проблеми, як утилізація уламків бетону, скла, пластику тощо. Їхній обсяг сягає десятків тисяч тон. По-третє, вкрай важливим і відповідальним завданням виступає підготовка як фахівців, так і технологій у сфері безпечного розмінування території, насамперед, сільськогосподарських угідь.

Життєва практика переконливо свідчить, що розв'язання як наведених, так і інших складних завдань, що постають сьогодні перед системою освіти і спрямовані на поступальний соціальний розвиток, вимагає від неї формування патріотизму студентів, їхньої культури й гуманістичної системи життєвих цінностей. Не менш важливими виступають і такі особистісні якості майбутніх фахівців, як впевненість у собі та у своїх силах і можливостях, справжня інтелігентність, потреба йуміння постійно розвивати свої знання, аналізувати набутий досвід професійної діяльності.

Звідси випливає надзвичайно важливий висновок, який є проявом синергетичного ефекту і полягає у тому, що розвиток суспільства виступає інтегральним результатом особистісного розвитку індивідів, які складають це суспільство, а сам розвиток суспільства створює сприятливі умови для розвитку індивідів та стимулює їх у цьому напрямку. Вважаємо за необхідне підкреслити, що вказаний взаємовплив тільки створює ситуацію потенційної можливості нормальної коеволюції і взаєморозвитку індивіда і суспільства.

Умовою ж успішної реалізації цієї можливості виступає відповідальність педагога за зміст і характер виконання ним тих завдань, які передбачені цілями його професійної діяльності.

Підтримуючи думку вище зазначених авторів з проблеми, яка розглядається, підкреслимо стосовно діяльності педагога те, що «саме від його обов'язковості, відповідальності та його духовності й культури істотною мірою залежатиме ставлення майбутніх фахівців до себе та своєї професійної діяльності, до інших людей, до суспільства у цілому та своїх обов'язків перед ним». І наголошуємо, що «відтак і характер суспільних відносин, самої суспільної свідомості й системи життєвих цінностей, напрямки духовно-культурного розвитку суспільства та його відродження визначатимуться цілями, змістом і якістю того педагогічного впливу, який здійснює викладач на своїх студентів» [3, с. 59]. Характер же суспільної свідомості та її загальна духовно-культурна і життєво-ціннісна спрямованість виступають одними із справді атрибутивних характеристик суспільного розвитку і впливу на нього системи освіти взагалі й кожного небайдужого педагога, зокрема.

Список використаної літератури

1. Завєтний С.О., Пономарьов О.С., Пазиніч С.М. Філософія впливу : монографія. Харків : Видавець Савчук О.О., 2011. 204 с.
2. Морфологія культури: тезаурус; за ред. В.О. Лозового. Харків: Право, 2007. 384 с.
3. Пономарьов О.С., Середа Н.В., Чеботарьов М.К. Відповідальність як педагогічна категорія: навчально-методичний посібник. Харків : Підручник НТУ «ХПІ», 2013. 172 с.
4. Філософський словник соціальних термінів; за ред. В.П. Андрущенка. Харків : Корвін, 2002. 672 с.

ЧЕРЕМСЬКИЙ Максим Петрович

Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»
(Україна, м. Харків)

РОЛЬ ТВОРЧОСТІ В СИСТЕМІ НАВЧАННЯ ТА ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ

Сьогодні стає зрозумілим, що творчість потрібна не лише поетам, письменникам, художникам і музикантам. Творчість потрібна всім. Особливо, якщо мова йде про освіту. На жаль, у нашій системі навчання й виховання, яка носить авторитарний характер, творчість не в пошані. Замість творчого пошуку, звичайне натаскування на знання. Діти з ранку до вечора зубрять формули та рівняння, за які вони хочуть отримати гарні оцінки. Звісно, там де зубріння, на творчість місця не лишається. Такий підхід до навчання нічого спільного зі справжньою освітою не має. Адже основне завдання освіти полягає у вихованні вільних, творчих, всебічно розвинених особистостей. Проте, про яку творчість у школі можна говорити, коли все зводиться лише до зубріння навчального матеріалу. Натомість у країнах Заходу навчання спирається на творче

самовираження особистості. Учні мають змогу вільно виражати власну думку, почуття та фантазію, навіть, якщо вони не відповідають загальноприйнятим стандартам. Діти можуть скільки завгодно помилятися, аж доти, доки вони не досягнуть успіху. За це їх не карають поганими оцінками, адже всі знають, що визначні відкриття та винаходи робилися не з першої, і не з другої, а можливо і не з 100 спроби. Чому ж діти мають все робити бездоганно?

Основна причина, чому діти вчаться погано, криється у невмінні педагога побудувати належний підхід до учня. Педагог може бути заслуженим учителем, але в той же час він виявляється безпорадним у питаннях, які стосуються творчої сторони його професійної діяльності. На жаль, наші педагогічні університети не приділяють уваги розвитку в студентів творчих умінь та навичок навчання й виховання особистості. І це не зважаючи на те, що педагогіка, за словами видатного українського педагога та письменника Костянтина Ушинського, є мистецтвом. Важливо відзначити, що цього року нашому славетному митцю виповнюється 200 років.

Отже, головне завдання педагога полягає у творенні чогось кращого, ідеальнішого, у вихованні кращих рис характеру людини, розвитку її здібностей та можливостей. І саме в творчості людина виявляє все те найкраще, що в неї є. Це розумів послідовник Костянтина Ушинського, визначний український педагог Василь Сухомлинський, якому цього року виповнюється 105 років. На думку педагога, в творчості дитина самовиражається та самоствердджується, виявляючи свою яскраву індивідуальну самобутність. Тому так багато уваги Василь Олександрович приділяв написанню творів, малюванню, музиці, які сприяли творчому самовираженню дитини.

Що ж заважає сучасним педагогам будувати навчальний процес, відштовхуючись, передусім, від творчого самовираження дитини. Адже саме творче самовираження в роки дитинства відіграє вирішальну роль. Дитина сприймає і водночас створює образи навколишнього світу. На жаль, наша освіта не приділяє належної уваги розвитку такого важливого для дитини пізнавального процесу як уява, роблячи наголос лише на розвитку пам’яті та мислення. Проте, за словами Жана-Жака Руссо, мислення розвивається пізніше за всі інші здібності, а тому слід, передусім, використовувати ті здібності, які розвиваються в першу чергу. Такою здібністю є уява. Тому педагог має відштовхуватися саме від уяви учня, яка в ранньому віці є найбільш активованою. Відомо, що діти є вигадниками, фантазіям яких міг би позаздрити не один митець, вчений чи винахідник. Чому ж наша освіта вперто не бере за основу те, що в дитині вже закладене самою природою? А тому, що вона хоче панувати над учнем, використовуючи свої імперативні засоби впливу на дитину.

Через брак уваги до творчого розвитку особистості наша освіта виховує звичайних рутинерів та пристосуванців. І це не дивно, адже все чого вчать учнів – це виконувати завдання з підручника. Отже, такий учень, ставши чиновником, буде діяти відповідно, дотримуючись лише певних розпоряджень та приписів. Але як можна говорити про виховання майбутніх лідерів, якщо вони звикли мислити по шаблону, так як написано в підручнику чи конспекті. Лідер – це передусім новатор, людина, яка не боїться виражати власну думку,

почуття та фантазію. Чи може наша авторитарна освіта виховати таку людину? Звісно ні, адже їй бракує того, що зветься творчістю. Для авторитарного вчителя творчість є непотрібною, адже він йде найпростішим шляхом – шляхом застрашування нещасного учня викликами батьків до директора, чи просто поганими оцінками. А якщо це не допомагає, учня з ганьбою виганяють зі школи. Тож для чого творчість, якщо учня можна просто змусити навчатися? Можливо, така освіта на початку і досягає успіхів, але згодом виявляється, що авторитарно вихована особистість не здатна пропонувати нові ідеї та приймати нестандартні рішення. Натомість є інший шлях, який виховує дійсно вільну, творчу, різнобічну особистість. Таке навчання побудоване на повазі до учня та його духовного світу. Прикладом є «Школа радості» Василя Сухомлинського, яка, на відміну від традиційної школи, робила наголос саме на творчому розвитку дитини. В школі під блакитним небом в учнів був свій «Куточок мрії», де, милуючись красою природи, діти фантазували, малюючи малюнки та придумуючи казки. На «Острові чудес» учні втілювали свої фантазії в життя, живучи життям своїх улюблених героїв. Діти вивчали навчальні предмети не зі страху, що вони можуть отримати погані оцінки, а тому, що знання з цих предметів використовувалися героями, на яких учні прагнули бути схожими. Отже, думка багатьох педагогів про те, що учні не люблять труднощів, а тому лінуються вчитися, є хибною. Адже дітей, за словами Сухомлинського, вабить незвичайне – «романтика мандрів та пригод, боротьба зі стихійними силами природи» [1]. Але натомість учням пропонуються завдання, позбавлені незвичайного та романтичного, тобто того, що може зацікавити дитину. Тож і не дивно, що діти не виявляють інтересу до завдань, які не пробуджують в них ніяких емоцій.

Тож важливе завдання педагога полягає в тому, щоб зацікавити учня, викликати в нього інтерес до навчання. Тому педагог має бути схожим на артиста, який своєю грою захоплює глядача. Він має володіти магією перетворення звичайного уроку на цікаву, захоплюючу мандрівку «країною знань», де кожен учень почуватиметься справжнім вченим-відкривачем чи винахідником. Ігрова форма заняття знімає стрес у дітей, даруючи натомість їм радість пізнання та творчості. На жаль, наша освіта недооцінює значення ігрового методу навчання, вважаючи, що гра потрібна лише дитям молодшого віку. Проте на Заході, не лише в садку та школі практикується даний метод навчання. Гра використовується на підприємствах, фірмах, в армії. В неформальній обстановці гри людина виявляє ті здібності та можливості, які вона не виявляє в стандартних умовах уроку, заняття чи праці.

Творчий розвиток тісно пов’язаний з естетичним розвитком особистості, який виховує в дитині відчуття прекрасного. Замилування красою викликає в людині прагнення виразити свої враження в творчості. За словами австрійського педагога Віктора Лоуенфельда, розвиток почуттів дитини є головною умовою вивільнення її творчого потенціалу. Тому так важливо, щоб педагог залучав до навчального процесу твори мистецтва, які розвивають чуттєвість дитини та сприяють її творчому самовираженню.

Наша кафедра педагогіки і психології управління соціальними системами імені академіка Івана Зязюна на чолі з доктором педагогічних наук

Олександром Романовським систематично проводить творчі заходи за участю як викладачів, так і студентів. Ці заходи є прекрасною нагодою кожному виявити свій творчий потенціал, наповнивши навчальний процес справжніми емоціями, які так необхідні в підготовці майбутніх фахівців.

Отже, навчально-виховний процес не може обмежуватися лише репродукцією знань та дотриманням певних норм поведінки. Якщо педагог хоче виховати дійсно вільну, творчу, різнобічну особистість, він має не натаскувати учня чи студента на знання, а створювати всі умови для виявлення та розвитку творчого потенціалу особистості.

Тож наша освіта має нарешті усвідомити, що без творчості неможливо виховати дійсно вільних, творчих, багатогранних фахівців своєї справи.

Список використаної літератури

1. Василь Сухомлинський. Вибрані твори в п’яти томах. Том третій. Київ : вид-во "Радянська школа", 1977. С 30 – 42.

ЧХЕАЙЛО Ірина Іванівна

к.філос.н., доц., Харківський національний автомобільно-дорожній університет (Україна, м. Харків);

ЧХЕАЙЛО Анна Андріївна

к.філос.н., доц., Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна (Україна, м. Харків)

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ЯК ПЕРОДУМОВА ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО КОДУ

Військова перемога у війні росії проти України вже зараз потребує якісного суспільного уявлення про майбутнє в якому українцям хотілося б жити і це майбутнє має бути вартим жертв і втрат, які ми несемо кожного дня в цій війні. Довіра, яка виникла в українському суспільстві і державі під час повномасштабної війни повинна бути пересунута в майбутнє мирне життя.

У передмові до другого видання книги «Уявлені спільноти» її автор Бенедикт Андерсон, засновник модерністської концепції формування національних держав у Європі, вражає своєю передбачливістю, прогностичністю, актуальністю і свіжістю думок. Він пише про спонуки які були безпосереднім поштовхом до написання першого варіанту "Уявлених спільнот» (1983 рік), коли його переслідувала перспектива майбутніх повномасштабних воєн міжсоціалістичними державами, про те, що минуло всього лише дванадцять років (1991 рік), а ті його думки належать нібито до іншої ери. Нині, пише автор, половина з соціалістичних держав лежить уламками біля ангельських стін, а решта з острахом очікує подібної долі.

Не тільки світ змінився за дванадцять років. Дослідження націоналізму також зазнало дивовижної трансформації – в методі, масштабі, довершеності.

Вихідна позиція Андерсона: національність (має на увазі національну приналежність), так само, як і націоналізм, є культурними артефактами особливого роду. Щоб зрозуміти їх належним чином, потрібно дослідити їх виникнення, в який спосіб змінювалися їх значення і чому вони викликають такий потужний емоційний виклик. Андерсон вбачає часткову проблему у тому, що ми підсвідомо схильні уявляти існування Націоналізму з великої літери і слідом за тим класифікувати його як ідеологію взагалі. Автор вважає, що доцільніше було б трактувати його в одному ряду з поняттями «кровної спорідненості», «релігії», ніж з «лібералізмом» чи «фашизмом». Андерсон пропонує наступне визначення нації: це уявлена спільнота – при тому уявлена як генетично обмежена і суверенна. Вона уявлена тому, що представники навіть найменшої нації ніколи не знатимуть більшості своїх співвітчизників, не зустрічатимуть їх, але все ж в уяві кожного житиме образ їх співпричетності. Цитує думку Геллнера: «Націоналізм – це не пробудження нації до самоусвідомлення: він вигадує нації там, де їх ще не існує».

Відмітною рисою національної держави, з точки зору Б. Андерсона, є сприйняття її населенням як вітчизни, в ім'я якої можна не стільки вбивати, скільки добровільно помирати. Він відзначає, що у сучасної культури націоналізму немає символів більш захоплюючих ніж монументи та могили. Пам'ятники й могили Невідомих солдатів – вшановуються саме тому, що вони залишаються навмисно порожніми. Вони заповнені примарними національними уявленнями. Все тому що націоналістична ідея цікавиться смертю, це наводить на думку про її глибоку спорідненість із уявою релігійною. Ця спорідненість ніяк не випадкова. Смерть – остання із можливих невідворотностей. Чари націоналізму обертають випадок на долю. Важливими для розгляду є дві культурні системи – релігійна спільнота й династична держава [1].

Надзвичайно важливо, особливо під час війни, а тим паче після нашої перемоги, не забувати те, з чого все починалось. Вшанування героїв Небесної Сотні й тих наративів, які заклав Майдан, – це те, що стоїть поперек горла російським авторитарним лідерам і те що ми повинні «взяти» із собою у майбутнє. Бо це фактично була перша битва російсько-української війни. Це була битва за наші цінності, за європейське майбутнє, за свободу. А ще, імена всіх героїв нескореної України, бо це, як би пафосно не звучало, потрібно не мертвим, а потрібно живим для того, щоб не гинули на нових війнах наші онуки.

Андерсон зазначає, що культурні проекти націоналізму, а це музика, поезія, художня проза, образотворче мистецтво – дуже виразно виявляє націоналістичну і в тому числі й патріотичну любов. Ця любов таким чином проявляється у різноманітних формах та стилях. Природу політичної любові Андерсон пояснює об'єктом цієї любові – Батьківщиною, а на рівні більш локальному – з рідним домом. Важливу роль відіграє концепція родини як ідея виразу структури влади, хоча насправді в житті, родина усвідомлюється інакше більшою частиною людства – як безкорислива любов та єдність. Що стосується патріотизму: вмираючи з свою країну, яку, переважно, ніхто не має можливості вибрати, людина набуває моральної величі. Загибель за революцію також черпає свою велич з того, що вважається чимось фундаментально чистим.

Мистецтво завжди було зброєю, тим паче під час війни. Тому пензлем, словом, музичним інструментом озброїлись українські митці, щоб не тільки

зберегти, але й поширити українську культуру. Нині творчі люди України тримають український мистецький фронт.

Андерсон звертається до тематики мови, ще однієї із важливих складових «національного коду» і наголошує в черговий раз на визначальній її функції. Аналізуючи феномен «битви мов», назвавши його «лінгвістичним націоналізмом», який як явище виник на початку XIX ст. у династичних імперіях Європи, філософськими джерелами якого були теорії Й. Гердера й Ж.-Ж. Руссо, вказує на його суть – кожна нація має власну мову та літературну культуру, які є засобами вираження історичного духу народу. Таку лінгвістичну самобутність використовували для боротьби з панівними великими мовами династичних імперій (османської, верхньонімецької, французької, королівської англійської й російської).

Розуміння Романовими себе великоросами, є відповіддю на лінгвістичні націоналізми народів, які населяли імперію, привело до політики русифікації. Такі намагання утримати династичну владу над величезними багатомовними володіннями, накопичені ще з часів Середньовіччя, Б. Андерсен влучно охарактеризував як спроби натягнути коротку й цупку шкіру на гігантське тіло імперії [1].

За точкою зору Б. Андерсона, лінгвістичний націоналізм є виключно європейським за своїм походженням. Виникнувши на початку XIX століття у династичних імперіях Європи, які почали розпадатися, лінгвістичний націоналізм базувався на уявленні про те, що кожна справжня нація володіє своєю специфічною мовою та літературною культурою, за допомогою яких спілкувався історичний дух народу [1].

«…Нації вмирають не від інфаркту. Спочатку їм відбирає мову» (Ліна Костенко). Нині наша мова є могутньою зброєю українського народу в боротьбі за незалежність і перемогу. Війна спонукає багатьох, які розмовляли російською, вивчити, переходити не під примусом, а свідомо на українську мову. Отже необхідно перенести в мирне щасливе життя і цей вагомий елемент нашого національного коду.

Ми повинні зрозуміти та усвідомити свій український національний код і відтворити його у своєму майбутньому після переможному житті. Відповідно до Елвіна Тоффлера, національний код – це сукупність принципів і правил, які пронизують активність цивілізації. Нація є товариство, братство, яке засновано на відповідальності. Це відповідальність живих членів нації за майбутнє, за ще ненароджених членів. Саме в ім’я цих ще ненароджених нас закликають невпинно працювати, сплачувати податки та приносити інші жертви – будувати національні парки, зберігати спадщину, скорочувати борги, очищувати навколишнє середовище і охороняти національні кордони [1].

Український національний код у важкий спосіб, неймовірною ціною і зусиллями вкотре в нашій історії пробудила війна, його треба закріпити і перенести в стабільне життя назавжди.

Список використаної літератури

1. Андерсон, Бенедикт. Уявлені спільноти. Міркування щодо походження й поширення націоналізму (переклад з англійської В. Морозова). Київ : Критика, 2001. 272 с.

ЛІДЕРСТВО В СОЦІАЛЬНІЙ СФЕРІ

ГУРА Тетяна Віталіївна

к.пед.н., доц., Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків)

ЛІДЕРСТВО В УПРАВЛІННІ ПЕРСОНАЛОМ ЗАКЛАДУ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Серед теорій лідерства найбільшої уваги щодо соціального забезпечення заслуговує теорія лідерства-служіння, на основі якої відомі науковці Р. Грінліф, Р. Рассел та А. Стоун обґрунтували та визначили 10 базових принципів лідерства:

– слухання як інструмент комунікації, необхідний для активної демонстрації поваги до інших;

– емпатія – проектування власної свідомості на основі переживань інших;

– зцілення – прагнення допомогти досягти цілісності не лише собі, а й іншим;

– поінформованість – умова усвідомлення соціальної реальності;

– переконання – основа впливу на послідовників; концептуалізація – основа прийняття ефективних рішень;

– передбачення – основа побудови привабливого для послідовників образу майбутнього;

– опікунство – засіб розширення впливу суспільства на організацію і навпаки; підтримка й заохочення зростання людей;

– формування партнерської взаємодії людей на принципах служіння один одному [3, С. 196-231].

Як бачимо, визначення сутності соціального лідерства, передусім зумовлює потребу в узагальненні функціональних характеристик теорії «лідерства-служіння», які умовно можна розділити на функціональні напрями лідерства: «допомагати та служити людям – діяти творчо та управляти інноваціями – вести людей за собою». Адже, лідер свідомо розвиває свою особистість, робить свій індивідуальний креативний внесок у професійну діяльність, знаходить своє призначення, свою місію шляхом ініціювання інновацій та інтересу до результатів його професійної діяльності. Тому Хессельбайн вважає справою лідера «ідентифікувати критично важливі проблеми, а потім побудувати ефективні партнерства, які б базувалися на місії, інновації та різнорідності» [2, С. 20-23].

З урахуванням цього основою лідерства-служіння має бути ефективна взаємодія між лідерами та соціальними працівниками щодо розв’язання актуальних проблем теорії та практики соціального забезпечення, оскільки:

- складність розв’язання суспільних проблем вимагає залучення засобів і ресурсів соціального забезпечення для професійної діяльності;

- практика соціального забезпечення передбачає прояв соціальної активності лідерів-соціальних працівників, здатних активно діяти, розробляти ініціативні рішення та впроваджувати зміни в суспільстві, втілювати їх у життя та вдосконалювати;

- створення ефективних партнерських мереж потребує спільної команди лідера та його підлеглих, які вміють адаптуватися, здатні до швидкої реорганізації залежної від стрімких глобальних змін у нашій країні.

Отже, «основні принципи творчого та ефективного управління інноваціями соціального забезпечення в умовах соціальних викликів та структурних змін» можуть бути деякою мірою враховані для кращого розуміння особливостей соціального лідерства та їх співвідношення з лідерством для впровадження інновацій, зокрема, в практику соціального забезпечення. Це: колективне сприймання інновацій, демонстрація чесного, конструктивного вирішення завдань, визнання і схвалення інноваційної діяльності, використання механізмів сприяння й стимулювання інноваційної діяльності в галузі соціального забезпечення; стимулювання інноваційної діяльності, кар'єрне зростання новаторів, нейтралізація негативних впливів з боку окремих осіб; доступність матеріалів, засобів та інформації як умова пріоритетності інноваційної діяльності соціального забезпечення; відсутність жорстких часових обмежень та інших перешкод, право вибору творчих ідей та способів реалізації завдань; результативність інноваційної діяльності щодо розв'язання суспільних проблем засобами підтримки такої діяльності в соціальному забезпеченні; формування партнерських зв'язків, відкритість та взаємна підтримка колективної діяльності щодо обміну інноваційними ідеями Ці принципи мають бути сформульовані та узагальнені для подальшої реалізації в процесі професійної підготовки лідерів соціального забезпечення. Саме тому взаємозв'язок між лідерством-служінням та лідерством для інновацій підтверджує те, що соціальне лідерство як соціальне явище тільки формується, набуває розвитку через необхідність своєчасного реагування на актуальні проблеми теорії та практики соціального забезпечення, які виникають [1].

Отже, «соціальне лідерство» як соціальне явище характеризується спільною організацією та управлінням суспільно значущою діяльністю щодо ініціювання соціальних змін, знаходження оптимальних засобів їх досягнення для розв'язання актуальних проблем теорії та практики соціального забезпечення в межах сталого розвитку суспільства. Зрозуміло, що соціальна сфера потребує фахівців зі сформованими професійними організаторськими навичками, які мають внутрішнє прагнення до соціальних змін заради досягнення спільних цілей шляхом упровадження нестандартних ідей та інновацій. З огляду на це «соціальне лідерство» можна визначити як інтегроване особистісне утворення, що виявляється в прагненні й здатності фахівців до реалізації лідерського потенціалу в різних сферах життєдіяльності суспільства для покращення якості соціального забезпечення.

Таким чином, лідер в системі соціального забезпечення, виходячи з сучасних поглядів на теорію лідерство-служіння: по-перше, має усвідомити, що саме люди є головним ресурсом організації; по-друге, зробити все для того, щоб «допомогти своїм підлеглим пишатися собою й приносити максимум користі своїй організації». Бачення, чіткість і ясність цілей, компетентність,креативність, особистісні якості лідера і його характер, мужність тощо не спрацюють, якщо люди не побачать зацікавленого підходу лідера до їх особистості, їх потреб, їх особистого успіху; по-третє, лідер має своєю турботою за людей розвивати їх внутрішню мотивацію на досягнення, усунувши, в першу чергу, демотиватори їх діяльності.

Список використаної літератури

1. Бибик Д. Становлення феномену соціального лідерства у науковому просторі соціальної роботи. URL : https://visnyk.soch.robota.knu.ua/index.php/journal/article/view/123.
2. Гура Т., Кравець О. Важливість ролі лідерів в умовах глобальних проблем цивілізації. Психолого-педагогічні аспекти розвитку лідерського потенціалу сучасної молоді: теорія і практика : Матеріали науково-практичної конференції 18 жовтня 2018 р. ; За заг. ред. Романовського О.Г. Х. : НТУ «ХПІ», 2018. С. 20-23.
3. Нестуля О.О., Нестуля С.І., Основи лідерства. Наукові концепції (середина XX – початок XXI ст.): навч. посібник. Полтава : ПУЕТ. 2016. 375 с.

ЖУШМА Тетяна Віталіївна

Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків);

КАС'ЯНЕНКО Альона Ігорівна

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків);

РОМАНОВСЬКИЙ Олександр Георгійович

д.пед.н., проф., член-кореспондент НАПН України, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків)

РОЛЬ ВИКЛАДАЧА У ФОРМУВАННІ ЛІДЕРСЬКОЇ ПОЗИЦІЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

У сучасному світі все більше починає набирати популярності термін «лідер». Лідер – це людина, яка відіграє ключову роль, визнається усіма учасниками групи, спрямовує та контролює діяльність, що у свою чергу спрямовано на досягнення спільних цілей. Звісно, в усі часи існували лідери, але лише в останні роки питання стосовно дослідження цієї теми почали ставати більш детальними й актуальними. Це зумовлено тим, що світ змінюється й змінюються соціальні потреби людей. Наразі, світові тенденції вказують на зростання попиту на високо кваліфікованих фахівців, які мають конкурентоспроможність, та є лідерами, з певними цінностями, вміннями, якостями.

Лідера виділяє з-поміж усіх саме наявність певних особистісних якостей. Насправді, вони притаманні кожному, але все залежить від того, наскільки вони розвинені у людини. Є люди, у яких за певних умов, вони розвинені краще й їм усе легко дається, таких людей називають «лідер від природи», а є ті, кому дуже важко дається розвиток та вдосконалення цих якостей.

Постає питання. як визначити наявність цих якостей та подальший їх розвиток у людей. Звісно, ніколи не пізно починати працювати над собою, але найкращим варіантом є той, коли у людини з дитинства звертають увагу на присутність тих чи інших якостей та допомагають у їх формуванні та розвитку.

У формуванні лідерських якостей велику роль відіграє як оточення й батьки, так і вчителі, починаючи з початкової школи й до закладів вищої освіти. Рівень якості освіти й формування тих чи інших якостей у людини залежить від кваліфікації викладача, та його особистісних якостей, адже для успішної освіти та розвитку потрібен й успішний викладач, який є лідером і може вести за собою.

Саме під час навчання у закладах вищої освіти у студентів є шанс до прояву, розвитку або покращенню своїх лідерських здібностей, адже це час, коли людина випробовує себе у різноманітних сферах й намагається знайти своє покликання. Дуже часто під час таких «пошуків себе» люди беруть приклад з когось, хто є для них взірцем. А для студентів дуже часто цим взірцем є викладач, який є людиною-лідером, полюбляє свою справу та не тільки професійно, а й з ентузіазмом та любов'ю викладає свій предмет.

Починати підготовку лідерів для усіх сфер життя необхідно саме із закладів освіти. Адже сучасний викладач повинен бути мобільним, високо кваліфікованим, здатним до емпатії, розсудливим, справедливим, упевненим, готовим до змін, постійно прагнути вдосконалення своїх знань та саморозвитку. Усе це допомагає формувати творчу відкриту позицію та готовність до взаємодії з колегами та студентами.

Це, у свою чергу, допомагає створити атмосферу досягнення успіху та мотивуючих чинників які приводять до педагогічної взаємодії у суб'єкт-суб'єктному форматі. Сучасні вчені дають таке визначення успіху: «Із соціальної точки зору, успіх – це оптимальне співвідношення між очікуваннями оточення, особистості і результатами її діяльності. З психологічної точки зору успіх – це переживання стану радості, задоволення від того, що результат, до якого особистість прагнула у своїй діяльності або збігся з її очікуваннями, надіями (з рівнем прагнень), або перевищив їх» [1].

Отже, згідно з запитами сучасного світу, потрібно приділяти особливу увагу до розвитку лідерських якостей саме у майбутніх викладачів закладів вищої освіти, для того, щоб вони були якомога більше обізнані в цій темі і могли допомагати іншим як своїм прикладом, так і своїми знаннями, адже саме за людьми-лідерами стоїть майбутнє.

Список використаної літератури

1. Романовський О.Г., Михайличенко В.Є., Грень Л.М. Педагогіка успіху : підручник. Харків : НТУ «ХПІ», 2011. 300 с.

КОСТИРЯ Ірина Валентинівна

к.пед.н., доц., Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків);

СНІСАР Сергій Володимирович

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків);

ХОДАРЄВ Владислав Юрійович

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків)

АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ЛІДЕРСТВА ЯК СЛУЖІННЯ

Лідерство служіння – це цілісний підхід до лідерства, який залучає послідовників у багатьох вимірах (у стосунках, етиці, емоціях, духовності), щоб дати їм змогу стати тими, ким вони здатні стати, але для просування цієї теорії все ще існують значні прогалини. Переважна більшість досліджень лідерства як служіння містить загальний опис того, що, чому і як лідери-служителі поводяться зі своїми послідовниками. Найбільш типовим прикладом є часто цитований уривок R. Greenleaf, в якому, зокрема, говориться: «Лідер-слуга – це перш за все слуга... Він починається з природного відчуття, що людина хоче служити, служити в першу чергу. Потім свідомий вибір приводить до прагнення вести за собою» [1]. Хоча важливість цього визначення, як першого і авторського твердження про сервант-лідерство, не підлягає сумніву, але воно не є достатнім для проведення емпіричних досліджень лідерства як служіння. Відсутність чіткого визначення призвела до появи численних концептуальних праць щодо лідерства як служіння, в яких визначення та критерії були розтягнуті, для того щоб відповідати аргументам кожного автора.

Слабка концептуалізація робить практично неможливим побудову змістовного теоретичного обґрунтування щодо сервант-лідерства. Науковці N. Eva, M. Robin, S. Sendjaya, D. van Dierendonck та R. Liden, які зробили огляд та проаналізували 270 статей і 15 неопублікованих рукописів, присвячених сервант-лідерству з 1998 року по травень 2018 року включно, зазначають, що знайшли приклади поганої концептуалізації лідерства як служіння і, як наслідок, поганого вимірювання, що підірвало довіру до гіпотез і валідності цих досліджень. Це може пояснити, чому ранні дослідження сервант-лідерства не набули популярності у провідних журналах порівняно з іншими більш чітко визначеними теоріями лідерства.

Дослідники наголошують, що спроби визначити сервант-лідерство на основі його результатів (наприклад, громадянська поведінка організації), прикладів (наприклад, самовіддана поведінка) або, меншою мірою, передумов (наприклад, особистість) призвели до надто заплутаних пояснень, які не є корисними як для теорії, так і для практики. Беручи це до уваги, науковці запропонували нове визначення сервант-лідерства, розкриваючи його в наступних пунктах.

Лідерство як служіння – це: 1) підхід до лідерства, орієнтований на інших; 2) він проявляється в індивідуальному визначенні пріоритетів індивідуальних потреб та інтересів послідовників; 3) обумовлює переорієнтацію їхньої турботи про себе на турботу про інших в організації та в суспільстві в цілому [2].

У наведеному вище визначенні є три риси, які складають суть лідерства як служіння, а саме: мотив, спосіб і спосіб мислення. По-перше, мотив лідерства як служіння (тобто «підхід до лідерства, орієнтований на інших») походить не зсередини, а ззовні, як може здатися з початкового формулювання R. Greenleaf «слуга на першому місці». Важливим моментом у R. Greenleaf, який часто забувають, є те, що він назвав свою роботу «Слуга як лідер», а не «Лідер як слуга». Таким чином, вирішальним аспектом сервант-лідерства, який відрізняє його від інших поглядів на лідерство, є особиста мотивація, що лежить в основі взяття на себе лідерських обов'язків. Ця орієнтація на інших відображає рішучість, переконання чи віру лідера в те, що вести за собою інших означає відхід від орієнтації на себе. Це різко контрастує з іншими підходами до лідерства, які зосереджуються на просуванні амбіцій чи планів лідера. Їхнє прагнення служити іншим випливає з їхнього уявлення про себе як про альтруїстичну, моральну особистість. Звідси випливає, що лідерство як служіння не означає бути ввічливим чи доброзичливим. За замовчуванням, воно вимагає сильного почуття власної гідності, характеру та психологічної зрілості. Згідно з цим визначенням, ті, хто не бажає служити іншим, не можуть бути сервант-лідерами.

По-друге, лідерство як служіння («проявляється в тому, що індивідуальні потреби, інтереси та цілі послідовників ставляться вище за потреби, інтереси та цілі лідера») відображає визнання того, що кожен окремий послідовник є унікальним і має різні потреби, інтереси, бажання, цілі, сильні та слабкі сторони. Хоча існують загальні організаційні політики і системи для забезпечення справедливості, кожні відносини між лідером і послідовником можуть набувати різних форм. Лідер-слуга зацікавлений у розумінні основних цінностей, переконань та особливостей поведінки кожного підлеглого, а тому межа між професійним та особистим життям розмивається. На відміну від інших підходів до лідерства, які, в першу чергу, спрямовані на покращення фінансових і матеріальних здобутків організації, лідерство як служіння фокусується на зростанні послідовників у багатьох сферах, таких як психологічне благополуччя, емоційна зрілість та етична мудрість. Цей фокус узгоджується з поняттям управління, оскільки лідери-служителі діють як управителі, ставлячись до послідовників як до особистостей, довірених їм для того, щоб вони могли піднятися до свого кращого «Я». Послідовники, у свою чергу, вважають, що їм можна довіряти як лідерам [2].

Нарешті, мислення лідера-служителя («переорієнтація з турботи про себе на турботу про інших в організації та в суспільстві в цілому») відображає мислення довіреної особи. Цілеспрямована увага до розвитку послідовників підтримується турботою про ширшу спільноту і зобов'язанням нести відповідальність за її благополуччя. Відповідно до концепції управління P. Block, лідери-служителі розглядають своїх послідовників як людей, яких довірили під їхню опіку [3]. Як опікуни, вони гарантують, що як їхні послідовники, так і інші ресурси в організації будуть відповідально культивуватися і розвиватися. Таким чином, лідерство як служіння є відцентровою силою, яка переміщує

послідовників від орієнтації на себе до орієнтації на служіння іншим, надаючи їм можливість бути продуктивними і соціальними натхненниками, здатними позитивно впливати на життя інших людей і покращувати структури соціального світу, в якому вони діють.

Разом узяті, три риси у визначенні – мотив, спосіб і спосіб мислення – є обов'язковими для точного розуміння служіння лідерству – лідерства служіння. Однак, визначення також допускає відмінності в термінах, що розуміють багатогранність лідерства служіння.

Дослідники лідерства служіння можуть робити акцент на етичному, духовному, суспільному або на всіх цих аспектах, якщо вони погоджуються з вищезгаданими спільними визначеннями, а саме, що лідерство як служіння стосується: когось або чогось іншого, ніж лідер; індивідуальної взаємодії між лідерами і послідовниками; всеосяжної турботи про добробут ширшого кола зацікавлених осіб в організації і більшої спільноти. Ми вважаємо, що наведене визначення допоможе розірвати теоретичні рамки, в яких перебуває лідерство як служіння, і змінити спосіб, в який дослідники аналізують сервант-лідерство, що сприятиме майбутнім дослідженням у подальшій розробці комплексної теорії лідерства як служіння.

Список використаної літератури

1. Greenleaf, R. (1977). Servant leadership. New York, NY: Paulist Press.

2. Eva, N., Robin, M., Sendjaya, S., Van Dierendonck, D., & Liden, R. C. (2019). Servant leadership: A systematic review and call for future research. The leadership quarterly, 30(1), 111-132.

3. Block, P. (1993). Stewardship: Choosing service over self interest. San Francisco, CA: BerrettKoehler.

ДИННІК Катерина Олександрівна

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків);

ШАПОЛОВА Вікторія Валеріївна

к.пед.н., доц., Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків)

ЦІННІСНІ АСПЕКТИ СУЧАСНИХ КОНЦЕПЦІЙ ЛІДЕРСТВА

Стівен Кові є відомим експертом з питань лідерства. З-під його пера вийшло кілька гучних книг. У 1990 році, після успішної книги «Сім звичок високоефективних людей», Стівен Кові написав книгу під назвою «Лідерство засноване на принципах».

Кові підкреслює, що стійкий успіх організації, як і успіх окремої людини, зокрема, повинен ґрунтуватися на наполегливій праці.

Передумовою успіху в організації є рішуча цілеспрямованість, а її можна досягти лише тоді, коли людина готова до повної зміни парадигми довгострокового бачення. Принципоцентричне лідерство представляє новий

спосіб мислення, заснований на вічних принципах. Ядром парадигми є принципи людського буття, представлені на різних рівнях: особистісному, міжособистісному, управлінському, організаційному. Кожен рівень описується ключовим законом: особистий – надійність, міжособистісний – довіра, управлінський - розширення можливостей, організаційний – узгодженість[1].

Лідери, орієнтовані на принципи, – це люди, незалежно від статі, які працюють на основі природних принципів або законів, і роблять ці принципи центром свого життя, центром своїх стосунків з іншими, центром своїх угод і контрактів, процесів управління та місії.

Традиційні робочі місця – це маленькі суспільства, де колеги, які працюють разом, мають ті ж політичні та соціальні потреби та інтереси, що й усі люди в суспільстві в його широкому прямому розумінні. Таким чином, ми можемо використовувати парадигму «лідерства, заснованого на принципах», яка, ймовірно, ґрунтується на перевірених часом соціальних цінностях. Як для будь-якого суспільства найважливішими є підтримка стабільності та порядку, так само для стабільного успіху та більшої ефективності важливою є адаптація одноосібної влади та управління управлінської ієрархії, яка розглядає працівників як економічні одиниці, а не як соціальних учасників.

Однак у «парадигмі людських відносин» ця влада певною мірою більш пристосована, вона враховує і приймає емоційні потреби, залишаючись при цьому такою ж сильною. «Парадигма людських відносин» ширше використовує творчість і талант працівників, хоча і зберігає свій утилітарний сенс. У будь-якому випадку, працівники, як правило, є лише засобом для досягнення мети компанії. Часто буває так, що їхня ініціатива не цінується. Дуже часто працівники не розглядаються як політичні та соціальні колеги в більшості компаній [2].

Компанії стикаються з необхідністю використовувати всі таланти своїх співробітників для того, щоб досягти активної конкуренції в нескінченно складному і динамічному економічному ландшафті. Необхідна нова парадигма лідерства, орієнтована на принципи. Ця парадигма зосереджена на соціальних і політичних «принципах справедливості, рівності, правосуддя, цілісності, чесності та правдивості».

Коли ми простежуємо рішення, які приймаємо, і аналізуємо, що за ними стоїть, дуже часто можна виявити «центри впливу». Центри впливу - це сили, які спонукають нас думати і діяти певним чином, і найчастіше, незважаючи на те, що на нас впливає багато центрів, кожен з нас схильний піддаватися більшому впливу одних сфер, ніж інших. Люди мають наступні центри, які впливають на нас найбільше, що будуть описані нижче.

Той, хто «зосереджений на друзях», швидше за все, частіше прислухається до порад своїх найкращих друзів, ніж до порад сім’ї чи колег, і, швидше за все, свідомо чи ні, намагатиметься узгодити свою думку з думкою своєї основної дружньої групи. Так само людина, яка більше зосереджена на роботі, швидше за все, за замовчуванням намагатиметься зрозуміти, що відбувається навколо, через свою роботу, і часто в кінцевому підсумку буде проектувати це у своїх думках на інших. У кожної людини є центр, який впливає на неї найбільше.

Наша потреба в приналежності та зв'язку змушує нас наближатися до людей чи груп, які є найбільш важливими для нас, і з часом ми часто відображаємо ці зв'язки у цінностях, якими ми живемо. Наприклад, людина, яка є релігійною, природно, часто узгоджує свої особисті цінності з цінностями своєї релігії і оцінює ситуації, які відбуваються несвідомо, з точки зору цієї встановленої системи цінностей. Так само людина, яка орієнтується на задоволення, швидше за все, сформує систему цінностей, яка підкріплює той факт, що за своєю природою вона вважає задоволення найважливішою річчю, за якою можна судити про те, що є важливим у житті. Часто люди формують свої цінності відповідно до тих центрів, які на них найбільше впливають.

Проблема з тим, що наші цінності, сформовані на основі наших центрів, диктують нам, як ми бачимо речі, полягає в тому, що вони не завжди збігаються з цінностями інших людей, які перебувають під впливом інших центрів. У нашому власному житті часто можна оточити себе людьми, які мають схожі з нами цінності, але на роботі більшість людей не можуть дозволити собі такої розкоші. Це одна з причин, чому розуміння центрів є важливим, особливо для керівників, які керують співробітниками з різним досвідом, віком та особистісними якостями. Розуміння центрів співробітника допомагає знати, як особисто керувати ним. Найважливіше те, що центр людини часто є джерелом як її бажання зблизитися з іншими, так і бажання відкинути або відгородитися від інших, які мають інші цінності. Дуже часто зіткнення особистостей – це фактично зближення центрів, тобто коли двоє або більше співробітників мають різні погляди на щось через те, що різні центри впливають на їхні цінності. Центри також мають значення, коли йдеться про принцип «що тут є для мене?», оскільки люди цінують винагороди, які найбільше відповідають їхнім основним цінностям [3].

Лідерство, зосереджене на принципах, – це коли лідер не піддається власним чи іншим центрам, а обирає шлях чи напрямок, вільний від впливу будь-якого центру. Лідери повинні прагнути до стилю лідерства, орієнтованого на принципи, тому що вони не можуть дозволити собі розкіш мати лише одну систему цінностей, коли формують команду з різних особистостей і різного походження. Істина іноді затьмарюється нашими цінностями, керованими центром, але принципи, які не мають єдиного центру, не затьмарюються. Почувши частину історії, ми вже формуємо думку на основі наших глибоко вкорінених цінностей, сформованих з наших центрів. Менеджер повинен утримуватися від інстинктивних суджень, оскільки це не дозволить власній інстинктивній системі цінностей упереджено оцінювати ситуацію [1].

На нашу думку, справжній лідер повинен прагнути в першу чергу зрозуміти, а вже потім судити, і таким чином він буде орієнтований на принципи і зробить правильний принциповий заклик до ситуації. Лідери, орієнтовані на принципи, об'єднують різних особистостей і створюють справедливі рамки, в яких усі сторони можуть довіряти і працювати. Принципові лідери надихають інших вірити у щось більше, ніж вони самі, і створюють середовище, де справедливість є константою. Лідери, орієнтовані на принципи, об'єднують багато різних груп людей, що є великою цінністю.

Список використаної літератури

1. Covey, S. (2009). Principle-Centered Leadership ([edition unavailable]). RosettaBooks.
2. Covey, S. (2015). The 7 Habits of Highly Effective People: Powerful Lessons in Personal Change ([edition unavailable]). Mango Media.
3. BusinessNews. (2014). Summary: The 8th Habit ([edition unavailable]). Business Book Summaries.

LOWERY Charles L.

Ed.D, Professor, School of Education, Virginia Tech (USA, Blacksburg);

Dr. HESS Michael E.

PhD in Cultural Studies, Associate Professor, the Gladys W. and David H. Patton College of Education, Ohio University (USA, Athens)

ADVERSITY, CRISIS, AND TRAUMA (ACT): VIEWING EDUCATIONAL LEADERSHIP THROUGH THE IMPACT OF OPIOIDS ON SCHOOL SETTINGS

In this discussion, we will share data and studies that we and others have conducted on the role educational leaders have in responding to the crisis of the opioid epidemic in the United States. The studies use crisis leadership (Johnson, 2018; Muffet-Willett & Kruse, 2009; Wu et al., 2021), bricolage (Eddy-Spicer et al., 2021; Jenlink, 2015; Levi-Strauss, 1966), and adaptive leadership (Le Fevre, 2021; Maebuta, 2013; Schultz & Fazey, 2009) as frameworks as analytical lenses.

Specifically, our data (and the proposed discussion) will focus on a series of studies examining the work of school leaders in southern Ohio as they innovate and initiate programs and partnerships in rural areas of the state to provide academic support and mental health care to their students and staff (Harter et al., forthcoming; Hess & Lowery, 2020; Lowery & Hess, 2022; Lowery et al., forthcoming). Also, data considered will address the types of partnerships and programs, such as Trauma-Informed Care, that they have implemented to respond in adaptive and contingent ways to the often unexpected, uncertain, and often extreme aspects of crisis (Drysdale & Gurr, 2017; Hannah et al., 2009; Hayes & Derrington, 2023).

Emergent themes that we find relevant are (1) the uncertainty of leadership in times of crisis; (2) rethinking partnerships with community and local organizations; (3) repurposing mental health supports for educators and learners; (4) repurposing available assets, resources, and capital; and (5) leveraging and advocating for external awareness and support for internal needs. We will present the findings based on the rural Appalachian context that pertains to our studies; however, the discussion will be led to consider the relevance of these themes in the context of Ukraine and the role educators there can “repurpose” these concepts and ideas to fit their specific needs. We believe that this discussion will be informative to leaders in a variety of fields, particularly in education, during the compound crises impacting Ukraine – the traumatic era of the Russian Invasion (Jawaid et al., 2022; Júnior et al., 2022; Patel & Erickson, 2022; Poznyak et al., 2002).

References

1. Drysdale, L., & Gurr, D. (2017). Leadership in uncertain times. International Studies in educational administration, 45(2), 131-159.
2. Eddy-Spicer, D., Arce-Trigatti, P., & Young, M. D. (2021). Field building through strategic bricolage: system leadership and the institutionalizing role of intermediary organizations. Journal of Professional Capital and Community, 6(1), 29-43.
3. Hannah, S. T., Uhl-Bien, M., Avolio, B. J., & Cavarretta, F. L. (2009). A framework for examining leadership in extreme contexts. The Leadership Quarterly, 20(6), 897-919.
4. Harter, E., Carstensen, K., Connor Fewell, D., Hess, M., & Lowery, C. (forthcoming). Rural educational leaders' perceptions on mental health programs for adolescent students impacted by opioid misuse.
5. Hayes, S. D., & Derrington, M. L. (2023). School leadership in uncertain times: identifying dimensions of effective principal leadership. School Leadership & Management, 1-18.
6. Hess, M. E., & Lowery, C. L. (2020). Crisis leadership and the impact of opioids on schools and students: Perspectives of school leaders in rural Appalachia. Education Leadership Review, 21(1), 126-141.
7. Jawaid, A., Gomolka, M., & Timmer, A. (2022). Neuroscience of trauma and the Russian invasion of Ukraine. Nature Human Behaviour, 6(6), 748-749.
8. Jenlink, P. M. (2015). Preparing Teachers as Intellectual Bricoleurs. Teacher Education and Practice, 28(4), 472-480.
9. Johnson, T. (2018). Crisis leadership: How to lead in times of crisis, threat and uncertainty. Bloomsbury.
10. Júnior, J. G., de Amorim, L. M., Neto, M. L. R., Uchida, R. R., de Moura, A. T. M. S., & Lima, N. N. R. (2022). The impact of "the war that drags on" in Ukraine for the health of children and adolescents: Old problems in a new conflict?. Child Abuse & Neglect, 128, 105602.
11. Le Fevre, D. M. (2021). Leading through crisis: the adaptive leadership of Jacinda Ardern. In Adaptive Leadership in a Global Economy (pp. 165-179). Routledge.
12. Levi-Strauss, C. (1966). The savage mind. Weidenfeld & Nicolson.
13. Lowery, C. L., & Hess, M. E. (2022). One school leader's storied response to the opioid crisis: A narrative on moral literacy. In B. L. Peterson & L. M. Harter (Eds.), Brave Space-Making: The Poetics & Politics of Storytelling. Kendall-Hunt.
14. Lowery, C. L., Hess, M. E., Ramsey, C. K., & Fewell, C. (forthcoming). Opioids and school leaders: Bricolage leadership in Appalachian Ohio.
15. Maebuta, J. (2013). Solomon Islands: Adaptive leadership strategies in schools. In School Level Leadership in Post-conflict Societies (pp. 116-132). Routledge.
16. Muffet-Willett, S., & Kruse, S. (2009). Crisis leadership: Past research and future directions. Journal of Business Continuity & Emergency Planning, 3(3), 248-258.
17. Patel, S. S., & Erickson, T. B. (2022). The new humanitarian crisis in Ukraine: Coping with the public health impact of hybrid warfare, mass migration, and mental health trauma. Disaster Medicine and Public Health Preparedness, 1-2.
18. Poznyak, V. B., Pelipas, V. E., Vievski, A. N., & Miroshnichenko, L. (2002). Illicit drug use and its health consequences in Belarus, Russian Federation and Ukraine: impact of transition. European Addiction Research, 8(4), 184-189.
19. Schultz, L., & Fazey, I. (2009). Effective leadership for adaptive management. In C. Allan & G. H. Stankey (Eds.), Adaptive Environmental Management: A Practitioner's Guide (pp. 295-303). Springer.

20. Wu, Y. L., Shao, B., Newman, A., & Schwarz, G. (2021). Crisis leadership: A review and future research agenda. The Leadership Quarterly, 32(6), 101518.
21. Yukl, G., & Gardner, W. L. (2020). Leadership in organizations (9th ed.). Pearson.

Li Dandan

student-master, National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute" (Ukraine, Kharkiv);

LAPUZINA Olena Mykolayivna

Candidate of Pedagogic Sciences, Associate Professor, National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute" (Ukraine, Kharkiv)

THE IMPORTANCE OF EDUCATIONAL LEADERSHIP DEVELOPMENT

Educational leadership is important because it enables schools and universities to overcome challenges and innovate ways to deliver a meaningful classroom experience to students. Great leaders attract, hire, and inspire great people.

It is important to make the most of the resources that are available to teachers, especially when it comes to teacher leaders. These individuals have a wealth of knowledge and experience that can be incredibly valuable to the rest of the school community. By not utilizing these resources, we are missing out on opportunities for growth and improvement.

One way to ensure that we are making the most of our teacher leaders is to create opportunities for them to share their expertise with others. This could include leading professional development sessions, mentoring new teachers, or serving on committees that focus on school improvement. It is also important to recognize and appreciate the contributions of teacher leaders. This can be done through formal recognition programs, such as awards or promotions, or through informal gestures of appreciation, such as thank-you notes or public recognition at staff meetings.

Ultimately, by making the most of our teacher leaders, we can create a more collaborative and supportive school community that is focused on continuous improvement and growth.

School or university management has a significant responsibility to ensure that teacher leaders are recognized. Teacher leaders are those educators who take on additional responsibilities beyond their classroom teaching duties, such as mentoring new teachers, leading professional development sessions, or serving on school or district committees. These teacher leaders play a crucial role in improving the quality of education and creating a positive school culture. Therefore, it is essential that their contributions are acknowledged and valued.

One way that school or university management can recognize teacher leaders is by providing them with opportunities for professional growth and development. This can include attending conferences, workshops, or training sessions that will enhance their skills and knowledge. Additionally, management can provide teacher leaders with leadership training to help them develop the skills necessary to lead others effectively.

Another way that school or university management can recognize teacher leaders is by providing them with formal leadership roles within the school or district. This can include serving on school or district committees, leading professional development sessions, or mentoring new teachers. By giving teacher leaders these formal roles, management is acknowledging their expertise and contributions to the school community.

Finally, school or university management can recognize teacher leaders by publicly acknowledging their contributions. This can include highlighting their achievements in school newsletters, on the school website, or at school board meetings. By publicly recognizing teacher leaders, management is sending a message to the entire school community that their contributions are valued and appreciated.

In conclusion, school or university management has a significant responsibility to ensure that teacher leaders are recognized. By providing them with opportunities for professional growth and development, formal leadership roles, and public recognition, management can acknowledge the important contributions that teacher leaders make to the school community.

Moreover, teacher leadership can be ethically advanced by following certain principles and practices. Here are some ways in which teacher leadership can be ethically advanced:

1. Promoting fairness and equity: Teachers should ensure that they treat all students fairly and equitably, regardless of their background, race, gender, or any other factor. They should also advocate for policies and practices that promote fair ness and equity in education.

2. Maintaining confidentiality: Teachers should respect the privacy of their students and maintain confidentiality when dealing with sensitive information. They should also ensure that their colleagues and other stakeholders respect confidentiality.

3. Being transparent: Teachers should be transparent in their actions and decisions, and should communicate openly with their colleagues, students, and parents. They should also be willing to receive feedback and criticism, and use it to improve their practice.

4. Upholding professional standards: Teachers should adhere to professional standards and codes of ethics, and should avoid any behavior that could compromise their professional integrity.

5. Fostering a culture of respect: Teachers should promote a culture of respect in their classrooms and schools, and should model respectful behavior towards their colleagues, students, and parents. By following these principles and practices, teacher leadership can be ethically advanced, and teachers can serve as positive role models for their students and colleagues. students, and parents.

By following these principles and practices, teacher leadership can be ethically advanced, and teachers can serve as positive role models for their students and colleagues.

Список використаної літератури

1. Boylan M., Deepening system leadership: Teachers leading from below, Educational Management Administration & Leadership, 44 (2016), No.1, 57-72. DOI https://doi.org/10.1177/1741143213501314

2. Chapman C., Fullan M. Collaboration and partnership for equitable improvement: Towards a networked learning system, School Leadership & Management, 27 (2007), № 3, 207–211. DOI https://doi.org/10.1080/13632430701379354

ЧЕРКАШИН Андрій Іванович

к.психол.н., доц., Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків);

ВЕЛИЧКО Валерій Олександрович

к.ю.н., доц., Національний університет юридичний університет імені Ярослава Мудрого (Україна, м. Харків)

ЛІДЕРСТВО В КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

Протягом всієї історії людства одним з найбільш цікавих та досліджуваних феноменів був, є, та буде феномен лідерства. Лідерство активно впливає на соціальний розвиток суспільства. Це обумовлено, перш за все, складністю людських взаємовідносин, вивчення яких навряд чи стане остаточно дослідженим – так само, як набувають розвитку відносини, стає більш витонченим, глибоким, та поширеним феномен лідерства. Цю точку зору підтверджує і Б. Басс, який у своїх дослідженнях стверджує, що вивчення лідерства почалось майже водночас із виникнення цивілізації. Дослідник також зазначає, що лідерство є універсальним феноменом, яке грає першочергову роль у кожній організації – будь то соціальний рух, військовий, або вищий навчальний заклад [1].

Складність поняття лідерства обумовлює наявність великої кількості точок зору з приводу визначення терміну. Висвітлимо головні думки дослідників з метою кращого розуміння феномену.

Спираючись на соціальний енциклопедичний словник, можемо сказати, що «лідерство – це процеси внутрішньої самоорганізації та самоуправління групи чи колективу, зумовлені індивідуальною ініціативою її членів». Тут слушно навести й думку Т. Бендаса, який вказує, що лідерство повинно розглядатися в контексті групового життя людей та мати прояви у вигляді наділення одного з членів групи правами значного впливу на послідовників, а також під час прийняття важливих групових рішень та життєдіяльності групи загалом. При цьому група визнає такі права за обраною особистістю, таким чином, наділяючи її одним чи декількома видами влади.

Лідерство – це, перш за все, соціально-психологічний процес, де один член групи веде всю групу до здійснення групової мети, організовуючи діяльність спільноти в процесі досягнення.

Ототожнюючи процес лідерства із процесом управління, цікавими є думки Дж. Коттера та Л. Почебута. Так, Л. Почебут вказує на те, що лідерства є процесом управління спільнотою у процесі вирішення групових завдань. А на думку Дж. Коттера, лідерство є механізмом впровадження змін у групі, який також наголошує на схожість процесу лідерства із процесом менеджменту, виділяючи для обидвох феноменів однаково високі позиції у груповій діяльності [2].

У свою чергу, Кетс де Вріс, у своїх дослідженнях вміло поєднав логічний підхід з ірраціональним стосовно вивчення феномену лідерства. Вчений вважає,

що у більшості випадків, дійсно ефективне лідерство вимагає нестандартних рішень, пропонуючи лідерам виходити за звичні рамки, залучаючи до емоційності. неординарності та служінню. Перекладаючи корень лідерства «lead» з англо-саксонського, дослідник зауважує, що лідерство також означає «шлях» або «дорога», а лідер на цьому шляху – той, хто, йдучи попереду, показує своїм супутникам дорогу. Увагою наділяє і харизмі, вважаючи що харизматичні риси збивають з ніг, наділяючи, таким чином, лідерів, здатністю до нового, харизматичного лідерства.

На цьому етапі цікавою є також думка К. Бланшара, який свідчить, що лідерство не є тим, що лідер робить для людей, а скоріш тим, що він робить із цими людьми, залучаючи лідерів до стратегії партнерства. Він вважає, що процес лідерства характеризується вмінням отримувати у своїх підлеглих дозволу користуватися певним стилем лідерства, який буде відповідати рівню розвитку підлеглого.

Низка дослідників звертаються до поняття деструктивного лідерства, як до виду лідерської діяльності, що може завдати шкоди певній організації або її послідовникам. Деструктивне лідерство здійснюється шляхом залучання до здійснення цілей, які суперечать ціннісним орієнтирам організації та/або шляхом використання стилю управління, який містить шкідливі для групи методи впливу, незалежно від того, виправдано використає лідер такі методи чи ні. Долучаючись до цієї думки, Дж. Ліпман-Блюмер дає визначення токсичному лідерові, де токсичним лідером є особистість, що наносить токсичний ефект на оточуючих, яких вони ведуть, власними дисфункційними особистісними якостями та деструктивною поведінкою. Порушуючи цілі та інтереси групи, токсичним лідер вважається у разі, коли ці дії повторюються, наносяться систематично.

Розглядаючи лідерство в самоцентричному аспекті, варто навести погляд І. Пинтосевича, який наголошує, що лідерство є навичкою, що містить впевненість в собі, власній меті та доцільності прав на її досягнення, виділяючи в процесі лідерства особливе місце навичкам впливу на людей. Узагальнюючи погляди щодо лідерства у самоцентричному аспекті, О. Романовський вважає, що цей термін необхідно розглядати як певні внутрішні стани особистості, яка прагне до успіху, має глибоку замотивованість, впевненість у власних рішеннях та діях, а також веде активне соціальне життя [5].

Підсумовуючи вищесказане, можемо зробити висновок щодо стану розробленості феномену лідерства сьогодні. Так, термін лідерства має складний характер, достатню розробленість та велику кількість підходів та точок зору з приводу його визначення, що ще раз доводить багатогранність та потребу в об’єктивному аналізі та вивченні цих теорій. Зазначимо, що більшість дослідників збігається на думці, що лідерство – це процес впливу на групу людей із спільними інтересами та цінностями; де лідер – це особистість з певним набором особистісних якостей, яка веде групу, освітлюючи шлях власним прикладом, з чим складно не погодитися.

Список використаної літератури

1. Bass B., Bass R. The Bass handbook of leadership: Theory, research, and managerial applications. N.Y. : Simon and Schuster, 2009. 1465 p.
2. Kotter J. Leading Change. Boston: Harvard Business School Press, 1996. 208 p.
3. Krasikova D. V., LeBreton, J. M. Green S. G., Destructive leadership a theoretical review, integration, and future research agenda. Journal of Management. 39(5). 2013. P. 1308-1338.
4. Lipman-Blumen J. Toxic leadership: When grand illusions masquerade as noble visions. Leader to Leader. 2005. № 2005.36. P. 29.
5. Лідерські якості в професіиніи діяльності ; Романовськии О.Г., Резнік С.М., Гура Т.В., Панфілов Ю.І, Головешко Б.Р., Бондаренко В.В., за заг. ред. О.Г. Романовського. Харків : НТУ «ХПІ», 2017. 143 с.

ЧЕРКАШИН Андрій Іванович

к.психол.н., доц., Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків)

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЛІДЕРСТВА ЯК ЗАВДАННЯ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Лідерство – це один з процесів організації та управління малою соціальною групою, що сприяє досягненню групових цілей в оптимальні терміни та з оптимальним ефектом. Його характеризують відносини домінування та підпорядкування, влади та впливу в системі міжособистісного спілкування у групі. «Лідерство є результатом дії як об’єктивних чинників (мети та завдань групи в конкретній ситуації), так і суб’єктивних (потреб, інтересів, індивідуально-психологічних особливостей членів групи), а також дій лідера як ініціатора й організатора групової діяльності» [4].

В умовах жорсткої ринкової конкуренції суспільству потрібні активні, компетентні керівники-лідери, здатні приймати ефективні рішення, готові взяти на себе відповідальність за їх здійснення, які вміють ставити цілі і конструювати шляхи їх досягнення, аналізувати свої дії та результати, будувати конструктивні взаємини з іншими людьми [6, с. 5]. Тож погоджуємося з думкою дослідників, що «існує необхідність у ціннісному переосмисленні зарубіжних ідей і підходів, що визначають особливості розуміння лідерства в умовах XXI століття, оскільки сучасні виклики вимагають підготувати молодих людей до лідерства в сфері сталого розвитку та виконанні лідерських функцій в суспільстві» [2, с. 302].

Одним із завдань фахової підготовки майбутніх соціальних працівників є формування соціального лідерства, що передбачає врахування сучасних вимог до надання соціальних послуг різним категоріям населення та впровадження інноваційних моделей в практику соціальної роботи [1]. Майбутні соціальні працівники повинні володіти здібністю встановлювати зрілі конструктивні взаємини з іншими людьми, тобто здатністю розуміти, ладнати з іншими,

співчувати, тобто лідерською (соціальною) здібністю. «Сьогодення потребує від майбутніх соціальних працівників у процесі професійної підготовки вміння активно діяти для досягнення сталого розвитку, що передбачає наявність відповідних знань, компетенцій, здатностей та мотивації» [2, с. 308].

На думку О. Пономарьова, «лідерська обдарованість забезпечує вплив, успіх та провідні позиції у системі міжособистісних стосунків, ефективне управління групою, а також творчий підхід до вирішення соціальних проблем» [5, с. 11]. У структурі соціального лідерства основними його складовими, які важливі на сучасному етапі розвитку теорії та практики соціальної роботи та будуть актуальними і в майбутньому, є: орієнтування на соціальні зміни як цінності соціальної роботи; розширення можливостей щодо управління знаннями та ресурсами соціальної роботи; забезпечення розвитку аналітичного і креативного мислення соціальних працівників; прагнення до ефективної партнерської співпраці та командної взаємодії [1].

Зважаючи на те, що «надання соціальних послуг здійснюється на принципах: дотримання прав людини, прав дитини та прав осіб з інвалідністю; гуманізму; забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків; поваги до честі та гідності; толерантності; законності; соціальної справедливості; доступності та відкритості; неупередженості та безпечності; добровільності; індивідуального підходу; комплексності; конфіденційності; максимальної ефективності та прозорості використання надавачами соціальних послуг бюджетних та інших коштів; забезпечення високого рівня якості соціальних послуг» [3], то здійснення підготовки майбутніх соціальних працівників можливо за умови формування в них соціального лідерства як ресурсу підвищення ефективності соціальної роботи в Україні.

Список використаної літератури

1. Бибик Д. Зміст та структура соціального лідерства майбутніх фахівців у галузі соціальної роботи. Social Work and Education, 2021. № 8(2). С. 138–151. DOI https://doi.org/10.25128/2520-6230.21.2.1

2. Бибик Д.Д. Лідерство в сфері сталого розвитку: шляхи практичної реалізації в умовах підготовки соціальних працівників. (2019). URL : https://lib.iitta.gov.ua

3. Закон України «Про соціальні послуги». Відомості Верховної Ради (ВВР), 2019, № 18, ст.73 (Із змінами, внесеними згідно із Законами № 1875-IX від 16.11.2021. № 2193-IX від 14.04.2022).

3. Калашникова С.А. Теоретико-методологічні засади професійної підготовки управлінців-лідерів в умовах сучасних суспільних трансформацій : дис. … доктора пед. наук : 13.00.06. Київ, 2011. 462 с.

4. Пономарьов О.С. Феномен лідерства у контексті суспільних проблем. Теорія і практика управління соціальними системами. 2015. № 4. С. 11–19.

5. Романовський О.Г., Михайличенко В.Є., Грень Л.М. Педагогіка лідерства : монографія. Харків : НТУ «ХПІ». 2023. 432 с.

ШАПОЛОВА Вікторія Валеріївна

к.пед.н., доц., Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків);

ПОЛІЩУК Дмитро Вікторович

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків)

ТЕОРІЯ ЛІДЕРСТВА Д. МАКГРЕГОРА

Девід МакГрегор наприкінці 50-х років розробив теорії «Х» та «У», що характеризують стилі управління. Спираючись на класифікацію А. Маслоу та ураховуючи ту обставину, що керівники в організаціях не використовують повністю творчу енергію підлеглих, яка прагне виходу, МакГрегор виявив дві концепції людської поведінки.

Теорія «Х» виражає традиційний підхід до функції управління, що полягає у використанні людської праці за призначенням на вимогу організації. Перш за все, управління передбачає керування, згідно законів економіки, різними змінними факторами підприємства – фінансами, устаткуванням, сировиною, персоналом та ін.

Крім того, воно включає керування зусиллями працівників, їх мотивацією до праці, контроль і коригування їх ставлення до праці та виконання посадових обов'язків у відповідності до потреб організації.

Теорія «Х» заснована на переконанні, що без активного втручання керівників працівники залишаються пасивними, отже, їх необхідно переконувати, заохочувати чи карати і контролювати їх діяльність.

Відповідно до цієї точки зору, лідер формулює наступні припущення щодо персоналу, який знаходиться під його керівництвом:

1) кожна нормальна людина не має бажання працювати і прагне ухилятися від роботи, наскільки це можливо;

2) зважаючи на те, що люди не схильні до праці, їх слід примушувати, контролювати, керувати ними і погрожувати їм покаранням, якщо вони не докладають достатніх зусиль для досягнення поставлених організацією цілей;

3) Кожна нормальна людина воліє, щоб нею управляли, вона прагне уникнути відповідальності і відносно нечестолюбна. Найбільше люди бажають особистого спокою.

Такі ідеї спричинили бурхливий розвиток організацій бюрократичного, традиційно-авторитарного (патерналістського) типу, що приділяють багато уваги примусу і контролю.

Теорія «У» є відповіддю, критичною реакцією на теорію «Х», яка, на думку Мак Грегора, у сучасних умовах господарювання неспроможна забезпечити ефективні результати, дещо ідеалізує субординацію, представляючи її як партнерство керівника та підлеглих. Така оптимістична точка зору заснована на припущеннях, що:

1) витрати фізичних і духовних сил на роботі настільки ж природні, як і під час гри чи відпочинку;

2) загроза покарання або зовнішній контроль не є єдиними засобами, стимулюючими досягнення поставлених організацією цілей. Люди наділені здібностями до самоврядування і самоконтролю при досягненні цілей, від яких вони залежать;

3) прихильність цілям є функцією винагороди, асоціюється з досягненням цих цілей;

4) нормальна людина, поставлена у відповідні умови, не тільки бере на себе відповідальність, а й прагне до неї;

5) схильність до творчості, багата уява, винахідливість і творчість при вирішенні організаційних проблем часто зустрічаються у людей.

6) в умовах сучасного індустріального суспільства інтелектуальний потенціал нормальної людини лише в рідкісних випадках використовується повністю.

На основі вище наведеного можна зробити порівняння теорій «Х» та «У».

Теорії «Х» притаманний авторитарний стиль керівництва, а теорії «У» – демократичний. Авторитарний стиль керівництва передбачає централізований розподіл завдань; одноособове визначення цілей, стратегії та тактики розвитку організації; повноваження не делегуються; тотальний контроль за діяльністю працівників; підлеглі не мають права ухвалювати рішення; психологічний тиск на підлеглих; загроза покарання.

Демократичний стиль керівництва протилежний авторитарному. Йому притаманні: заохочення, визначення цілей підлеглими відповідно до цілей організації; високий ступінь децентралізації повноважень; самоконтроль підлеглих у процесі роботи та контроль керівника по її завершенні; активна участь підлеглих у процесі розробки та прийняття рішень.

На нашу думку, для ефективного управління діяльністю організації та більше ефективного досягнення поставлених цілей, необхідно поєднувати між собою авторитарний та демократичний стилі управління. Оскільки при авторитарному стилі може виникати неприязнь до керівництва, байдужість до виконання поставлених завдань та обов’язків, відсутність відповідальності підлеглих, а при явно вираженому демократичному стилі виникатимуть досить дружні відносини з керівництвом, що негативно відобразиться на діяльності організації; відкладення виконання важливих справ «на потім»; генерація та прийняття ідей підлеглими, виходячи з їх власних потреб та цінностей (нехтуючи загальними цілями організації).

Як показала практика, обидві теорії є досить достовірними, оскільки як прихильники теорії «Х», так і прихильники теорії «У» досягають значних успіхів у бізнесі.

Список використаної літератури

1. Воронкова В.Г. Управління людськими ресурсами: філософські засади : навч. посібник для ВНЗ. Авт.кол. : В.Г. Воронкова, А.Г. Беліченко, О.М. Попов та ін. ; ред. В.Г. Воронкова ; ЗДІА. К. : Професіонал, 2006. 567 с. : іл.

2. Менеджмент : навч. посіб. ; Л.С. Шевченко, О.А. Гриценко, С.М. Макуха та ін. ; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Л.С. Шевченко. Х. : Право, 2013. 216 с.

ШАПОЛОВА Вікторія Валеріївна

к.пед.н., Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків);

ДУХНО Ніна Вікторівна

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків)

СУЧАСНІ СТИЛІ ЛІДЕРСТВА: СЬОГОЧАСНИЙ ЛІДЕР

Лідер – це особистість, яка користується авторитетом у групі послідовників і за якою група визнає право приймати рішення про дії у важливих ситуаціях, бути організатором діяльності групи і регулювати відносини в ній.

Стиль лідерства – це виконання лідером своїх прямих функцій, що виражає своєрідність його поведінки, характер взаємодії з послідовниками та однодумцями, особливість прийняття рішень, ціннісні орієнтації, делегування повноважень та характерологічні прояви.

Найбільший фурор дослідження стилів лідерства та його вплив на поведінку групи та досягнення цілей було проведено в XVIII столітті Куртом Левіним. Він виділив три одновимірних стилі керівництва – авторитарний (директивний), демократичний (колегіальний), ліберальний (архаїчний).

Якщо ми розглядаємо авторитарний стиль лідерства, слід сказати, що авторитарні умови праці характеризуються тим, що лідер монополізує прийняття рішень. Саме ця особа визначає ролі підлеглих і методи, яких вони повинні дотримуватися, щоб виконати свої завдання й умови, в яких виконується робота. Це дуже розповсюджений стиль лідерства в більшості організацій. Незважаючи на негативні конотації слова «авторитарний», Левін наполягає, що цей тип лідера не завжди генерує неприємне соціально-емоційне середовище.

Авторитарні лідери також характеризуються незначною участю у виконанні самих робочих завдань. За спостереженнями Левіна, авторитарний стиль керівництва несе ризик «революції» з боку підлеглих. Імовірність того, що це відбудеться, буде більшою, чим більш помітним є авторитарний характер лідера.

Лідери, які дотримуються демократичної моделі, самі не приймають рішень, але вони виникають у результаті процесу колективних дебатів; у цьому керівник виконує роль експерта, який консультує підлеглих, і, звичайно, може втручатися в остаточне рішення, якщо це необхідно. Проте, демократичне керівництво несе певний ризик втрати ефективності, особливо стосовно колективного прийняття рішень.

Ліберальний стиль лідерства свідчить про те, що лідери у взаємодії із послідовниками дозволяють підлеглим самостійно приймати рішення, хоча

вони не обов’язково несуть відповідальність за результати цих рішень. Загалом вважається, що цей стиль лідерства є найменш ефективним з трьох, оскільки він може призвести до відсутності продуктивності та послідовності. Краще мати активного лідера.

У сучасному світі перевагу віддають шести головним стилям лідерства. Перший з них – ідеальний. Ідеалістичний лідер веде людей до спільної мети. Він не говорить про те, як до неї дійти, але допомагає команді зрозуміти загальну тенденцію і вселяє бажання йти до такої мети. За твердженням дослідників, цей стиль найкраще діє за необхідністю відкрити новий напрямок. Краща відмінна риса такого лідерства – це автономність членів команди і можливість інновацій та експериментів на шляху до спільної мети. Невдача прийнятна, а співробітники комфортно себе почувають, випробовуючи нові підходи, які допоможуть наблизитися до мети. Людям дуже важливо знати, до чого вони йдуть або хоча б «чому» вони виконують ту чи іншу роботу.

Навчаючий стиль говорить про навчання персоналу з метою поліпшення його роботи. Єдиний момент, про який не слід забувати, – якість цього стилю залежить від способу його реалізації: підлеглі можуть подумати, що ви керівник контролюєте кожен їх крок, а така дріб’язкова опіка зіграє лише проти керівника. Тому лідеру потрібно попередити такі думки, пояснивши свій підхід. Необхідно нагадати співробітникам, що в кінцевому рахунку їм вирішувати, як діяти в конкретній ситуації, а керівник лише допомагає їм або дає поради, якщо це необхідно. Найбільша помилка лідера, який сповідує цей стиль – зосередитися на виправленні слабких сторін співробітників. Лідер зможе домогтися кращих результатів від команди, якщо сфокусується на їх сильних сторонах.

Товариський стиль здатний об’єднати організацію. Він створює гармонію на роботі, де кожен особисто знайомий і добре співпрацює з усіма. Часто серед співробітників виникають розбіжності і неприязнь. Цей підхід покликаний виправити такі труднощі. Якщо в організації немає взаємної довіри, цей стиль допоможе виправити ситуацію.

Демократичний стиль лідерства найкраще використовувати, коли не на 100 % лідер впевнений у тому, яким шляхом йти, і коли хоче скористатися «мудрістю натовпу» для прийняття рішення. Але це не найкращий підхід для прийняття важливих рішень або рішень, на які значно впливає фактор часу. У таких ситуаціях від лідерів очікується прийняття остаточного рішення для команди, а також впевненість у своєму рішенні. Демократичний лідер вміє вислухати кожного, і кожен в такій команді відчуває свою важливість у процесі прийняття спільного рішення.

Завдає ритм у команді амбіційний лідер. Він встановлює цілі та чекає, що команда їх досягне попри всі перешкоди. Такі лідери багато вимагають від своїх команд і без проблем звільняють неефективних працівників. Вони або зовсім не дають вказівок, або дають їх вкрай мало, чекаючи, що співробітники і так все повинні знати. Цей стиль лідерства найчастіше асоціюється з

понаднормовою роботою і з професійним вигоранням. Такі лідери отримають результати в найкоротші терміни, але в довгостроковій перспективі цей стиль підриває бойовий дух.

Якщо поєднати страх в управлянні як інструмент даного процесу, на практиці можна отримати авторитарний стиль лідерства. Такі лідери холодні і неемоційні. У більшості випадків цей стиль призводить до дуже негативних наслідків для корпоративної культури. На жаль, цей підхід використовується найчастіше, не зважаючи на те, що він далеко не найефективніший. Цей стиль може стати позитивним тільки у часи кризи, коли потрібні термінові зміни.

Щоб бути гідним звання сучасного лідера, потрібно багато працювати, постійно розвивати свої вміння та якості характеру. Вміти переключатися, адаптуватися та мати змогу поєднувати в собі всі стилі лідерства. Не боятися експериментувати, зустрічатися з кожним членом команди, організовувати регулярні тімбілдингові заходи, довіряти співробітникам, надихати свою команду.

Список використаної літератури

1. Lewin, Kurt. Field Theory of Social Science: Selected Theoretical Papers. Ed. by Dorwin Cartwright. Pp. XX, 346. New York : Harper & Brothers, 1951.

2. Carl Lindberg. Leadership Styles: the Classics: Autocratic, Democratic, and Laissez-Faire Leadership. Kindle Edition. Pp. XX, 101, 2022.

СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА ТА СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В СУСПІЛЬСТВІ ЗМІН

ГРАБАР Наталія Сергіївна

к.держ.упр. (Україна, м. Харків)

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

Після проголошення незалежності Україна обрала курс соціально-економічних реформ та демократизації, завдяки чому відкрилися нові можливості для формування соціально орієнтованої ринкової економіки.

Протягом останніх років соціальний захист населення України орієнтувався на адресне оперативне рішення найгостріших, кризових, життєвих проблем окремих категорій громадян. На певному етапі цей шлях був найбільш реальним для практичного вирішення завдань у цій сфері і видавався вдалим. Однак час показав, що такий підхід не дає довгострокового ефекту, оскільки не націлений на профілактику повторень кризових ситуацій, на перспективний соціальний захист кожної конкретної людини та населення загалом [2].

Реформи, що відбуваються в країні, націлені на впорядкування всіх сфер життя, вимагають змін у соціальній сфері. У цьому зв’язку соціальний захист слід розглядати як захист від соціальних ризиків втрати або обмеження економічної самостійності та соціального благополуччя людини.

У системі соціального захисту України накопичилася значна кількість проблем, частина з яких успадкована ще з радянських часів. Дефіцит фінансових ресурсів завжди ставить перед вибором між розвитком та споживанням. Політична нестабільність та постійні вибори (з осені 2004 р.) спонукали урядовців віддавати пріоритет споживанню. Невідкладними проблемами макроекономічної стабільності в Україні є відсутність структурних реформ, сировинна орієнтація промислового виробництва, незахищеність прав власності, корупція, низький рівень інноваційної активності, високий рівень інфляції, недосконалість законодавства [3].

Значні коливання обмінного курсу, накопичення зовнішнього боргу, низький рівень капіталізації вітчизняних банків також стали серйозними макроекономічними потрясіннями. Сучасна фінансово-економічна криза призвела до різкого скорочення ВВП та зростання безробіття [1].

Ключовими завданнями реформування системи соціального захисту є:

- реформування існуючої системи пільг, зокрема, зведення до мінімуму професійних пільг та монетизація соціальних пільг;
- підвищення якості та ефективності соціальних послуг;
- підготовка кваліфікованих кадрів для соціальних служб;
- розвиток мережі організацій, що надають соціальні послуги, надання ключових позицій неурядовим організаціям;
- впровадження механізму підтримки громадських ініціатив на місцевому рівні.

У період економічного зростання Україна досягла значного прогресу у скороченні абсолютної бідності. Однак, через відсутність ефективних заходів державної політики, нерівність у доходах не зменшується.

Основними завданнями нової стратегії подолання бідності є усунення впливу фінансово-економічної кризи на добробут населення, виявлення груп населення, які мають найвищий ризик соціального відторгнення та розробка заходів щодо їх інтеграції у суспільство.

Основні проблеми забезпечення стабільності та адекватності пенсійної системи пов'язані з демографічними тенденціями, а саме з низькою народжуваністю та старінням населення. Найбільш актуальними завданнями вдосконалення пенсійної системи в Україні є:

– удосконалення механізму призначення та індексації пенсій;

– законодавче регулювання гарантованого мінімального розміру пенсії;

– запровадження обов'язкового накопичувального пенсійного страхування;

– розвиток приватних пенсійних фондів, зокрема професійних пенсійних систем фінансування дострокового виходу на пенсію працівників, зайнятих у шкідливих умовах;

– забезпечення прозорості пенсійної системи та кодифікації пенсійного законодавства.

Основними проблемами у сфері охорони здоров'я та довгострокового догляду є:

− недостатнє фінансування галузі та, водночас, неефективне використання наявних ресурсів, внаслідок чого населення змушене власними коштами оплачувати значну частину медичних послуг;

− жорстка, складна та непрозора система фінансування;

− обмежений доступ до якісних послуг охорони здоров'я [3].

Дослідження системи соціального захисту та соціальної інтеграції значною мірою ускладнюється браком статистичних даних. На початку перехідного періоду українська статистика відповідала радянським стандартам, і не була адаптована до ринкових умов та міжнародної методології.

Практики вибіркових обстежень відповідно до міжнародних стандартів не існувало.

Гіперінфляція у 1992-1995 рр. (37,193.2 разів), запровадження національної валюти у 1996 р. та нестабільність валютного курсу унеможливили дослідження більшості вартісних показників у динаміці [1].

У системі офіційної статистики міжнародні стандарти загалом було впроваджено у 90-х рр.

Обстеження умов життя домогосподарств та обстеження економічної активності населення проводять на постійній основі. Однак існує потреба у вдосконаленні показників бідності, зокрема, у подальшому узгодженні національної системи моніторингу бідності з європейською практикою.

Щодо обстеження робочої сили, існує необхідність щомісячного моніторингу та коригування на сезонність з метою більш чіткого та оперативного дослідження тенденцій. Існують також деякі прогалини в системі показників, зокрема, не розраховується середній вік виходу з ринку праці.

Статистичні дані з питань охорони здоров'я, освіти, соціального захисту надаються переважно відповідними міністерствами та відомствами. Основними

проблемами у даному випадку є актуальність, прозорість, об’єктивність і повнота інформації [2].

Отже, державним органам влади треба забезпечити здійснення ефективного контролю виконання зобов’язань стосовно соціальних гарантій, формування у суспільстві механізму цивілізованого захисту наданих прав і свобод. Вказане потребує змістовної програми дій представників усіх гілок влади, громадських об’єднань, засобів масової інформації, кожної людини, спрямованих на забезпечення добробуту та гідного рівня життя, який існує у передових країнах світу.

Список використаної літератури

1. Бідак В. Соціальний захист населення та вдосконалення державних механізмів його регулювання: монографія. Львів : Інститут регіональних досліджень НАН України, 2004. 250 с.

2. Болотіна Н. Право людини на соціальне забезпечення в Україні: проблеми термінів і понять. Право України. 2000. № 4. С. 35-39.

3. Стичинський Б. Право соціального забезпечення: проблеми становлення і розвитку. Право України. 2002. № 6. С. 86-87.

ДАНЬШИНА Віолетта Вікторівна

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків);

ДЕМІДОВА Юлія Євгенівна

к.т.н., доц., Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків)

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВОЛОНТЕРСТВА ЯК СОЦІАЛЬНОГО ФЕНОМЕНУ

У даний час феномен волонтерства все частіше стає об’єктом дослідження в різних галузях наукового пізнання. Допомагати без жодної винагороди, за покликом душі, вкладати всі сили, час і талант щоб бути корисним – все це про волонтерство. 1859-й вважається роком виникнення волонтерського руху у світі. Саме в той період Анрі Дюран, відомий французький письменник-журналіст, вражений наслідками кривавої битви при Сольферіно, запропонував створити Червоний Хрест – організацію, яка би працювала на волонтерських засадах і надавала першу медичну допомогу полоненим і пораненим. Принципами, сформульованими Анрі Дюраном, керуються волонтерські організації всього світу [4].

Як галузь соціально-гуманітарного знання волонтерство почало формуватися на початку ХХ століття, і до цього часу залишається актуальним предметом сучасних наукових рефлексій.

У світовій практиці волонтерська діяльність переважно розуміється як добровільна допомога індивіда або групи людей, що не приносять ніякої

матеріальної чи фінансової користі. Добровільні вчинки можуть набувати будь-яких форм: від зняття звичних соціальних конфліктів до участі у подоланні глобальних проблем суспільства, проте її магістральна ідея полягає у безкорисливому прагненні волонтерів до покращення добробуту певної спільноти.

Починаючи з ХХ ст. у зв'язку зі стрімким розвитком волонтерського руху у світі, саме поняття «волонтерство» починає розглядатися як безкоштовна, цілеспрямована, суспільно-корисна праця, що надається добровольцями з власної ініціативи для формування кращих умов життя населення.

Волонтерство посідає особливе місце в соціальній структурі будь-якого суспільства, розглядається як прояв активного відношення людини до світу задля здійснення позитивних суспільних перетворень та змін.

Підходи до визначення та розуміння сутності поняття «волонтер» та «волонтерська діяльність» представлені у низці праць знаних українських та зарубіжних науковців. Дослідження феномену волонтерства доцільно почати зі з'ясування його етимології. Так, термін «волонтер» походить від лат. «voluntarius» – воля, бажання, а в перекладі з англ. «voluntary» – доброволець, добровільний учасник, тобто особа, яка за власним бажанням допомагає іншим, добровільно витрачаючи вільний час на здійснення суспільно-корисної діяльності. У низці наукових джерел зустрічаємо інформацію про французьке походження слова «волонтер» – «volontaire», що в перекладі означає «доброволець», «бажаючий». Усі означені дефініції є вірними та знаходять своє вираження в енциклопедичному словнику, де зазначається: «волонтер – це особа, яка за власним бажанням допомагає людям; фізична особа, які добровільно здійснює благодійну неприбуткову діяльність з надання послуг громадянам, організаціям і суспільству загалом» [2, с. 37].

Потреби населення у соціальній та психологічній підтримці дедалі стрімко зростають. Волонтером може бути будь-яка людина, незалежно від статті, віку, релігії та інших особливостей, що має бажання допомагати, не очікуючи винагороди. Передусім, це допомога людям похилого віку, дітям, позбавленим батьківського піклування, людям з інвалідністю, безробітним тощо.

У науковому дискурсі поняття «волонтер» використовують як універсальну категорію. Основою волонтерської діяльності є люди з власною волею, з бажанням та почуттям певного соціального обов'язку, що виконують його цілком добровільно. Волонтери можуть допомагати як знайомим, друзям чи навіть родичам, так і всьому суспільству.

Детальне визначення сутності поняття «волонтер» надано у Законі України «Про волонтерську діяльність»:

Волонтери – це фізичні особи, найактивніші представники різних груп населення, які на добровільних засадах здійснюють благодійну, неприбуткову і вмотивовану діяльність шляхом надання волонтерської допомоги, яка має корисний характер для суспільства та держави [3].

Науковці по-різному тлумачать зміст поняття «волонтер». Зокрема, вітчизняні дослідники Безпалько, Звєрєва та Веретенко стверджують, що «волонтер – це фізична особа, яка добровільно здійснює соціально спрямовану, неприбуткову діяльність шляхом надання волонтерської допомоги. Волонтерська допомога – це роботи та послуги, що безоплатно виконуються і надаються волонтерами» [1, с. 119].

Волонтери приймають участь в доброчинних проектах з власної ініціативи, проте їх неможливо назвати «робітниками, які працюють задарма». Дана праця привносить нові ідеї, послуги, забезпечує організацію матеріальної підтримки, формування духу громадськості.

Робота волонтера покликана бути ефективно-організованою і вестися на досить високому професійному рівні. Волонтерами може бути виконана будь-яка робота, що не вимагає виключних фахових компетентностей: добровольці можуть виступати в ролі фахівців інших спеціальностей, як-то вчитель, лікар, політик, дизайнер. Неважливо, яка у волонтера фахова спеціальність, якщо у нього є бажання приносити справжню допомогу та відстоювати соціальну справедливість.

Волонтери можуть займатися справами, якими ніколи не стали б займатися на оплачуваній роботі. Волонтери, що віддають свій час і зусилля організації, хочуть бути її частиною. Вони хочуть мати право голосу і впливати на рішення організації. Фактично те, що інші цікавляться їхньою думкою і враховують їхню точку зору, підтвержує значимість волонтерів для організації. Волонтерством займаються люди, оскільки бажають кращих соціальних змін та справедливості. Волонтери активно беруть участь в екологічному, політичному, соціальному захисті інтересів громадянського суспільства.

Варто зазначити, що у сучасних дослідженнях феномен волонтерства осмислюється переважно з позиції альтруїстичної поведінки особистості, проте не менш вагомим є розгляд його в оптиці індивідуальної психології.

Глобалізація спричинила появу наукового визначення та активізацію певного взаєморозуміння між різними підходами до визначення волонтерства. Відтак, на наш погляд, можливо окреслити чотири різновиди волонтерства: взаємодопомога, філантропія чи надання послуг, захист інтересів (лобіювання) та участь в управлінні.

Отже, волонтерство у всіх його проявах – це безкорислива праця, заснована на доброчинних ідеях служіння гуманістичним ідеалам, що не передбачає одержання фінансового чи кар’єрного зростання, а має основну чітко сформовану мету – надання допомоги іншим людям.

Волонтерська діяльність – це невід’ємна частина сучасного суспільства. Волонтерство як феномен являється важливим конструктом у сучасному суспільстві, а також вагомим чинником формування ціннісних орієнтацій людини.

Список використаної літератури

1. Безпалько О., Звєрєва І., Веретенко Т. (Уклад.). Соціальна педагогіка. Київ : Академвидав, 2015. 312 с.
2. Звєрєва І. (Ред.). Соціальна педагогіка: мала енциклопедія. Київ : Центр учбової літератури, 2008. 280 с.
3. Закон України «Про волонтерську діяльність». URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17
4. Українська людина в європейському світі: виміри ідентичності : навчальний посібник ; кол. авторів; за ред. д-ра екон. наук, проф. Т.С. Смовженко, д-ра філос. наук, проф. З.Е. Скринник. Київ : УБС НБУ, 2015.609 с.

ДИННІК Катерина Олександрівна

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків);

ГАЄВАЯ Олександра Валентинівна

к.ю.н., доц., Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків)

ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО СИРІТСТВА В УКРАЇНІ

Сирітство – соціальне явище, що характеризує стан дитини, яка тимчасово чи постійно перебуває поза сімейним оточенням внаслідок втрати батьків, а також стан дитини, коли вона не може з певних причин чи власних інтересів залишатися в сімейному оточенні і потребує захисту та допомоги з боку держави. Сирітство буває двох видів. Біологічне і соціальне. Біологічні сироти – діти, які втратили обох батьків.

Соціальні сироти – діти, які є сиротами при живих батьках [1, с. 817]. Соціальне сирітство – соціальне явище, спричинене ухиленням або відстороненням батьків від виконання батьківських обовязків стосовно неповнолітньої дитини. Соціальні сироти – це особлива соціально-демографічна група дітей, які внаслідок соціальних, економічних та морально-психологічних причин залишилися сиротами при живих батьках. З точки зору інтересів дитини, яка з різних причин втратила батьківське піклування, головним є те, що така дитина позбавлена можливості мати соціальні звязки з батьками або одним з них.

На сьогоднішній день в Україні до соціальних сиріт відносять такі групи неповнолітніх як: безпритульні діти – діти, які не мають постійного місця проживання у зв’язку із втратою батьків, асоціальними формами поведінки дорослих в сім’ї; діти, яких вигнали з дому батьки; бездоглядні діти – діти, які мають певне місце проживання, але вимушені перебувати на вулиці в результаті матеріальної неспроможності опікунів (родичів, бабусь, дідусів), психічних розладів батьків, байдужого ставлення останніх до виховання дітей; діти-втікачі із виховних установ – діти, які зазнали психологічного, фізичного, сексуального насильства в закладах інтернатного типу та притулках; діти-втікачі з зовні благополучних сімей – діти з високим рівнем конфліктності, патохарактерологічними особливостями, відхиленнями у психологічному та особистісному розвитку; діти, які за своїми психологічними ознаками схильні до постійного перебування на вулиці – діти, позбавлені систематичного батьківського піклування; аутсайдери шкільних колективів; діти з яскраво вираженими ознаками важковиховуваності, діти з діагнозом дромоманія – схильність до бродяжництва та подорожування [3, с. 22]. Отже, правильне функціонування інституту сім’ї є більш ніж необхідним для суспільства, так як саме в ньому відбувається первинна соціалізація дитини.

Соціалізація є процесом в ході якого людина здобуває якості, котрі необхідні їй для життєдіяльності в соціумі, а саме: соціальне спілкування, соціальне пізнання, практичне пізнання соціальних ролей, функцій, норм, прав,

обов'язків тощо. Існує достатньо велика кількість причин, що призводить до появи знедолених дітей. Ці причини є досить різноманітними, стосуються основних сфер життєдіяльності людини та є взаємоповязаними між собою.

Найбільш поширеними чинниками, котрі спричиняють до свідомого уникнення батьками виконання свого природного обовязку стосовно власної дитини, є зловживання алкоголем або наркоспоживання. Результатом такої поведінки батьків, як правило, є позбавлення їх батьківських прав. На посилення ролі цих негативних чинників суттєво впливає економічне становище в Україні загалом та безвихідь, скрутне матеріальне становище кожної окремої сім'ї з дітьми зокрема, а також нестабільність політичної ситуації, що сприяє послабленню ролі державних органів у вирішенні проблеми соціального сирітства.

Серед інших причин соціального сирітства у сучасних соціально-економічних умовах є наступні: девіантна поведінка та ув'язнення батьків, позашлюбне народження дитини, незадовільні матеріальні та житлові умови, морально-психологічний клімат сім'ї, психологічна незрілість батьків, неготовність до народження та виховання дитини, моральна криза суспільства, падіння цінності народження і виховання дитини [2, с. 35].

До основних умов, що спонукають до виникнення соціального сирітства відносяться такі: соціально-економічні, криза сім'ї, педагогічна неспроможність сім'ї, зниження виховного потенціалу системи освіти, соціальна політика держави, відсутність системи виховної роботи з дітьми, підлітками та батьками за місцем проживання, розвиток дитячої і молодіжної субкультури, яка не враховує традиційних форм духовності та моральності, збільшення негативного впливу засобів масової інформації, масової культури на субкультуру молодого покоління. Внаслідок означених причин та умов відбувається порушення одного з базових прав дитини – права на сімейне виховання та батьківське піклування, проголошене Конвенцією ООН про права дитини. Тому діяльність усіх відповідних соціальних інститутів, у тому числі і держави, спрямована на створення таких форм виховання і утримання дитини-сироти, які б могли певною мірою замінити сім'ю.

Жорстоке поводження з дітьми, а також влаштування дітей до інтернатних закладів з метою вилучення їх з ситуації ризику часто призводять до втрати потенціалу суспільства. Виконання обовязків перед суспільством є складним для колишніх жертв жорстокого поводження та випускників інтернатних закладів через наявність у них розладів психічного та фізичного здоровя, низького освітнього та професійного рівня, схильності до протиправної поведінки.

У свою чергу риси, притаманні дорослим, які мали у дитинстві досвід переживання жорстокого поводження та влаштування до інтернатного закладу, призводять до того, що держава та суспільство змушені витрачати додаткові кошти на підтримку, реабілітацію та застосування санкцій до таких членів суспільства.

Допомога по безробіттю; допомога малозабезпеченим сім'ям, матерям-одиначкам; програми соціалізації осіб з алкогольною та наркотичною залежністю; витрати на розгляд справ у судах та утримання увязнених у місцях позбавлення волі – ці та інші статті державного і місцевого бюджетів потребують значних інвестицій. Натомість, у випадку подолання проблеми, витрачені ресурси можуть бути спрямовані на забезпечення інших запитів дітей та сімей з дітьми, перш за все духовних.

Список використаної літератури

1. Енциклопедія освіти. Акад. пед. наук України; гол. ред. В.Г. Кремінь. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
2. Красножон Т.В. Соціальне сирітство в Україні як соціально-педагогічне явище. Вісник. Уманський державний педагогічний університет ім. Павла Тичини. 2009. № 3. 124 с.
3. Пєша І.В., Комарова Н.М. Інформованість громадян України щодо причин та наслідків соціального сирітства. Український соціум. 2004. №2 (4). С. 40-51.

IVANYTSKA Veronika

English Philology student, Zaporizhzhia National University (Ukraine, Zaporizhzhia)

THE ECOFEMINIST APPROACH AND THE GREEN NEW DEAL IN CHANGING SOCIETIES

The purpose of the report is to analyze the potential of the eco-feminist movement in terms of implementing the Green New Deal. Another aim is to consider whether the Green New Deal is a form of ecofeminism, or, vice versa, does it reflect the values of environmental justice or different form of environmentalism? Women's and gender studies theoretical groundwork serves as a methodological basis. Material for analysis is based on the practices of the ecofeminist movement and the public speeches of sympathizers and leaders.

The Green New Deal is a resolution of a grand plan made by a Congress for tackling climate change. According to Friedman, «introduced by Representative Alexandria Ocasio-Cortez of New York and Senator Edward Markey of Massachusetts, both Democrats, the proposal calls on the federal government to wean the United States from fossil fuels and curb planet-warming greenhouse gas emissions across the economy» and to guarantee new high-paying jobs in clean energy industries [1].

One way to examine the phenomenon of the Green New Deal is to take an ecofeminist approach. First, it is worth explaining the essence of ecofeminism. The term ecofeminism was proposed by the French writer Françoise d'Eaubonne in 1974 in her book «Feminism or Death», where she argued that when the planet is in the hands of women, all will prosper. Later, the term was popularized by Anestri King in her Nation article «What is Ecofeminism?» (1987). Ecofeminists demand recognition of women's work in the field of climate justice worldwide to help protect the planet and promote gender equality. Ecofeminism suggests that patriarchy is the driving force of the degradation of the planet and the exploitation of women – problems that are inseparable and tightly intertwined, and cannot be resolved without dismantling the repressive male systems of power.

Women in the world today make up 80% of all climate refugees; perform 75% of unpaid housework and care; make up less than 15% of all land owners and accounted for 77% of those killed in the tsunami in Indonesia because of the social responsibility to save children before saving themselves [7].

A key argument of ecofeminism is that the degradation of the planet and the exploitation of women is linked to patriarchy, and the devaluation of both causes has

led to catastrophic conditions for both the planet and women. Leah Thomas believes that it is impossible to save the planet without dismantling the system of oppression, and the central argument of the book is that social justice and environmental protection go hand in hand. She says: «When we don't value women or the earth, both suffer tremendously» [5].

Ecofeminism allows one to develop an environmental ethic. As Rosemary Tong writes in her Introduction to Ecofeminism, «whatever man may do to nature, he may also do to woman» [2, p. 256]. Therefore, the ecofeminist framework is closely aligned with the evaluation of hierarchical thinking and oppositional dualisms. Hierarchical thinking denotes that, culturally, specific groups have more value than other groups while oppositional dualisms show contradictory binaries.

Although the Green New Deal presents some similarities with ecofeminism and its theory, this proposal appears to be broader. Apart from references to the discrimination against women, the GND includes race, gender and class inequality, as well as the increased vulnerability of Indigenous representatives, the elderly and migrants [3]. From this perspective, the Green New Deal tends to reflect the values of environmental justice rather than being a form of ecofeminism. Once again, ecofeminism in different countries has different scales and resources, and its effectiveness depends both on the maturity of civil society and the effectiveness of environmental legislation.

The potential possibilities of ecofeminism and its directions are being discussed in the Ukrainian journalistic discourse nowadays. Iryna Zamuruyeva in her conceptual review states that «like other currents of feminism, ecofeminisms flow from intellectual criticism to activism and back to the theoretical pool, filling and changing it» [7]. Answering the question of whether there is a Ukrainian feminism, she considers the ethnographer, culturologist and proto-ecofeminist of the materialist faction Kateryna Hrushevska and her work «A few observations about the means of female economic magic in connection with the oldest forms of female economy» (1928) to be such. Starting from the image of the female body in rituals related to economic activity, she examines «women's work» in connection with the understanding of «women's economic value». This position and parts of her analysis (and close attention to the financial states of women) resonate with materialist ecofeminist analysis half a century before its emergence. I. Zamuruyeva expresses her confidence that «a consistent environmental movement must be feminist, and later – that it must also be anti-capitalist and intersectional» [7].

In my opinion, to truly stand up for justice for all women and the planet, ecofeminism has to act in alliance with the ecosocialist movement with its motto «Change the system, not the climate». This movement combines movement against climate change with the fight for economic and social equity, focusing on the consequences for workers and the vulnerable communities. Many people in different regions of the world finally realized that in order to move away from the edge of the abyss, it is necessary to initiate socio-economic changes on a scale commensurate with the crisis facing humanity [6]. However, the Green New Deal originally envisaged moderate reforms, and after 2013 there is a radical transformation. I am not sure I can speak for both the Old and the New World, but in my country, in Ukraine, an extremely large number of environmental problems have accumulated due to the arbitrariness of monopolies and oligarchs, the inertia of the authorities and legal defenselessness of citizens. These problems are increasingly difficult to articulate

under the circumstances of martial law. In this case, the Green New Deal can only be implemented through radical reforms designed to implement fundamental restructuring of economic, political and environmental power.

To sum up, the Green New Deal reflects values of environmental justice and is able to attract the widest possible circles and movements for environmental protection. This initiative is also remarkably consonant to certain values of ecofeminism, but the Green New Deal is not the form of ecofeminism.

References

1. Friedman, L. What Is the Green New Deal? A Climate Proposal, Explained. The New York Times, 2020. URL : https://www.nytimes.com/2019/02/21/climate/green-new-deal-questions-answers.html
2. Tong, R (2018). Feminist thought: A more comprehensive introduction. Routledge.
3. Comas, J. M. (2020). «Ecofeminist review of the proposals for a Green New Deal».
4. Konsmo, E. M., and Kahealani Pacheco. «Violence on the land, violence on our bodies: Building an Indigenous response to environmental violence». Women's Earth Alliance and Native Youth Sexual Health Network. URL : http://landbodydefense. org/uploads/files/VLVBReportToolkit2016. pdf (2016).
5. Thomas, L. Ecofeminism explains how patriarchy has contributed to the climate crisis. TeenVogue, 2022. URL : https://www.teenvogue.com/story/intersectional-Environmentalist-ecofeminism
6. Foster, J. B. «On fire this time» Monthly Review 71, no. 6 (2019): 1-17. URL : https://monthlyreview.org/2019/11/01/on-fire-this-time/
7. Замуруєва, І. «Фемінізм або смерть». Що таке екофемінізм і як він може змінити наше майбутнє. 2021. URL : https://commons.com.ua/uk/sho-take-ekofeminizm/

КАЛЕНЕЦЬКИЙ Владислав Володимирович

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків);

ГРЕНЬ Лариса Миколаївна

д.держ.упр., проф., Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків)

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ СТАНДАРТИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ

У контексті сучасних процесів модернізації та глобалізації, коли межа між моральним та аморальним значно розмита, чітко простежуємо зневажливе ставлення нашого соціуму до таких найвищих цінностей, як гідність та честь. Розвиток цивілізації показує, що честь та гідність, будучи за природою глибоко діалектичними поняттями (взаємопов'язаними), поперемінно брали на себе роль лідера в системі соціального ранжирування. Утім, у період демократичних перетворень домінує у їх взаємодії гідність, яка виражає загальну та фундаментальну закономірність сучасного громадянського суспільства щодо

соціальної цінності кожного його члена. Відповідно до філософських поглядів гідність є сутнісною категорією моральної свідомості, нерозривно пов'язаною із моральними відносинами та моральною практикою, і займає центральне місце в системі категорій етики.

Уважається, що на міжнародному рівні презумпцію гідності людини вперше закріплено у ст. 1 Загальної декларації прав людини 1948 р.: «Усі люди народжуються вільними і рівними у своїй гідності та правах». Утім, ще у преамбулі Статуту ООН 1945 р. однією з головних цілей задекларовано, зокрема: «...затвердити віру в основні права людини, у гідність і цінність людської особистості» [4].

У нашому контексті вагоме значення має також стаття 22 Декларації, в якій підкреслено, що «кожна людина, як член суспільства, має право на соціальне забезпечення і на здійснення необхідних для підтримання її гідності і для вільного розвитку її особи прав в економічній, соціальній і культурній галузях за допомогою національних зусиль і міжнародного співробітництва та відповідно до структури і ресурсів кожної держави» [2]. Отже, від рівня соціального захисту населення, який є однією із визначальних ознак розвитку й соціальної стабільності будь-якого суспільства, залежить соціальна безпека не тільки окремої особи, а й держави.

Важливим міжнародним актом, що визначає норми регулювання становища людей похилого віку в суспільстві, є «Європейська соціальна хартія», яку прийняла Рада Європи 18 жовтня 1961 р. [1]. У ст. 23 задекларовано, що з метою забезпечення ефективного здійснення права осіб похилого віку на соціальний захист уряди, які підписали Хартію, будучи членами Ради Європи, зобов'язуються, самостійно або ж у співпраці з громадськими чи приватними інституціями, застосовувати відповідні заходи щодо:

– «надання особам похилого віку можливості якомога довше залишатися повноцінними членами суспільства, шляхом: а) забезпечення достатніх ресурсів, які дозволяли б їм жити на задовільному рівні та брати активну участь у суспільному, соціальному та культурному житті; б) забезпечення інформації про послуги та програми, які діють для осіб похилого віку, а також про можливості їхнього використання такими особами;

– надання особам похилого віку можливості вільно обирати спосіб свого життя і незалежно жити у знайомому для них оточенні так довго, як вони забажають і зможуть, шляхом: а) забезпечення житла, пристосованого до їхніх потреб і стану здоров'я, або шляхом надання належної допомоги для реконструкції їхнього житла; б) забезпечення медичного обслуговування та послуг, яких вимагає їхній стан здоров'я;

– забезпечення особам похилого віку, які проживають у будинках для престарілих, гарантій надання належної допомоги із повагою до їхнього особистого життя і гарантій участі у прийнятті рішень, що стосуються умов життя у їхньому будинку для престарілих» [1].

Отже, перспективними напрямами розвитку національного законодавства про соціальне забезпечення осіб похилого віку через призму положень Європейської соціальної хартії є: 1) формування чіткого та узгодженого плану соціальних реформ та розвитку законодавства про соціальне забезпечення осіб

похилого віку; 2) формування єдиного, чіткого та узгодженого плану виконання Україною міжнародних соціальних зобов'язань, а також імплементації європейських соціальних стандартів; 3) гармонізація соціальних позицій інститутів державної влади та громадянського суспільства; 4) розроблення та впровадження практики європейських соціальних стандартів та гарантій осіб похилого віку; 5) запровадження дієвого державного нагляду та контролю за дотриманням законодавства про соціальне забезпечення.

Формуючи подальшу інформаційну політику зміни ставлення суспільства до людей похилого віку, ООН проголосила 1999 р. роком людей похилого віку під гаслом «Розвиток суспільства для всіх вікових груп» [3, с. 4].

Мадридський міжнародний план дій з питань старіння (2002 р.) розроблено з метою визнання надзвичайно важливої ролі, яку люди похилого віку відіграють в суспільстві, та гарантування найстарішій віковій групі населення в усьому світі можливостей безпечного й достойного проживання, продовження активної рівноправної участі в житті суспільства. Основні теми, які відображені в документі, такі: безпека життя; повноправна, ефективна участь у соціальному, економічному, політичному житті держави; реалізація творчого потенціалу; гарантування дотримання економічних, соціальних і культурних, громадянських і політичних прав людей похилого віку, з ліквідацією вікової, гендерної та будь-якої іншої форм дискримінації; надання медичної допомоги і підтримки. Цього самого року Україна взяла на себе зобов'язання, вказані у Мадридському міжнародному плані дій щодо старіння [3].

Від 2008 р. в системі ООН введено практику універсального періодичного огляду (УПО), який організовує Рада ООН з прав людини, щоб перевірити стандарти та практики стосовно забезпечення реалізації прав людини в державах-членах ООН. Один раз на чотири роки уряди готують Національну доповідь на цю тему, разом з тим, альтернативу їй подають громадські організації. У країнах Західної Європи у реалізації законодавства та здійсненні заходів щодо людей похилого віку істотну роль відіграють низка неурядових організацій, які створили Європейську платформу людей похилого віку. До Платформи належить 140 інституцій, її основна мета – налагодження співпраці між організаціями, обмін досвідом, а також фінансова допомога з боку Європейської комісії.

Люди похилого віку повинні мати змогу говорити від власного імені, у суспільному діалозі виступати як партнери, а відтак постає потреба у зміні ставлення соціуму до них. Підвищення життєвого віку має з радістю сприймати суспільство, тому актуалізується боротьба з дискримінацією людей похилого віку, що потребує збільшення волонтерського потенціалу для роботи з ними.

Список використаної літератури

1. Європейська соціальна хартія. База даних «Законодавство України» ; ВР України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_062

2. Загальна декларація прав людини 1948 р. База даних «Законодавство України» ; ВР України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015

3. Мадридський міжнародний план дій з питань старіння. База даних «Законодавство України» ; ВР України. URL : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/NT2322.html

4. Статут ООН 1945 р. База даних «Законодавство України» ; ВР України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010

КАЧАЙЛО Костянтин Володимирович

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків);

ЧЕБОТАРЬОВ Микола Корнійович

к.пед.н., доц., Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків)

ФУНКЦІЇ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Соціальний захист є основним завданням соціальної політики, що ставить за мету забезпечення прав і гарантій людини у сфері рівня й якості життя. Соціальний захист посідає чільне місце в соціальній політиці. Як діяльність держави соціальний захист належить до одного із напрямів соціальної політики поряд із такими, як зайнятість населення, система охорони здоров'я, житлова політика, освіта тощо. Іншими словами, це діяльність держави, спрямована на забезпечення процесу формування і розвитку повноцінної особистості, виявлення й нейтралізацію негативних факторів, що впливають на неї, створення умов для самовизначення й ствердження у житті.

Відповідно до інституційної парадигми «соціальний захист населення – відносини між суспільством та соціально вразливими верствами соціуму з приводу отримання ними економічних благ (соціальні виплати, допомоги, компенсації, пільги, податкові знижки та кредити) для забезпечення існуючих у країні соціальних стандартів через діяльність відповідних інститутів (соціальні гарантії, соціальні стандарти, соціальні нормативи, державні та громадські організації, фонди і установи, а також корпорації і міжнародні інституції)» [1].

«Під системою соціального захисту сьогодні розуміється сукупність законодавчо визначених економічних, соціальних, юридичних гарантій і прав, соціальних інститутів та установ, що забезпечують їх реалізацію та створюють умови для підтримки життєзабезпечення і діяльного існування різних соціальних верств і груп населення, передусім соціально вразливих» [3, с. 45].

Отже, соціальний захист є основним напрямом соціальної політики з метою забезпечення права людини, що, потребує допомоги на гідні умови життя. Соціальний захист практично здійснюється шляхом надання соціальних послуг. Основними формами надання соціальних послуг є соціальне забезпечення та соціальне обслуговування. Соціальне обслуговування спрямоване на підвищення рівня соціального функціонування індивідів і задоволення потреб, послаблення соціальних ризиків, складних життєвих обставин через надання соціальних послуг. Важливою характеристикою соціального обслуговування є те, що охоплює собою всі інші, крім грошових виплат, види соціального обслуговування. Соціальне забезпеченням – форма надання соціальних послуг, спрямованих на матеріальне забезпечення певних категорій громадян за рахунок коштів державного бюджету і спеціальних позабюджетних державних фондів, у випадку втрати джерела до існування, понесення додаткових витрат чи відсутності необхідного прожиткового мінімуму з об'єктивних, соціально значущих,

обумовлених законодавством, причин з метою вирівнювання соціального становлення цих громадян у порівнянні з іншими членами суспільства.

Функції соціального захисту: превентивна, профілактична та попереджувальна, реабілітаційна, компенсаційна, відтворювальна, політична.

Превентивна функція проявляється через спрямовування частини акумульованих коштів на фінансування превентивних заходів. На даний час дана функція реалізується переважно через державний бюджет, коли кошти виділяються на фінансування різних програм, направлених на поліпшення охорони здоров'я, навколишнього середовища, безпеки праці тощо.

Профілактична та попереджувальна функція соціального захисту проявляється через проведення комплексу організаційно-технічних медичних заходів, що дають змогу захистити здоров'я та працездатність людей. Дані функції соціального захисту реалізуються через державну систему профілактики різного роду захворювань та попередження нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань. Соціальні програми профілактики та попередження захворювань фінансуються державою, підприємствами, благодійними організаціями, об'єднаннями громадян, міжнародними організаціями.

Реабілітаційна функція передбачає здійснення комплексу медичної, професійної і соціальної реабілітації працівників. Основна мета даної функції, на думку, К. Вільсон, яка вперше виокремила таку функцію, це «відновлення і збереження соціально-правового статусу і охорони здоров'я усіх об'єктів соціального захисту» [2, с. 75]. Реабілітаційні заходи – це сукупність соціальних, медичних, психологічних, економічних дій, які направлені на мінімізацію наслідків для організму впливу різного роду нещасних випадків або професійних захворювань та відновлення здоров'я людини повністю або до максимально можливого рівня. Реабілітаційна функція соціального захисту реалізується як через спеціально створені реабілітаційні центри, так і через програми, які здійснюють реабілітацію населення у домашніх умовах. Ефективність реабілітації проявляється через її здатність відновити організм людини до тих фізичних та психологічних кондицій, які були порушені внаслідок настання певної події (нещасного випадку, хвороби тощо) або пристосувати людину до певних умов життя (інвалідність).

Компенсаційна функція проявляється шляхом відшкодування збитків внаслідок втрати працівником працездатності або здоров'я, оплати послуг пов'язаних з лікуванням або реабілітацією. Таким чином, соціальний захист шляхом різного роду соціальних виплат та допомог компенсує працівнику часткову чи повну втрату можливості самостійно забезпечувати свій матеріальний добробут, або ж компенсує підвищені витрати на підтримку свого здоров'я чи здоров'я своїх утриманців.

Відтворювальна функція полягає в тому, що соціальний захист покликаний забезпечити покриття всіх витрат, необхідних для нормальної життєдіяльності людини, у випадку хвороби, старості, інвалідності, безробіття, вагітності тощо. Виконання даної функції важливе з погляду забезпечення економіки трудовими ресурсами.

Політична функція спрямована на формування і підтримку ефективних інститутів і механізмів соціального захисту з метою забезпечення гарантованих

Конституцією і законодавством країни соціальних і правових норм захисту і підтримки соціальної стабільності і безпеки країни.

Реалізація даних функцій забезпечується суб'єктами соціального захисту.

На сьогодні серед міжнародної спільноти існує бачення, що основними цілями соціального захисту має бути забезпечення:

– стійкості та здатності уразливих груп населення протистояти різкому зниженню добробуту в результаті різних шоків;

– справедливості для малозабезпечених верств через захист від бідності та надання рівних можливостей;

– можливостей для всіх через розвиток людського капіталу дітей та дорослих та "підбір" для чоловіків і жінок більш продуктивної зайнятості [1].

Для досягнення цих цілей необхідні спільні зусилля державних та приватних суб'єктів з охопленням багатьох секторів, у тому числі розвитку ринку соціальних послуг.

Список використаної літератури

1. Руженський М.М. Трансформація інститутів соціального захисту населення в транзитивній економіці. дис. на здобуття наукового ступеня д-ра екон. наук. Київ : 2016 р. URL : https://kneu.edu.ua/userfiles/d-26.006.01/2016/Ruzhenskyj_diss.PDF

2. Соціальний захист населення України : монографія ; авт. кол. : І.Ф. Гнибіденко, М.В. Кравченко, О.Ф. Новікова та ін. ; за ред. В.М. Вакуленка, М.К. Орлатого. К. : НАДУ, 2009. 184 с.

3. Social Work. An Introduction to Contemporary Practice. Kate Wilson, Gillian Ruch, Mark Lymbery, Andrew Cooper. 2nd Edition. Jun 2011. 760 p.

КІРІЯ Вадим-Данило Владиславович

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків);

ПЕРЕВАЛОВА Людмила Вікторівна

к.ю.н., доц., Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків)

МІСЦЕ ВОЛОНТЕРСТВА У СОЦІАЛЬНІЙ ПОЛІТИЦІ УКРАЇНИ

Волонтерські рухи з'явилися в західному суспільстві у середини 1960 х рр. Прикладом волонтерів є Травневі заворушення 1968 р. в Парижі. Розвиток постіндустріальної економіки став основою формування хвилі волонтерів, значно відмінних від попередніх рухів індустріальної економіки. Замість того, щоб наполягати на конкретних змінах у державній політиці, волонтери наголошують на соціальних змінах ідентичності, стилю життя та культури. Волонтери мало зацікавлені в тому, щоб кинути безпосередній виклик державі, і мають ознаки анти авторитарних. Соціальний склад волонтерів – це новий середній клас,

елементи старого середнього класу та периферійні групи поза ринком праці. Форма організації нових колективних дій часто є локальною, її зрідка підтримують великі інформаційні мережі – телебачення, радіо тощо.

Відповідно до Закону України «Про волонтерську діяльність» [1], волонтерська діяльність – це добровільна, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами шляхом надання волонтерської допомоги – роботи та послуги, що безоплатно виконуються і надаються волонтерами. Волонтерська діяльність є формою благодійної діяльності. Безоплатне виконання робіт або надання послуг особами, що здійснюється на основі сімейних, дружніх чи сусідських відносин, не є волонтерською діяльністю.

Ґрунтуючись на методології волонтерів, можна сформулювати гіпотезу: на початок 2010-х рр. в Україні виникли передумови для волонтерів та протестів, а саме – постіндустріальна економіка та новий середній клас. У суспільстві панувала емоційна та розчарована реакція на скарги та протести, як-от Мовний майдан 2012 р., Податковий майдан 2013 р. тощо.

Майдан 2013–2014 рр. (Революція Гідності) став кристалізацією нових соціальних рухів та протестів в Україні як масового явища, з-поміж яких можна виокремити волонтерський рух (далі – ВР).

Український ВР – явище поки відносно молоде. До 2014 р. волонтерство у нашій країні розвивалося досить повільно, особливо якщо порівнювати з іншими країнами. Як свідчить рейтинг «World Giving Index», 2010 р. Україна посідала лише 150-е місце у світі (тільки 5 % населення було залучено до волонтерської роботи), але Революція Гідності, анексія Криму та війна на Донбасі все змінили. ВР тоді піднісся на найвищий рівень розвитку за весь час незалежності України: майже чверть українців (23 %) уже мали досвід волонтерства. У тому ж рейтингу «World Giving Index» Україна піднялася зі 150-го на 81-е місце й випередила Польщу, Естонію та Грузію.

На Майдані у 2013–2014 рр. сформувалася схема волонтерства, де громади та спільноти надають продукти, речі та кошти волонтерам, які закупляють військове обладнання, одяг та разом із переданими продуктами й речами передають їх сотням майдану, а згодом – добровольчим батальйонам. Таким чином, на 2014 р. ВР відіграв важливу роль у формуванні ідеологічного та збройного опору сепаратистським рухам та збройній агресії РФ в деяких районах Донецької та Луганської областей.

На середину 2015 р., після укладання Мінських угод 2.0 і стабілізації фронту у зв’язку з укріпленням ЗСУ, формуванням військово-цивільних адміністрацій та із загальним підвищенням інституційної спроможності державних інститутів роль ВР у формуванні опору почала знижуватися. Зважаючи на те, що значну частку допомоги 2014 р. надавали авторитетні представники громад, які мають бізнес, депутати місцевих рад та ін., ветерани Майдану та добровольчих батальйонів згодом навзаєм підтримували цих представників громад та спільнот у розв’язанні господарських спорів, виборах, організації громадського тиску на судові та правоохоронні органи. Таким чином, тісні зв’язки між авторитетними представниками громад, волонтерами та ветеранами стали істотним чинником формування внутрішньої політики як на місцевому, так і на національному рівні, що сформувало певні виклики та загрози внутрішній політиці. Тому в 2015 р. відбулася спроба регулювання

волонтерства, зокрема: внесено суттєві зміни до Закону України «Про волонтерську діяльність»; видано Наказ Мінсоцполітики 18.05.2015 № 516, який затверджував «Положення про Раду з координації роботи щодо надання волонтерської та благодійної допомоги при Міністерстві соціальної політики України»; видано Постанову КМУ від 5.08.2015 № 556 «Про затвердження Порядку надання волонтерської допомоги за окремими напрямками волонтерської діяльності»; 2016 р. затверджено Національну стратегію сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016–2020 рр., яка передбачала стимулювання волонтерської діяльності, у тому числі роботу над участю України в Європейській конвенції про довгострокову волонтерську службу [2]. Усі ці заходи було розраховано на регуляцію ВР і намагання вбудувати його в систему державного управління.

У цей період відбувається скорочення ВР з певних причин, серед яких: зменшення пожертв, психологічне вигорання волонтерів, укріплення державних інституції, функції яких заміщували волонтери, державна регуляція, виокремлення лояльних організацій чиновниками на кшталт громадських рад при міністерствах.

Друга міцна хвиля підйому ВР в Україні пов’язана з повномасштабним вторгненням РФ. На першому етапі збройної агресії в лютому – квітні 2022 р. сотні тисяч людей знов розпочали волонтерську діяльність задля допомоги співгромадянам в організації опору російської агресії, надання медичної та психологічної допомоги постраждалим, евакуації та розміщенню мільйонів внутрішньо переміщених осіб. Люди діяли емоційно, за покликом душі, часто-густо не маючи формальних документів, свідоцтв, дозволів тощо. Саме така суспільна мобілізація допомогла в перші місяці російської навали.

На другому етапі війни, з травня 2022 р., коли бойові дії локалізувалися на лінії фронту від Харківщини та Донеччини до Херсонщини, значна кількість внутрішньо переміщених осіб знайшла притулок за кордоном або почала повертатися в міста, де це стало можливим, роль волонтерства дещо змінилася. Сьогодні волонтерські організації значною мірою спеціалізуються і компенсують неповну інституційну спроможність держави у сферах: матеріального й технічного забезпечення бійців на фронті; надання медичної допомоги пораненим та постраждалим; матеріального забезпечення та психологічної допомоги внутрішньо переміщеним особам у тилу.

Діяльність волонтерських організацій, які забезпечують стійкість тилу для перемоги на фронті, принципово відрізняється від схеми 2014–2015 рр. По-перше, волонтерські організації спеціалізуються на допомозі одному або декільком підрозділам Збройних Сил України, а не добровольчим батальйонам. По-друге, волонтерські організації спеціалізуються за певними видами допомоги, наприклад, хтось постачає військове обладнання, хтось – додаткові продукти та одяг тощо. По-третє, волонтерські організації, на відміну від 2014–2015 рр., мають мозаїчне фінансування – значну роль відіграє збір коштів на рахунок через соціальні мережі – спільнокошт (краудфандинг), додатково використовують благодійні кошти бізнесу та грантову допомогу міжнародних організацій.

Таким чином, сьогодні волонтерські організації відіграють роль маркетингових компаній, які вивчають потреби фронту на локальному рівні, здійснюють мозаїчний збір коштів з різних джерел, здійснюють пошук,

замовлення та придбання як в Україні, так і за кордоном певного обладнання, продуктів тощо та працюють як логістичні компанії, які забезпечують завезення, оформлення й транспортування до споживача.

Окрім того, є численні волонтерські організації, які не працюють з фронтом, а допомагають у тилу – від забезпечення притулку для домашніх улюбленців, що втратили господарів під час бойових дій, до закупівлі й забезпечення ліками й продовольством соціально незахищених соціальних груп.

Тобто зараз ВР в Україні є проявом нових соціальних рухів постіндустріальних суспільств. Він є мережевим і складається не з членів, а з прихильників. На відміну від політичних партій та громадських організацій, базується на добровільних внесках громадян разом з допомогою міжнародних організацій. Отже, волонтерство є наочним проявом демократичних процесів.

Список використаної літератури

1. Волонтерські табори 2019 за кордоном. URL : http://www.alternative-v.com.ua/volonterski-tabory/

2. Brown, Sally A. Voluntourism – Traveling with a Purpose: Understanding the Motives and Benefits. Theses and Dissertations Available from ProQuest, January, 2005. P. 1–125.

КОНОВАЛЕНКО Ксенія Дмитрівна

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків);

ГАРЯЄВА Ганна Михайлівна

Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків)

ІНДЕКС РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ – ЗАПОРУКА ДОБРОБУТУ ДЕРЖАВИ

Соціальна політика спрямована на створення та підтримку умов для розвитку суспільного добробуту та ліквідацію або усунення негативних соціальних наслідків, причиною яких є дисбаланс економічної політики та наявність соціально незахищених верств населення. Основний напрямок соціальної політики полягає у перерозподілі доходів, і, як наслідок, зниження соціальної напруги, для чого необхідно виконати три основні умови, забезпечення «легітимності людського співжиття»: створення належного правового поля; справедливість – повинна бути основою будь-яких рішень; громадський правопорядок, як наслідок справедливого права та держави [2].

Поняття соціальна політика нерозривно пов’язана з поняттям соціальна держава. Соціальна політика, з одного боку, є особливим видом мистецтва поєднання всіх інтересів і потреб, а з іншого боку, це система взаємодії особистості або соціальних груп з державною владою з метою забезпечення нормального життя та розвитку.

По своїй суті, будь-яка країна надає захист та допомогу своїм громадянам, різними є тільки умови надання та об'єм цієї допомоги. Основним критеріям соціальної держави відповідають західноєвропейські країни, а саме: Австрія, Швеція, Норвегія, Данія та ін. Навіть США, де панують принципи соціально-економічного лібералізму, займається реалізацією цілеспрямованої соціальної політики спрямованої на регулювання та удосконалення економічної системи [1].

У сучасній державі реалізація соціальної політики напряму пов'язана з економічною складовою і спрямована як на підтримку існуючого рівня соціальних гарантій, так і на реалізацію довготривалих, перспективних програм, спрямованих на підтримку підвищення соціального захисту.

Форма територіального устрою також значно впливає на економічну складову, від якої залежить об'єм соціальної підтримки. Яскравий приклад цьому США. Соціальне забезпечення в даному випадку залежить від податків і прибутків у конкретному штаті. Так, мешканці штату Аляска отримають дивіденди від видобутку природних ресурсів та соціальну допомогу, а мешканці штату Нью-Йорк отримують соціальні виплати (наприклад, медична страховка), але сплачують більше податків, ніж мешканці інших штатів. Таким чином, соціальна підтримка обмежена кількістю сплачених податків та соціальними програмами держави в цілому та конкретного штату, зокрема. При цьому умови для розвитку необмежені завдяки, в першу чергу, недержавним організаціям та фондам (фонд підтримки ветеранів, фонд підтримки людей з обмеженими можливостями, різні спортивні фонди, університетські фонди тощо).

Людство в XX ст. основним своїм здобутком і досягненням вважало концепцію створення людського розвитку, що актуальна і сьогодні. В центрі знаходиться людина, як найвища цінність, як головний елемент суспільства зі своїми потребами та здібностями. Дана концепція дозволила сформувати перспективно новий підхід до усвідомлення соціального прогресу, в першу чергу не за рахунок розширення можливостей та життєвого вибору людини через накопичення матеріальних благ, а через розширення фізичних і духовних потреб людини. Концепція пропонує систему вирішення проблем пов'язаних з питаннями: на орієнтацію економіки в соціальний простір та можливості глобалізації суспільства, за рахунок розширення здібностей та задоволення потреб людини за умови участі її в активному соціальному житті. Значну роль «в людському розвитку» відіграє такий фактор, як індекс людського розвитку та його складові та динаміка.

Індекс людського розвитку базується на трьох показниках, а саме: валовий внутрішній продукт (ВВП) на душу населення; рівень грамотності; тривалості життя. У 90-х роках XX сторіччя програма розвитку ООН (ПР ООН) ввела поняття індекс розвитку людського потенціалу (ІРЛП). По суті, це економічно-соціальна ефективність країни та якості життя в ній. ІРЛП є зведеною оцінкою процесу людського розвитку і розраховується в мінімальному і максимальному значенні для кожного з трьох показників. Так довголіття – перспективна тривалість життя людини (мінімум 25, максимум 85 років). Рівень освіти – поєднання індексу грамотності дорослих і середньої сукупності учнів (мінімум 0%, максимум 100%). Рівень життя - відсоток ВВП на душу населення (мінімум 100$, максимум приблизно 400000 $). Що річно до ІРЛП прикута увага ООН, яка розділяє країни на три категорії, з низьким рівнем розвитку, де показник > 0,5; середнім рівнем розвитку 0,5-0,8; і високим

рівнем розвитку < 0,8. П’ятірка найбільш розвинених країн, за даними ООН за останні п’ять років залишаються незмінною: Норвегія, Швейцарія, Австралія, Ірландія, Німеччина [3].

Питання людського розвитку є глобальною проблемою. Високий рівень розвитку є показником сучасного, розвиненого, демократичного суспільства, тому перед керівництвом кожної держави постає питання, яким чином можна поліпшити життя людини та створити умови для гідного життя та оптимального розвитку людини.

Індикатором ефективного соціального розвитку є відображення забезпечення різного роду потреб суспільства. Для більш детального вивчення умов ефективного розвитку людини ми розглянемо її через піраміду А. Маслоу. Він наголошував, на тому що, першочергово людина потребує задоволення фізіологічних потреб, тому з боку держави повинні бути гарантії мінімальних соціальних пільг та виплат (виплати по безробіттю, різного роду допомоги, мінімальна заробітна плата).

По-друге, держава повинна здійснювати правове регулювання і забезпечити дотримання та захист прав та свобод, що призведе до встановлення певного рівня безпеки життя.

По-третє, на державному рівні повинен відбуватись захист основних соціальних інституцій, таких як сім’я, соціальна взаємодія та приватність.

По-четверте, людина повинна відчувати необхідність держави та суспільства у власній особистості, таке відношення створить гідні умови для формування самоповаги і прагнення реалізовуватись на благо соціуму та держави. І нарешті, популяризація морально-етичних норм, створення можливостей реалізації творчого потенціалу формує умови для потреби в саморозвитку та самовдосконаленні. Найбільш оптимальні умови для розвитку виникають у державах, суспільство яких досягло постіндустріального розвитку, де зростає рівень вимог до фізичних якостей та освітнього потенціалу і створюються умови для безперервного підвищення рівня особистісної та професійної компетентності.

Створення громадянського суспільства, демократичний розвиток; верховенство права і наявність реформ соціального змісту, свобод; розвиток та налагодження механізмів взаємодії держави та громадян (соціуму), духовності, культури, соціальної інфраструктури, належних умов для виховання, навчання; зростання добробуту, створення: гідних умов праці та життя, умов для реалізації людських здібностей, забезпечення приросту населення гармонізація взаємовідносин в суспільств, наявність соціального захисту, зміцнення сім’ї, протидія бідності та деградації, це основні стратегічно важливі напрямки що значно впливатимуть на такий показник як індекс людського розвитку.

Список використаної літератури

1. Ганслі Теренс М. Соціальна політика та соціальне забезпечення за ринкової економіки. К.: Либідь, 1996. 210 с.

2. Жеребило І.В. Соціальна політика держави як регулятор розвитку соціальної сфери: теоретико-методологічні аспекти. Проблеми економіки. 2020. №1. С. 283–289.

3. Непрядкіна Н.В. Формування людського потенціалу в сучасних умовах розвитку держав. Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. 2019. № 10. С. 160-166.

КОТЕНКО Аліна Віталіївна

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків);

ГУРА Тетяна Віталіївна

к.пед.н., доц., Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків)

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО СТАНУ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УКРАЇНІ

Соціальний захист – необхідний елемент функціонування будь-якої досить розвиненої держави. Концепція соціального захисту виникла наприкінці XIX – початку XX в. Е широкому загально соціологічному змісті відповідний термін уперше з'явився в США в 30-х роках і поступово поширився в західній соціології для позначення системи мір, що захищають будь-якого громадянина від економічного і соціального прищимлення внаслідок безробіття, втрати або різкого скорочення прибутку через хворобу, народження дитини, виробничої травми або профзахворювання, інвалідності, старості, утрати годувальника [2, с. 83].

Відповідно до статті 25 Декларації прав людини сучасна правова держава повинна гарантувати право на такий рівень життя, який ураховує забезпечення людей їжею, житлом, медичним обслуговуванням, необхідними для підтримання здоров'я, власного добробуту та добробуту сім'ї, і право на соціальне забезпечення у разі безробіття, хвороби, інвалідності, овдовіння і старості чи інших випадків втрати засобів до існування за незалежних від людини обставин. До основних напрямів соціального захисту можна віднести наступні: політика на ринку праці; політика оплати праці; сімейна політика; гендерна політика; соціальне обслуговування осіб похилого віку; боротьба з бідністю; соціальна допомога.

Соціальний захист являє собою, з одного боку, функціональну систему, тобто систему напрямків, за якими вона здійснюється, а з іншого боку – інституціональну систему, тобто таку систему інститутів, яку забезпечують державу, суд, профспілки й інші громадські організації.

Соціальний захист включає такі елементи: державні гарантії в оплаті праці; утримання непрацездатних, малозабезпечених, сімей з дітьми; державні гарантії у сфері зайнятості, підготовки та перепідготовки кадрів; компенсація збитків за умов реформи цін; індексація грошових доходів населення; захист споживачів, якій реалізується згідно встановлених міжнародних норм та законів в країні.

Соціальний захист населення України – це багатогранна система взаємопов'язаних з усіма законодавчими і виконавчими рішеннями різних рівнів економічних, правових і соціальних гарантій реалізації найважливіших соціальних прав кожного члена нашого суспільства незалежно від його місця проживання, працездатності, статі, віку. Таким чином, соціальний захист – це система організаційних, правових та економічних заходів щодо забезпечення основних соціальних прав громадянина в Україні.

Структурно соціальний захист має такі складові:

а) державний соціальний захист – це загальна система соціального захисту (загальнообов'язкове державне страхування та державна соціальна допомога);

б) спеціальний соціальний захист;

в) додатковий соціальний захист і недержавне соціальне забезпечення (недержавне пенсійне забезпечення та недержавні соціальні послуги).

В Україні спільно з МОП розроблено три Програми гідної праці в Україні, Державна соціальна, цільова програма подолання та запобігання бідності в Україні. Кінцевою метою соціального захисту є надання кожному члену суспільства, незалежно від соціального походження, національної або расової належності можливості вільно розвиватися, реалізувати свої здібності. Інша мета – підтримання стабільності в суспільстві, тобто попередження соціальної напруженості, яка виникає у зв'язку з майновою, расовою, культурною, соціальною нерівністю [3, с. 75].

Можна виділити, що на державному рівні в системі соціального захисту чітко виділяються такі групи проблем: недосконаліть нормативно-правової бази щодо реформування системи соціального захисту населення; необхідність структурних змін у програмах, спрямованих на підвищення адресності соціальної допомоги, в тому числі за рахунок, скасування пільг, наданих багатьом категоріям громадян незалежно від їх матеріального становища, або встановлення там, де можливо, нового порядку надання соціальної допомоги, що базується на перевірці доходів; відсутність взаємоузгодження різних програм соціальної допомоги, наприклад програм дитячих допомог, житлових субсидій і соціальної допомоги родинам; складність переходу до єдиної системи грошових трансфертів у рамках мультипрограмної системи соціального захисту населення.

Сучасний стан соціального захисту в Україні можна охарактеризувати, як: – різноманітні пільги, соціальні виплати та соціальні послуги в Україні , які безпосередньо передбачені у 58 законах та більше ніж у 120 підзаконних нормативно-правових актів; – згідно з чинним законодавством, в Україні існує 120 категорій пільговиків, з яких лише 45 відзначаються за соціальною відзнакою, а 57 за професійною; – в Україні налічується близько 130 категорій одержувачів різних соціальних виплат, з яких лише 70 отримують за соціальною ознакою, а 50 – за професійною; – усі пільгові категорії мають право на більш як 120 видів пільг та понад 60 видів допомоги; – соціальний захист та соціальне забезпечення є найбільшою видатковою статтею бюджету – навіть більшою ніж видатки на охорону здоров'я, освіту, опіку над сиротами тощо.

Система соціального захисту виконує дві основні функції. По-перше, це зменшення негативних наслідків бідності шляхом надання короткотермінової адресної допомоги бідним верствам населення; по-друге, запобігання бідності шляхом створення умов для участі громадян у належно оплачуваній продуктивній праці та соціальному страхуванні в працездатний період.

Мета соціального захисту полягає в тому, щоб, забезпечивши людям мінімально необхідний життєвий рівень, надати кожній людині можливість вільно розвиватися, реалізовувати свої здібності, гарантувати дотримання стабільності в суспільстві, соціальної солідарності, загального добробуту населення. Політичне значення системи соціального захисту полягає в тому, що завдяки її функціонуванню вдається зберегти стабільність у суспільстві (у тому

числі в суспільстві, що трансформується), забезпечити розвиток і перетворення в ньому, уникаючи значних потрясінь і заворушень [1, с. 17].

Таким чином, можна зробити наступні висновки: 1) соціальний захист – це своєрідний компенсатор ринкових ризиків, тому й показником його успішності є рівень суспільної злагоди та солідарності. За відсутності ефективного соціального захисту у суспільстві, що трансформується, виникає загроза консервативної реакції, набирають сили популістські спекуляції на соціальній незахищеності маргіналізованих верств. 2) Соціальний захист – один із пріоритетних напрямів діяльності соціальної держави, де він є одним із завдань соціальної політики поряд із забезпеченням зайнятості населення, охорони здоров'я, якісної освіти, наданням житла і комунальних послуг. 3) Соціальний захист визначає обличчя соціальної держави, є інструментом втілення конституційних положень, перетворення гасел на дійсність. 4) Кінцевою метою соціального захисту є надання кожному члену суспільства незалежно від соціального походження, національної або расової приналежності можливості вільно розвиватися, реалізовувати свої здібності.

Список використаної літератури

1. Загорський В., Лопушняк Г. Концептуальні засади державної соціальної політики. Ефективність державного управління: зб. наук. пр. ЛРІДУ НАДУ. Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2009. Вип. 21. С. 13-20.

2. Балашов А.М. Сучасні проблеми соціального захисту населення України. Економіка та держава. 2013. №1. С. 82–84.

3. Державна програма зайнятості населення на 2001-2002 р. Затв. Законом України від 7 березня 2002 р. Уряд. кур'єр. 2002. 17 квіт.

ЛІТВИНЕНКО Станіслав Анатолійович

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків);

ГУРА Тетяна Віталіївна

к.пед.н., доц., Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків)

ПИТАННЯ ПОДОЛАННЯ БІДНОСТІ В УКРАЇНІ

На сучасному етапі розвитку суспільства економіка нашої держави знаходиться у нестабільному стані [1]. Це зумовлено: високим рівнем корупційних зловживань та безробіттям, політичною нестабільністю, соціальною нерівністю, низькою заробітною платою й купівельною спрямованістю, виїздом кваліфікованої робочої сили за кордон з метою кращого рівня життя, відсутністю середнього класу, що виступає перешкодою соціально-економічного розвитку країни [2]. Проблема бідності в Україні особливо загострилась військовим станом, зумовленим військовою агресією Росії, яка розпочалася 24 лютого 2022 року.

Питання подолання бідності в Україні є досить актуальним. Це пов'язано насамперед із європейською інтеграцією нашої країни. Недоліком є те, що в Україні не існує комплексної системи подолання бідності, а держава бореться

лише з її наслідками. В Україні існує значна прірва між багатим та бідним населенням, і сьогодні рівень бідності значно вищий, ніж 5 років тому. Наша країна має позитивну динаміку зростання ВВП на душу населення, але обсяг ВВП недостатньо високий, як, наприклад, у європейських країнах.

В Україні ще з 2001 року реалізується державна програма «Стратегія зменшення бідності». Тому уряд нашої країни долучився до програми ООН і її реалізації «Цілі розвитку тисячоліття», яка передбачає на першому місці боротьбу з бідністю. На жаль, в даний час в Україні відсутня комплексна система ефективного зменшення бідності. Держава приділяє недостатньо уваги політиці запобігання бідності, а лише її наслідкам.

Звернемо увагу на особливостях бідності в Україні, які проявляються наступним чином:

– надмірне розшарування соціальної власності;

– поширення бідності серед населення працездатного віку;

– збіднення значної частини населення, яке водночас підтримує відносно високий соціальний статус (рівень освіти, кваліфікація, соціальні зв'язки);

– низький рівень життя, особливо соціальної інфраструктури.

Слід зазначити, що основною ознакою бідності у нашому суспільстві є те, що у країні існує проблема бідності серед працюючого населення. Працівники мають стабільний дохід, але його недостатньо, щоб вести повноцінне життя.

Динаміка рівня ВВП на душу населення в Україні з 2010 по 2019 рік є позитивною, ВВП у нашій країні зростає з кожним роком. Крім того, за даними МВФ, Україна зайняла 131 місце із 190 країн за рівнем ВВП на душу населення у 2019 році. Водночас, за результатами вибіркового дослідження життєвих умов населення, у першій половині 2019 року дохід домогосподарства за місяць становив 9 249 грн. Таким чином, рівень доходу виріс за рік на 23,5%, коли інфляція цього періоду становила 12,6%. Отже, приріст доходів майже на 11% перевищують інфляцію, що свідчить про збільшення добробуту домогосподарств.

Слід зазначити, що на цьому етапі, в умовах глобалізації, розрив між «багатими» та «бідними» у світі швидко зростає, Україна не є винятком. За даними Державної служби статистики України, кількість «багатих» людей за перше півріччя 2017 року, тобто відпочивальників, які мають дохід понад 5160 грн, що становить 12,9%. Доходів нижчих за прожитковий мінімум в першій половині 2017 року було у 37,1% домогосподарств, а в 2018 році – у 30,5%, нижче офіційного прожиткового мінімуму – 3,5% на одиницю, а в 2019 році їх кількість становила 2,1% [3].

Зазначимо, за даними Державної служби статистики України, близько 800000 людей є абсолютно бідними. Торік їх було 1,4 мільйона, але на даний момент рівень бідності більший, порівняно з п'ятьма роками тому. Порівняно з 2014 р. коли за межею бідності жило 16,7% населення України, то сьогодні – 32%.

Як відомо, в Україні щомісячна зарплата становить лише 158,38 євро, що менше зарплати, виплаченої в неділю у значній частині країн ЄС, з: Люксембургу (Німеччина) (504,18) 389,38 євро), Нідерландів (388, 47 євро), Франція (371,02 євро), Великобританія (381,41 євро), Іспанія (254,39 євро) та Греція (183,67 євро).

Громадяни, дохід яких нижчий за прожитковий мінімум, за міжнародними критеріями вважаються абсолютно бідними. В Україні дохід

нижче офіційного прожиткового мінімуму вважається абсолютною бідністю, хоча у більшості країн не існує поділу цього показника на «офіційний» та «реальний».

Слід зазначити, що Україна має високий рівень бідності порівняно з країнами ЄС. Однак більшість європейських країн вживають різні заходи для подолання бідності. Аналіз нашої економики визначив, що подоланню бідності заважають такі компоненти нашої економіки, як: вузький ринок товарів і послуг, монополія, корупція тощо. Тому політика зменшення бідності повинна бути зосереджена на створенні відповідної правової, нормативної бази та сприятливих економічних умовах для подолання бідності. Незважаючи на те, що уряд щороку значно збільшує соціальну допомогу соціально незахищеним верствам населення, система пільг, що діє в Україні, не зменшує рівень розшарування населення, а збільшує. Державна система соціальної допомоги повинна бути реформована та адаптована для виконання своїх функцій та обов'язків.

З метою зростання економічного розвитку країни і підвищення суспільного добробуту населення необхідно:

– переможно закінчити війну;

– підвищити податкове навантаження для великий бізнес та найбільш заможних верств населення;

– позбавити вплив олігархів на владу, створити умови для розвитку малого та середнього бізнесу;

– підвищити рівень оплати праці та удосконалити систему оплати праці;

– зменшити рівень безробіття та створити нові робочі місця;

– зменшити рівень корупції;

– збільшити рівень зайнятості для економічно активного населення у поєднанні із забезпеченням соціального захисту неконкурентних категорій населення;

– створити рівні можливості для всіх верств населення у сфері освіти та охорони здоров'я.

Таким чином, можна констатувати, що в Україні поступово впроваджується політика подолання бідності. Для її реалізації необхідно: підвищити ефективність політики зайнятості; впроваджувати нові форми надання послуг з працевлаштування населенню та широко використовувати роботодавцям державну службу зайнятості; створити загальний перелік вакансій з безкоштовним онлайн-доступом та постійними оновленнями в режимі реального часу; сприяти працевлаштуванню молоді та запроваджувати додаткові стимули для роботодавців.; поліпшувати економічні умови для розвитку самозайнятості тощо.

Список використаної літератури

1. Державна політика в соціогуманітарній сфері : підручник ; авт.кол. : В.А. Скуратівський, В.П. Трощинський, П.К. Ситник та ін. Київ : НАДУ, 2010. 284 с.

2. Доходи та витрати населення України у 2020 р. : Державна служба статистики України 2020. Офіційний веб-сайт. URL : http://www.ukrstats.gov.ua

3. Повідомлення НАН України. За перше півріччя 2020 року рівень бідності в Україні зріс із 41% до 51%. URL : https://www.nas.gov.ua/UA/Messages/Pages/View.aspx?MessageID=7376

ОГУРЦОВА Софія Сергіївна

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків);

ГАЄВАЯ Олександра Валентинівна

к.ю.н., доц., Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків)

ПОДОЛАННЯ БЕЗРОБІТТЯ У ВІЙСЬКОВИЙ ЧАС

Процес надання допомоги безробітним регулюється Законом України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття», Законом України «Про зайнятість населення» і, насамперед, «Порядком надання допомоги по безробіттю, у тому числі одноразової її виплати для організації безробітним підприємницької діяльності», затвердженим Міністерством соціальної політики України» 15 червня 2015 р. Цей Порядок визначає процедуру, умови надання допомоги по безробіттю, у тому числі одноразової її виплати для організації безробітним підприємницької діяльності, та механізм обчислення районними, міськими, районними у містах та міськрайонними центрами зайнятості державної служби зайнятості страхового стажу [2].

Допомога по безробіттю призначається центрами зайнятості з восьмого дня після реєстрації безробітного за його особистою заявою за чітко визначеною формою. Розмір допомоги по безробіттю визначається на підставі відомостей Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування залежно від страхового стажу, заробітної платні (доходу), а також довідок про грошове забезпечення, виданих особі військовими комісаріатами, де така особа перебувала на обліку, військовими частинами, органами, де особа проходила службу. Загальна тривалість виплати допомоги по безробіттю застрахованим особам не може перевищувати 360 календарних днів (особам передпенсійного віку – не більше 720 календарних днів) упродовж двох років від дня її призначення. Якщо страховий стаж впродовж 12 місяців, що передують реєстрації особи як безробітної, становить шість або більше місяців, допомога по безробіттю визначається у відсотках до її середньої заробітної платні (доходу, грошового забезпечення), залежно від страхового стажу: до 2 років – 50 %; від 2 до 6 років – 55 %; від 6 до 10 років – 60 %; понад 10 років – 70 %.

Залежно від тривалості безробіття допомога по безробіттю зменшується і виплачується у відсотках до визначеного розміру: перші 90 календарних днів – 100 %; упродовж наступних 90 календарних днів – 80 %; надалі – 70 %. Період, що становить 12 місяців, які передують дню реєстрації особи як безробітної, що використовується для обчислення страхового стажу, продовжується на період дії поважних причин перерви страхового стажу, зазначених у Порядку, у разі якщо особа упродовж місяця після закінчення цієї перерви зареєструвалася в установленому порядку в центрі зайнятості як безробітна [2].

Молоді, яка закінчила або припинила навчання в загальноосвітніх, професійно-технічних і вищих закладах освіти, звільнилася зі строкової військової служби та потребує сприяння у працевлаштуванні на перше робоче місце, у разі реєстрації в установленому порядку як безробітної надається

допомога по безробіттю тривалістю 180 календарних днів упродовж двох років від дня її призначення в мінімальному розмірі, що встановлюється правлінням Фонду. У разі наступної реєстрації безробітних, які належать до зазначених категорій, після набуття ними страхового стажу допомога по безробіттю призначається тривалістю 360 календарних днів і відлік дворічного періоду розпочинається з дати призначення.

Допомога по безробіттю інвалідам призначається на загальних підставах відповідно до законодавства. У разі якщо інвалідом використано право на матеріальне забезпечення на випадок безробіття в межах дворічного періоду, то при наступній реєстрації його як безробітного за відсутності страхового випадку допомога по безробіттю йому не призначається.

Допомога по безробіттю за календарний місяць не може перевищувати чотирикратного розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб, визначеного законом на відповідний рік, і не може бути меншою від мінімального розміру, який встановлюється правлінням Фонду.

Якщо на восьмий день з дати реєстрації безробітного, що є застрахованою особою, відсутні дані в повному обсязі для обчислення страхового стажу та середньої заробітної платні (доходу, грошового забезпечення), допомога по безробіттю призначається в мінімальному розмірі, який встановлюється правлінням Фонду. Після надходження уточнених даних про застраховану особу з Державного реєстру, для військовослужбовців – після подання особою документів з військового комісаріату, де така особа перебувала на обліку, військової частини або органів, де проходила службу, здійснюється перерахунок виплати допомоги по безробіттю з дня її призначення. У разі припинення реєстрації безробітного перерахунок може здійснюватися за заявою особи або за рішенням суду. Допомога по безробіттю призначається в межах дворічного періоду, який починається з восьмого календарного дня після реєстрації безробітного та закінчується відповідного місяця та числа другого року.

У разі повторної реєстрації (перереєстрації) безробітного в межах дворічного періоду йому виплачується відповідний залишок допомоги по безробіттю. Зареєстрованим безробітним, які в поточному дворічному періоді отримали допомогу по безробіттю в повному обсязі, допомога по безробіттю призначається на наступний дворічний період за умови їхньої повторної реєстрації після працевлаштування.

Допомога по тимчасовій непрацездатності надається застрахованим особам у разі настання захворювання чи травми, що не пов’язані з нещасним випадком на виробництві; необхідності догляду за хворою дитиною чи хворим членом сім’ї; карантином, деякими іншими випадками, визначеними законодавством.

Розміри допомоги по тимчасовій непрацездатності залежать від страхового стажу. Зазвичай, вона становить 60 % середньої заробітної платні (доходу) для застрахованих осіб, які мають страховий стаж до 5 років; 80 % середньої заробітної платні (доходу) при страховому стажі від 5 до 8 років, а за наявності страхового стажу понад 8 років розмір допомоги дорівнює 100 % середньої заробітної платні (доходу) [3]. Вітчизняне законодавство також передбачає винятки з правила про залежність цієї допомоги від страхового стажу особи. Так, допомога по тимчасовій непрацездатності виплачується у розмірі 100 %

середньої заробітної платні (доходу) незалежно від страхового стажу застрахованим особам, які належать до 1–4 категорій осіб і постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, а також одному з батьків чи особі, яка їх замінює та доглядає хвору дитину віком до 14 років, яка потерпіла від Чорнобильської катастрофи. Аналогічно обраховуються допомоги ветеранам війни, жертвам репресій тощо. Визначення розміру допомоги з тимчасової непрацездатності однакові для всіх застрахованих осіб і не залежать від підстав набуття права на неї. Допомога по тимчасовій непрацездатності виплачується на підставі виданого в установленому порядку листка непрацездатності, який є єдиним документом, що засвідчує факт тимчасової втрати людиною працездатності.

Список використаної літератури

1. Державна політика в соціогуманітарній сфері : підручник ; авт.кол. : В.А. Скуратівський, В.П. Трощинський, П.К. Ситник та ін. Київ : НАДУ. 2010. 284 с.
2. Лібанова Е.М. Бідність населення України: методологія, методика та практика аналізу. К. : КНЕУ, 2008. 330 с.
3. Корецька С. Соціальна політика України: теорія, методологія, механізми реалізації : монографія. Донецьк : Юго-Восток, 2010. 445 с.
4. Соціальний захист населення України : монографія ; авт. кол. : І.Ф. Гнибіденко, М.В. Кравченко, О.Ф. Новікова та ін. Київ : НАДУ, 2009. 184 с.

ПОЛІЩУК Дмитро Вікторович

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків);

ТЕРЕЩЕНКО Діна Акрамівна

д.держ.упр., проф., Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків)

ПЕНСІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯК СКЛАДОВА ЧАСТИНА СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Векторні напрямки реформування пенсійної системи в Україні визначені у прийнятих Верховною Радою у 2003 році Законах України «Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування» і «Про недержавне пенсійне забезпечення». У зазначених Законах передбачено «створення трьох рівнів пенсійної системи: солідарної, накопичувальної та системи недержавного пенсійного забезпечення. Починаючи з 2004 року в Україні діє солідарна система загальнообов’язкового державного та недержавного пенсійного забезпечення, яка відповідає світовій багаторівневій моделі.

У сучасних умовах розвитку економіки держави, особливо актуальним є здійснення ряду додаткових заходів спрямованих на забезпечення громадян при виході на пенсію мати гарантовані доходи, які забезпечать достатній рівень життя, з врахуванням результатів трудової діяльності та суми накопичених

коштів кожного громадянина. Зазначимо, що у 1991 році, для виплати пенсійного забезпечення, на базі Пенсійного фонду України було створено систему накопичення і розподілу страхових внесків роботодавців і найманих працівників, що стало початком переходу до традиційних світових принципів організації пенсійного забезпечення.

Пенсійне забезпечення – «це державне забезпечення трудовими (за віком, у зв'язку з інвалідністю, в разі втрати годувальника, за вислугу років) та соціальними пенсіями усіх непрацездатних громадян (за виключенням короткотермінової втрати працездатності у випадку хвороби чи тимчасової непрацездатності, пов'язаної з безробіттям) за рахунок коштів соціальних фондів та державних асигнувань». Управління, функції з призначення (перерахунку) та виплати пенсій здійснює Пенсійний фонд України, який є центральним органом виконавчої влади. «Єдина всеохоплююча пенсійна система в Україні сьогодні базується на принципі солідарності поколінь, працюючі перераховують частину заробітної плати до Пенсійного фонду України, забезпечуючи виплати нинішнім пенсіонерам і отримуючи право на пенсію в майбутньому» [1, с. 151].

Пенсійний фонд було створено 21 грудня 1990 року як Українське республіканське відділення Пенсійного Фонду СРСР, яке у січні 1992 року було перетворене на Пенсійний Фонд України. Поява структури, яка поставила за мету своєї роботи покращення добробуту людей похилого віку шляхом їхнього пенсійного забезпечення, була покликана життям. Адже з проголошенням України незалежною державою постала необхідність розбудови нової, національної пенсійної системи, заснованої на принципах соціальної справедливості, фінансової міцності та економічно ефективної. Таке завдання було покладено на Пенсійний фонд України.

Сьогодні Пенсійний фонд України – найбільш розгалужена фахова структура, яка здійснює багатогранну діяльність щодо пенсійного забезпечення громадян України, найпотужніша інституція в державі, яка акумулює і розподіляє значні за обсягом кошти, структура з могутнім кадровим потенціалом, які розвиваються і вдосконалюються.

Головними напрямами фонду з реалізації пенсійної реформи є насамперед: взяття на облік платників страхових внесків; збір, акумулювання та розподіл коштів, призначених на пенсійне забезпечення; забезпечення повного і своєчасного фінансування пенсійних витрат; персоніфікований облік пенсійних справ громадян за допомогою сучасних інформаційних технологій; організація, призначення та виплата пенсій; створення організаційно-технічної бази функціонування накопичувального фонду другого рівня пенсійної системи; інформаційно-роз'яснювальна робота з питань пенсійного забезпечення.

Діяльність Пенсійного Фонду у середині 90-тих років минулого століття, пов'язана з початком комп'ютеризації органів Пенсійного Фонду, зокрема, введення автоматизованого обліку надходження страхових внесків, приймання відповідної звітності, а згодом складних програмних комплексів, без яких сьогодні важко собі уявити Пенсійний Фонд України.

Унікальність Пенсійного фонду України як центрального органу виконавчої влади полягає в тому, що на відміну від інших державних установ він є одночасно і соціальною, і фінансовою інституцією.

За великим рахунком майже все доросле населення країни користується соціальними послугами, що їх надає Пенсійний фонд. Найчастіше пересічні громадяни спілкуються з тими працівниками фонду, які займаються призначенням і нарахуванням пенсії. Організовує їх роботу департамент пенсійного забезпечення фонду. Робота Пенсійного фонду є чіткою, якісною і адекватною вимогам часу завдяки людям, що її виконують. Завдяки специфічності роботи працівників фонду – з людьми і для людей – в його колектив, приходять лише ті, для кого милосердя, людяність, безкорисливість, самовіддача і високий професіоналізм є основними якостями спеціаліста. Навчити працівника бути чуйним не можливо.

Пенсійний фонд здійснює управління фінансами пенсійного забезпечення і по суті виступає гарантом стабільності державної системи пенсійного забезпечення. Він діє в Україні як самостійна фінансово-банківська система. Його статус, завдання і функції первинно були призначені Положенням про Пенсійний фонд, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 28 січня 1992 р., а в новій редакції – від 01. 06.1994 р.

Пенсійний фонд України є центральним органом державної виконавчої влади, підвідомчим Кабінетові Міністрів України. Керівництво діяльністю Пенсійного фонду здійснює правління фонду, чисельність і склад якого затверджується Кабінетом Міністрів України. Органи Пенсійного фонду утримуються за рахунок Державного бюджету. Пенсійний фонд України у своїй діяльності керується Конституцією та законами України, актами Президента України, Кабінету Міністрів України та Положенням про Пенсійний фонд України. Пенсійний фонд України узагальнює практику застосування законодавства з питань, що належать до його компетенції, розробляє пропозиції щодо вдосконалення законодавства і в установленому порядку вносить їх на розгляд Президентові України та Кабінету Міністрів України.

У межах своїх повноважень Пенсійний фонд України організовує виконання актів законодавства та здійснює систематичний контроль за їх реалізацією. Керівництво діяльністю Пенсійного фонду України здійснюється правлінням Пенсійного фонду України, чисельність і персональний склад якого затверджуються Кабінетом Міністрів України. Голова правління Пенсійного фонду України та його заступники призначаються на посаду та звільняються з посади Президентом України в установленому порядку.

Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» та Положенням про Пенсійний фонд, передбачено, що Пенсійний фонд у своїй діяльності керується Конституцією України та законами України, актами Президента України та Кабінету Міністрів України, наказами Міністерства соціальної політики України, іншими актами законодавства України, а також дорученнями Президента України та Міністра соціальної політики України.

Список використаної літератури

1. Стецюк Т. Пенсійне забезпечення як складова соціальних гарантій розвитку суспільства. Економічний аналіз. 2020. Т.30, №6, Ч.1, С.149-155 DOI: https://doi.org/10.35774/econa2020.01.02.149

САВЕНКОВ Олексій Олександрович

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків);

ТЕРЕЩЕНКО Діна Акрамівна

д.держ.упр., проф., Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків)

СОЦІАЛЬНИЙ РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТ ЯК НАЙВАЖЛИВІШИЙ ІНСТРУМЕНТ МІНІМІЗАЦІЇ ВПЛИВУ СОЦІАЛЬНИХ РИЗИКІВ

Управління ризиками, зокрема й соціальними, є поширеним напрямком протидії у практиці бізнесу та державного управління. У XXI ст. практика управління соціальними ризиками отримала новий поштовх. У 2009 р., на тлі світової фінансової кризи, Світовий банк випустив міжнародний стандарт «Ризик-менеджмент. Принципи і керівні вказівки» (міжнародний стандарт КО 31000:2009) [4]. Він став ефективним інструментом, що застосовуються приватними, державними та муніципальними організаціями розвинених країн для розробки, впровадження, а також постійного поліпшення системи управління ризиками як обов'язкової складової їх систем управління. У сучасній Україні існує безліч нормативно-правових актів, які так чи інакше стосуються соціального ризик-менеджменту. Головним з них є Закон України «Про основи національної безпеки України» [3] (із червня 2018 р. – Закон України «Про національну безпеку» [2]). У багатьох працях із ризик-менеджменту розкрито питання соціального забезпечення (С. Березіна, О. Дєгтяр, В. Надрага, О. Непомнящий тощо). Соціальному ризик-менеджменту присвячені також деякі нормативно-правові акти, зокрема: постанова НБУ «Про схвалення Методичних рекомендацій щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України», «Методичні рекомендації з організації клінічного управління ризиками та безпеки медичної допомоги в закладах охорони здоров'я» тощо.

Швидкоплинність і непередбачуваність соціальних змін, які зумовлені динамічним характером процесів у сучасному суспільстві веде до стрімкого відтворення ризиків, формування «суспільства загального ризику».

Багатогранність соціальних ризиків вимагає розроблення дієвих підходів до управління ними та впровадження сучасних засад ризик-менеджменту у цій сфері. Саме з метою запобігання виникнення та мінімізації негативних наслідків соціальних ризиків постало питання створення концепції соціального ризик-менеджменту з розробленням відповідної методології та інструментарію за напрямами: визначення джерел ризику, визначення зон ризику, вибір інструментів управління, оцінка можливих наслідків, організація процесу ризик-менеджменту.

Кінцева мета традиційного ризик-менеджменту, як правило, відповідає традиційній цільової функції підприємництва. Вона полягає в отриманні найбільшого прибутку за оптимального, прийнятного для підприємця співвідношення прибутку і ризику. «Стратегія ризик-менеджменту – це мистецтво управління ризиком у непевній господарській ситуації».

На практиці під словосполученням «управління ризиками» розуміють рішення певної категорії завдань, зокрема: Куди і в якому обсязі інвестувати?

Яку номенклатуру товарів та в якій кількості потрібно виробляти? Кому і скільки надавати кредитів? Які цінні папери і в якому обсязі потрібно купувати? Яку тарифну ставку страхування потрібно призначити за тим чи іншим об'єктом? У якому формулюванні слід приймати той чи інший закон?

Інваріантом, який об'єднує всі подібні завдання, виступає пара конкуруючих між собою ризиків: 1) ризик втрати певної суми коштів і 2) ризик недоотримання певної суми прибутку.

Особливість ризик-менеджменту, його відмінність від традиційних способів прийняття рішень полягає у врахуванні широкого кола ризиків, які опосередковано можуть вплинути на результат, що раніше називали узагальнюючим терміном «надзвичайні обставини». Наприклад: зміна політичної ситуації в країні та в світі; природні катаклізми; техногенні катаклізми; економічні катаклізми; військові катаклізми та пов'язані з ними техногенні (порушення електро- і водопостачання, мобільного зв'язку та інтернету, розвиток пандемії внаслідок відсутності вакцини тощо).

Окрім цього, при прийнятті рішення необхідно передбачити можливість виникнення додаткових соціальних ризиків у результаті підприємницької діяльності. Наприклад, зменшення обсягів експорту зерна і сталі збільшує ризик недоотримання певної кількості вільно конвертованої валюти, що загрожує недоотриманням імпортних ліків тощо.

Однак у ризик-менеджменті головне – не прийняти одне і назавжди рішення, а побудувати роботу таким чином, щоб безперервно відслідковувати результат і міняти рішення (залежно від результатів) з найменшими перешкодами.

На практиці «управління ризиками» – це вирішення певної категорії завдань щодо напрямів запобігання чи зниження негативного впливу ризику. При цьому управління соціальними ризиками за цілями, організацією та методами досягнення результату відрізняється від управління економічними ризиками. Тобто проблему управління соціальними ризиками не можна зводити до відомої теорії управління людьми чи механізмами [1].

Ризик-менеджмент, або управління ризиками, розглядається як сукупність методів аналізу і нейтралізації чинників ризиків, об'єднаних у систему планування, моніторингу та дій, що коригують ризикову ситуацію. З позиції соціального захисту ризик-менеджмент доцільно розглядати як його важливіший інструмент, а стосовно управління соціальними ризиками – як соціальний ризик-менеджмент. Він є підсистемою традиційного менеджменту і охоплює ризики, що виникають у соціальній сфері життєдіяльності суспільства.

Менеджмент соціальних ризиків – це один із методів управління соціальною сферою, який передбачає:

1) вихід за межі вузькопрофесійних уявлень (наприклад, урахування чинників не лише цього ризику, а й навколишніх ризиків даної сфери);

2) формалізацію існуючих знань (розгляд ризику з системних позицій, формалізацію існуючих знань для визначення порядку дій, правил прийняття однозначних рішень у невизначених умовах тощо);

3) експертизу прийнятих рішень з метою виявлення латентних ризиків із подальшим коригуванням самих рішень (наприклад, неприйняття закону про ринок орної землі створює ризик державного дефолту, що залишається поза увагою законодавців);

4) цільову організацію процесу управління (створення окремих підрозділів ризик-менеджменту або підготовку фахівців певного напрямку тощо) [1].

Таке розгалужене визначення соціального ризик-менеджменту узагальнює теорію і практику його застосування.

Отже, на сьогодні теорія управління соціальними ризиками перебуває ще на стадії формування. Вона зводиться до констатації неповної визначеності ризик-прогнозів і загальних рекомендацій щодо організації ризик-менеджменту та оптимізації (мінімізації їх негативного впливу) ризиків.

Список використаної літератури

1. Березіна С.Б. Моделі управління соціальними ризиками. Експериментальні та теоретичні дослідження в сучасних науках. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. (м. Суми). 2018. С. 26-33.

2. Закон України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#n355

3. Закон України «Про основи національної безпеки України» № 964- IV від 2003 р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/964-15

4. Керівництво ISO 73:2009 «Менеджмент ризику. Визначення. 2009. URL : http://www.unece.org/fueadmm/DAM/trade/wp6/documents/20П/ISO_GUIDE_73.pdf

СЕЛІН Тимур Володимирович

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків);

ГРИБКО Ольга Владиславівна

к.держ.упр., Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків)

СТРАТЕГІЯ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ БЕЗРОБІТТЯ МОЛОДІ В УКРАЇНІ

Молодим людям після завершення навчання дуже складно знайти роботу, тому що роботодавці здебільшого шукають досвідчених фахівців, адже ефективність роботи випускників значно відрізняється від роботи досвідчених працівників саме через відсутність досвіду роботи. Людина, яка тривалий час не може знайти роботу може ставати песимістичною, пасивною і, можна сказати, втрачає віру у свої сили. Тому молодіжне безробіття впливає не тільки на економіку країни, а й на соціальну та криміногенну сферу суспільства.

Також експерти виділяють ще низку проблем на молодіжному ринку праці:

– недосконала розробка та некваліфіковане впровадження програми з перекваліфікації та зайнятості молоді;

– загальний незадовільний стан економіки та зменшення кількості робочих місць;

– відсутність системи розподілу молоді на стажування або практику та на роботу після закінчення навчання;

– податковий тиск (відсутність податкових пільг при працевлаштуванні молодих спеціалістів) на підприємства, середній та малий бізнес із боку держави [1; 3].

У ситуації, що склалася на сучасному ринку праці в Україні, основними завданнями Державної служби зайнятості стало використання ефективних засобів, які мають значним чином збільшувати шанси молоді інтегруватись у професійну кваліфіковану структуру ринку праці, закріпиться на ньому та стати конкурентною складовою цього ринку. Нормативне регулювання державою молодіжного сегменту ринку праці все ще перебуває на стадії формування і не завжди відповідає реаліям життя, а отже вимагає внесення певних коректив та змін [1]. Також нормативно-правовий сегмент молодіжної сфери все ще не до кінця систематизований, він потребує вдосконалення та дуже уважного ставлення до його формування. Досі не розглянуто значну кількість питань соціального, економічного, організаційного та правового характеру, що виникають при формуванні регіональних ринків праці.

Такими проблемами займаються дослідницькі структури, які опікуються аналізом проблем з якими стикаються молоді люди у сучасних економічних відносинах та розглядають можливості державної підтримки економічно активної молоді. Можна навести приклад комплексного підходу неурядових організацій до вирішення проблем реалізації інтересів та прав молоді на ринку праці. Таким прикладом є проект Молодіжної доктрини України. Ця доктрина складається з концепції державної молодіжної політики, основних напрямів державної політики на 2010-2020 роки, комплексних заходів, спрямованих на реалізацію молодіжної політики [2]. У них пропонуються основні засади та етапи вирішення проблем молоді, а також конкретні заходи спрямовані на покращення законодавчої та нормативно-правової бази забезпечення молодіжної політики.

Варто зауважити, що законодавством не передбачається відповідальності за можливу відсутність робочих місць на підприємстві, яке міг би зайняти молодий фахівець. Іншими словами держава дає молоді право на роботу, але реалізувати своє право на роботу молодій людині досить складно через відсутність соціально-правових знань, найчастіше моральної непідготовленості до конкуренції та малого практичного досвіду. Таким чином, законодавство недостатньо визначає відповідальність роботодавця за відмову у працевлаштуванні молодих фахівців.

Для вирішення цієї проблеми необхідно створити більш досконалий механізм спрямований на регулювання зайнятості молоді, який враховує фінансові, економічні та соціальні можливості держави, підприємства та регіону, в якому провадиться діяльність. Дослідження у сфері соціології показують, що майже половина підприємств неукомплектована працівниками [1]. Ця проблема створює необхідність застосування певних засобів для залучення молоді на підприємство.

Важливе значення має створення умов, які б сприяли залученню та закріпленню молодих фахівців на виробництві. Для цього потрібна:

– гідна заробітна плата й своєчасність її виплати;

– можливість просування по службі, рішення житлового питання;

– прояв ініціативи щодо проведення виробничої практики студентів середньої та учнів початкової професійної освіти на підприємствах, відродження традицій наставництва на виробництві;

– наявність соціальних гарантій працівникові.

Вкрай важливим питанням є також визнання сфери молодіжної зайнятості пріоритетною частиною соціальної політики України, бо молодь є одним з найважливіших стратегічних ресурсів будь-якої держави.

Список використаної літератури

1. Аналіз соціального розвитку молоді України (2019). Молодь України-2019. URL : http://www.un.org.ua/images/documents/3685/Molod_Ukraine.pdf

2. Романюк О.В. (2011). Проблеми працевлаштування молоді. URL : http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Dtr_ep/ 2011_6/files/EC611_53.pdf

3. Українська правда (2012). Економічна правда. Молодіжне безробіття: втрачене покоління URL : http://www.epravda.com.ua/news/2012/03/16/318783/view_print

СУДАРЬ Ярослав Вікторович

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків);

ПЕРЕВАЛОВА Людмила Вікторівна

к.ю.н., доц., Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків)

АНАЛІЗ ПІДХОДІВ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ З УРАХУВАННЯМ ЇЇ СПЕЦИФІКИ ТА ФУНКЦІЙ

Зародження соціальної допомоги нерозривно пов’язано з ідеями гуманізму, що сформувалися на теренах соціальних взаємовідносин у життєвому просторі людини, особливому просторі мислення та повсякденних реальностях.

У багатьох країнах виникають державні організації, які цілеспрямовано здійснюють на місцях державну політику в соціальному забезпеченні та підтримки, наприклад, Ельберфельдська система соціального забезпечення в Німеччині. В Україні з другої половини XVII ст. до першої половини XIX ст. було створено державну систему соціальної допомоги, яка підпорядковувалася спеціальним адміністративно-управлінським органам і складалася переважно з благодійних установ закритого типу. Водночас розширилася діяльність філантропічних товариств і приватних благодійників [1]. У фокусі стратегії соціальної допомоги є людина, в її цілісності, цілісності її світу, її індивідуальності та універсальності.

Соціальна допомога як феномен людської цивілізації поєднує у собі загальнолюдські цінності та унікальність особи.

Соціальна допомога – це механізм суспільного самоконтролю, формування якого стало результатом раціонального усвідомлення необхідності такої допомоги у суспільстві для його подальшого поступу і який у той самий час не порушує принципів лібертарності, виконує найважливішу для суспільства функцію стабілізації і збереження соціуму, підтримки й гармонізації суспільних відносин, забезпечення умов для постійного його розвитку. Окрім того, це життєво важливий механізм, оскільки надає змогу суспільству досягти відносної рівноваги у своєму існуванні, і ним актуалізуються такі важливі питання: як визначити міру необхідної соціальної допомоги, щоб не трансформувати її на споживацтво, як узгодити міру свободи дій соціальної допомоги зі свободою тих, кому вона надається?

Варто зазначити, що ці питання так і залишаються риторичними і недослідженими достатньою мірою, насамперед, саме через неоднозначність розуміння соціальної допомоги. Дослідники пропонують шукати відповіді на ці питання в контексті системи соціального забезпечення, але зазначають, що цю систему можна розглядати у вузькому й широкому сенсі, що вони не є прихильниками першого, що зводиться лише до пенсійного забезпечення, допомоги інвалідам і ще декількох видів соціального захисту, а перевагу віддають комплексному розв’язанню соціальних проблем [2]. Необхідність пошуку відповідей на ці питання з розвитком соціальної допомоги відчувається усе гостріше, але саме суспільство, з огляду на здебільшого задекларованe прагнення до гармонізації і збалансованості, ще насправді не готове до такого поступу, що заважає визначити поле дії соціальної допомоги.

У ролі вихідного нами обрано саме поняття «соціальна допомога», яке, на нашу думку, вбирає усі аспекти цього явища: історико-теоретичний, функціональний тощо. Це поняття є інтегративним виразом усвідомленої соціальної дії людства щодо самозбереження і тому повинно відповідати як загальнонауковому принципу системності, так і принципу доповнюваності. Ці принципи дають можливість позбавитися однобічного бачення соціальних процесів, створюють умови для залучення до наукового аналізу усіх шкіл і напрямів наукової думки. Тому визначення соціальної допомоги з самого початку має виходити з компліментарності, яка інтегрує у собі права й обов’язки щодо змістовної сторони соціальної допомоги: припис щодо піклування, конкретизацію змісту самої допомоги і у той самий час повагу до прав інших і захист від замаху на життя та самореалізацію кожного. Ця компліментарність поєднує два основні способи розмірковування – про світ та моральний вибір. Один з них – «обов’язок», смисл якого у виконанні зобов’язань щодо людських потреб, які виникають на рівні структур повсякденного буття та прав окремої людини. Інший – «право», основу якого утворюють принцип справедливості, рівності та прав окремої людини.

На підставі аналізу сутнісного розуміння «соціальної допомоги» спробуємо визначити ознаки її принципової відмінності від «соціальної політики» та «соціальної роботи». Поняття «соціальна допомога», на нашу думку, зосереджує увагу на глибинній сутності людини та її соціальних зв’язках, соціальному прогнозі, моделюванні соціальних процесів та їх розвитку, що надає можливість виявлення оптимальних шляхів вирішення

соціальних суперечностей та конфліктів не тільки на макро-, але й на мікрорівні. Як суспільне явище, соціальна допомога є своєрідною моделлю підтримки, яку суспільство реалізує у конкретний історичний період відповідно до особливостей національно-культурного та соціально-політичного розвитку. Окрім того, соціальна допомога у своєму функціональному аспекті при рішенні певних проблем виходить за межі державності і не визнає кордонів (наприклад, проблеми СНІДу, наркотичної залежності та ін.), що набуває особливого значення у зв'язку з глобальними змінами, оскільки вона виконує найважливішу для людини функцію стабілізації та гармонізації основ її життєдіяльності. Іншими словами, це механізм спрямований на вирішення соціальних, економічних та психологічних проблем у суспільстві, на створення умов, сприятливих для відновлення і покращення здатності людей до соціального функціонування. Фактично соціальна допомога – це механізм самоконтролю соціального, спрямований на рішення різноманітних конфліктів, суперечок та зсувів, що виникають у просторі його існування.

Всупереч «соціальній політиці» залежно від міри актуальності та загальності тієї чи іншої соціальної проблеми, «соціальна допомога» не обмежується лише територіальними державними інституціями, з метою запобігання поглиблення та скорішого вирішення соціальної проблеми вона сприяє «руйнації» кордонів та залучає до її вирішення усю світову спільноту.

Соціальна допомога як складний механізм розв'язання актуальних соціальних проблем, здійснювана в межах конкретного суспільства, не є штучною надбудовою, якщо вона претендує на допомогу. Вона намагається відповідати тому життєвому простору, в межах якого здійснює своє буття суб'єкт соціальної допомоги тепер-і-зараз, тим гуманістичним цінностям, що визначають світогляд людини, її готовність до співробітництва та надання допомоги. Це життєвий простір, який ми називаємо «своїм» і де наше буття неодмінно перетинається з буттям інших людей, з якими ми співіснуємо, яким співчуваємо, тобто з буттям, наявність якого ми мусимо брати до уваги, стаючи у певне відношення до власних життєвих можливостей у процесі самореалізації.

Проблемний, повсякденний світ людей – ось, що знаходиться в фокусі соціальної допомоги. Соціальна практика, за своєю суттю, багатогранна та інтегративна, а тому соціальна допомога повинна поставати як ідеальна модель узагальнених тенденцій підтримки на рівні структур повсякденності. Труднощі усвідомлення сутності соціальної допомоги обумовлені тими ускладненнями, що виникають безпосередньо у практиці її реалізації при зіткненні з реальними проблемами, бо кожний випадок соціальної допомоги є унікальним і неповторним при збереженні спільних рис, оскільки спрямований в остаточному підсумку на індивіда.

Список використаної літератури

1. Камаєва В.В. До питання про діалектичний взаємовплив соціальної політики та соціальної роботи. Мультиверсум. Філософський альманах. Київ : Центр духовної культури. 2006. № 58. С. 22-24.

2. Мигович І. Соціальна робота – навчальна дисципліна та сфера діяльності. URL : http://www.viche.info

УШТАН Віктор Вікторович

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків);

ЧЕБОТАРЬОВ Микола Корнійович

к.пед.н., доц., Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків)

АНАЛІЗ ПІДХОДІВ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ НАПРЯМКІВ СІМЕЙНОЇ ПОЛІТИКИ

Соціальна політика – це система управлінських, регулятивних і саморегулятивних рішень, спрямованих на підвищення добробуту населення.

Одними з основних напрямів соціальної політики держави є створення системи соціального захисту населення та сприяння покращанню демографічної ситуації. Сімейна політика соціальної держави – це політика, спрямована на формування сприятливого політичного, соціокультурного та економічного середовища для життєдіяльності сім'ї, створення необхідних умов для її функціонування та успішного виконання соціально значимих функцій, добробут, укріплення і розвиток сім'ї як важливого соціального інституту суспільства та основи стабільності політичної системи.

Розробці концептуальних засад державної сімейної політики присвячені дослідженнях А. Сіленко, яка висловила думку, що політика держави щодо сім'ї в умовах суспільно-політичних та економічних катаклізмів вимагає формування більш конкретного напрямку соціального захисту, а саме захисту сім'ї та її членів [4]. Проблемні питання надання державної допомоги сім'ям з дітьми знайшли всебічне відображення в роботі Л. Кулачок [2]. Важливим для нас є дослідження соціолога С. Вакуленко, який розглянув державну політику щодо захисту сім'ї у площині трьох рівнів: макрорівні, мезорівні та мікрорівні і, відповідно, автором запропоновано рекомендації щодо оптимізації кожного з них [1]. З позицій соціально-філософського аналізу розглянуто зміст і спрямування державної сімейної політики 2000-х рр. в дослідженнях В. Ткачової [5], яка наголосила на тому, що задачі державної сімейної політики повинні бути спрямовані на підвищення престижу сім'ї в масовій свідомості, стабілізацію інституту шлюбу й сім'ї, створення умов для успішної реалізації сім'єю її функцій.

Мета означеної політики полягає в забезпеченні сприятливих умов для всебічного розвитку сім'ї та її членів, найповнішої реалізації сім'єю своїх функцій і поліпшення її життєвого рівня, підвищення ролі сім'ї як основи суспільства.

Основними напрямами державної сімейної політики є:

– формування у свідомості людей розуміння важливості ролі сім'ї у житті суспільства, вихованні нового покоління, забезпеченні суспільної стабільності та прогресу;

– сприяння відродженню традиційно міцної, працьовитої, економічно спроможної сім'ї на основі нових соціально–економічних відносин, національних традицій та впровадження кращого світового досвіду; пропагування і забезпечення наступності поколінь;

– створення умов для повної реалізації економічних, соціальних і демографічних функцій сім'ї; вжиття заходів для захисту інтересів сім'ї і дітей, їх соціальної підтримки в період соціально–економічної трансформації суспільства;

– формування у населення культури планування сім'ї, народження бажаної кількості дітей з урахуванням сучасного розвитку медицини, налагодження ефективної системи підготовки молоді до сімейного життя, пропагування авторитету шлюбу;

– всебічна соціально–економічна підтримка молодих сімей;

– сприяння поширенню сімейного виховання дітей–сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, профілактика дитячої бездоглядності, жебракування, запобігання правопорушенням;

– створення у державі єдиної соціальної інфраструктури з метою обслуговування сім'ї та виконання завдань, пов'язаних з її життєзабезпеченням.

Згідно з Концепцією державної сімейної політики [3], основними принципами державної сімейної політики є:

– суверенітет і автономія сім'ї у прийнятті рішень щодо свого розвитку. Цей принцип забезпечується зведенням до мінімуму втручання у суто сімейні справи органів державної влади, органів місцевого самоврядування, політичних партій, громадських організацій, релігійних конфесій, крім випадків, передбачених законодавством;

– диференційований підхід до надання державою гарантій соціального захисту сім'ї, який гарантує сталий рівень життя сім'ї шляхом створення для працездатних її членів належних умов і робочих місць для економічного забезпечення благополуччя своєї сім'ї та соціально гарантований рівень життя непрацездатним її членам (або працездатним, які за певних обставин потребують державної підтримки), пенсіонерам та інвалідам, рівні права сімей і всіх її членів на підтримку держави;

– паритетна рівновага та партнерство між жінками і чоловіками в усіх сферах життя – надання жінкам і чоловікам рівних можливостей для повної реалізації у трудовій та суспільній діяльності, виявлення здібностей і талантів, виховання дітей і вільний та справедливий розподіл сімейних обов'язків;

– соціальне партнерство сім'ї та держави, що здійснюється на основі розподілу відповідальності за сім'ю між батьками, дітьми, іншими членами сім'ї та державою, сприяння захисту сім'ї від злиднів і обмежень, пов'язаних з вимушеною міграцією, надзвичайними ситуаціями техногенного та природного характеру, військовими конфліктами;

– пріоритетність інтересів кожної дитини незалежно від того, в якій сім'ї вона виховується, забезпечення виживання і захисту дитини, її повноцінного, фізичного, психічного, інтелектуального та соціального розвитку;

– наступність поколінь, що забезпечується передачею нащадкам сімейних, національних і культурних здобутків, традицій, звичаїв.

Таким чином, пріоритети державної сімейної політики, закріплені в законодавчих актах, програмах, концепціях, спрямовані на розбудову соціальної державності в Україні, захист прав і свобод людини і громадянина. У той же час наявні серйозні невирішені соціальні проблеми, які потребують вирішення. Багато

що залежатиме на цьому шляху від злагодженості спільних дій органів державної влади та органів місцевого самоврядування на державному і регіональному рівнях, ставлення до проблеми забезпечення сприятливих умов для всебічного розвитку сім'ї як основи суспільства з боку держави та її громадян.

Список використаної літератури

1. Вакуленко С. Оптимізація сімейної політики в умовах сучасного українського суспільства: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня. канд. соціол. наук: спец. 22.00.04 «Спеціальні та галузеві соціології». Харків, 2007. 20 с.

2. Кулачок Л. Державна допомога сім'ям з дітьми як форма соціально-правового захисту: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.05 «Трудове право ; право соціального забезпечення». Харків, 2003. 19 с.

3. Про Концепцію державної сімейної політики : постанова Верховної Ради України № 1063-XIV від 17.09.1999. Відомості Верховної Ради України № 46, Ст. 404.

4. Сіленко А. Сім'я в об'єктиві соціальної політики. Правова держава. 1999. № 2. С. 26–29.

5. Соціальні теореми як концептуальна основа національного діалогу. М. Карчевський, О. Карчевська. Гілея: науковий вісник. 2016. Вип. 108. С. 238–243.

ФЕДОРЧЕНКО Владислав Володимирович

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків);

ПАНФІЛОВ Юрій Іванович

к.психол.н., доц., Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків)

РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ УКРАЇНИ НА ШЛЯХУ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Важливе місце в процесі ефективного соціально-економічного розвитку країни займає соціальна сфера, оскільки саме в цьому секторі економіки здійснюється виробництво, розподіл і споживання матеріальних і нематеріальних благ, а також відбувається забезпечення розширеного відтворення людського капіталу за участю держави як гаранту економічного забезпечення соціально достатнього рівня життя населення [1].

Інтеграційне спрямування України до Євросоюзу має здійснюватися виключно на принципах досягнення гармонізації трьох важливих складових: добробуту населення, зростання конкурентоспроможності, соціальних інтересів. Насамперед, йдеться про соціально-економічні аспекти держави з метою їх адаптації до жорстких умов конкуренції, кооперації виробництва та глобального поділу праці. Постає проблема суперечності між гармонійним поєднанням глобальних умов, необхідних для інтеграції та можливістю їх ефективного співставлення з інтересами народу.

Отже, при прагненні до інтеграції у світову економіку слід враховувати, насамперед, орієнтири країн ЄС у соціальній сфері.

Відмітимо доволі високі показники розвитку людського потенціалу країн-членів ЄС, а це і умови та тривалість життя, рівень грамотності, середній дохід. Відповідно до звіту Організації Об'єднаних Націй Норвегію визнано найкращою країною за рівнем життя серед 182 країн світу. На другому місці – Австралія, на третьому – Ісландія, Україна – 76 місце. Ще декілька цифр щодо середньої тривалості життя: Норвегія – 80 років, Японія – 82,7, і для прикладу, Україна (2012 р.) – 69, 3. У країнах Західної Європи потужне і громадянське суспільство, що невпинно контролює кожен крок влади і якщо відбуваються реформи, що обмежують хоч і невелику частину вже звичних для населення благ, то такі реформи зустрічають потужний опір.

Не меншої уваги країни ЄС приділяють і соціальній відповідальності бізнесу. Широко впроваджуються спектр нових контрактних взаємовідносин між державою і приватними підприємствами у сферах діяльності, що раніше здійснювалися державою (утилізація та збирання сміття, фінансування дошкільних закладів, рекреаційні послуги, підтримання дорожньо-транспортного господарства та ін.) за рахунок чого влада перепокладає свої функції господарської діяльності на приватні компанії, які досить ефективно справляються з цим. Ряд переваг інтеграції України до європростору, а саме: високий рівень конкурентоздатності економіки країн-членів ЄС стимулюватиме до макроекономічної стабільності країни; запровадження єдиної валюти матиме позитивний вплив у довготривалій перспективі; в рамках Євросоюзу Україна долучиться до сільськогосподарської політики Європейського співтовариства; приєднання до Шенгенської безвізової зони надасть можливість вільно пересуватися по європейському континенту; і найголовніше, діючі на території ЄС механізми надання соціальних послуг (охорона здоров'я, пенсійне забезпечення, освіта та ін.) стануть дуже корисними для України. Отже, першочергове прагнення щодо євроінтеграції повинно базуватися на соціальних орієнтирах Європи, які для країн Євросоюзу є найважливішими, оскільки становлять основу високих характеристик сучасного євросуспільства.

Адаптація реальної соціально-економічної політики України, яка, на сьогодні, є досить далекою від євроінтеграційних принципів, базується на реформуванні галузей соціальної політики відповідно до стандартів ЄС.

Першочергово, у контексті інтеграції України до Європейського Союзу необхідно: вдосконалити законодавчу базу, привести її у відповідність до міжнародних норм та стандартів; розробити виважену та чітку зовнішньо-економічну політику та поетапний план реалізації її у життя. Однак, не потрібно очікувати миттєвого та одномоментного досягнення бажаних результатів, оскільки економічна інтеграція є тривалим та складним процесом. Комплексність процесу перетворень створить стійкий плацдарм інтеграції України до ЄС. Необхідно вже зараз на державному рівні дбати про соціальні гарантії для майбутніх поколінь, а не діяти за принципом латання дір та гасіння соціальних «пожеж», дбати про глибинний зміст декларованих реформ, які б справді наблизили нас до Європейського співтовариства [1]. Досягнення загальноєвропейського рівня соціального захисту та забезпечення населення надасть Україні, в першу чергу, переваги соціального характеру, забезпечить

гідне життя громадян. Зміни в соціальній сфері – показник економічних і політичних перетворень будь-якого суспільства. Без таких змін виникає соціальне невдоволення і можливість конфлікту. Крім того, соціальна політика – це і засіб залучення народу до вирішення найважливіших проблем суспільства, забезпечення добробуту населення країни. Соціально-психологічні фактори відіграють величезну роль при створенні соціальної бази, що сприятиме стабілізації ситуації в межах країни та у взаємовідносинах із сусідами. Соціальна політика України завжди належала до компетенції держави, була її монополією. У процесі реформ колишні механізми виявилися зруйнованими, а створення нових стало неможливим без глибоких економічних перетворень. Сьогодні наша держава не має достатніх матеріальних ресурсів для вирішення соціальних проблем. Унаслідок цього виникає недовіра до уряду, соціальне невдоволення, а також формується модель масової свідомості, що характеризується певною інертністю стосовно пропонованої державою соціальної політики і навіть запереченням реформ. Найбільш складною та болісною є зміна менталітету народу, необхідного для створення соціальної бази, здатної підтримати уряд при проведенні життєво важливих реформ.

У контексті зазначеного вище, рух України до Європейського Союзу виглядає надзвичайно складним. Про європейський шлях України чимало дискутують. Інтеграцію в структури Європейського Союзу проголошено ключовим зовнішньополітичним пріоритетом і в усіх урядових програмах визначено стратегічною метою держави. За результатами експертного опитування, серед еліти України курс на європейську інтеграцію користується найбільшою підтримкою. Майже половина опитаних (48 %) вважають, що саме контактам із країнами ЄС треба приділяти найбільшу увагу. У свідомості українського істеблішменту різні види політики трансформуються на користь європейської інтеграції.

Таким чином, у сучасному українському суспільстві склалася ситуація, коли у свідомості переважної більшості населення ідея європейського руху поки що не набула об’єднувального, консолідуючого чинника. Більшість населення вважає, що надійніше розвивати те, що традиційне, що європейські країни не бажають брати на себе «тягар» бідності країн із перехідною економікою, що європейські ринки не зацікавлені в українських товарах, що на прийняття економічних рішень переважно впливають політичні мотиви. Слід зазначити, що на громадську думку майже не впливають засоби масової інформації: в Україні фактично відсутня цілеспрямована інформаційно-роз’яснювальна підтримка інтеграції нашої держави в європейське співтовариство. Тому влада (незалежно від політичних кольорів), якщо вона не хоче, щоб ідея європейського вибору залишилася лише привабливим гаслом, повинна зробити конкретні практичні кроки, що підтверджували б соціально-економічні переваги інтеграції України до Європейського Союзу.

Список використаної літератури

1. Кравченко, О. Євроінтеграція для нас – це насамперед орієнтир у соціальній сфері. Всеукраїнська асоціація пенсіонерів. 2012-2013. 10 березня 2013.URL : http://www.uarp.org/blogs/autor_11/article_47

ХАЗІЄВ Арсеній Вадимович

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків);

ГРЕНЬ Лариса Миколаївна

д.держ.упр., проф., Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків)

ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНІ ОСОБИ НА РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ

Серйозним викликом для України стала поява внутрішньо переміщених осіб (далі – ВПО). Почалось все з анексії Росією Автономної Республіки Крим та втрати Україною контролю над частиною території Донецької та Луганської областей, а в 2022 році завершальним акордом сумної справи стали повномасштабні бойові дії та ракетні обстріли всієї території країни. Це призвело до появи великої кількості людей, які були змушені залишити місця свого постійного проживання і переселитись до інших регіонів України (ми зараз навмисне обмежуємось лише тими, хто не покидав територію країни).

У вітчизняній науковій літературі, засобах масової інформації їх визначають як «внутрішні мігранти», «вимушені переселенці», в офіційних документах – як ВПО, що найточніше відповідає англомовному терміну «internationally displaced persons». Саме таке визначення закріплене у «Керівних принципах ООН з питань про переміщених осіб всередині країни»: «ВПО – це окремі особи, чи групи осіб, які були змушені залишити свої помешкання, або місця постійного проживання в результаті, або щоб уникнути наслідків збройного конфлікту, проявів насильства, порушень прав людини, стихійних або спричинених діяльністю людини лих, чи техногенних катастроф, і які не перетнули міжнародно-визнаних державних кордонів» [4, с. 5].

У Законі України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» визначено, що ВПО є громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру [3].

За даними Міністерства соціальної політики [5] на 1 вересня 2022 р., в Україні взято на облік 2 662 830 ВПО. Частка зареєстрованих ВПО складає 6,65% від загальної кількості населення країни (без зовнішньої міграції).

Світове співтовариство констатує зростання переселенців і біженців і в інших країнах, але Україна посідає на 1 вересня 2022 р. сьоме місце за кількістю ВПО після Сирії, Колумбії, Ірану, Судану, Ємену та Нігерії [6].

Незважаючи на те, що у недавній українській історії були прецеденти масових вимушених переміщень населення через аварію на Чорнобильській АЕС у 1986 р., у країні відсутній досвід, пов’язаний із реєстрацією ВПО, належною

міжвідомчою координацією, ефективною взаємодією між державними органами влади, громадськими організаціями, волонтерами, міжнародними організаціями, із розробкою та впровадженням комплексних державних програм.

Не було законодавчої бази й інститутів із захисту прав та інтересів ВПО, було відсутнє розуміння соціально-психологічних особливостей цієї категорії населення, не було якісного та розгорнутого обліку ВПО за віком, освітою, професійним статусом, потребою в житлі, роботі, медичних і освітніх послугах.

У терміновому порядку для належного врегулювання питання щодо забезпечення прав і свобод ВПО в Україні протягом 2014-2016 рр. було прийнято низку ключових нормативно-правових документів. Зокрема, Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 20 жовтня 2014 р. № 1706-VII [3], яким гарантується дотримання прав, свобод та законних інтересів внутрішньо переміщених осіб відповідно до Конституції та законів України, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Крім нормативно-правового регулювання проблем ВПО з боку держави, це питання стало об'єктом пильної уваги науковців різних галузей. У 2014-2015 рр. українські наукові установи почали активно досліджувати проблеми ВПО, часто діючи в ініціативному порядку та без державної підтримки. Восени 2014 р. ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України», Інститут демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України, Інститут економіко-правових досліджень НАН України та Інститут економіки промисловості НАН України у співробітництві з Недержавним Об' єднанням ВПО (насамперед, з НДО «Конгрес Сходу України») створили постійно діючий Форум з питань вирішення проблем внутрішньо переміщених осіб. На базі Форуму в 2014-2015 рр. проведено дві науково-практичні конференції та низку круглих столів. Проміжні результати наукових досліджень були підсумовані в Національній доповіді «Політика інтеграції українського суспільства в контексті викликів та загроз подій на Донбасі», підготовленої групою науковців (В. Горбулін, Е. Лібанова, С. Пирожков та ін.). Наукові дослідження, спрямовані на вирішення проблем ВПО, паралельно проводились науковцями в університетах, центральних і місцевих державних службах та органах, а також державних (Національний інститут стратегічних досліджень) та недержавних (наприклад, «Крим-БОБ», СЕБОБ) аналітичних центрах. Протягом 2014-2019 рр. видано низку колективних монографій, наукових доповідей, статей та інших публікацій.

Зокрема, у монографії «Вимушені переселенці та приймаючі громади: уроки для ефективної суспільної адаптації й інтеграції», підготовленої за редакцією О.М. Балакірєвої (2016) [1] узагальнено міжнародний досвід щодо формування державної політики стосовно ВПО та підходів до оцінки їх інтеграції й адаптації; розглянуто функції й можливості державних органів влади, органів місцевого самоврядування, приватного та громадського секторів, сільських громад у цих процесах в Україні; запропоновано комплекс практичних рекомендацій щодо доцільних напрямів державної політики з адаптації та інтеграції ВПО в Україні.

За авторством колективу науковців-переселенців зі Сходу (О. Амоша, В. Антонюк, Ю. Залознова, Л. Логачова, В. Ляшенко, О. Новікова, О. Сидорчук, Л. Шамілева, та ін.) підготовлена монографія «Внутрішньо переміщені особи: від подолання перешкод до стратегії успіху» (2016) [2], в якій здійснено аналіз

проблем соціально-економічного розвитку Донбасу, причин і наслідків воєнного конфлікту, масштабів вимушеного переселення мешканців Донецької та Луганської областей; визначено довгострокові завдання щодо вирішення проблем внутрішньо переміщених осіб; надано оцінку правових засад формування умов і можливостей захисту прав ВПО; систематизовано міжнародний досвід вирішення їх проблем тощо.

Отже, починаючи з 2014 р. держава і суспільство опинилися перед необхідністю вирішувати низку гострих проблем вимушених переселенців, зокрема проблему оперативного забезпечення працевлаштування вимушених переселенців.

Список використаної літератури

1. Вимушені переселенці та приймаючі громади: уроки для ефективної суспільної адаптації й інтеграції : наукова доповідь / за ред. канд. соціол. наук О.М. Балакірєвої; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». Київ, 2016. 140 с. URL: http://ief.org.ua/docs/sr/295.pdf

2. Внутрішньо переміщені особи: від подолання перешкод до стратегії успіху: монографія / О.Ф. Новікова, О.І. Амоша, В.П. Антонюк та ін.; НАН України, Ін-т економіки пром-сті. Київ, 2016. 448 с.

3. Закон України "Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб" від 20.10.2014р. № 1706-VII. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1706-18

4. Керівні принципи з питань про переміщення осіб всередені країни. Економічна і соціальна Рада ООН, 22 липня 1998. № E/CN.4/1998/53/Add.2. URL: http://www.refworld.org.en/docid/50b345932.html

5. Офіційний веб-сайт Міністерства соціальної політики України. URL: http://mlsp.kmu.gov.ua.

6. International Displacement Monitoring Center. Latest IDP numbers by country. URL: http://www.internal-displacement.org/database

ЧИЖ Юрій Васильович

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків);

ЧЕРКАШИН Андрій Іванович

к.психол.н., доц., Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків)

ДЕРЖАВА ТА ЇЇ РОЛЬ В РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

У соціальній політиці сучасної соціальної держави ключову роль відіграє держава, завдячуючи якій виникають, існують і діють інші суб’єкти, як-то об’єднання, громадські, благодійні організації тощо. Соціальна політика за своєю суттю і повинна бути спрямована на побудову держави загального добробуту.

«Держава загального добробуту» – широке поняття, і сутність його полягає в тому, що держава взяла на себе обов’язок забезпечувати цілковитий добробут населення. До сфери діяльності згаданої держави входять такі

соціальні сфери, як охорона здоров'я, освіта, соціальні служби і розгалужені програми соціального страхування, а також політика, що сприяє повній зайнятості чи допомагає найменш захищеним працівникам. В останні роки передові держави загального добробуту пропонують політику, що домагається рівності людей за популяційними групами та статтю.

На сьогодні поняття «держава загального добробуту» ще академічно не визначене, але для його концептуального розкриття потрібно, за словами канадського вченого Теренса Ганслі, враховувати як мінімум чотири підстави, що включають програми, служби та заходи, які переслідують соціальні цілі. Сюди також можна включити програми, чиї первинні цілі інші – це, зокрема, оподаткування та фінансова політика, адже все економічне одночасно є соціальним.

Перша підстава полягає в пошуку альтернативи державному забезпеченню приватної діяльності, отриманню при цьому доходів та винагород і забезпечення цим самим її захисту й самозахисту. Отже, функції надання громадських послуг, як і збільшення обсягу їх регулювання та планування, все більше передаються приватному сектору. Грані між громадським і приватним стираються. Необхідність націлювати приватних роботодавців і приватну ініціативу на те, що може принести певні соціальні здобутки.

Другою підставою такої концепції є важливість суспільної та добродійної діяльності.

Третя підстава такої концепції – глобальна економічна трансформація, що протидіє ефективності та масштабам національних заходів урядів. Така трансформація включає падіння торговельних бар'єрів між країнами і поступову локалізацію кожного компонента виробництва та розподілу в країні, де найкраще поєднуються витрати та винагороди. Означені процеси розвитку обмежують потенціал традиційної національної соціальної політики при визначенні природи й характеристик національних ринків праці.

Четвертою підставою такої концепції є наявна в багатьох зонах світу тенденція децентралізації до рівня місцевого уряду тих обов'язків, що так чи інакше можуть бути централізовані на національному та адміністративних рівнях. У цілому ця тенденція означає, що місцеві рішення можуть не вимагати загальнонаціональної узгодженості, яка характеризує основний напрям соціальної політики, і що може статися чимала плутанина заходів і методів надання послуг.

Відтак застосовуваний підхід засвідчує чільне місце держави і визначає параметри сфери соціальної політики, але залишає відкритими межі дій та методів надання послуг.

Отже, соціальна політика є функцією державної діяльності й відповідальності: за використання громадських ресурсів; за регулювання приватної діяльності; за підтримку приватно-індивідуальної та колективної поведінки з метою максимізації соціальної вигоди та умов життя населення.

Сюди входять: заходи й програми, безпосередньо спрямовані на забезпечення соціальних винагород у формі прибутку або послуг, включно з освітою, здоров'ям, соціальним захистом та персональними соціальними службами (догляд за людиною, розвиток людини, реабілітація та

профілактика); заходи, що регулюють приватну поведінку для потреб досягнення соціальних цілей, як-то права та обов'язки громадян, забезпечення прав людини та правосуддя, заходи працевлаштування, заходи для захисту споживачів, заходи стосовно сім'ї включно із сімейним правом; соціальні та інші місцеві заходи, як, приміром, заходи з метою перерозподілу податків, фінансові заходи для надання робочих місць, забезпечення доступності перевезень, заходи з забезпечення прав орендарів.

У рамках соціальної політики існує конкретна мета – надання особливого захисту й допомоги бідним і слабо захищеним групам населення.

Спеціальна увага приділяється також розв'язанню або полегшенню соціальних проблем, що їх можуть спричинити економічні обставини або несподівані природні катаклізми.

Соціальна політика держави реалізується за допомогою соціальних програм, які в свою чергу базуються на законодавчій і нормативній базі країни, яка забезпечує задоволення соціальних потреб, Соціальне забезпечення, соціальний захист, і все це сприяє встановленню соціальної справедливості в суспільстві. Поєднання проблем розвитку ринкових відносин з підвищеною увагою до соціальних питань створює передумови для відновлення економіки, стабільного становища людини протягом всієї трудової діяльності і після її завершення [1; 2]. економічне зростання і поліпшення добробуту населення – це взаємопов'язані процеси.

Список використаної літератури

1. Фармацевтична енцикпопедія. URL : https://www.pharmencyclopedia.com.ua/article/7581

2. Мних М.В. Соціальна політика нашої держави в умовах асоційованого членства України в ЄС. Український соціум. 2015. № 3(54). С. 114-124.

ШУТОВ Денис Костянтинович

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків);

ПАНФІЛОВ Юрій Іванович

к.психол.н., доц., Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків)

МОДЕЛІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ В ДЕРЖАВАХ ЄС

Визначаючи сутність соціального захисту, можна спиратися на положення Конституції України, норми законодавства, міжнародно-правові норми, довідкову та енциклопедичну літературу, іноземні джерела, світовий державний досвід соціального розвитку. Поширеною є думка, що виникнення терміна і поняття «соціальний захист» пов'язане із прийняттям закону США про соціальний захист (Social Security Act) у 1935 році. Його творець, президент США Франклін Рузвельт, назвав новий законодавчий акт «наріжним каменем у системі, яка будується зараз, але у жодному разі не завершується» [2]. У країнах-членах Європейського Союзу домінують чотири основні моделі:

континентальна (бісмарківська), англосаксонська (модель Беверіджа), скандинавська і південно-європейська. Ця типологія зафіксована в документах Європейської комісії.

Континентальна модель (інша назва – модель Бісмарка) встановлює жорсткий зв'язок між рівнем соціального захисту та тривалістю професійної діяльності. В основі цієї моделі лежить механізм соціального страхування, отже соціальні видатки фінансуються, переважно, за рахунок страхових внесків роботодавців і застрахованих працівників. Таким чином, ця модель передбачає реалізацію правила еквівалентності, коли величина страхових виплат визначається насамперед величиною страхових внесків. В момент свого народження (1880-ті роки) німецька система соціального захисту відтворювала саме цю модель.

У класичному вигляді, ця модель базується на принципі соціального страхування і професійній солідарності, що передбачає існування страхових фондів, якими на паритетних засадах керують власники підприємств та наймані робітники. Такі фонди акумулюють соціальні відрахування з заробітної платні, за рахунок яких здійснюються страхові виплати. Фінансування таких систем відбувається, як правило, незалежно від державного бюджету, оскільки така модель соціального захисту суперечить принципу бюджетної універсальності (згідно з яким бюджет повинен містити всі без винятку державні прибутки і видатки, не допускаючи зміни однієї суми за рахунок іншої) [1].

Сьогодні ця модель, як правило, ґрунтується не лише на принципі соціального страхування. Для малозабезпечених членів суспільства, що не мають можливості отримувати страхові соціальні виплати (наприклад, через відсутність страхового стажу), соціальний захист реалізується через принцип соціальної допомоги. Мова йде про допоміжні механізми, які є відступами від початкових засад бісмарківської моделі. Таким чином, розвиток системи соціальної допомоги приводить до модифікації цієї моделі й збільшення частки бюджетного фінансування системи соціального захисту.

Попри існування принципу обов'язковості соціального страхування, він дотримується не завжди. Це пов'язано з існуванням граничних рівнів зарплатні, вище яких або відбувається лімітування відрахувань, або належність до системи соціального страхування вже не є обов'язковою.

Англосаксонська модель (модель Вільяма Беверіджа) представлена в Європі Великою Британією та Ірландією. Вона базується на таких принципах:

– всезагальності (універсальності) системи соціального захисту – поширення її на всіх громадян, які потребують соціальної допомоги;

– одноманітності й уніфікації соціальних послуг і виплат, що виражається в стандартизованості способів розрахунку розміру та умов надання пенсій і медичного обслуговування;

– розподільної справедливості – основний у даній моделі, оскільки мова йде не про професійну (як у бісмарківській моделі), а про національну солідарність.

Фінансування таких систем здійснюється як за рахунок страхових внесків, так і за рахунок державного бюджету. Наприклад, фінансування сімейних виплат і видатків на охорону здоров'я здійснюється з державного бюджету, тоді як інші соціальні виплати забезпечуються страховими внесками найманих робітників і роботодавців. На відміну від континентальної, ця модель передбачає досить низькі соціальні виплати з соціального страхування, при домінуючій ролі соціальної допомоги в системі соціального захисту.

Скандинавська модель соціального захисту характерна для Данії, Швеції та Фінляндії. Соціальний захист у ній розуміється як законне право громадянина. Відмінною рисою скандинавської моделі є широке охоплення різних соціальних ризиків і життєвих ситуацій, які вимагають підтримки суспільства. Отримання соціальних послуг і виплат, як правило, гарантується всім жителям країни й не обумовлюється зайнятістю й виплатою страхових внесків. У цілому рівень соціальної захищеності, пропонований цією моделлю, доволі високий. Не в останню чергу це досягається за рахунок активної перерозподільної політики, спрямованої на вирівнювання прибутків.

Необхідною попередньою умовою функціонування даної моделі є високо організоване суспільство, побудоване на основі відданості принципам інституційного суспільства добробуту. Фінансування систем соціального захисту в цій моделі здійснюється, переважно, за рахунок оподаткування, хоча певну роль відіграють страхові внески підприємців і найманих робітників.

Єдиною частиною соціального захисту, виділеною з загальної системи, є страхування від безробіття, яке є добровільним і управляється профспілками. Донедавна наймані працівники були практично звільнені від сплати страхових внесків і брали участь у системі соціального захисту шляхом сплати податків. Однак, в останнє десятиліття XX століття намітилась тенденція поступового зростання участі найманих працівників у фінансуванні страхових програм і збільшення страхових відрахувань із заробітної платні. Ця ж тенденція простежується і щодо підприємців, тоді як соціальні видатки держави протягом останніх років помітно скоротились [1].

Південноєвропейська модель представлена в Італії, Іспанії, Греції й Португалії. В цих країнах системи соціального захисту були створені або вдосконалені лише протягом останніх десятиліть. Дану модель можна назвати такою, що розвивається, перехідною. Західні дослідники відзначають її «рудиментарність». Як правило, рівень соціальної захищеності в цій моделі відносно низький, а завдання соціального захисту часто розглядається як справа родичів і сім'ї. Тому сім'я й інші інститути громадянського суспільства відіграють не останню роль, а соціальна політика носить переважно пасивний характер і орієнтована на компенсацію втрат у прибутках певних категорій громадян.

Характерною рисою даної моделі є також асиметрична структура соціальних видатків. Так, в Італії найбільшу частку соціальних видатків займає пенсійне забезпечення (14,7 % ВВП при середньоєвропейському рівні 12,5 %), тоді як на підтримку сім'ї, материнства, освіти й політику зайнятості витрачаються порівняно незначні кошти (близько 1 %).

Соціальний захист конституційне закріплений у більшості цивілізованих країн. Він є однією з головних ознак соціальної державності. Без реалізації цієї ознаки будь-які розмови про соціальну державу залишаються гаслами й деклараціями.

Список використаної літератури

1. Perrin G. (1988). A hundred years of social insurance. Labor and Society. № 9 (October-December). P. 399.

2. The Encyclopedia Americana (1973). Complete in 30 vol. New York. Vol. 25. P. 102.

ПРАВО ТА ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ СУСПІЛЬНИМ РОЗВИТКОМ

ВЕРГУН Володимир Григорович
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків)

РЕФОРМУВАННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО БАНКРУТСТВО В УКРАЇНІ

Урядом України розроблена Концепція правової політики, що є первинним документом щодо системи вироблення стратегії і постановки завдань розвитку держави у правовій сфері. Як зазначено у тексті урядового розпорядження, Концепція направлена на розв'язання однієї з проблем «ведення бізнесу» в Україні. До вирішення цієї проблеми його спонукали Світовий банк і Міжнародна фінансова корпорація, які визначили за 2010 рік рейтинг України за індикатором «закриття бізнесу», де Україна, порівняно з іншими країнами світу, зайняла 145 місце серед 183 країн. Уряд зробив категоричний і однозначний висновок, що на успішність «ведення бізнесу» в Україні негативно впливає ліквідація підприємств, а саме: 1) часові та 2) фінансові витрати, а також 3) низький показник індексу стягнення у процедурах відновлення платоспроможності або банкрутства суб'єктів господарювання.

Остання реформа законодавства про банкрутство тривала кілька років і закінчилась прийняттям у 2018 р. спеціального у цій сфері права закону в новій редакції. «Кодекс з процедур банкрутства» об'єднав дві системи банкрутства – корпоративне і банкрутство фізичних осіб [1]. З прийняттям цього закону практично завершилось оформлення цієї сфери законодавства, процедури банкрутства нині поширюються практично на усіх приватних осіб – юридичних і фізичних.

Загальний огляд подій у сфері вдосконалення законодавства про банкрутство протягом першого року дії Кодексу з процедур банкрутства дає підстави для досить сумних підсумків: небагато зроблено у цій сфері, а те, що, зроблено має сумнівну цінність для покращення національної системи банкрутства.

Критична оцінка того, що було зроблено за рік існування оновленого законодавства у сфері банкрутства, веде до ще одного висновку: це був рік створення штучних проблем, а потім їх вирішення з загрозою для цілісності правового регулювання відносин неплатоспроможності. А враховуючи те, що ключові проблеми у сфері банкрутства так і залишились невирішеними, можна сказати, що цей рік став роком втрачених можливостей.

Низка добре всім відомих проблем залишається на порядку денному реформи законодавства про банкрутство. Якою була основною в країні процедура ліквідації (хоча преамбула закону називає відновлення платоспроможності головним завданням процедур банкрутства), такою вона й залишилась. Закон не виконує ту роль, яку визначив у свій час законодавець – відновлення платоспроможності боржників та ефективна ліквідація

неспроможних осіб. Іноді здається, що преамбула до Кодексу є визначенням цілей абсолютно іншого закону, не пов'язаного з банкрутством.

Важливих і нагальних проблем у зазначеній сфері правового регулювання сьогодні немало. При цьому здається, що протягом минулого року основні зусилля спільноти фахівців спрямовувались на розв'язання практично штучних чи фантомних проблем. Для підтвердження такого припущення можна звернутись до річної історії законодавчої роботи у цій сфері та аналізу деяких отриманих результатів.

У процесі розробки, а потім прийняття Кодексу з процедур банкрутства постійно нагадували про існування невирішеної проблеми врегулювання відносин заборгованості між банківськими установами та валютними позичальниками. Дійсно, ця проблема існувала досить довгий час, розв'язати її намагались різними засобами, у т.ч. шляхом прийняття спеціального закону. І тут з'явилась пропозиція вирішити цю певною мірою соціальну проблему за допомогою банкрутства.

Необхідно зазначити, що правова суть цих відносин договірна, і цивільне законодавство містить усі необхідні механізми розв'язання можливих проблем із повернення кредитних коштів, що містяться у договірному праві, і без необхідності застосовувати складні, тривалі і дорогі процедури.

Коротко відносини, що стали предметом регулювання, можна охарактеризувати таким чином. У ті часи банки пропонували два кредитні продукти для придбання житла: можна було взяли кредит у гривні під високий відсоток або під маленький відсоток в іноземній валюті. Хто планував повертати кредит у гривнях, брали у борг гривневі ресурси, а ті, у кого доходи були у валюті, могли брати кредит в обраній іноземній валюті. Зрозуміло, той, хто не мав постійних доходів у валюті, розумів, що доведеться цю валюту десь брати: або позичати у родичів, або купувати на ринку.

Ринок змінився, і, як результат, такі позичальники звернулись до держави, щоб вона, по суті, призначила тих, хто буде погашати їхні кредити, і таким чином перекласти цей тягар на інших. Всі розуміють, що у таких ситуаціях інші – це всі громадяни країні, які платять податки. Тож народні гроші повинні були піти на погашення боргів валютних позичальників, яким стало дорого придбати іноземну валюту на ринку і не вдалось домовитися з банками про реструктуризацію заборгованості. Важливо нагадати, що більшість осіб, які опинилась у цій скрутній ситуації, за повідомленнями асоціацій банків, успішно домовилися з банками про реструктуризацію боргу.

На початку пандемії Україна долучилась до всесвітнього руху підтримки бізнесу на час існування обмежень, введених у зв'язку з COVID-19. Серед усіх відомих засобів підтримки бізнесу було обрано один, який у країнах світу практично не застосовувався як основний, і без додаткових заходів – проста заборона звертатись до суду із заявою про порушення справи про банкрутство.

Прийняття рішення про тимчасову заборону звертатись до суду із заявою про порушення справи про банкрутство у світі використовувалося як додатковий засіб вирішення проблем, а головна увага приділялась заходам з допомоги підприємцям, які опинились у скрутній ситуації, викликаній введенням обмежень у сфері ведення бізнесу. Хоча і з великою затримкою, закон був прийнятий у червні 2018 року.

Зауважимо, розробка цього закону показала, що його автори не зовсім розуміють роль банкрутства у ринковій економіці та переваги процедур з відновлення платоспроможності боржників для вирішення економічних проблем у державі у часи криз, про що свідчили численні звернення експертного середовища і до Міністерства юстиції України, і до Президента України з проханням не підписувати прийнятий закон.

Нібито мав місце чудовий приклад результативності роботи законодавчого органу, але стався збій. Замість того, щоб негайно вжити важливих заходів для допомоги бізнесу і громадянам у складний для країни час, сталося кількамісячне затягування виконання досить технічної дії – підписання прийнятого закону. Сьогодні передбачені у прийнятому законі заходи «застаріли», в країні вже інша ситуація, яка вимагає кардинально інших рішень. Вийшло так, що передбачені у прийнятому в червні 2018 року законні заходи, які, за упевненістю їх авторів, повинні були допомогти бізнесу, не були використані, допомога держави виявилась тільки на словах.

Список використаної літератури

1. Кодекс з процедур банкрутства : база законодавства України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#Text

КУЗЬМЕНКО Олександр Васильович

к.пед.н., доц., Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків);

РЕШЕТНЯК Наталя Борисівна

к.е.н., доц., Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків)

ЮРИДИЧНІ ГАРАНТІЇ ЕКОНОМІЧНИХ ПРАВ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ

В умовах воєнного стану вельми актуальним є питання охорони державою економічних прав громадян. Йдеться про закріплені в чинному вітчизняному законодавстві можливості фізичної особи, пов’язані з її діяльністю в господарській сфері, відповідними відносинами цієї особи з іншими людьми, суспільством і державою. До основних економічних прав громадян України належать: право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності; право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом; право користуватися об’єктами публічної власності (ст. 41, 42 Конституції України). Згадані права взаємопов’язані.

Право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності означає право кожного володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю майнового характеру, а також результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності, які можуть мати також немайновий характер. Право приватної власності набувається у порядку, визначеному законом. Суттєве значення для

стабільності економічних відносин має закріплене у ст. 41 Конституції України положення, відповідно до якого ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності, бо це право є непорушним. Проте можливе правомірне примусове відчуження об'єктів права приватної власності. Воно може бути застосоване лише як виняток – з мотивів суспільної необхідності, тільки на підставі і в порядку, встановлених законом, та за умови попереднього і повного відшкодування вартості таких об'єктів. Примусове відчуження згаданих об'єктів з наступним повним відшкодуванням їх вартості допускається лише в умовах воєнного чи надзвичайного стану. Тож досі говорилося про так звану реквізицію. Водночас, конфіскація майна, яка має інші підстави та зміст, може бути застосована виключно за рішенням суду у випадках, обсязі і порядку, встановлених законом (ст. 41 Конституції України).

Право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом, передбачене ст. 42 Конституції України. Держава забезпечує захист конкуренції у підприємницькій діяльності. Не допускається зловживання монопольним становищем на ринку, неправомірне обмеження конкуренції та недобросовісна конкуренція. Види і межі монополії визначаються законом. Держава повинна захищати права споживачів, здійснювати контроль за якістю і безпечністю продукції та усіх видів послуг і робіт, сприяти діяльності громадських організацій споживачів. Підприємницька діяльність, включаючи право на її здійснення, регулюється, насамперед, ГК України. У його ст. 42 підприємництво визначається як самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами підприємцями з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку. Вони мають право без обмежень самостійно здійснювати підприємницьку діяльність, яку не заборонено законом. Особливості здійснення окремих видів підприємництва встановлюються законами. Перелік видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню, а також перелік видів діяльності, підприємництво в яких забороняється, встановлюються виключно законом. Здійснення підприємницької діяльності забороняється органам державної влади та місцевого самоврядування. Підприємницька діяльність посадових і службових осіб органів державної влади та місцевого самоврядування обмежується законом у випадках, передбачених ст. 64 Конституції України. Підприємництво здійснюється на основі: вільного вибору видів підприємницької діяльності; самостійного формування підприємцем програми діяльності, вибору постачальників і споживачів продукції, що виробляється, залучення матеріально-технічних, фінансових та інших ресурсів, використання яких не обмежено законом, встановлення цін на продукцію та послуги відповідно до закону; вільного найму працівників; комерційного розрахунку та ризику; вільного розпорядження прибутком, що залишається у підприємця після сплати податків та інших платежів, передбачених законом; самостійного здійснення зовнішньоекономічної діяльності, використання підприємцем належної йому частки валютної виручки на власний розсуд. Підприємництво в Україні здійснюється в будь-яких організаційних формах, передбачених законом, на вибір підприємця. Підприємці мають право укладати з громадянами договори щодо використання їхньої праці. При укладенні трудового договору підприємець зобов'язаний забезпечити належні і безпечні умови праці, оплату праці не нижчу від визначеної законом та її своєчасне одержання працівниками, а також інші соціальні гарантії, включаючи соціальне й медичне

страхування. Держава гарантує підприємцям рівні можливості для залучення і використання матеріально-технічних, фінансових, трудових, інформаційних, природних та інших ресурсів. Забезпечення підприємця матеріально-технічними та іншими ресурсами, що централізовано розподіляються державою, здійснюється з метою виконання підприємцем поставок, робіт чи послуг для пріоритетних державних потреб. Держава гарантує недоторканність майна і забезпечує захист майнових прав підприємця. Вилучення державою або органами місцевого самоврядування у підприємця основних і оборотних фондів, іншого майна допускається на підставах і в порядку, передбачених законом. Збитки, завдані підприємцю внаслідок порушення громадянами чи юридичними особами, органами державної влади чи місцевого самоврядування його майнових прав, йому відшкодовуються. Підприємець або громадянин, який працює у нього по найму, у передбачених законом випадках може бути залучений до виконання в робочий час державних або громадських обов'язків, з відшкодуванням підприємцю відповідних збитків органом, який приймає таке рішення. Спори про відшкодування збитків вирішуються судом. З метою створення сприятливих організаційних та економічних умов для розвитку підприємництва органи влади на умовах і в порядку, передбачених законом: надають підприємцям земельні ділянки, передають державне майно, необхідне для здійснення підприємницької діяльності; сприяють підприємцям в організації матеріально-технічного забезпечення та інформаційного обслуговування їх діяльності, підготовці кадрів; здійснюють первісне облаштування неосвоєних територій об'єктами виробничої і соціальної інфраструктури з продажем або передачею їх підприємцям у визначеному законом порядку; стимулюють модернізацію технології, інноваційну діяльність, освоєння підприємцями нових видів продукції та послуг тощо. Держава сприяє розвитку малого підприємництва, створює необхідні умови для цього. Підприємці зобов'язані не завдавати шкоди довкіллю, не порушувати права та законні інтереси громадян і їх об'єднань, інших суб'єктів господарювання, установ, організацій, права місцевого самоврядування й держави. За завдану шкоду і збитки підприємець несе майнову та іншу встановлену законом відповідальність. Підприємницька діяльність припиняється: з власної ініціативи підприємця; у разі закінчення строку дії ліцензії; у разі припинення існування підприємця; на підставі рішення суду у випадках, передбачених ГК України та іншими законами. Порядок припинення діяльності підприємця встановлюється законом відповідно до вимог ГК України.

Право користуватися об'єктами публічної (суспільної) власності закріплене в ст. 41 Конституції України. Згідно з нею громадяни для задоволення своїх потреб можуть користуватися об'єктами права державної та комунальної власності відповідно до закону. Це право стосується насамперед користування природними ресурсами. Водночас у низці випадків громадяни можуть користуватися окремими об'єктами державної та комунальної власності за плату – на умовах оренди цього майна на певний строк. Умови такого користування визначаються галузевим законодавством.

Список використаної літератури

1. Конституція України : база законодавства України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text

ЛИСЕНКО Андрій Миколайович

к.ю.н., доц., підполковник поліції, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків);

ШЕНДРИК Владислав Володимирович

д.ю.н., проф., заслужений юрист України, полковник поліції, Харківський національний університет внутрішніх справ (Україна, м. Харків)

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЩОДО ПРОТИДІЇ ТЕРОРИЗМУ

Оперативно-розшукова діяльність щодо протидії тероризму в сучасних умовах пов’язана з опрацюванням значної кількості інформаційних потоків, яке містить у собі роботу з великими обсягами інформації. Враховуючи це, істотним фактором, що впливає на ефективність боротьби зі злочинністю, є правильно організоване інформаційно-аналітичне забезпечення оперативно-розшукової діяльності. Однак, як свідчить практичний досвід, інформаційно-аналітичне забезпечення за цією лінією роботи здійснюється на неналежному рівні у зв’язку з наявністю певних недоліків організаційного характеру. До таких недоліків, насамперед, відносяться: недосконалість системи збору інформації, недоліки її накопичення та використання.

Ефективність протидії тероризму залежить від рівня обізнаності оперативних працівників про кримінальні процеси, що відбуваються на території оперативного обслуговування, тобто від рівня інформаційно-аналітичного забезпечення їх діяльності. Уся одержана оперативними працівниками інформація повинна аналізуватися, фіксуватися та накопичуватися з метою зручності її використання у спеціальних справах та автоматизованих інформаційних системах.

Разом із тим, у практичній діяльності спостерігаються значні недоліки в організації інформаційно-аналітичного забезпечення оперативно-розшукової діяльності щодо протидії тероризму, насамперед, на тактичному рівні. До головних таких недоліків можна віднести неспроможність окремих оперативних працівників одержувати актуальну оперативно-розшукову інформацію про підготовку даних злочинів та причетних до цього осіб, визначати джерела вірогідного одержання інформації, невміння здійснювати правильну оцінку вже одержаної інформації та використовувати її найбільш ефективним шляхом. У теорії оперативно-розшукової діяльності, незважаючи на деякі відмінності у поглядах науковців щодо визначення терміну «інформаційно-аналітичне забезпечення», існує і його усталене поняття. Це діяльність, яка організується в рамках управління і спрямована на проектування, функціонування та вдосконалення інформаційних систем, які забезпечують ефективне виконання завдань управління, циклічний процес пошуку, збору, обробки, переосмислення, зберігання, видачі інформації та її використання для прийняття оперативно-тактичних та інших правоохоронних рішень [1, с. 104]; це комплекс заходів, здійснюваних підрозділами органів внутрішніх справ, спрямованих на пошук,

збір, аналіз, збереження та використання інформації з метою прийняття відповідних рішень щодо боротьби зі злочинністю [2, с. 53].

Основним елементом інформаційно-аналітичного забезпечення виступає інформація. Так, відсутність інформації про злочин не дозволяє ефективно та цілеспрямовано виявляти та документувати його. Оперативно-розшукова інформація є різновидом загальної інформації та відрізняється від неї своїм призначенням, яке відображається у її назві.

Під час проведення дослідження нами було встановлено, що у процесі організації та здійснення оперативно-розшукової діяльності щодо протидії тероризму, оперативним працівникам не складало великих труднощів отримати первинну оперативно-розшукову інформацію про факти вчинення злочинів. Однак після одержання первинної оперативно-розшукової інформації про злочини, у 56% оперативних працівників у подальшому виникали складнощі з отриманням більш детальної інформації про механізм та обстановку їх вчинення, осіб причетних до їх вчинення.

У процесі організації та налагодження інформаційно-аналітичного забезпечення оперативно-розшукової діяльності за лінією роботи, що розглядається, найважливішу роль відіграє своєчасне та правильне визначення джерел надходження інформації про терористичну діяльність. Такий підхід обумовлений тим, що здійснення будь-яких дій (перевірка, обробка, аналіз, накопичення тощо) з отриманою оперативно-розшуковою інформацією має другорядне значення у відношенні до її безпосереднього отримання. Отримання інформації є початковим етапом інформаційно-аналітичної роботи, тільки з нього можуть починатися будь-які дії з інформацією, в інший же спосіб провадити їх неможливо. Зазначимо, що отримання оперативно-розшукової інформації є найскладнішим елементом роботи у системі інформаційно-аналітичного забезпечення та у деякій мірі залежить від фактору везіння.

Під час організації інформаційно-аналітичного забезпечення оперативно-розшукової діяльності, як правило, застосовується система подвійного аналізу одержаної інформації, що складається з її аналізу на тактичному рівні, який здійснюється безпосередньо оперативним працівником та керівником оперативного підрозділу, та аналізу на стратегічному рівні, який здійснюється працівниками підрозділів інформаційно-аналітичної підтримки. Така система організації опрацювання інформації повинна забезпечувати міцне підґрунтя для інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності оперативних підрозділів.

Таким чином, аналізуючи дані, отримані нами під час дослідження, можна зробити висновок, що причинами незадовільного стану здійснення інформаційно-аналітичного забезпечення оперативно-розшукової діяльності щодо протидії тероризму є не тільки протидія з боку злочинців (насамперед, приховування своєї злочинної діяльності), але й причини організаційного характеру (недоліки у зборі, накопиченні та використанні оперативно-розшукової інформації). Ми вважаємо, що з метою розв’язання цих проблем необхідним є використання важелів адміністративного управління з боку керівництва оперативних підрозділів та вжиття заходів щодо:

1. Збереження кадрового складу оперативних підрозділів, особливо осіб, які мають досвід практичної діяльності понад 5 років, та створення з цією метою відповідних умов праці.

2. Підвищення рівня початкової професійної підготовки працівників оперативних підрозділів та навчання курсантів у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання. При цьому керівництву даних закладів необхідно приділити належну увагу залученню до праці на кафедрах оперативно-розшукової діяльності, криміналістики, кримінального процесу та кримінального права досвідчених практичних працівників оперативних підрозділів, навіть за відсутності у них вчених звань та наукових ступенів.

3. Зміни системи критеріїв оцінки діяльності оперативних підрозділів шляхом заміни кількісних показників розкритих злочинів на оцінку за станом поширеності злочинів на території оперативного обслуговування. Вказаний захід створить належні умови щодо протидії тероризму та призведе до зниження навантаження на оперативних працівників, що дозволить їм зосередитися на якісній організації та провадженні інформаційно-аналітичного забезпечення своєї діяльності.

Список використаної літератури

1. Лисенко А. М. Удосконалення правових основ протидії терористичним актам, як передумова запобіганню надзвичайних ситуацій. Problems of Emergency Situations: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 20 травня 2020 р. Харків : НУЦЗУ, 2020. С. 103–106.

2. Andrii Lysenko, Iryna Lysenko. Information support of operative-search activity on struggle against criminal offenses in the field of production and sale of alcoholic beverages. European Reforms Bulletin. Scientific Peer-Reviewed Journal. 3. 2021. С.50-56.

МОРГУНОВ Олександр Анатолійович

д.ю.н., проф., полковник поліції, заслужений тренер України, Харківський національний університет внутрішніх справ (Україна, м. Харків);

ЛИСЕНКО Ірина В'ячеславівна

к.ю.н., доц., Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків)

МІЖНАРОДНІ УГОДИ ЯК ДЖЕРЕЛА ЦИВІЛЬНО-СПОРТИВНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

Сучасне українське цивільне право перебуває в процесі постійного розвитку. Результатом його перетворень є забезпечення одного з домінантних місць цієї галузі права у регулюванні суспільні відносин. Метою реформування системи цивільного права є формування та уніфікація норм цивільно-спортивного права. Спортивне право за своїм змістом є доволі складним утворенням, тому що вплив на спорт здійснюється як нормами приватного, так і нормами публічного права. І приватне, і публічне право певною мірою розглядають правовий статус професійних спортсменів, організацію та проведення спортивних змагань, правовий статус професійних суспільних фізкультурно-спортивних об'єднань, права та обов'язки спортсменів, регулювання дитячого, юнацького, студентського та професійного спорту. Низка іноземних науковців Simone P. [1], William Bull,

Michael Faure [2], Björn Hessert [3] та Johan Lindholm [4] розглядають спортивне право як самостійне правове утворення, яке є унікальним утворенням та виходить за межі класичної правової галузі.

Ми вважаємо, що спортивне право в межах нашої національної правової системи на даний час не може вважатися самостійною галуззю, а є частиною сукупності галузей права, насамперед, цивільного права.

Звертаючись до норм Цивільного кодексу та Закону України «Про фізичну культуру і спорт», можна дійти висновку, що цивільно-спортивне право, виступаючи складовим елементом цивільного права, являє собою підгалузь українського права, яка регулює відносини між учасниками цивільно-спортивних відносин: фізичними та юридичними особами, державою, територіальними громадами, іноземними державами та іншими суб'єктами публічного права у галузі фізичної культури та спорту.

Визнання цивільно-спортивного права підгалуззю цивільного права обумовлює той факт, що в нього є ряд правових джерел, що містять норми, які регулюють спортивні правовідносини. Для кращого розуміння природи правового джерела, слід звернутися до доктринального трактування цієї правової категорії. Окремі автори джерело права розглядають у двох значеннях: 1) фактор, що породжує право; 2) форми норми права [5, с. 9]. У широкому розумінні джерела права розуміються як можливі форми (документи), де закріплюються норми права. Що ж до більш конкретного значення цієї дефініції, то можна вважати джерелом права виключно чинне законодавство, тобто закони та підзаконні нормативно-правові акти.

Ця позиція, на наш погляд, є найбільш наближеною до сучасних тенденцій розвитку вітчизняної правової науки, хоча окремі недоліки у наведеній позиції все ж мають місце. З огляду на це, можна зазначити, що під джерелом цивільного права слід розуміти форму зовнішнього вираження норм права, які регулюють суспільні відносини, що виникають у сфері як приватно-правових так і публічно-правових відносин.

Під час здійснення класифікації джерел цивільно-спортивного права ми пропонуємо враховувати такий критерій, як їх юридична сила в загальній системі права. Особливе місце серед правових джерел займають міжнародні договори, які регулюють цивільні відносини, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного цивільного законодавства України. Якщо у чинному міжнародному договорі України, укладеному у встановленому законом порядку, містяться інші правила, ніж ті, що встановлені відповідним актом цивільного законодавства, застосовуються правила відповідного міжнародного договору України (ст. 10 Цивільного кодексу України). Таке положення втілене і в ЗУ «Про міжнародні договори України».

У цьому випадку обов'язком державних органів України є уніфікація національних та міжнародних норм, оскільки це необхідно не лише для виконання зобов'язань перед міжнародними партнерами, але й для ефективного функціонування нашої правової системи. У нашій державі було ратифіковано низку міжнародних угод. Зокрема, Україна приєдналася до таких міжнародних документів:

1. Міжнародна резолюція «Спорт як засіб сприяння у вихованні, здоров'ю, розвитку та миру», була ратифікована 03.11.2005 року. У ній

пропонувалося урядам всіх держав-учасниць розвивати спорт та фізичне виховання, в тому числі, в будівництві та відновленні спортивних споруд, надавати допомогу у цій сфері країнам, що розвиваються.

2. Міжнародна конвенція про боротьбу з допінгом у спорті, яка була ратифікована 03.08.2006 р. На підставі цього документу Україна зобов'язана сприяти міжнародному співробітництву у сфері фізкультури та спорту, боротьбі з допінгом у спорті, співпрацювати, зокрема, із Всесвітнім антидопінговим агентством.

3. Угода між Міністерством України у справах молоді і спорту і Секретаріатом у справах молоді при Кабінеті прем'єр-міністра Угорської Республіки «Про співробітництво молоді і молодіжні обміни». Цей документ був укладений між Міністерством України та Секретаріатом Угорської Республіки та ратифікований Верховною Радою України з метою налагодження співпраці у сфері спортивних правовідносин на різних рівнях.

Безумовно, нашою державою проведена чимала робота щодо ратифікації міжнародних спортивних угод з метою уніфікації правових норм, розвитку спортивного руху серед молоді, параолімпійського спорту, залучення інвестицій у цю сферу з боку іноземних інвесторів тощо. Утім, не зважаючи на зазначене вище, необхідно і далі проводити процес визнання міжнародних угод на території нашої держави. Це необхідно для досягнення світових стандартів спортивного розвитку, підтримання статусу українських спортсменів на міжнародних змаганнях.

З цією метою деякі науковці пропонують ратифікувати Кодекс спортивної етики Ради Європи «Справедлива гра – шлях до перемоги», який було прийнято на рівні Ради Європи. Даний документ забезпечує міцну етичну основу для боротьби з негативними проявами у сучасному суспільстві, які підривають традиційну основу спорту, побудовану на справедливій грі, товаришуванні і добровільному русі.

Список використаної літератури

1. Pearce S. The fundamental nature of sport: disability, discrimination and sport in Holzmueller v. Illinois High School Association. The International Sports Law Journal. 2020. URL : https://doi.org/10.1007/s40318-020-00179-3

2. Bull W., Faure M. Agents in the sporting field: a law and economics perspective. The International Sports Law Journal. 2021. URL : https://doi.org/10.1007/s40318-021-00195-x

3. Hessert B. The exchange of self-incriminating information of athletes between sports organisations and law enforcement. The International Sports Law Journal. 2021. URL : https://doi.org/10.1007/s40318-021-00194-y

4. Lindholm J. When sports is the most important utterly non-important thing in the world. The International Sports Law Journal. 2020. Vol. 20, no. 1-2. P. 1–2. URL: https://doi.org/10.1007/s40318-020-00167-7.

5. Цивільне право України : підручник. За ред. проф. Бошицького Ю.Л. та проф. Шишки Р.Б. (кер. авт. кол.), Загальна частина. Київ : Видавництво Ліра-К, 2016. 760 с.

МОРГУНОВ Даніїл Олегович

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків);

ДЕМІДОВА Юлія Євгенівна

к.т.н., доц., Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків)

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ВОЛОНТЕРСТВА ЯК ПЛАТФОРМИ СОЦІАЛЬНИХ ЗМІН

В останні роки волонтерський рух, або волонтерство, в Україні міцніє та набирає масштабності. Волонтерство – елемент особистісного розвитку, набуття нових знань і навичок, удосконалення здібностей, стимулювання ініціативи та творчості [3, с. 18]. Волонтер – це особа, яка шляхом своєї добровільної безоплатної діяльності бере участь у вирішенні певних проблем, допомагає іншим через надання послуг (волонтерських послуг) без оплати, добровільно, з метою поліпшення ситуації (як окремих осіб, так і соціальних груп (клієнтів)), визначеної самим волонтером або групою осіб (волонтерською групою) чи організацією, яка його залучила, для покращення стану життя у межах територіальної громади або у країні в цілому [1].

Закон України про волонтерську діяльність (2018) визначає волонтерську діяльність як форму благодійної діяльності (Ст. 1), перераховує види благодійної діяльності (Ст. 5). «Благодійники спільно чи індивідуально можуть здійснювати благодійну діяльність на підставі добровільного вибору одного або кількох таких її видів» [2]. Громадські ініціативи щодо провадження волонтерської діяльності підтримано державою в особі її органів та посадових осіб, які зобов’язані забезпечувати захист передбачених прав, свобод і законних інтересів волонтерів та отримувачів волонтерської допомоги, що дозволяє долати труднощі і досягати очікуваних перетворень.

Волонтери – це особи, «діяльність яких вмотивована суспільно-корисним характером», але разом з тим така особа «у волонтерстві вбачає елемент особистісного розвитку, набуття нових знань і навичок» [1, с. 492].

У черговій доповіді міжнародної організації «Волонтери ООН» зазначається: «Терміни, які визначають волонтерство в різних мовах і культурах, відрізняються один від одного, але цінності, які лежать в їх основі: бажання внести свій вклад у загальне благо, свобода, воля, дух солідарності, відсутність очікування матеріального винагородження, – є загальними і універсальними. Добровольці мотивовані такими цінностями, як справедливість, рівність і свобода» [4]. До сутнісних ознак волонтерства у місії міжнародної організації «Волонтери ООН» було додано відповідальне ставлення до обов’язків.

Волонтерська діяльність можлива тільки у незалежному демократичному суспільстві. Вона є платформою для прояву гуманності та альтруїзму, для самовдосконалення та самореалізації людини будь-якого віку. Служіння

суспільству виховує почуття громадянського обов'язку, що в свою чергу підтримує бажання прагнути до соціальних перетворень, діяти з метою досягнення цього завдання.

У Загальній декларації волонтерів 1990 р. щодо визначення сенсу волонтерства ключовими позиціями є:

а) значущість збалансованого соціального і економічного розвитку;

б) орієнтація на солідарність, з метою поліпшення якості життя – об'єднання для спільної діяльності на соціальному рівні; в) усвідомлений вибір діяльності на індивідуально-особистісному рівні [5].

В Україні першим офіційним документом вважається Постанова Кабінету Міністрів України у 2003 році, в якому було затверджено базові положення про волонтерську діяльність у наданні соціальних послуг. Згодом постанова втратила свою чинність у зв'язку з ухваленням 19 квітня 2011 року Закону України «Про волонтерську діяльність». Також в Україні видано низку нормативно-законодавчих документів щодо розвитку волонтерського руху, а саме Декларація «Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні» (1992 р.), Закони України «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю» (2001 р.), «Про соціальні послуги» (2003 р.), «Про громадські об'єднання» (2011 р.) та ін. Фактично, починаючи з 1992 року Верховна Рада України прийняла низку законодавчо-нормативних документів, що визначають положення, цілі, призначення, права та обов'язки волонтерства. З кожним роком поступово вносяться певні корективи та доповнення до цих законів та постанов.

Роль волонтера прописана і в українському законодавстві. У Законі України «Про соціальні послуги» (2003) та в Законі України «Про волонтерську діяльність» (2018) зазначено, що волонтер – це фізична особа, яка добровільно здійснює соціально спрямовану, благодійну, неприбуткову та вмотивовану діяльність, що має суспільно корисний характер. Волонтерська діяльність, або волонтерство, визначається як «добровільна, безкорислива, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами та волонтерськими організаціями шляхом надання волонтерської допомоги», а волонтерська допомога, відповідно, – як «роботи та послуги, що безоплатно виконуються і надаються волонтерами» [2].

Основним законом для діяльності волонтерських організацій є насамперед Закон України «Про волонтерську діяльність» (2011). У ст. 5 Закону України «Про волонтерську діяльність» (2011), що має назву «Організації та установи, що залучають до своєї діяльності волонтерів, їхні права та обов'язки» визначено головні принципи залучення осіб до волонтерської діяльності. Розглянемо деякі з них. Отже, волонтерські організації можуть: залучати інші установи і організації, які є неприбутковими; установи та організації мають право укладати договори або не укладати про провадження волонтерської діяльності у порядку визначеному у Законі; отримувати кошти та визначати основні напрямки здійснення волонтерської діяльності, видавати посвідчення про діяльність, відшкодовувати витрати волонтерам, страхувати здоров'я та життя волонтерів.

Також основними принципами волонтерської діяльності згідно із статтями цього ж Закону є: забезпечення волонтерам безпечних та належних для життя і здоров'я умов здійснення волонтерської діяльності; здійснення підготовки волонтерів; надання волонтерам достовірної, точної та повної інформації щодо змісту та особливостей провадження волонтерської діяльності;

забезпечення вільного доступу до інформації, що стосується здійснення волонтерської діяльності організаціями та установами, які залучають до своєї діяльності волонтерів.

Визнання праці волонтерів як суспільно-корисної діяльності визначено у низці законодавчих документів, в числі яких Закон України «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю» та «Про соціальні послуги». Зокрема, згідно зі статтею Закону України «Про соціальні послуги» (2019) волонтером визнається «...фізична особа, що добровільно здійснює благодійну, неприбуткову та вмотивовану діяльність, що має суспільно-корисний характер».

Отож, за результатами дослідження різних документів, що стосуються законодавчого забезпечення волонтерської діяльності, можна з певністю сказати, що в Україні на сьогоднішній день в цілому існує досить стійка нормативно-правова база волонтерської діяльності загалом, що постійно потребує внесення змін і доповнень в контексті змістовних та формальних змін власне волонтерства як соціального феномену.

Список використаної літератури

1. Доманчук Д. Роль волонтерства у процесі соціалізації студентської молоді. Молодий вчений. 2017. № 2 (42). С. 491-495.

2. Закон України «Про волонтерську діяльність». 2011. URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3236- 17

3. Словник-довідник для соціальних педагогів та соціальних працівників ; А. Капська, І. Пінчук, С. Толстоухова (ред.). Київ, 2000. 260 с.

4. State of the World’s volunteerism Report: Universal Values for Global Well-being. Bonn: United Nations Volunteers, 2011. 148 p.

5. The Universal Declaration on Volunteering. 2001. URL : https://iave.org.wp-content.uploads.2015/04

ПАШНЄВ Богдан Олексійович

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків);

ЛИСЕНКО Ірина В’ячеславівна

к.ю.н., доц., Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків)

НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА ЗАХИСТУ ДІТЕЙ ВІД НАСИЛЬСТВА

Першим міжнародним документом, в якому розглядалась проблема прав дитини, була Женевська декларація 1924 року, спрямована на створення умов, що забезпечують нормальний фізичний і психічний розвиток дитини, право дитини на допомогу, належне виховання, захист. Важливим документом стала прийнята 10.12.1948 р. Генеральною асамблеєю ООН Загальна декларація прав людини (введена в дію з 1976 р.). У ній вперше зафіксовані основи захисту прав дітей [2, с. 206]. Свій розвиток Декларація дістала в пакетах прав людини, що гарантували рівні права всім дітям і забезпечення розв’язання їх основних соціальних проблем.

Генеральна асамблея ООН 20.11.1959 р. прийняла Декларацію прав дитини – документ, який регулює становище дитини в сучасному суспільстві. Декларація складається з 10 принципів, якими проголошується, що дитині, незалежно від кольору шкіри, мови, статі, віри, законом повинен бути забезпечений соціальний захист, надані умови та можливості, що дозволили б їй розвиватись фізично, розумово, морально, духовно [2, с. 58].

Україна вперше в Конституції зазначила, що будь-яке насильство над дитиною та її експлуатація переслідуються законом, держава забезпечує гарантії державного утримання та виховання дітей-сиріт та дітей, які позбавлені батьківського піклування (ст. 52). Правова база складається з Конституції України, відповідних кодексів України, законів України, указів Президента України, постанов Кабінету Міністрів України, а також відомчих правових актів, державних програм [1, с. 92].

На підставі положень Конституції України і Конвенції ООН про права дитини 26.04.2001 р. в Україні був прийнятий Закон «Про охорону дитинства», який визначає охорону дитинства стратегічним загальнонаціональним пріоритетом із метою забезпечення реалізації прав дитини на все життя, охорону здоров'я, освіту, соціальний захист та всебічний розвиток, встановлює основні засади державної політики у цій сфері.

Отже, до Міжнародних правових документів, які спрямовані на подолання насильства над людьми відносяться: Загальна декларація прав людини (10.12.1948); Декларація прав дитини (20.11.1959); Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (16.12.1966); Конвенція про права дитини (20.11.1989); Закон України «Про охорону дитинства» (26.04.2001); Закон України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» (26.06.2001); Кримінальний кодекс України (1.09.2001); Закон України «Про попередження насильства в сім'ї» (15.11.2001); Сімейний кодекс України (10.01.2002); Закон України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо встановлення відповідальності за вчинення насильства в сім'ї або невиконання захисного припису» (15.05.2003); Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 23.01.2004 р. №38 «Про затвердження заходів щодо виконання Закону України «Про попередження насильства в сім'ї» та Примірного положення про центр медико-соціальної реабілітації жертв насильства в сім'ї»; Указ президента України від 5.05.2008 р. №411/2008 «Про заходи щодо забезпечення захисту прав і законних інтересів дітей»; Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства стосовно протидії насильству в сім'ї» (25.09.2008) [2, с. 34].

На національному рівні в Україні прийнято низку законодавчих та нормативно-правових актів, які захищають людину від насильства в сім'ї, а також регламентують діяльність правоохоронців щодо попередження та припинення насильства в сім'ї.

Дитина вправі особисто звернутися в органи опіки й піклування, служби у справах неповнолітніх, центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, інші уповноважені органи за захистом своїх прав, свобод і законних інтересів.

Згідно з Законом «Про попередження насильства в сім'ї» визначено перелік органів та установ, на які покладається здійснення заходів щодо

попередження насильства в сім'ї. Такими установами визнані: спеціально уповноважений орган виконавчої влади з питань попередження насильства в сім'ї; служба дільничних інспекторів міліції; кримінальна міліція у справах неповнолітніх органів внутрішніх справ; органи опіки і піклування; кризові центри; центри медико-соціальної реабілітації жертв насильства в сім'ї; органи виконавчої влади; органи місцевого самоврядування [3].

У кожного з цих органів різні обов'язки, тому вони повинні співпрацювати разом, адже тоді складатиметься майже повна картина окремих випадків, відповідно, стане простіше й ефективніше допомагати постраждалим від насильства в родині.

Існують спеціальні заходи попередження насильства в сім'ї, регламентовані Законом України «Про попередження насильства в сім'ї»:

1. Офіційне попередження про недопустимість здійснення насильства в сім'ї (виноситься, при умові відсутності в діях ознак злочину, повідомляється під розписку).

2. Взяття на профілактичний облік і зняття з профілактичного обліку (членів сім'ї, яким було винесене офіційне попередження про недопустимість насильства в сім'ї, служба дільничних інспекторів міліції або кримінальна міліція в справах неповнолітніх беруть на профілактичний облік. Зняття з обліку відбувається в тому випадку, якщо протягом року особа жодного разу не здійснить насильства).

3. Захисне попередження (воно не вимагає узгоджень з ознаками злочину. Забороняє особі, якій воно винесене: здійснювати конкретні акти насильства в сім'ї; отримувати інформацію про місце перебування жертви насильства в сім'ї; розшукувати жертву насильства в сім'ї, якщо та за власним бажанням знаходиться в місці, невідомому особі, яка здійснила насильство; приходити до жертви насильства в сім'ї, якщо та тимчасово знаходиться не за місцем сумісного проживання членів родини; вести телефонні переговори з жертвою насильства в сім'ї).

4. Стягнення коштів на утримання жертв насильства в сім'ї в спеціалізованих закладах (приймається у судовому порядку).

5. Члени родини, які здійснили насильство по відношенню до своїх близьких, також несуть кримінальну, адміністративну або цивільно-правову відповідальність у відповідності з законом [3].

Згідно зі ст. 4 згаданого Закону України підставами для вжиття заходів із попередження насильства в сім'ї, є:

1. Заява про допомогу жертви насильства в сім'ї або члена сім'ї, стосовно якого існує реальна загроза вчинення насильства в сім'ї;

2. Висловлене жертвою насильства в сім'ї або членом сім'ї, стосовно якого існує реальна загроза вчинення насильства в сім'ї, бажання вжиття заходів із попередження насильства в сім'ї у разі, якщо повідомлення або заява надійшли не від нього особисто;

3. Отримання повідомлення про застосування насильства в сім'ї або реальної загрози його вчинення стосовно неповнолітнього чи недієздатного члена сім'ї [3].

Держава здійснює захист дитини від усіх форм фізичного і психічного насильства, образи, недбалого і жорстокого поводження з нею, експлуатації, включаючи сексуальні зловживання, у тому числі з боку батьків або осіб, які їх замінюють, надання дитині та особам, які піклуються про неї, необхідної допомоги у запобіганні та виявленні випадків жорстокого поводження з дитиною.

Список використаної літератури

1. Алла Блага, Олена Кочемировська. Допомога й захист постраждалих від домашнього насильства: сучасний стан та основні проблеми правового регулювання. Підприємництво, господарство і право. 2020. Вип. 6. С. 226-231. DOI https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.6.38

2. Дитинство в Україні: права, гарантії, захист: Збірник документів. Ч. ІІ. Київ : АТ «Видавництво «Столиця», 1998. 292 с.

3. Закон України «Про попередження насильства в сім'ї» від 15 листопада 2001 року №2789-ІІІ. URL : http://www.rada.gov.ua

ТКАЧОВ Максим Михайлович

к.е.н., доц., Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків)

ПЕНЯ ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ПРИ УКЛАДЕНІ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИХ ДОГОВОРІВ

Пеня (від лат. poena – покарання) – сума коштів у вигляді процентів, нарахована на суми податкових зобов'язань та/або на сумі штрафних (фінансових) санкцій, не сплачених в установлені законодавством порядку, а також нарахована в інших випадках та порядку, передбачених ПКУ або іншиминормативно-правовими актами, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи (пп. 14.1.162 ПКУ).

Пеня, за визначенням частини третьої статті 549 ЦК України, – це вид неустойки, що забезпечує виконання грошового зобов'язання та обчислюється у процентах від суми несвоєчасно виконаного грошового зобов'язання за кожний день прострочення виконання.

У тезах розглянуто питання щодо визначення розміру пені при укладанні договорів, доцільності її застосування, пропонуються висновки для їх використання в законотворчій діяльності.

Одним із способів забезпечення зобов'язань є неустойка (штраф, пеня), тобто певна, встановлена законодавством або договором грошова сума, яку боржник зобов'язаний сплатити кредитору, у разі невиконання або неналежного виконання зобов'язання, зокрема, у разі прострочення виконання.

Угода про неустойку може бути укладена тільки в письмовій формі, у зв'язку з чим на практиці мають місце випадки, коли в договорі відсутні істотні умови або він підписаний не правоздатною стороною і у разі спору суд може визнати його недійсним, у тому числі й угоду щодо пені, передбаченої договором. Зацікавлена сторона зобов'язання за договором може підтвердити

іншими документами про рух грошей або товару, але право на стягнення пені буде втрачено. Грошове зобов'язання виражається у грошових одиницях України або у грошовому еквіваленті в іноземній валюті. Якщо зобов'язання виражене у банківському металі, то відповідне правовідношення не є грошовим зобов'язанням, і до нього не застосовуються норми про відповідальність за порушення такого зобов'язання.

Платники грошових коштів сплачують на користь одержувачів цих коштів за прострочку платежу пені у розмірі, що встановлюється за згодою сторін, це передбачено в законі «Про відповідальність за несвоєчасне виконання грошових коштів». Також у цьому законі зазначено, що розмір пені, передбачений першою статтею вищезазначеного закону, обчислюється від суми простроченого платежу та не може перевищувати подвійної облікової ставки Національного банку України, що діяла в період, за який сплачується пеня.

У цілому нині сторони самостійно визначають розмір неустойки під час укладання договору, у зв'язку з чим виникають питання під час розгляду справи у суді, оскільки стягнення пені, хоч фактично і врегульовано на законодавчому рівні, але має настільки широке трактування в судовій практиці, що заслуговує на увагу для подальшого вдосконалення законодавства у цьому напрямку. Так, у п. 2.9 Постанови Пленуму Вищого господарського суду України від 17.12.2013 №14 «Про деякі питання практики застосування законодавства про відповідальність за порушення грошових зобов'язань» зазначається, за написом статті 3 Закону N 543/96 та частини другої статті 343 ЦК України розмір пені за прострочку платежу не може перевищувати подвійної облікової ставки Національного банку України, що діяла в період, за який сплачується пеня.

Якщо у укладеному сторонами договорі зазначено вищий розмір пені, ніж передбачений цією нормою, застосуванню підлягає пеня у розмірі згаданої подвійної облікової ставки. Встановлене статтею 3 названого Закону обмеження розміру пені не стосується неустойки, встановленої іншими законодавчими актами. При оцінці таких наслідків судом можуть братися до уваги, в тому числі обставини, що не мають прямого відношення до наслідків порушення зобов'язання (ціна товару, робіт, послуг; сума договору тощо). Критеріями для встановлення невідповідності у кожному конкретному випадку може бути надзвичайно високий відсоток неустойки, встановлений у договорі; значне перевищення суми неустойки над сумою можливих збитків (зокрема перевищення суми неустойки над сумою неповернутого боргу), нетривалий термін виконання зобов'язання та ін.

Також при вирішенні питання про зменшення неустойки суд може враховувати сплачені відсотки за користування чужими коштами, які компенсують у певній частині наслідки, спричинені порушенням грошового зобов'язання. Пеня, будучи способом забезпечення зобов'язань, спонукає зобов'язану особу до своєчасного виконання своїх обов'язків і надає гарантію уповноваженій особі компенсацію наслідків невиконання зобов'язань контрагентів. Інакше кажучи, пеня виконує забезпечувальну і компенсаційну функції. У багатьох випадках суди при зменшенні розміру пені застосовують лише один із вищеназваних критеріїв, а часом не вказують жодного критерію,

при цьому оцінка судів при визначенні надмірності розміру пені істотно відрізняється.

Посилаючись на інші обставини, що не мають нічого спільного із зіставленням розміру пені з наслідками порушення зобов'язань, суди зобов'язують кредитора доводити розмір своїх збитків та спростовувати припущення про явну невідповідність пені. Було б доцільно компетентним органам узагальнити судову практику у справах цієї категорії та виробити єдиний підхід до їх вирішення, при цьому розробити нормативно-правовий акт, який би визначив максимальний розмір неустойки; методику її розрахунку стосовно конкретних договорів; граничний розмір зменшення неустойки, у відсотковому відношенні суми прострочення виконання зобов'язань. Ці заходи дозволили б підвищити ефективність використання методів, передбачених законом у забезпеченні виконання зобов'язань, що позитивно позначилося на економічної діяльності суб'єктів господарювання.

Список використаної літератури

1. Цивільний кодекс : від 16.01.2003 р. № 435-IV.Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40–44. С. 356
2. Господарський кодекс : від 16.01.2003 р. № 436-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 18–22. С. 144.
3. Дуравкин П.М. Пеня в податковому праві: між способом забезпечення і санкцією. Теорія і практика правознавства. 2015.
4. Дуравкін П.М. Походження функціональних властивостей пені в податковому праві. Форум права. 2015. № 4. С. 84–88.
5. Закарян Б.Н. Пеня в системі забезпечувальних засобів при регулюванні відносин оподаткування. Журнал східноєвропейського права. 2014. № 2. С. 92–95.

УМАНЕЦЬ Ольга Віталіївна

к.мистецтвознавства, доц., Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого (Україна, м. Харків)

ПРАВО НА СВОБОДУ ТВОРЧОСТІ: ЕТИЧНИЙ ТА ПРАВОВИЙ ВИМІРИ

Атрибутивним маркером творчої особистості в контексті духовного буття українського суспільства традиційно була громадянська позиція, які відбивала делегування мистецтву місії голосу нації, носія духовних цінностей українства. Особливої вагомості громадянська позиція митця як інфлюенсера, здатного впливати на громадську думку, визначати спрямування духовних пошуків особистості та суспільства, набуває за сучасних умов, позначених потужними процесами консолідації нації, інтенсифікації національної ідентичності. Суттєві нюанси у визначення творчою особистістю власної позиції детермінуються мультикультурною аурою сьогодення та суб'єктивізацією творчого світобачення. Резонуючи з демократичними основами громадянського суспільства, його сучасна виняткова свобода, з одного боку, окреслюється етичними настанови, з іншого – правовими нормами. Знаннєвий, особистісно-рефлексивний та діяльнісний рівні громадянської культури митця, маючи

основою право на свободу творчості, центруються навколо культурних, моральних, економічних, політичних, правових цінностей як інтегрованих у буття соціуму та таких, що вимагають від творчої особистості перманентного утілення-реалізації у процесі творчої самореалізації громадянськості – здатності до свідомої, активної, позитивно спрямованої участі у суспільних процесах.

У світоглядних обріях сучасного інформаційного суспільства право на свободу творчості актуалізується його позиціонуванням як одного з принципів духовного буття демократичного суспільства, динамічністю культурного полілогу й осмисленням значущості людського капіталу, здійсненням на перетині бажаного для митця та дозволеного, визнаного на рівні держави рівня свободи – права автора вільно, відповідно до своїх поглядів і вподобань відтворювати реалії буття і власний духовний світ.

Міжнародне визнання значущості громадянськості як характеристики активної громадянської позиції особистості, зокрема, митця, прогресивної та демократично спрямованої діяльності індивіда відбиває Хартія Ради Європи з освіти для демократичного громадянства й освіти з прав людини (11.03.2010 р.), на національному рівні – «Концепція розвитку громадянської освіти в Україні».

В етичному вимірі питання свободи митця як фундаментальний чинник творчості проектується як у духовний світ митця, так і в суспільний контекст – громадську думку, стан і очікування суспільства, детермінований історико-культурними світоглядними настановами, історичною, культурною пам’яттю, менталітетом, особливостями національної культури, релігійними орієнтаціями, специфікою поточної історичної, економічної, політичної ситуації, алгоритмами культурної комунікації з іншими суспільствами, культурами тощо.

Конституційна свобода творчості як така, що гарантується державою, передбачає такі елементи, як: вибір (загальний – право займатися творчістю або уникати її – та конкретизований – право на вибір конкретного виду творчої діяльності, її форм, засобів, організації) та право (розвивати творчі здібності, право на державну підтримку творчої діяльності, право розпоряджатися результатами творчої діяльності, захищати свободу творчості та результати творчої діяльності). У правовому вимірі свобода митця нерозривно пов’язана зі свободою вираження поглядів – невід’ємним компонентом розвитку громадянського суспільства, запорукою постійного обміну думками, поглядами, інформацією, різноманіття яких є дієвим імпульсом перманентності духовних процесів. Право на свободу творчості закарбовує закріплене у ст. 300 Цивільного Кодексу України право людини на індивідуальність – своєї національної, культурної, релігійної, мовної самобутності, право на вільний вибір форм та способів прояву своєї індивідуальності, якщо вони не заборонені законом та не суперечать моральним засадам суспільства.

У національному правовому полі право на свободу творчості закріплено в Основному Законі – ст. 15 Конституції України проголошує: «Цензура заборонена». Ст. 7 Закону України «Про культуру» декларує, що «1. Держава

гарантує свободу творчості, вільний вибір діяльності у сфері культури. 2. Втручання у творчий процес і здійснення цензури у творчій діяльності не допускаються» [1]. Право на свободу творчості закріплено у розділі 22 ст. 309 Цивільного кодексу України. Означена стаття проголошує, що «1. Фізична особа має право на свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості. 2. Фізична особа має право на вільний вибір сфер, змісту та форм (способів, прийомів) творчості. Цензура процесу творчості та результатів творчої діяльності не допускається». Право на свободу творчості закріплюється у правовому полі України і як право на свободу наукової творчості наукових установ, НАН України, галузевих академій, а також закладів вищої освіти III-IV рівнів акредитації на основі Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту» [2] та «Про наукову і науково-технічну діяльність».

Свобода створення твору, основою якого є творчі інтенції митця, видається безмежною, керованою на концептуальному, тематичному, образному тощо рівнях лише моральними настановами особистості. Проте на етапі створення художнього твору на рівні правових настанов передбачені певні нюанси, пов’язані із використанням імені фізичної особи в літературних, художніх творах, окреслені ч. 2 ст. ст. 296 Цивільного Кодексу України, а також пов’язані з дією механізмів охорони фізичної особи, зображеної на фотографіях, окреслені у ст. 308 Цивільного Кодексу України. У правовому полі також встановлюються вимоги щодо дотримання норм суспільної моралі, заборони пропаганди насилля та війни, передбачені ч. 4. ст. 13 Цивільного Кодексу України, Законом України «Про медіа» (13.12.2022 р.) [4; 5].

Сутнісне значення для забезпечення реалізації права на свободу творчості мають організаційні заходи, передбачені ст. 6 Закону України «Про культуру» та ст. 5 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» [3].

Право на свободу творчості у контексті мультикультурної світової спільноти є запорукою культури миру, перманентною умовою сталого розвитку, прогресивного вдосконалення людського капіталу, яка охороняється правовими настановами та вічними загальнолюдськими моральними настановами. Гарантоване державою право на свободу творчості є основою громадянської культури митця та гармонійної самореалізації творчої особистості та прогресивного поступу української нації та людства.

Список використаної літератури

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96/ВР/ Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text

2. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII (редакція від 23.03.2023). URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text

3. Про культуру : Закон України від 14. 10. 2010 № 2778-VI (редакція від 07.10.2022). URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17#Text

4. Про медіа : Закон України від 13. 12. 2022 № 2849-IX (редакція від 22.03.2023). URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#Text.

5. Цивільний кодекс України (поточна редакція 28.03.2023) URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text

ХМИРОВ Ігор Михайлович

д.держ.упр, доц., Національний університет цивільного захисту України (Україна, м. Харків);

ХМИРОВА Анастасія Олегівна

к.держ.упр, Національний університет цивільного захисту України (Україна, м. Харків)

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА У ГАЛУЗІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ: ЇЇ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ

В умовах сьогодення вдосконалення процесу формування та реалізації державної політики в галузі педагогічної освіти є важливим елементом її реформування та зміни самої системи педагогічної освіти. Розуміння потреби її вдосконалення – основа дальшого розвитку підгалузі, у тому числі шляхом створення відповідної нормативно-правової бази. При цьому, специфіка предмета впливу на галузь педагогічної освіти зумовлена змістом освітніх відносин, соціальним значенням галузі педагогічної освіти. Ступінь і межі державного впливу на галузь педагогічної освіти може бути визначено на основі аналізу проголошених і реалізованих принципів державної політики в галузі педагогічної освіти, тобто діяльності держави щодо забезпечення функціонування та розвитку системи педагогічної освіти. Саме тому для розвитку педагогічної освіти особливо важливим виявляється розроблення адекватних механізмів формування та реалізації державної політики в галузі педагогічної освіти, що об’єднують зусилля держави та громадянського суспільства, а отже, актуалізуються проблеми постійного їх удосконалення [1].

Механізми державного управління розвитком галузі педагогічної освіти гарантують успішність державної політики, оперуючи актуальним станом системи педагогічної освіти, прийомами конструювання та оптимізації процесів її розвитку, принципами та особливостями раціонального застосування методів та важелів формування та реалізації державної політики в галузі педагогічної освіти.

Однак слід розуміти, що розвиток глобалізаційних процесів у галузі освіти й об’єктивна потреба підвищення конкурентоспроможності національної економіки й людського потенціалу вимагають модернізації державної політики в галузі педагогічної освіти в напрямі відповідності світовим та європейським стандартам. Альтернативний сценарій державної політики в галузі педагогічної освіти як інструмента формування колективного розуму держави має передбачити [1]:

1. Формування державної політики інноваційного розвитку галузі педагогічної освіти, що відбувається на базі: інноваційних прогнозів; інноваційних стратегій; інноваційних програм; інноваційних проектів.

2. Формування педагогічних науково-освітніх мереж, як основи мережевої взаємодії. Мережева взаємодія як феномен нашого часу містить у собі величезний потенціал. Як основний механізм реалізації державної

політики в галузі педагогічної освіти, вона дозволяє реалізувати його синергетичні ефекти в колективній науково-освітній діяльності, дає можливість використовувати переваги мережі в підвищенні ефективності роботи освітніх установ, оптимізації витрат, підвищення якості освітніх програм та академічної мобільності.

3. Розгортання державно-громадської програми «Освіта майбутнього», що передбачає формування освітніх програм навчання майбутніх і чинних педагогів, які спрямовані на вміння аналізувати, міркувати, ставити та вирішувати різноманітні завдання у тому числі пізнавальні. Це формування нового типу педагога, здатного працювати на вимогу глобального суспільства.

4. Упровадження принципу неперервності професійного зростання педагога за індивідуальною освітньою траєкторією, створення сприятливих умов для опанування позиції суб'єкта професійного вдосконалення, засвоєння нових ролей і функцій при використанні сучасних технологій науково-методичного супроводу, яким постає коучинг. Доцільність використання на практиці програм коучингу для фахівців у галузі педагогічної освіти (здобувачів вищої освіти, учителів, викладачів, керівників структур освітніх закладів тощо) полягає в тому, що сучасний коучинг, що ввібрав у себе новітні напрями психології, бізнес-консультування, менеджменту, маркетингу, вимагає для педагогічної освіти як однієї із провідних соціальних галузей: упровадження виробничої сфери в загальні тенденції підходів до розвитку професіоналізму і проактивних якостей фахівців; нових концептуальних підходів до професійної компетентності фахівців у галузі освіти; появи молодих фахівців готових до вирішення державних завдань; змін процесів навчання через самонавчання, самоактуалізацію, формування нового відношення до життя, професії, держави.

5. Формування державної інтелектуальної мережі розвитку педагогічних кадрів, що за допомогою інформаційної інфраструктури галузі освіти виноситиме на суспільний розгляд: проблеми і завдання розвитку галузі педагогічної освіти; питання розроблення альтернативних варіантів майбутнього стану галузі педагогічної освіти; шляхи вирішення завдань соціально-економічного і технологічного розвитку галузі педагогічної освіти.

Глобалізація освіти, яка триває в Україні, передбачає демонтаж чинної національної системи освіти і розроблення альтернативних напрямів державної політики в галузі педагогічної освіти. Одним із альтернативних сценаріїв вбачається модернізація державної політики в галузі педагогічної освіти через формування колективного розуму держави, який має протистояти її освітній деменції. Закономірним наслідком диференціації та осмислення поля реформ педагогічної освіти має стати оформлення альтернативних концепцій і стратегій реформування, що спираються на ситуаційно зумовлену комбінацію наявних чинників, у тому числі: національного і міжнародного законодавства, економічного розвитку педагогічної освіти, динаміки наявних освітніх організацій, традицій педагогічної думки і наукових шкіл і ін. При цьому, необхідною умовою успішності процесу реформ в галузі педагогічної освіти повинні стати експериментальні дослідження процесів формування державної політики в галузі педагогічної освіти і сценаріїв трансформації її результатів.

Список використаної літератури

1. Філіппова В.Д. Державна політика в галузі педагогічної освіти: формування і реалізація. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. Київ, 2014. № 1. С. 126-130.
2. Filippova V. Formal modeling techniques of public administration in the system of teacher education. Legea si Viata : Chişinău, 2014. № 8/2. P. 163-166.
3. Шульга Н.Д. Сутнісні характеристики поняття «державна освітня політика». URL : http://www.academy.gov.ua/ej/ej14/txts/Shulga.pdf

ХУДАШ Валерій Євгенійович

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків);

ЧЕРКАШИН Андрій Іванович

к.психол.н., доц., Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків)

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ

Події на території України, які розпочалися у лютому 2022 року, розширили сферу дії системи соціального захисту. Виникла потреба здійснення соціального захисту військовослужбовців та інших учасників бойових дій, які захищають незалежність, суверенітет і територіальну цілісність України, беруть участь у заходах із забезпечення національної безпеки та оборони, відсічі і стримуванні збройної агресії Російської Федерації. Нестабільна політична ситуація зумовлює необхідність підтримання Збройних Сил України (далі – ЗСУ), а також Національної гвардії України, Служби безпеки України, Служби зовнішньої розвідки України, Державної прикордонної служби України, Державної спеціальної служби транспорту, Міністерства внутрішніх справ України, Управління державної охорони України, Державної служби спеціального зв’язку та захисту інформації України, Державної служби України з надзвичайних ситуацій, Державної пенітенціарної служби України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань у високому боєздатному стані, досягненням якого є ефективна система соціального забезпечення та соціального захисту. В умовах проведення бойових дій поступово формується і реалізується державна політика щодо обороноздатності України, нормативно закріплюються загальні процедури організації соціального захисту учасників цих подій, а також членів їх сімей. Створення ефективної системи соціального захисту учасників бойових та членів їх сімей потребує розроблення та впровадження належного нормативно-правового забезпечення, організаційних, правових, соціально-економічних гарантій.

В умовах модернізації соціальної політики у сфері безпеки, реформи соціального забезпечення ЗСУ стали найбільш масштабними за весь період незалежності України [5]. Це потребує створення ефективної системи соціального захисту учасників бойових дій та членів їх сімей.

Згідно з чинним Законом України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», учасниками бойових дій є особи, які брали участь у виконанні бойових завдань із захисту Батьківщини у складі військових підрозділів, з'єднань, об'єднань усіх видів і родів військ збройних сил чинної армії (флоту), у партизанських загонах і підпіллі та інших формуваннях як у воєнний, так і у мирний час. До них належать такі: військовослужбовці Збройних Сил України, Національної гвардії України, Служби безпеки України, Служби зовнішньої розвідки України, Державної прикордонної служби України, особи рядового, начальницького складу і військовослужбовці Міністерства внутрішніх справ України, інших, утворених відповідно до законів України, військових формувань, які захищали незалежність, суверенітет і територіальну цілісність України та брали безпосередню участь в бойових діях, забезпеченні їх проведення, перебуваючи безпосередньо в районах бойових дій у період їх проведення, у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки й оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації, забезпеченні їх здійснення, перебуваючи безпосередньо в районах та у період здійснення зазначених заходів [3].

Державна політика у сфері соціального захисту учасників бойових дій полягає в забезпеченні прав, гарантій і компенсацій. Формування системи задоволення певних соціальних потреб ветеранів війни враховує забезпечення їхньої адаптації та психологічної реабілітації, санаторно-курортним лікуванням, технічними та іншими засобами реабілітації, житлом, надання їм освітніх послуг, дотримання трудових прав, соціальної та професійної адаптації, пільг у сплаті певних видів послуг, пенсійного забезпечення тощо [2].

Основу нормативно-правового забезпечення соціального захисту учасників бойових дій становлять Конституція України, відповідні закони, укази Президента України та урядові рішення, програми обласних і місцевих органів самоврядування. Основним з-поміж них можна назвати Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», який встановлює єдину систему їх соціального та правового захисту, надаючи означеним категоріям комплекс гарантій. Протягом останніх років в дію введено також низку Законів України («Про військовий обов'язок і військову службу», «Про оборону України, «Про Збройні Сили України», «Про мобілізаційну підготовку і мобілізацію», «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», «Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист», «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби та деяких інших осіб», «Про ратифікацію Угоди про взаємне визнання пільг і гарантій для учасників та інвалідів Великої Вітчизняної війни, учасників бойових дій на території інших держав, сімей загиблих військовослужбовців», «Про

поліпшення матеріального становища учасників бойових дій та інвалідів війни» тощо), Постанов Кабінету Міністрів України («Про погодження реорганізації територіальних органів Державної служби у справах ветеранів війни та учасників антитерористичної операції», «Деякі питання соціального захисту ветеранів війни та членів їх сімей», «Про порядок надання пільг, передбачених Законом України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», «Про затвердження Порядку використання коштів передбачених у державному бюджеті для здійснення заходів психологічної реабілітації учасників антитерористичної операції», «Про збільшення розмірів пенсій, призначених відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» тощо). Загалом суспільні взаємовідносини у сфері соціального і правового захисту військовослужбовців та членів їхніх сімей регламентуються понад ста нормативно-правовими актами.

Питання соціального захисту учасників бойових дій регламентуються Законом України «Про статус ветеранів війни та гарантій їх соціального захисту» № 45 від 22 жовтня 1993 р. (далі – Закон № 45) [1]. Процес поліпшення законодавчої бази з питань соціального захисту учасників бойових дій відбувається постійно: переглядаються і доповнюються окремі положення Закону № 45, розширюється перелік осіб, які мають право на статус учасника бойових дій (ветерана війни), учасника АТО (ООС) та Революції гідності, з наданням зазначеним особам відповідних пільг [4].

Для суспільства важливо, щоб захисники держави та члени їх сімей в умовах воєнного стану мали підвищений рівень захисту своїх соціальних прав. Подальший розвиток, відповідність сучасним викликам та якість нормативно-правового забезпечення відіграють потужну роль в удосконаленні системи соціального захисту учасників бойових дій.

Список використаної літератури

1. Архів офіційного сайту Міністерства у справах ветеранів України. URL: https://mva.gov.ua/ua.

2. Кондратенко О. Загальні засади нормативно-правового забезпечення державного управління у сфері соціального захисту учасників антитерористичної операції та членів їх сімей. Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. 2015. № 4. С. 113-120. (Серія : «Державне управління»).

3. Офіційний сайт Міністерства оборони України. Нормативно-правова база. URL: http://www.mil.gov.ua/ministry/ normativno-pravova-baza.

4. Про внесення змін до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» щодо посилення соціального захисту учасників антитерористичної операції, учасників Революції Гідності та членів сімей загиблих таких осіб № 2203-VIII від 14 листопада 2017 р. URL : http:// http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2203-19.

5. Про внутрішнє та зовнішнє становище України у 2017 році : щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України. URL : http://www.president.gov.ua/news/poslannya-prezidenta-ukrayini-do-verhovnoyi-radi-ukrayini-pr-43086.

ШВЕДУН Вікторія Олександрівна

д.держ.упр., проф., Національний університет цивільного захисту України (Україна, м. Харків);

ІГНАТЬЄВ Олександр Михайлович

доктор філософії зі спеціальності «Публічне управління та адміністрування», Національний університет цивільного захисту України (Україна, м. Харків)

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНИХ МЕХАНІЗМІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Що стосується соціальної безпеки, то в сучасній Україні вона може бути забезпечена лише цілеспрямованою на її досягнення політикою та діями держави і суспільства. Для цього необхідні сприятливі соціально-економічні умови, в тому числі: економічне зростання; забезпечення зайнятості населення; подолання демографічної кризи; забезпечення доступу різних прошарків населення до систем освіти, охорони здоров'я, інститутів соціальної захисту, культурних цінностей; створення дієвої системи безпеки особистості, охорони майна громадян.

Соціальна безпека може загрожувати явищам і процесам, які приводять до різких (можливо і якісних) змін у суспільстві, небезпечних деформацій, що, у свою чергу, можуть призвести до тяжких соціальних наслідків для особистості, соціальних груп та інститутів [1; 3].

Серед загроз соціальної безпеки можна виділити наступні групи:

- загрози, породжені недоліками та помилками в політиці та діях державних і політичних лідерів, владних інститутів. Це рішення, що суперечать Конституції, законам, адміністративним нормам і ведуть до несприятливих соціальних наслідків і внаслідок цього − конфліктів;
- загрози, пов'язані з національними протиріччями, конфліктами інтересів центру та регіонів, порушенням прав, свобод і законних інтересів громадян будь-якої національності, міжконфесійних і міжнаціональних конфліктів, що виникли внаслідок провокування цих конфліктів;
- загрози, що виникли внаслідок діяльності держави, політичних партій і рухів, їхніх лідерів, та ведуть до підриву стабільності суспільства і державного устрою, соціальних конфліктів або інших форм соціальної нестабільності;
- загрози, обумовлені політичним екстремізмом і тероризмом, внаслідок чого виникають матеріальні, моральні, соціально-психологічні збитки населенню, окремим його групам, особистостям;
- загрози, викликані порушенням законних прав, свобод й інтересів особистості та недієздатністю їх захисту (порушення права на життя, працю, освіту, житло, охорону здоров'я, свободу пересування, забезпечену старість тощо);
- загрози, пов'язані з загостренням криміногенної ситуації у суспільстві, ростом злочинності, порушенням законності в діяльності правоохоронних органів і державних структур;
- загроза здоров'ю населення країни в результаті недосконалості системи охорони здоров'я та медичного обслуговування, екологічного неблагополуччя й

особливо внаслідок екологічних проблем, масового поширення хронічних й інфекційних захворювань, наркоманії й алкоголізму, інших соціальних захворювань;

- загрози, пов'язані з деградацією навколишнього середовища і життєдіяльності населення, та порушують механізми відтворення людини та соціуму;

- загрози різкої кількісної й якісної зміни демографічної ситуації в країні, окремому регіоні, етносі [1; 2].

При цьому слід звернути увагу на те, що соціальна трансформація є одним з найважливіших індикаторів соціальної безпеки. Нестійкість соціальної структури суспільства, процеси її деградації, відсутність збалансування інтересів окремих соціальних груп, узурпація влади та власності окремими групами, пренебрегація умовами відтворення деяких соціальних груп можуть призвести до соціальних потрясінь суспільства та держави. Одним із ключових напрямів забезпечення соціальної безпеки є дієва демографічна політика [1-3].

Серед принципів формування та впровадження демографічної політики України на період до 2025 року слід виділити такі:

- використання принципу комплексності у вирішенні завдань демографічного характеру: заходи в цій сфері повинні містити взаємопов'язані напрямки демографічного розвитку (смертності, народжуваності та міграції);

- пріоритетна концентрація – обрання ключових питань у межах кожного з напрямків демографічного розвитку та використання дієвих механізмів їх вирішення;

- забезпечення своєчасного реагування на тенденції демографічного характеру протягом поточного періоду;

- ведення обліку особливостей демографічного розвитку на регіональному рівні та використання диференційованого підходу до формування та впровадження демографічних регіональних програм;

- підтримка взаємодії органів державної влади з суспільними інститутами;

- координація дій законодавчих та виконавчих органів державної влади на державному, регіональному та муніципальному рівнях [1; 2].

В Україні залежно від компетенції органів законодавчої та виконавчої влади, громадських структур, призначених гарантувати соціальну безпеку, можна виділити чотири рівні її забезпечення: державний, регіональний, місцевий, самоорганізації громадян [1-3]. На кожному рівні актуальність проблеми вимагає постійної уваги до всіх інститутів держави і суспільства, а також аналізу її стану з тим, щоб не допускати дестабілізації і соціальних потрясінь у суспільстві. Особлива роль у питанні досягнення соціальної безпеки належить соціальній політиці.

Список використаної літератури

1. Євсюков О.П. Шляхи вдосконалення процесів державного забезпечення соціальної безпеки. Інвестиції: практика та досвід. 2018. № 21. С. 106–108.

2. Куценко В.І., Удовиченко В.П. Соціальна безпека в контексті сталого розвитку. Чернігів : Видавець Лозовий В.М., 2011. 656 с.

3. Мерзляк А.В., Кравченко Т.В. Державнаполітика у сфері управління соціальними ризиками: сутність, формування та реалізація. Наук.-виробн. журнал «Держава та регіони». Серія «Державне управління». 2011. № 1. URL : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Dtr_du/2010_4/files/DU410_40.pdf

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

ДАНИЛЕНКО Марина Вікторівна

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків);

ГРИБКО Ольга Владиславівна

к.держ.упр., Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків)

ВОЛОНТЕРСТВО ЯК СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН

У даний час феномен волонтерства все частіше стає об’єктом дослідження в різних галузях наукового пізнання. Добровільна діяльність і особливості її впливу на розвиток особистості, а також детермінуючі цю діяльність фактори вивчаються у психології, соціології, педагогіці тощо. Допомагати без жодної винагороди, за покликом душі, вкладати всі сили, час і талант щоб бути корисним – все це про волонтерство.

Потреби населення у соціальній та психологічній підтримці дедалі стрімко зростають. Волонтером може бути будь-яка людина, незалежно від статті, віку, релігії та інших особливостей, що має бажання допомагати, не очікуючи винагороди. Передусім, це допомога людям похилого віку, дітям, позбавленим батьківського піклування, людям з інвалідністю, безробітним тощо. Зокрема, у статті науковця Тохтарової зазначено:

«Волонтери визнають право на об’єднання за всіма чоловіками, жінками та дітьми незалежно від їхньої расової приналежності, віросповідання, фізичних особливостей, відповідного соціального та матеріального становища; поважають гідність і культуру всіх людей; надають допомогу, безкоштовні послуги особисто або організовано в дусі партнерства і братерства; визнають рівну важливість особистих і колективних потреб людини» [5, с. 5].

Детальне визначення сутності поняття «волонтер» надано в Законі України «Про волонтерську діяльність»:

Волонтери – це фізичні особи, найактивніші представники різних груп населення, які на добровільних засадах здійснюють благодійну, неприбуткову і вмотивовану діяльність шляхом надання волонтерської допомоги, яка має корисний характер для суспільства та держави [3].

Науковці по-різному тлумачать зміст поняття «волонтер». Зокрема, вітчизняні дослідники Безпалько, Звєрєва та Веретенко стверджують, що «волонтер – це фізична особа, яка добровільно здійснює соціально спрямовану, неприбуткову діяльність шляхом надання волонтерської допомоги. Волонтерська допомога – це роботи та послуги, що безоплатно виконуються і надаються волонтерами» [1, с. 119].

Волонтери беруть участь в доброчинних проектах з власної ініціативи, проте їх неможливо назвати «робітниками, які працюють задарма». Дана праця

привносить нові ідеї, послуги, забезпечує організацію матеріальної підтримки, формування духу громадськості.

Психологічно волонтери готові займатися справами, якими ніколи не стали б займатися на оплачуваній роботі. Волонтери, що віддають свій час і зусилля організації, хочуть бути її частиною. Вони хочуть мати право голосу і впливати на рішення організації. Фактично те, що інші цікавляться їхньою думкою і враховують їхню точку зору, підтвержує значимість волонтерів для організації [2, с. 100].

Люди займаються волонтерством, оскільки бажають кращих соціальних змін та справедливості. Волонтери активно беруть участь в екологічному, політичному, соціальному захисті інтересів громадянського суспільства. У дослідженні вітчизняного науковця Кривоконь висловлена думка про те, що: «Волонтерство це – безкоштовна, усвідомлена, добровільна діяльність на благо інших. Така діяльність передбачає наявність у людини, що її здійснює, мотивації, не пов'язаної з прибутком; відсутність компенсацій; особисту причетність. Загальноприйнятими є наступні форми добровільної діяльності: взаємна допомога та самодопомога, надання послуг іншим людям, участь у громадських організаціях, проведення інформаційних компаній та/або захист прав» [4, с. 232].

Натомість у дослідженні науковців Безпалько, Звєрєвої та Веретенко, щодо функцій волонтерів зазначено таке: «Типові види діяльності волонтерів у соціальній сфері – це догляд за хворими, людьми похилого віку, які перебувають вдома і в спеціалізованих установах, догляд за пацієнтами хоспісів, робота з ув'язненими і допомога їм після виходу на волю, соціально-педагогічна робота з дітьми та молоддю»[1, с. 122]. Така робота вимагає емпатії, психологічної стійкості та хороших комунікативних здібностей.

Стосовно найважливіших рис волонтерства вітчизняні науковці вказують на такі: «Турбота про людей, солідарність і гуманна корисливість, духовна якість і громадянська чеснота, багате джерело людського досвіду, нові інтелектуальні ресурси, участь і відповідальність як суть активної громадянської позиції, етичний стандарт, який обумовлює якість людських взаємостосунків, забезпечення надійної платформи для відновлення зв'язків між людьми, нове бачення соціальної діяльності» [2].

На сьогодні дослідження соціально-психологічного феномену волонтерства супроводжується визначенням його в різних аспектах. Глобалізація спричинила появу наукового визначення та активізацію певного взаєморозуміння між різними підходами до визначення волонтерства. Відтак, на наш погляд, можливо окреслити чотири різновиди волонтерства: взаємодопомога, філантропія чи надання послуг, захист інтересів та участь в управлінні (громадські ініціативи).

Отже, волонтерство у всіх його проявах – це безкорислива праця, заснована на доброчинних ідеях служіння гуманістичним ідеалам, що не передбачає одержання фінансового чи кар'єрного зростання, а має основну чітко сформовану мету – надання допомоги іншим людям. Волонтерська діяльність – це невід'ємна частина сучасного суспільства. Волонтерство як феномен є важливим соціально-психологічною рисою сучасного суспільства, а також вагомим чинником формування ціннісних орієнтацій людини.

Список використаної літератури

1. Безпалько О., Звєрєва І., Веретенко Т. (Уклад.). Соціальна педагогіка. Київ : Академвидав, 2015. 312 с.

2. Главник О., Романова Н., Дружченко Т. (Уклад.). Волонтери в соціальній роботі. Київ, 2006. 214 с.

3. Закон України «Про волонтерську діяльність». URL : http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17

4. Кривоконь Н. (Уклад.). Проблеми соціальної роботи та соціальної політики в Україні. Чернігів : Чернігівський державний технологічний університет, 2012. 320 с.

5. Тохтарова І. Волонтерський рух в Україні: шлях до розвитку громадянського суспільства як сфери соціальних відносин. Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування. 2014. № 2. С. 1-13.

ДЕМІДОВА Юлія Євгенівна

к.т.н., доц., Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків)

INFORMATION TECHNOLOGY AS A COMPONENT SOCIAL DEVELOPMENT OF SOCIETY

The modern stage of society's development is characterized by a deep understanding of the general scientific significance of scientific and informational activity and the use of computers in it. Information technologies as a set of methods, processes and software and technical means, integrated for the purpose of collecting, processing, storing, distributing, displaying and using information in the interests of its users, are now available to all sections of society. Information technologies are aimed at improving the efficiency of the use of information and knowledge for management, meeting the information needs of citizens, organizations and the state, and creating prerequisites for the transition to an information society.

Currently, society is characterized by an increase in the amount of information that is available in all spheres of human activity. This led to the informatization of society. Informatization of society is understood as an organized socio-economic and scientific-technical process of creating optimal conditions for meeting information needs and realizing the rights of individuals and legal entities based on the formation and use of information resources. Information resources are documents in various forms of presentation. The purpose of informatization is to create an information society. Most people are busy with the production, storage, processing and implementation of information. To solve this problem, new directions are emerging in the scientific and practical activities of society members. This is how informatics, information technology and computer ergonomics arose [1].

Despite the development and introduction of information technologies, the role of man in the "man-machine" system is not decreasing, but increasing. Therefore, at this time, the issue of optimal interaction of the components of the "man-machine" system is relevant. Computer ergonomics deals with this issue. The creation of a new information system of human interaction with technical devices leads to the

emergence of a new professional environment to which a person must adapt. Computer ergonomics aims to study human activity in the "man-machine-production environment" system and considers the interaction of system components, in particular, the main aspects of the compatibility of system elements.

In recent decades, information technologies have experienced very rapid growth. At this time, it is impossible to imagine human activity in any field without the use of information technologies. The use of appropriate information and computer technologies and education, which provides permission to make the educational process more individualized, enables the use of global resources for learning, communication and exchange of experience from other countries, etc., has become significantly widespread [2].

Therefore, the development and use of information technologies has become very important in recent years. This is connected with the intensification of professional activities and education, the need for quality solutions to professional tasks, the emergence and development of new industrial and educational technologies. The introduction of the latest information technologies significantly expands the possibility of long-term development of the "man-machinery-professional environment" system.

Список використаної літератури

1. Демідова Ю.Є. Шахова Г.А. Інформаційні технології як складова Техніко-технологічного розвитку суспільства. Наукова школа академіка Івана Зязюна у працях його соратників та учнів: матеріали V науково-практичної конференції 22–23 травня 2019 року ; За заг. ред. Романовського О.Г. Х. : НТУ «ХПІ», 2019. 231 с.

2. Шахова Г.А. Основи інформатики, інформаційні технології та комп’ютерна ергономіка для гуманітарних напрямків : навч. посібник ; Г.А. Шахова, Ю.Є. Демідова, О.В. Квасник. Харків : НТУ «ХПІ», 2019. 116 с.

ДУХНО Ніна Вікторівна

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків);

ГРИБКО Ольга Владиславівна

к.держ.упр., Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків)

ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА УЧАСНИКАМ БОЙОВИХ ДІЙ

Політика держави щодо підтримки учасників бойових дій і членів їх сімей має носити комплексний та всеохоплюючий характер. Адже соціальний захист учасників бойових дій і їх сімей це питання медичного забезпечення та реабілітації, юридичного супроводження, працевлаштування та стимулювання самозайнятості, надання різноманітних пільг тощо.

На сьогоднішній день чинним законодавством передбачено чимало актів, які різною мірою передбачають захист прав та інтересів, надання матеріальної

допомоги, пільг та інше соціальне забезпечення учасникам бойових дій та членам їх сімей. Утім, ситуація, яку переживає Україна впродовж декількох років, є такою, що виходить за межі звичайного людського досвіду. Військові дії спричиняють значне порушення життєдіяльності людей, шкоду їх здоров'ю, і зокрема, психічному. Вочевидь гостро постає потреба у психологічній допомозі та супроводі цілих соціальних груп, а також у психологічній допомозі окремим людям – дітям, дорослим, постраждалим родинам, і, особливо, дорослим військовозобов'язаним чоловікам, які були задіяні у бойових діях.

Тому на нашу думку, не зважаючи на пристойну матеріальну та соціальну допомогу від держави, військовослужбоці постійно потребують допомоги психолога. Дуже часто учасники бойових дій залишаються сам на сам з травмами та власними проблемами. Також, сім'ї знаходяться поза розумінням як допомогти, куди звернутися за підтримкою, що робити, максимально полегшити час реабілітації або «переходу» військового до буденного – мирного життя.

Учасники бойових дій є однією з найбільш травмованих суспільних ланок в теперішній час в Україні. Травми які вони отримують під час несіння служби і захисту нашої Батьківщини можуть кардинально змінити життя на «До» і «Після». Психіка перенапружена, не справляється з травмуючими ситуаціями, відсутністю відпочинку, "моральної" реабілітації [2]. Психологічна допомога в такий тяжкий час дуже актуальна для військових вона повинна бути розповсюджена в усіх можливих куточках кожного міста та області.

Дуже важливим є підтримка учасників бойових дій під час реабілітації після психічної чи фізичної травми, а особливо після закінчення військових дій. Адже характерними для такої ситуації є находження в постійній бойовій готовності, відсутність або часткова відсутність сну, нервова система працює до повного виснаження. Кожен військовий переносить тяжкі психологічні травми коли перебуває в постійній тривозі, коли його звичайне життя перемінилось до не пристосованих умов, страх на власне життя, втрати близьких, особливо присутність при втратах. Психіка стає слабкою, нестійкою, їй потрібна допомога висококваліфікованих фахівців, підтримка є невід'ємною, обов'язковою, без неї не можливо справитися людині, яка є учасником бойових дій.

Надати психологічну допомогу учасникам бойових дій можна таким чином:

1. Кожен військовий госпіталь, громадська лікарня та всі можливі заклади, які здійснюють медичну допомогу військовим, повинен мати в штаті психологів, що зможуть надати психологічну підтримку, яку потребує військовий.
2. Розвивати соціальні організації, що можуть надавати психологічну підтримку у зовнішньому світі, до яких будь хто з військових зможе звернутися за допомогою, підтримкою, можливо направленням до потрібного спеціаліста.
3. Проводити тренінги, які зможуть надати компетентну інформацію сім'ям учасників бойовитий дій, як вдома можна допомогти, підтримати, що говорити, як себе поводити з військовослужбовцем, особливо який отримав дуже серйозні травми, чи пережив різного виду шок.
4. Проводити тренінги по підтримці дітей військовослужбовців, особливо які пережили окупацію, насильство тощо [1; 3].

Загалом, впровадження сучасних та дієвих програм психологічної допомоги учасникам бойових дій має стати частиною державної політики України. Крім цього, потребують розробки та застосування програми допомоги тим, хто допомагає – екстремальним психологам, адже тривале отримання

негативної емоціогенної інформації прямо чи опосередковано впливає на особистість та поведінку психологів, враховуючи, що їх професійна діяльність апріорі передбачає високий рівень емпатичності.

Також важливо надавати психологічну допомогу дружинам військовослужбовців. Спеціальні програми надають як теоретичні знання про те, як давати собі раду з депресивними думками, долати стресовий розлад, конструктивно вирішувати конфлікти, зважаючи на загострене сприйняття багатьох речей, так і тренінги з релаксації і саморегуляції.

Список використаної літератури

1. Будницька О. А. Індивідуально - особистісні детермінанти емоційних переживань у психотравмуючій ситуації : Автореф. дис. канд. психол. наук: Київськ. нац. ун-т. Київ, 2002 р. 26 с.
2. Повернутися до мирного життя і не збожеволіти. Чи працює в Україні психологічна реабілітація ветеранів. URL : https://www.pravda.com.ua/rus/articles/2021/02/21/7284022/
3. Профілактика посттравматичних стресових розладів: психологічні аспекти : метод. посіб. Упор. : Д.Д. Романовська, О.В. Ілащук. Чернівці : Технодрук, 2014 р. 133 с.

КВАСНИК Ольга Віталіївна

к.пед.н., проф., Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків);

ВЛАСОВА Марія Дмитрівна

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків)

ПРИЙОМИ ВЗАЄМОДІЇ ПІД ЧАС ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОДАВЦІВ

Розвиток сфер обслуговування у контексті збільшення поля потреб людини передує розвитку нових завдань, основні з яких охоплюють сферу обслуговування, адже її основним завданням є найбільш успішне забезпечення потреб населення. Таким чином, ринкова економіка зосереджує увагу на доборі висококваліфікованих працівників у сфері торгівлі, оскільки саме від цієї посади залежить успішність збуту продукції. Відомо, що попит на ті чи інші товари залежить не тільки від того, чи актуальні або необхідні вони для людини, але й від професійних якостей продавців. Дослідження особистісних якостей та прийомів діяльності продавців дозволяє сформувати уявлення про прийоми взаємодії, що використовуються у сфері обслуговування, та про якості продавців, що є вирішальними під час професійної діяльності.

З огляду на особистісні характеристики успішних продавців, до компонентів професіоналізму зараховують такі, як: високий рівень розвитку комунікативних якостей, здатність вступати в контакт та вміти виявляти побажання покупця, аргументуючи та демонструючи переваги наявних позицій,

емоційну стійкість, високу працездатність, розвинену оперативну пам’ять та ступінь розподілення і лабільності уваги. Товариськість виступає найголовнішою якістю продавця в умовах грамотного використання інших компонентів структури особистості: поведінка не повинна бути занадто нав’язливою чи поступливою, а також має доповнюватися вміннями контролю власних негативних емоційних станів (подоланням сором’язливості, роздратування), знаннями у сфері юриспруденції, психології, маркетингу, товарознавства, тому що успіх професійний прямо пропорційно залежить від особистості продавця, зокрема, у сфері реалізації товарів. Тому продавцям важливо мати глибокі знання щодо предмету своєї діяльності, достатній рівень інтелекту, глибинне розуміння вектору праці, маневреність, вміння вести бесіду, швидку реакцію та винахідливість, активну позицію з творчим підходом, навички аналізу та прогнозування діяльності клієнтів, індивідуальний підхід до них, оперування сильними емоціями клієнтів. До основних складових успішної діяльності продавців відносять перевірку наявності товарів перед початком робочого дня, підготовку та презентацію їх до продажу, підготовку контейнерів з товарами для запобігання витрачання часу на їх пошук, пропонування товарів та ознайомлення клієнтів з асортиментом, вислуховування клієнта та уважне ставлення до його запитів, активну та емпатійну взаємодію з ним, надання найбільш привабливої інформації щодо тих чи інших позицій (імпорт, якість), інформування щодо вартості товару та можливої економії грошей при його придбанні, оголошення можливостей клієнта щодо повернення чи обміну товару, підтримка презентабельності товарів, догляд за вітриною та розташуванням позицій [1].

Діяльність продавців, які тільки частково є успішними, характеризується недоліком або відсутністю емоційної причетності до потреб покупця, відсутністю вираження позитивних емоцій від контакту з клієнтом, що є запорукою довірливих торгівельних відносин. Продавці можуть проявляти перебільшено-ввічливу та не щиру реакцію на потреби клієнтів, занадто нав’язливо пропонувати допомогу без запиту, неуважно слухати клієнта та зосереджувати увагу не на підборі товару, що може задовільнити потреби клієнта, а на продажі тих чи інших позицій, незалежно від того, чи актуальні вони для людини. Зниженню успішності діяльності продавця також передують відсутність чіткого та переконливого мовлення, зацікавленості у своїй діяльності та контакті з клієнтом, низький рівень емпатії та розуміння поставлених клієнтом цілей, зміщення фокусу переконання з потреб клієнта на задоволення власних інтересів від його покупки, низька контактність, наполегливість, саморегуляції емоційних реакцій та станів, труднощі із встановленням соціальних контактів, передачею власного позитивного ставлення, відсутність зацікавленості у вирішенні попиту клієнта, використання мови жестів та активної міміки, а також страх помилок та невміння розцінювати їх як досвід, відсутність розуміння того, у який час та який товар можна запропонувати із імовірністю його придбання, відсутність низьких аналітичних здібностей та знань продукції, її актуальності, недостатньої обізнаності в етапах «підведення» клієнта до покупки товару [2].

Серед професійно важливих якостей продавця є й психологічні компоненти, бо серед завдань професійної діяльності виступає результативна, якісна участь у конкретній ситуації, зокрема, створення угоди. Для позитивного

завершення участі у ситуації потрібна наявність таких характеристик особистості: здібності (оперативність, чітке мовлення, гарна пам'ять, розвинені сенсорні системи та уява, гарний окомір, великий об'єм та розподіл уваги, витримка й артистичність), особистісні якості, інтереси та схильності (вміння переконувати, терпіння, витримка, комунікативність, поважливість, уважність, чесність, спостережливість, доброзичливість, емоційна стійкість). Натомість, серед якостей, що заважають ефективній професійній діяльності, можна назвати погану пам'ять, нечітку вимову, грубість, повільність і неквапливість. Для успіху у продавців-консультантів неодмінно мають бути розвиненими на високому рівні такі структурні елементи, як: спрямованість на завдання, незалежність та великодушність. Продавці з низьким рівнем невротизації характеризуються оптимізмом, емоційною врівноваженістю, почуттям власної гідності і незалежності, легкістю у спілкуванні та мають орієнтування на виконання завдання. Натомість, особистісними якостями продавців із високим рівнем невротизації є дратівливість, висока емоційна збудливість, неврівноваженість, часте використання таких стилів поведінки, як: агресія, уникнення, спрямованість на себе і незалежність [2], що негативно впливає на успішність професійної діяльності.

Така ситуація із структурою особистості продавця-консультанта змушує розглянути особливості їхньої взаємодії під час професійної діяльності. Серед особливостей взаємодії працівників сфери обслуговування надзвичайно часте використання маніпуляції, проте, ще важчим стає розрізнення маніпулятивних прийомів. Серед них виділяють маніпуляцію добротою (використання інстинкту доброти, на початку робиться щось приємне задля викликання незручності при відмові від покупки), узагальнення (маніпуляція прагненням до колективності, реклама великого попиту на товар і того, як його використання допомогло іншим, спроба викликати прагнення до тих же вражень), ефект контрасту (реклама вигоди придбання саме у цього продавця, наприклад, як за меншою вартістю, ніж десь, ще й економія здається очевидною навіть попри великі суми), ефект послідовності (стосується необхідних додаткових комплектацій, коли від початку покупець розраховує на меншу суму, але не може відмовити у необхідних деталях через прагнення закінчити справу), ефект дефіциту (перебільшення унікальності позиції, що підвищує її значущість в очах покупця), ціна-якість (при виборі однакових позицій клієнти не віддають перевагу задешевим, адже це виступає у колективній свідомості показником низької якості продукції).

Використовують і маніпуляції підсвідомістю, застосовуючи невербальні методи спілкування: нахил голови направо сприймається більш уважним ставленням, заняття пози сили або слабкості залежно від вигідності позиції (якщо при описі товару покупця змусити переводити погляд знизу нагору, то він більш впевнений у покупці), жест притягання (згинаючи руку) – підвищує бажання придбати товар, жест відштовхування (коли за товаром треба тягнутися) [3].

Отже, аналіз прийомів взаємодії під час професійної діяльності продавців дозволяє зорієнтуватися у ймовірному впливі працівників сфер обслуговування на підсвідомий вибір людиною позиції, забезпечити більш свідоме ставлення до придбання товарів та виокремити професійно значущі та гуманістичні патерни поведінки, виявити провідні якості продавців задля більш успішного розвитку економічної сфери.

Список використаної літератури

1. Карпенко Ю.В. Особливості мотивації працівників торгівлі у сучасних умовах. Науковий вісник ПУЕТ. Серія «Економічні науки». 2013. №. 3 (59). С. 292-295.
2. Омельчук В.В. Рівень невротизації особистості продавців-консультантів з різними стильовими особливостями поведінки. 2022. 74 с.
3. Мацко Л.А., Витюк А.В. Особливості маніпулятивних впливів під час прийняття інвестиційних рішень. Вісник Вінницького політехнічного інституту. 2011. С. 58-61.

СЄМКО Михайло Олександрович

Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків)

ВІДРОДЖЕННЯ ДУХОВНОСТІ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

Відродження духовності – нагальне веління нашого часу. Поряд з єдністю віри, надії та любові його вимірами є гармонія розуму, почуття і воля особистості, діалектичний взаємозв'язок істини, добра і краси. Відродження духовності – це відродження єдності всіх сутнісних сил людини, способів і форм освоєння дійсності. Духовно-моральні цінності виступають адекватним індикатором розвинутої особистості, за допомогою яких вона визначається. Вихід з духовної кризи залежить від: а) відмовлення від догматизму в ідеології і переходу до плюралізації в усіх сферах суспільного життя; б) створення належних соціоекономічних умов для праці творчої інтелігенції, починаючи з освіти та науки; в) повороту суспільної свідомості від тоталітарно-авторитарного мислення до послідовно демократичного; г) проголошення і реалізації принципу гуманізму в усіх сферах людської життєдіяльності [1].

Право і мораль слугують одній меті – створенню і підтриманню забезпечення соціального порядку. Але цієї мети вони досягають по-різному. На відміну від права мораль оцінює не лише дії, поведінку людей, але й саму особистість. Зрозуміло, що особистість проявляється в діях, але існують такі поняття, як «моральне обличчя», «репутація», зумовлені постійною, стійкою лінією поведінки людини, що породжує певні індивідуальні та соціальні очікування.

На глибоке переконання дослідників, «мораль, як і усе в нашому світі, є явищем, яке розвивається, та враховувати той факт, що динаміка її розвитку значно відстає від розвитку науки, техніки, виробництва, інформаційної сфери, та затримання розвитку моралі – є шлях до катастрофи суспільства на відповідальному етапі її еволюції» [2, с. 93]. На думку дослідників, «екологія у науковій та суспільній свідомості за останні роки стала нести у собі не тільки певну ідеологію, а й певний філософський світогляд, прагнення до визначального у терміні «екос» як прагнення до певної взаємоузгодженої системності, гармонії існування» і далі «інтелектуально-моральна духовність передбачає прийняття моральних норм не як чогось зовнішнього, яке виступає у вигляді «супер-его», «надсвідомості» З. Фрейда, а це прийняття самого себе як автономної моральної системи, що виражає сенс людської гідності і характер духовного буття у світі» [2, с. 94].

Отже, право і мораль є формами суспільної свідомості, в яких відображаються морально-правова дійсність, пізнання й оцінювання якої проявляється, насамперед, в юридично значущій поведінці членів конкретного суспільства. Подолання глобальної кризи і забезпечення подальшого життя людства загалом бачиться світовій спільноті у зміні парадигми розвитку цивілізації у бік взаємодії людини з природою і суспільством, вихованні ноосферного світогляду і духовно-моральних цінностей людини, космізації її свідомості, формуванні космопланетарної людини – громадянина Світу.

Список використаної літератури

1. Михайловський Р.А. Кризові прояви духовності у повсякденності інформаційного суспільства. Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». 2018. № 1 (36). С. 144 – 153.
2. Міщенко В.І. Контури нової моралі глобального світу. Вісник Національного технічного університету «ХПІ». Сер.: Актуальні проблеми розвитку українського суспільства : зб. наук. пр. Харків : НТУ «ХПІ», 2021. № 2. С. 91-99.

ЧЕРКАШИН Андрій Іванович

к.психол н., доц., Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків);

КОСТИРЯ Ірина Валентинівна

к.пед.н., доц., Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків)

АДАПТАЦІЯ МЕТОДИКИ ПОДОЛАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ТРАВМИ У ВІЙСЬКОВИХ І ЧЛЕНІВ ЇХ РОДИН

Науково-педагогічні працівники кафедри педагогіки і психології управління соціальними системами імені академіка І.А. Зязюна є розробниками міжнародних проектів і грантів в галузях психології, педагогіки, управління соціальними системами. З початком військових дій на Україні на кафедрі започатковано низка практичних заходів щодо роботи з військовими, що отримали психологічні травми, зокрема налагоджено співпрацю з психологами Національної гвардії.

Зазначимо, що психічна травма – це шкода, яка завдана психічному здоров'ю в результаті впливу протягом тривалого часу сильних стресогенних чинників, що перевантажує психологічні, фізіологічні та адаптаційні можливості людини, руйнує психологічний захист, викликає глибоку тривогу, призводить до психологічних і фізіологічних порушень в організмі постраждалих. Психічна травма загрожує життю, благополуччю людини або її близьким. Психічна травма перевершує психологічні можливості індивіда, страх і тривога, що є неодмінними супутниками психотравми, викликають руйнівний вплив на психіку.

З точки зору американського психолога П. Левіна, руйнівна сила психічної травми залежить від: індивідуальної значущості, яке травмуюча подія має для людини; ступеня її психологічної захищеності; здатності до саморегуляції.

За видами психологічні травми поділяються на: шокові, або травми загрози життю; емоційні, або травми, пов'язані з емоційними переживаннями горя, втрати, конфліктів тощо; і так звані травми розвитку, що відбулися в дитячому віці і вплинули на хід особистісного розвитку дитини.

Розглядаючи ситуацію з точки зору екстремальної і кризової психології, можемо наголосити, що тільки до 10 % травмуючого впливу приходиться на саму подію та ступінь її екстремальності і до 90 % обумовлюється суб'єктивним розумінням травми самим постраждалим. Якщо брати до уваги саме травми розвитку, то можемо зазначити той факт, що з'ясовується при роботі з постраждалими військовими, – певна частина втраченого ресурсу внаслідок психологічної травми приходиться на минуле, і пов'язано це безпосередньо з порушенням психологічних законів. Тому знання психологічних законів, як вони працюють, допоможе адаптації військових, що отримали травматичний досвід, та членам їх родин.

Зазначимо, що джерелом психопатології є не сама травматична ситуація, а той страхітливий сенс, який подія набуває для індивіда, його внутрішнє подання, афект. Таким чином, травматичне переживання, як правило, зачіпає більш глибокі шари душі.

Смислові механізми психологічної травми В. Франкл розглядає як втрату людиною життєвих важливих смислів. Психологічна травма несподівана, безпричинна і тому сприймається як безглузда, така, що її важко винести. Це ґрунтовна обставина змушує постраждалих шукати якесь пояснення тому, що сталося, щоб травматичне страждання стало більш осмисленим і, завдяки цьому, легше стерпним. Механізм психічних травм – це механізм незавершених дій або незавершених ситуацій. Незавершені дії проявляються у вигляді нереалізованих потреб або незавершених почуттів та емоцій, які прагнуть до завершення. Як «незавершеними» можуть виступати почуття горя, втрати, образи, розчарування, гніву, обурення. Травма розглядається як результат незавершеної тілесної реакції на травматичну подію. Ці реакції мають біологічну, інстинктивну природу, вони притаманні як людині, так і тварині, і виражаються у вигляді реакцій втечі, боротьби або завмирання. Механізми травматичного стресу діють також на рівні психофізіології та проявляються у вигляді підвищеного рівня збудження нервової системи, надмірної енергії.

Подолання психотравмуючої ситуації відбувається у процесі саморегуляції, яка включає в собі ряд етапів: усвідомлення сенсу травми і його переробка; заповнення провідних смислових утворень, порушених травмою; зміна смислової спрямованості і відновлення перерваної життєдіяльності.

Сучасні роботи в області психіатрії показують, що життєві травматичні події можуть викликати не тільки психологічні проблеми і труднощі, але й підсилювати розвиток клінічно оформлених психічних розладів. П. Левін вважає, що травму не варто розглядати як невиліковну хворобу. Вчений стверджує, що порушення в природному біологічному процесі не веде до

неминучої та невиліковної патології. У подоланні психологічної травми необхідно враховувати внутрішню здатність людського організму до відновлення фізичних і душевних сил. Важливо також визнавати здатність людей підтримувати і надихати один одного у процесі трансформації травми. Акцент на патології може перешкоджати процесу зцілення, так як відволікає увагу людини від її власної внутрішньої здатності до саморегуляції й відновлення свого балансу і життєвості. В якості основного методу в терапії психічної травми використовується техніка, названа «соматичним переживанням». Створюючи цей метод, П. Левін виходив з того, що травма живе в тілі. Відповідно, в тілі ж потрібно шукати і доступ до неї, а також шлях до зцілення. Загальна схема роботи з переживаннями: робота з відчуттями; усвідомлення відчуттів; простежування відчуттів; трансформація відчуттів. Як профілактику посттравматичних стресових розладів пропонуємо декілька порад на тему: «Як правильно зустрічати військового, який повернувся з війни».

По-перше, – мінімізуйте пафосність самої зустрічі. Люди, які повертаються з фронту, дуже чутливі до награної щирості, їм не потрібні квіти, оркестри та оплески. Зустріньте їх тишею та розумінням – це допоможе їм відчувати щирість ваших помислів.

По-друге, – поважайте тих, хто повернувся з фронту. Не думайте, що всі, хто був на війні, психічно нездорові люди.

По-третє, – з рідними військових потрібно ще до приїзду проводити інформаційні бесіди стосовно того, як не травмувати захисників у колі родини та підтримати у суспільстві під час адаптивного періоду. Підготуйте рідних до того, що людина, яка повертається з фронту, може бути конфліктною. Запропонуйте допомогу військового психолога у випадку подібних ситуацій.

По-четверте, – дайте час розібратися з військовими питаннями після приїзду. Якщо боєць у спокійному режимі, після приїзду може владнати ділові моменти, він не принесе зброю додому, де є діти, та не матиме у майбутньому конфліктів з керівництвом. Усе це дасть змогу якісно відпочити після ротації.

По-п’яте, – вчіться критично сприймати інформацію, коли військовий на фронті. Не довіряйте інформації про бойові дії на фронті з неперевірених джерел та не вганяйте в паніку рідних.

По-шосте, – повідомляйте, що вдома все добре. Кожен боєць хоче знати, що хоча б вдома у нього мир і спокій.

Таким чином, потрібно усвідомлювати, що сучасні протистояння та війни – це, перш за все, інформаційні війни, які чинять тиск на розум та психіку людей. Різні види системного впливу здійснюються на індивідуальну і масову свідомість. Тому необхідно вчитися (і навчати) відфільтровувати інформацію, а також знижати її емоційне сприйняття.

Список використаної літератури

1. Психологія екстремальних та кризових ситуацій: навч.-метод. посібник. Романовський О.Г., Черкашин А.І., Грень Л.М. та ін. Харків : Видавництво Іванченка І.С., 2022. 356 с.

ЧЕРНИХ Валерія Андріївна

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків);

СЕРЕДА Наталія Вікторівна

к.мист., доц., Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків)

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ СТУДЕНТІВ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Соціальний розвиток – це процес, який полягає в поліпшенні життя і благополуччі суспільства в цілому, а також його окремих груп і індивідів. Мовою психологів та викладачів, соціальний розвиток може бути визначений як процес формування та вдосконалення соціальних навичок, знань і цінностей, які сприяють ефективній взаємодії з іншими людьми і забезпеченню соціальної адаптації. У процесі соціального розвитку відбувається зміна соціальних відносин і стереотипів поведінки людей. Люди навчаються пристосовуватися до нових соціальних реалій, розуміти потреби та інтереси інших людей, розвивати навички спілкування та співпраці, і, в цілому, створювати сприятливі умови для побудови гармонійних і стійких відносин в суспільстві [2].

Соціальний розвиток має велике значення для створення умов для підвищення рівня життя і забезпечення благополуччя людей. Психологи та викладачі вивчають процеси соціального розвитку, щоб допомогти людям у процесі формування соціальних навичок, знань і цінностей, які необхідні для ефективної взаємодії з іншими людьми і забезпечення соціальної адаптації. Соціальний розвиток є одним із головних напрямів суспільного прогресу. Він передбачає вдосконалення якості життя населення та зміну умов існування, сприяє формуванню громадянського суспільства, підвищенню культурного рівня та економічному зростанню. Однак, соціальний розвиток не може бути досягнутий без врахування психологічних аспектів, які визначають ментальний стан індивідів та їхній спосіб поведінки в суспільстві [2].

Одним із ключових психологічних аспектів є самооцінка. Вона визначається як оцінка людиною своїх власних характеристик, здібностей та досягнень. Відповідно, низький рівень самооцінки може призвести до негативних наслідків, таких як депресія, страх, невпевненість в собі та своїх здібностях. Тому, одним із завдань соціального розвитку є забезпечення підвищення самооцінки населення, зокрема через створення сприятливих умов для самореалізації, виховання почуття власної гідності та самовизначеності [1].

Іншим важливим аспектом є формування соціальної компетентності. Вона включає в себе здатність до ефективної комунікації з іншими людьми, розвиток емпатії та здатність до співпраці. Соціальна компетентність є ключовою умовою успішної адаптації в суспільстві та може сприяти розвитку громадянської активності та соціального розвитку в цілому Також, важливим

аспектом є формування позитивного ставлення до інших людей та розвиток толерантності. Це дає змогу встановлювати конструктивні стосунки з різними соціальними групами та забезпечує розвиток громадянського суспільства, в якому всі члени мають рівні можливості та права [1].

Окрім цього, розвиток соціальної відповідальності є важливим психологічним аспектом забезпечення соціального розвитку. Соціально відповідальна людина розуміє свою роль у суспільстві та має бажання внести свій внесок у покращення його функціонування. Це може включати добровільну участь у соціальних проектах, роботу в громадських організаціях, або інші форми діяльності, які спрямовані на покращення соціальної ситуації. Для забезпечення соціального розвитку необхідно також звертати увагу на розвиток креативності та інноваційного мислення. Це дозволить розширювати можливості людей у різних галузях, забезпечить введення нових технологій та ідей у суспільство, що покращить економіку та якість життя людей [5].

Отже, психологічні аспекти забезпечення соціального розвитку є важливим елементом у формуванні ментальної та соціальної стійкості населення. Застосування психологічних знань та методів може сприяти підвищенню самооцінки та соціальної компетентності, формуванню толерантності, розвитку соціальної відповідальності та креативності, що покращить якість життя та забезпечить сталість розвитку суспільства в цілому. Психологічний підхід до соціального розвитку може сприяти формуванню національної ідентичності, зміцненню міжособистісних стосунків та підвищенню рівня довіри між громадянами та державою.

Соціальний розвиток студентів залежить від багатьох факторів, включаючи їх психологічний стан та ставлення до життя. Нижче наведено декілька психологічних аспектів, які можуть забезпечити соціальний розвиток студентів:

1. Самооцінка: Самооцінка студента може відігравати ключову роль в їх соціальному розвитку. Якщо студент вірить у себе та свої здібності, то він буде більш відкритим до нового досвіду та можливостей для розвитку.

2. Комунікативні навички: Уміння ефективно спілкуватися є ключовим аспектом соціального розвитку студентів. Комунікативні навички можуть допомогти студентам встановлювати зв’язки з іншими людьми, знаходити нові можливості та ділитися своїми ідеями та знаннями з іншими.

3. Розвиток емоційної стійкості: Емоційна стійкість може допомогти студентам управляти стресом та емоціями, які неминуче виникають в процесі соціального розвитку. Вдосконалення цієї навички дозволяє студентам краще впоратися зі складними ситуаціями та досягнути своїх цілей.

4. Розвиток лідерських навичок: Лідерські навички стануть в нагоді студентам для того, щоб керувати проєктами, організовувати заходи та ефективно спілкуватися з іншими. Розвиток лідерських якостей особистості та лідерських навичок забезпечує можливість для студентів бути більш успішними в їх професійній та особистій діяльності.

5. Розвиток толерантності: Розвиток толерантності допомагає краще розуміти та приймати інших людей з їх унікальними рисами та відмінностями. Це може включати розвиток вміння сприймати та поважати різні культури, погляди та переконання.

6. Розвиток соціальної підтримки: Соціальна підтримка може відігравати важливу роль у соціальному розвитку студентів. Під соціальною підтримкою розуміється в даному випадку розвиток сильних соціальних зв’язків з друзями та родиною, а також сприяння з боку спільнот та організацій, які відповідають напрямку інтересів студентів.

7. Саморозвиток: Вдосконалення саморозвитку націлено на зростання студента як особистості та професіонала, яке включає читання книг, вивчення нових навичок та вмінь, розвиток творчих якостей та багато іншого. Активний саморозвиток може допомогти студентам зробити більш свідомі вибори та досягти своїх цілей [3, 4].

Отже, психологічні аспекти, які забезпечують соціальний розвиток студентів, включають самооцінку, комунікативні навички, розвиток емоційної стійкості, лідерські навички, розвиток толерантності, соціальну підтримку та саморозвиток.

Список використаної літератури

1. Психологічні аспекти професійної підготовки конкурентоздатних фахівців: монографія. Дегтярьова Г.С., Козяр М.М. та ін.; за ред. Руденко Л.А. Київ, 2012. 170 с.

2. Соціальна психологія в Україні : довідник ; за ред. М.М. Слюсаревського; упоряд. І.І. Ревера, С.Є. Фіськович; Ін-т соц. та політ. психології НАПН України. Вид. друге, перероб. і допов. Київ : Талком, 2019. 324 с.

3. Kagitcibasi, C. (2007). Family, self, and human development across cultures: Theory and applications (2nd ed.). Mahwah, NJ: Erlbaum.

4. Peterson, C. & Seligman, M. E. P. (2004). Character strengths and virtues: A handbook and classification. New York: Oxford University Press.

5. United Nations Development Programme. (2015). Human development report 2015: Work for human development. New York: UNDP.

СОЦІАЛЬНА РЕАБІЛІТАЦІЯ: СПОРТ, ТУРИЗМ, ДОЗВІЛЛЯ

ГАЄВАЯ Олександра Валентинівна

к.ю.н., доц., Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків)

ДОСТУПНІСТЬ ЗА ПРАВОМ ЛЮДИНИ

Право на доступ до публічного простору та різних видів універсальних послуг є фундаментальним правом кожної людини. Досвід людей з особливими потребами, спричиненими інвалідністю, показує, що в цьому питанні ще багато чого потрібно зробити, і ключовим питанням є освіта осіб, які безпосередньо співпрацюють з особами із обмеженими можливостями: належна поведінка в контакті з особою з інвалідністю; вміння належним чином комунікувати, знаходити відповідні теми для розмов; бути дуже терплячими у спілкуванні. Йдеться про те, щоб кожна людина почувалася добре у громадському просторі, і щоб цей простір був для неї цілковито доступним. Дискримінація за ознакою інвалідності є порушенням людської гідності.

Питання опіки та піклування над повнолітніми недієздатними особами та особами, цивільна дієздатність яких обмежена, в Україні на сьогодні охоплює понад 2,8 млн. людей. Майже 80% інвалідів в Україні – це люди працездатного віку. Найпоширенішими хворобами, що призводять до інвалідності, є хвороби системи кровообігу (24,4 %), новоутворення (20 %), хвороби кістково-м’язової системи (11,1 %), хвороби очей (3,7 %), ендокринні хвороби, розлади харчування та порушення обміну речовин (4,2 %). Значну частку у структурі осіб з інвалідністю становлять діти – понад 167 тис. (2% від усього дитячого населення). Інвалідність як соціальне явище властива кожній державі. На сьогодні рівень інвалідності жителів планети становить понад мільярд людей або 15%.

В Україні у людей з обмеженими можливостями є чималі проблеми. Проблеми, головним чином, полягають у відсутності спеціального обладнання, що дозволяє людям з обмеженими можливостями пересуватися та вести повноцінний спосіб життя. І якщо у країнах ЄС давно працюють спеціальні правила та норми проектування, без яких жодна споруда не приймається муніципальною владою, то в Україні ці правила забудовники, зважаючи на все, успішно оминають. Єдине, що можна назвати позитивним, – це поява автобусів та тролейбусів із низькою сходинкою. Але знову-таки дістатися такого транспортного засобу в інвалідів – візочників практично немає можливості. Інваліди по зору теж не можуть пересуватися без сторонньої допомоги – небезпека очікує на кожному кроці. Проблематичною є і ситуація з під’їздами до різних установ. Експерти зазначають, що українцям варто дослухатися людей з обмеженими можливостями. Так, політолог Віктор Небоженко зазначає: «Захід дуже серйозно ставиться до людей із обмеженими здібностями. Тому, якщо Україна справді зробила якісь прогресивні кроки для того, щоб

облаштувати, хоч якось полегшити життя людям із ущемленими можливостями, тобто інвалідам, то це тільки треба вітати, і це говорити про те, що наша країна ще не так безнадійна у цьому питанні». Між тим, у пакеті заходів щодо посилення соціального захисту населення, розробленого Мінсоцполітики, працевлаштування найбільш уразливих категорій громадян займає одне з перших місць. У той же час фахівці наголошують на недостатньому рівні роботи органів соціального захисту з інформування людей з особливими потребами. «Люди часто просто не знають про можливість пройти професійну реабілітацію та навчання та, як наслідок, отримати роботу. На жаль, підхід «за інвалідами ніхто бігати не буде» поки що має місце, – заявляють у Мінсоцполітики. Потребує удосконалення національне законодавство у сфері опіки та піклування над вищезазначеними категоріями осіб через наявність прогалин, неузгодженостей та суперечностей у ньому, і, відповідно, практиці реалізації цього законодавства.

6 березня 2023 року відбулася 13-ї річниця набрання чинності в Україні Конвенції ООН про права людей з інвалідністю. Принципами цієї Конвенції є : а) повага до притаманного людині достоїнства, її особистої самостійності, зокрема, свободи робити власний вибір, і незалежності; б) недискримінація; в) повне й ефективне залучення та включення до суспільства; г) повага до особливостей осіб з інвалідністю і прийняття їх як компонента людської різноманітності й частини людства; д) рівність можливостей; є) доступність; ж) рівність чоловіків і жінок; з) повага до здібностей дітей з інвалідністю, що розвиваються, і повага до права дітей з інвалідністю зберігати свою індивідуальність [1]. Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 07.04.2021 № 285-р затверджено Національний план дій з реалізації Конвенції про права осіб з інвалідністю на період до 2025 року [2]. Варто зазначити, що в історії України та країн, що входили до складу Радянського Союзу, був період, коли про людей з інвалідністю і взагалі про їх наявність, проблеми, складнощі виживання було заборонено говорити. Організація Об’єднаних Націй проголосила й закріпила в Загальній декларації прав людини [3] та в Міжнародних пактах про права людини, що кожна людина має всі передбачені в них права й свободи без будь-якого розрізнення.

Про те, як на практиці виглядає впровадження стандартів доступності у Польщі, нашій братній країні, розповів П. Плацкевич, експерт, аудитор з доступності, людина з вадами зору. Він зазначив, що доступність, на його думку, це перш за все можливість самостійно пересуватися будівлею. Для кожного об’єкта потрібен тифлографічний план – його слід розміщувати перед входом у будівлю, щоб не доводилося шукати, наприклад, санітарні приміщення. Доступність, на думку П. Плацкевича, повинна бути повторюваною, а це означає, що рішення повинні постійно і безперервно впроваджуватися для підвищення його якості. Не менш важливо правильно розмістити описи шрифтом Брайля, щоб у незрячій людині не було труднощів їх знайти. Досвід експерта показує, що інколи доступність в тій чи іншій будівлі забезпечується не за стандартами доступності.

Повітове бюро зайнятості в Познані пропонує допомогу безробітним у пошуку роботи, отриманні професійної кваліфікації та започаткуванні бізнесу,

а роботодавцям – у сфері безкоштовного працевлаштування, підтримки у процесах працевлаштування чи врегулюванні витрат на створення нових робочих місць. Якщо безробітний у віці до 30 років вперше починає працювати, роботодавець, який його працевлаштовує, може подати заяву на відшкодування витрат на соціальне страхування. У свою чергу, роботодавець, який працевлаштовує безробітного віком 50+, може отримати субсидію на заробітну плату. Це приклади форм підтримки повернення на ринок праці.

У нашій країні сьогодні дуже складна ситуація за всіма напрямками допомоги людям з обмеженими можливостями. Зрозуміло, що виконувати всі рекомендації Конвенцій і Розпоряджень Кабінету Міністрів в умовах війни не представляється можливим. Але все одно, держава бореться, тримається, виборює свободу собі, беручи приклад із країн, які нам допомагають, і, після закінчення війни обов'язково використає цей досвід при відновленні післявоєнної України.

Список використаної літератури

1. Конвенція про права осіб з інвалідністю (Конвенція про права інвалідів)/ Конвенцію ратифіковано Законом України № 1767-VI від 16.12.2009/6. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text

2. Про затвердження Національного плану дій з реалізації Конвенції про права осіб з інвалідністю на період до 2025 року від 7 квітня 2021 р. № 285-р Київ/285-2021-р/№ 285-р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/285-2021-%D1%80

3. Загальна декларація прав людини. Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text

ГЛЯДЯ Сергій Олександрович

Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків);

БОРЕЙКО Наталія Юріївна

к.пед.н., Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків)

ІНКЛЮЗИВНЕ ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Розвиток сучасної України й інтеграція у європейський простір значною мірою впливають на формування освітньої політики. Особливо це стосується забезпечення права дітей з особливими освітніми потребами на навчання. Поняття інклюзії означає процес активного включення в суспільні стосунки всіх громадян, незалежно від їхніх фізичних, інтелектуальних, культурних, мовних, національних та інших особливостей.

Уперше термін «інклюзивна освіта» був використаний у Саламаанській декларації, прийнятій на Всесвітній конференції у 1994 році за підтримки ЮНЕСКО, згідно з якою інклюзивна освіта ґрунтується на певній системі

принципів – базових вимог, виконання яких забезпечить її ефективність, а саме: кожна дитина має унікальні особливості, інтереси, здібності й освітні потреби; усі діти мають навчатися разом у будь-яких випадках, коли це виявляється можливим, незважаючи на певні труднощі чи відмінності, що існують між ними; заклади освіти мають визнавати й враховувати різноманітні потреби своїх учнів, узгоджуючи різні види і темпи навчання; заклади освіти повинні забезпечувати якісну освіту для всіх, розробляючи відповідні навчальні плани, стратегії викладання, вживаючи організаційних заходів; діти мають отримувати будь-яку додаткову допомогу, яка може знадобитися їм в освітньому процесі; інклюзивна освіта – найефективніший засіб, що гарантує солідарність, співучасть, взаємодопомогу, розуміння між дітьми [5].

Кожна людина, незалежно від стану здоров`я, наявності фізичного чи інтелектуального порушення, має право на одержання освіти, якість якої не різниться від освіти здорових людей. Цей принцип, що відбитий у низці міжнародних документів, покладений в основу організації інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами, котре впроваджується з метою реалізації їхнього права вибору навчального закладу і форми навчання за місцем проживання із забезпеченням усіх необхідних для цього умов.

Психолого-педагогічні послуги – це комплексна система заходів з організації освітнього процесу та розвитку особи з особливими освітніми потребами, що передбачені індивідуальною програмою розвитку та надаються педагогічними працівниками закладів освіти, реабілітаційних установ системи охорони здоров’я, соціального захисту, фахівцями інклюзивно-ресурсного центру.

Із загальних методів в інклюзивному фізичному вихованні використовуються: репродуктивний – викладач підводить учня до основного вмінню певною послідовністю вправ. Діти аналізують дії, визначають схожість і відмінність. Викладач демонструє учневі вид діяльності (наприклад, вправи, ігри) і залучає його до цієї діяльності; проблемний – створюється проблемна ситуація. Викладач пропонує задачу, що спонукує до аналізу, порівняно, висновків (систематизації знань); ігровий – рухливі або спортивні ігри, використання сюжету, наприклад казкового.

Заняття фізичними вправами проводяться в спеціально призначених для цього спортивних приміщеннях відповідних установ, але слід зазначити, що оскільки кінцевою метою інклюзивного фізичного виховання є інтеграція інвалідів у суспільство, бажано, по можливості, проводити заняття інклюзивним фізичним вихованням у громадських спортивних спорудах і на спортивних майданчиках. Головні критерії при виборі спортивної бази: відповідність спортивної споруди (площадки) мети заняття; доступність споруди для учнів в зв’язку з їх нозологій, наявність спеціальних пристосувань і оснащення; доступність в транспортному відношенні, якщо споруда (майданчик) знаходиться не на території установи. Матеріально-технічне забезпечення повинно відповідати довго- і короткостроковими завданням навчального процесу [4].

Індивідуальний підхід допускає знання особистості, тобто того особливого, неповторного, що відрізняє однієї людини від всіх інших, і включає природні і

соціальні, фізичні і психічні, вроджені та набуті властивості. Для здійснення індивідуального підходу до тих, які займаються, враховуються провідні характеристики: 1. Вікова індивідуальність. Аналіз вікових особливостей дозволяє виявити індивідуальні та індивідуально психологічне розбіжність у кожній віковій групі. 2. Відповідність резервних можливостей рівню підготовленості. У відповідності з цим необхідно планувати програми навантажень в навчально-тренувальному процесі. Індивідуально, на жаль, цей підхід не використовується при підготовці студентів, які навчаються за спільними програмами, що значно знижує продуктивність занять. У зв'язку з цим, актуальним є дослідження можливості використання у практиці фізичного виховання студентів ЗВО технологій оздоровчої фізкультури в умовах інтерактивної форми організації занять [3]. Дослідження проблеми фізичного виховання студентів з інвалідністю у закладі вищої освіти дало змогу стверджувати, що вказаний процес доцільно організувати у єдності трьох основних складових: теоретичної підготовки у галузі фізичного виховання і спорту, практичної організації занять фізкультурою і спортом, наукових досліджень в галузі навчання та фізичного виховання студентів з різними нозологіями [1; 2].

Держава створює умови для здобуття освіти особами з особливими освітніми потребами з урахуванням індивідуальних потреб, можливостей, здібностей та інтересів, а також забезпечує виявлення та усунення факторів, що перешкоджають реалізації прав і задоволенню потреб таких осіб у сфері освіти, фізичного виховання зокрема.

Список використаної літератури

1. Інклюзивне фізичне виховання у закладах освіти : Робоча програма навчальної дисципліни. URL : https://www.kspu.edu/FileDownload.ashx/%D0%A0%D0%9F %D0%86%D0%BD%D0%BA.017.docx?id=baaef7fb-2f91-4526-b9f9-16999bd9d0991.

2. Корнієнко С. Фізичне виховання студентів з інвалідністю у закладі вищої освіти: теоретико-практичний вимір. Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету. 2021. 49. С. 46-53. URL : http://visnyk.idgu.edu.ua/index.php/nv/article/view/338

3. Кучеренко Г. В. Особливості системи фізичного виховання студентів вищого навчального закладу. 2012. URL : http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/14423/1/Kucherenko.pdf

4. Робоча програма з навчальної дисципліни «Інклюзивне фізичне виховання у закладах освіти» для студентів 1 курсу ступеня вищої освіти «магістр» зі спеціальності 017 Фізична культура і спорт. URL : https://www.kspu.edu/FileDownload.ashx/%D0%A0%D0%9F%20%D0%86%D0%BD%D0%BA.017.docx?id=baaef7fb-2f91-4526-b9f9-16999bd9d099

5. Саламанська декларація про принципи, політику та практичну діяльність у галузі освіти осіб з особливими освітніми потребами та Рамки дій щодо освіти осіб з особливими освітніми потребами [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/995_001-94

ЛЕОНЕНКО Неллі Анатоліївна

д.держ.упр., доц., Національний університет цивільного захисту України (Україна, м. Харків)

БЕЗБАР'ЄРНИЙ ТУРИЗМ ЯК НАПРЯМ СОЦІАЛЬНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ

За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я понад 1 млрд. людей у світі, або близько 15 % населення планети, мають ту чи іншу форму інвалідності. Серед них понад 240 млн. – це діти [1]. За даними Міністерства соціальної політики станом на 01 січня 2020 року в Україні 2,7 млн. осіб мають інвалідність, у тому числі 222,3 тис. осіб з I групою інвалідності; 900,8 тис. осіб з II групою інвалідності; 1416,0 тис. осіб з III групою інвалідності та 163,9 тис. дітей з інвалідністю. Основними завданнями Міністерства соціальної політики України є створення суспільного середовища рівних можливостей для осіб з інвалідністю та інтеграції їх у суспільне життя, створення належних умов для повноцінної реалізації такими особами своїх прав та гарантій, визначених чинним законодавством, та забезпечення їх соціального захисту шляхом створення правових, економічних, політичних, соціальних, психологічних та інших умов. Зокрема, соціальний захист осіб з інвалідністю полягає у пенсійному забезпеченні, нарахуванні компенсаційних та державних допомог, отриманні пільг та відповідних соціальних послуг, санаторно-курортному лікуванні, у тому числі встановлення опіки (піклування) або стороннього догляду, наданні реабілітаційних заходів, забезпеченні технічними та іншими засобами реабілітації, автотранспортом [2].

Одним із важливих напрямів у практиці реабілітації осіб з обмеженими можливостями стає туризм, що сприяє розвитку здібностей, навичок, компетенції, інтеграції у соціальне життя. Соціальна значимість туризму для людей з обмеженими можливостями пов'язана з духовним та фізичним розвитком особистості. Фундаментальним напрямом вирішення зазначеної проблематики є «безбар'єрний туризм».

Всесвітня туристична організація ООН виокремлює дане поняття як доступний туризм (англ. accessible tourism) і визначає його пріоритетним, а також розробляє рекомендації щодо реалізації проєктів у створенні відповідної інфраструктури. Доступність означає рівний доступ до інфраструктури, транспорту, інформації та зв'язку. Це може бути доступність у пересуванні, візуальна та слухова доступність. Рівний доступ для усіх без виключення, без кордонів та обмежень: незалежно від умов повсякденного життя, рівня освіти, культури та мистецтва, незалежно від зовнішності, походження, гендеру, стану здоров'я [3].

Безбар'єрний туризм – це форма туризму, яка включає в себе процес співробітництва між різними учасниками сфери туризму через надання універсальних туристичних продуктів та послуг, що дозволяє людям з особливими потребами у доступності, включаючи мобільну, візуальну, слухову та когнітивну складові, функціонувати незалежно, на рівних умовах, із почуттям власної гідності.

Безбар'єрність має бути забезпечена по всьому ланцюжку туристичних послуг, елементами якого є: система управління у сфері туризму, туристична інформація та реклама (підготовка, інформування, бронювання), міське середовище та архітектура, транспорт та транспортні термінали, розміщення, харчування та конференц-послуги, культурні об'єкти та пам'ятки (музеї, театри, кінотеатри та ін.), а також інші місця та заходи для туристів з особливими потребами (спортивні майданчики, пляжі, зелені зони тощо). Зв'язки між туристичними об'єктами, послугами та розвагами повинні бути добре вивірені та налагоджені.

Ключову роль на туристичних об'єктах щодо безбар'єрності надаваних послуг, усунення можливих недоліків у доступності чи непередбачених труднощів відіграє персонал. Навчання розуміння інвалідності та турбота про відвідувачів може звести до мінімуму кількість перешкод, з якими стикаються особи з інвалідністю. Персонал туристичних та супутніх об'єктів має бути готовим знати, розуміти та задовольняти потреби таких клієнтів.

Відповідно до Конвенції про права інвалідів від 2006 р. персонал повинен проходити відповідне навчання з питань прав людей з інвалідністю, щоб краще надавати допомогу та послуги, що гарантуються даними правами, та пояснювати принципи користування зручностями для людей з інвалідністю [4].

В Україні, сектор туризму є істотним недовикористаним національним ресурсом, який має перетворитися на серйозне джерело оздоровлення суспільства, відновлення його фізичного та ментального стану. За умов державної та суспільної підтримки безбар'єрний туризм може стати повноцінним напрямом соціальної реабілітації, що особливо важливо під час збройної воєнної агресії з боку Росії по відношенню до України.

Отже, держава повинна сприяти створюванню особам з інвалідністю необхідних умов для досягнення однакового зі своїми співгромадянами рівня життя, у тому числі у сфері освіти, зайнятості, дозвілля, участі у громадському житті тощо. Для реалізації цього завдання, на наш погляд,необхідна система комплексної соціальної реабілітації, яка повинна розглядатися як самостійна галузь наукової та практичної діяльності.

Список використаної літератури

1. Всесвітня організація здоров'я – World Health Organization. URL : https://www.who.int/home
2. Міністерство соціальної політики. URL : https://www.msp.gov.ua/ timeline/ invalidnist.html
3. Леоненко Н.А., Загинайко В.С. Інклюзивний туризм: сучасні можливості та післявоєнні реалії. Теорія і практика розвитку туризму:досвід, проблеми, інновації: матеріали Всеукр. наук.-практ.інтернет-конф. Харків : НУЦЗ України, 2023.С. 28-31.
4. Організація Об'єднаних Націй – United Nations, Convention on the Rights of Persons with Disabilities. URL : https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-rights-persons-disabilities
5. Туник О.М. Безбарєрний туризм як соціально-економічне явище. Стратегії інноваційного розвитку економіки України: проблеми, перспективи, ефективність: праці VII міжнар. наук.-практ. конф. Харків: НТУ ХПІ, 2016. С.246-247.

НОЗДРЕНКО Софія Андріївна

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків);

ПРОБЛЕМА ЗДОРОВ'Я ТА СОЦІАЛЬНОГО ЖИТТЯ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ ЯК ОДНА З ПРОБЛЕМ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО СУСПІЛЬСТВА

Соціальний розвиток у найширшому соціальному розумінні визначається як висхідний спрямований рух суспільства від меншого до більшого рівня енергії, ефективності, якості, продуктивності, складності, розуміння, творчості, вибору, майстерності, насолоди та досягнення. Розвиток людей і суспільств призводить до збільшення свободи вибору та збільшення здатності реалізовувати свій вибір власними силами та ініціативою.

Поняття розвитку є інтегральною характеристикою всіх об'єктів, яким притаманна зміна. Це поняття стає важливою категорією багатьох наук, в тому числі і соціології. Без цього поняття практично неможливо зрозуміти і пояснити ті процеси, які відбуваються в окремих соціальних структурах, в суспільстві в цілому.

Під розвитком розуміють незворотну, направлену, закономірну зміну матеріальних та ідеальних об'єктів.

Саме наявність цих трьох властивостей відрізняє процеси розвитку від всіх інших змін.

Соціальний розвиток – це зміна суспільства, яка призводить до появи нових суспільних відносин, інститутів, норм і цінностей.

У результаті розвитку виникає новий якісний стан об'єкта, який виступає як зміна його складу або структури (тобто виникнення, трансформація або зникнення його елементів і зв'язків).

Важлива характеристика соціального розвитку – період часу, протягом якого воно здійснюється. Необхідно також враховувати, що основні риси соціального розвитку виявляються тільки по закінченні певного часу. Результатом соціального розвитку є новий кількісний і якісний стан соціального об'єкта, зміна його структури та організації.

Реальний хід подій у світі, особливо в останні десятиліття, показав, що нелінійне бачення соціальних змін і соціального розвитку більш відповідає спостережуваним процесам в суспільстві.

По-перше, послідовність соціальних змін може вибудовуватися не в одному, а в різних напрямках. Іншими словами, «точка змін» - біфуркація - Це така поворотна точка, після якої зміни і в цілому розвиток можуть йти не в колишньому, а в зовсім новому, навіть несподіваному напрямі.

По-друге, нелінійність соціальних змін і соціального розвитку означає наявність об'єктивної можливості багатоваріантної послідовності подій. У житті практично завжди існують альтернативні варіанти змін і розвитку. У зв'язку з цим суб'єкт змін перебуває в ситуації здійснення вибору, і він стає відповідальним за вибраний варіант.

Нарешті, нелінійний характер соціальних змін означає, що в цих змінах завжди слід припускати наслідки передбачувані і непередбачувані, бажані і небажані.

У соціологічній літературі склались дві крайні точки зору щодо проблеми прогресу в історії суспільства. Одна полягає в затвердженні абсолютності і неминучості розвитку суспільства в цілому і багатьох окремих його сфер.

Інша точка зору – складається по суті, в заперечені можливості наукової постановки питання про соціальний прогрес. Представники таких поглядів зазвичай виносять проблему прогресу за межі соціальної науки.

«Ядро» сучасної соціологічної думки полягає в принципі: людина не тільки продукт суспільних відносин, але й головне джерело розвитку суспільства, його творець.

На будь-якому етапі розвитку людства для людей виходять на перший плані три ключові проблеми, три потреби: прожити довге і здорове життя; придбати знання; мати доступ до ресурсів, необхідних для гідного рівня життя.

Як одна з проблем розвитку соціального суспільства є велика проблема здоров'я та соціального життя сучасної молоді. У XXI столітті є дуже актуальною проблема соціального життя та одних із захворювань молоді як: наркоманія, ігроманія, інтернет залежність, СНІД і т.д.

Ці хвороби призводять до дисбалансу суспільства, до значних медико – соціальних втрат та економічних збитків. Виникають труднощі з фінансовими проблемами, екологічними загрозами для світу та суспільства, та прояви соціальної нерівності та розвитку та адаптації у суспільстві.

Ця проблема є дуже значущою для сучасного суспільства і перш за все для сучасної молоді.

Як варіант вирішення цієї ситуації можливо запропонувати:

– солідарність у фінансуванні медичної сфери суспільства;

– рівність доступу всіх верств населення для отримання медичної та психологічної допомоги;

– висока якість медичного обслуговування;

– методи підвищення морального клімату в сім'ї;

– більший контроль та запровадження фізичного, психологічного, морального та трудового виховання молоді та підростаючого і формуючого покоління;

– створення економічного клімату для зміцнення здоров'я громадян за рахунок покращення їх благополуччя;

– спрямувати державні виплати на оздоровлення суспільства та молоді та надання медичної допомоги, перш за все менш забезпеченій його частині суспільства для профілактики та запобіганню критичних ситуацій;

– залучити до фінансування заходів з організації охорони здоров'я всі джерела, в тому числі допомогу міжнародної спільноти;

– визначення найбільш оптимальної моделі системи охорони здоров'я, враховуючи особливості історичного, психологічного, соціального та економічного розвитку країни та її перспективи;

– переважаюча профілактична робота та її організація спрямованості в організації роботи, праці на навчанні;

– організація комплексної медичної допомоги населенню та організація максимальної доступності всьому народову України.

Список використаної літератури

1. Смук О.Т., Козубовський М.Р. Соціальні проблеми сучасної молоді України в умовах трансформації політичної та соціально-економічної. Педагогіка, соціальна робота. Вип. 30. Ужгород. С. 159 – 161.

2. Соціологія : підручник для студентів вищих навчальних закладів ; За редакцією В.Г.Городененка. Київ : Видавничий центр «Академія», 2005. 560 с.

3. Lerner, R. M., & Steinberg, L. (Eds.). (2004). Handbook of adolescent psychology (2nd). Hoboken, NJ: Wiley.

ТОМЕНКО Дмитро Володимирович

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків);

ЧЕРКАШИН Андрій Іванович

к.психол.н., доц., Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків)

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ ЗАСОБАМИ СПОРТУ ЯК НАПРЯМОК ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ

Концепція людського розвитку виходить із пріоритетної необхідності забезпечення розвитку людини в її інтересах і за допомогою її власних сил. Досягнення цієї мети передбачає створення сприятливого з позицій людського розвитку середовища – економічного, політичного, соціального, екологічного.

Важливою віхою на шляху до концепції людського розвитку стало введення до наукового обігу поняття людського капіталу, яким визначається сукупність знань і кваліфікацій, що виконувала подвійну функцію: засіб виробництва і предмет тривалого користування. Накопичення людського капіталу здійснюється шляхом інвестицій, передусім у: набуття знань і кваліфікації шляхом шкільної та післяшкільної освіти; спорт; охорону здоров'я; поширення інформації щодо функціонування економіки, ринку праці тощо.

Усе це забезпечує розвиток інтелектуальних і фізичних здібностей людини і можливості їх реалізації, соціальної адаптації, підвищення ефективності праці.

Але не всі члени суспільства мають однакові освітні потреби (діти з особливими освітніми потребами), можливість спілкування у сім'ї (діти-сироти) тощо. Утім всі члени суспільства мають рівні права на отримання освіти та особистий розвиток, і вже справа дорослих членів суспільства забезпечити ці права, а також сприяти соціальній адаптації тих, хто її потребує.

Процес соціальної адаптації важливий для кожної людини, зокрема, дітям з особливостями розвитку (дітям, у яких наявне відставання у психофізичному розвиткові внаслідок порушення діяльності різних або декількох аналізаторів (зорового, слухового, рухового, мовленнєвого), а також внаслідок органічного ураження центральної нервової системи (ЦНС)). Для дітей з особливими освітніми потребами заняття спортом можна вважати одним із засобів для досягнення їх особистої незалежності, самостійності, а також їх інтеграції у сучасне суспільство. У дослідженнях Скрипки І.М., Чхайло М.Б. (2020) підтверджено, що застосування засобів різних видів спорту на фізкультурно-оздоровчих заняттях в школі і взагалі занять спортом в закладах системи «Інваспорт» позитивно впливають на фізичний та психологічний розвиток дітей з особливими освітніми потребами, а також сприяє їх соціалізації, адаптації до навчання та підвищує інтерес до занять фізичними вправами в режимі навчального дня [4].

На сьогодні визначено пріоритетний напрям державної політики у сфері освіти це створення умов особам з інвалідністю, дітям з різними порушеннями їх фізичного та психічного розвитку з метою реалізації їх прав на рівний доступ до якісної освіти, розвиток особистих інтелектуальних і професійних можливостей [3]. Так, згідно наказу Міністерства молоді та спорту [4] для залучення дітей з особливими освітніми потребами, осіб з інвалідністю у дитячо-юнацьких спортивних школах відкрили відділення для дітей з інвалідністю для занять видами спорту осіб з інвалідністю, що визнані в Україні.

У «Національній доповіді про стан і перспективи розвитку освіти в Україні» задекларовано, що «реформування системи освіти осіб з особливими потребами цілком узгоджується із сучасними світовими тенденціями в організації освіти й підтримки таких дітей та молоді і має на меті перетворити її на самостійну інституцію, яка озброює учнів знаннями, необхідними для життя у XXI ст.» [3, с. 76].

Водночас фізична культура та заняття спортивною діяльністю є вагомим чинником соціальної адаптації осіб з особливостями розвитку.

У Статті 4 Закону України «Про фізичну культуру і спорт» визначено такі засади державної політики у сфері фізичної культури і спорту, як: визнання фізичної культури і спорту як пріоритетного напряму гуманітарної політики держави; визнання фізичної культури як важливого чинника всебічного розвитку особистості та формування здорового способу життя; визнання спорту як важливого чинника досягнення фізичної та духовної досконалості людини, формування патріотичних почуттів у громадян та позитивного міжнародного іміджу держави; забезпечення гуманістичної спрямованості та пріоритету загальнолюдських цінностей, справедливості, взаємної поваги та тендерної рівності; гарантування рівних прав та можливостей громадян у сфері фізичної культури і спорту; забезпечення безпеки життя та здоров'я осіб, які займаються фізичною культурою і спортом, учасників та глядачів спортивних і

фізкультурно-оздоровчих заходів; сприяння безперервності та послідовності занять фізичною культурою і спортом громадян різних вікових груп; утвердження етичних та моральних цінностей фізичної культури і спорту; створення умов для соціального та правового захисту громадян у сфері фізичної культури і спорту; забезпечення підтримки громадських організацій фізкультурно-спортивної спрямованості; забезпечення різноманітності, високої якості та доступності фізкультурно-спортивних послуг для громадян; забезпечення умов для підтримки напрямів фізичної культури і спорту; забезпечення доступу осіб з інвалідністю до спортивних споруд; заохочення благодійної діяльності у сфері фізичної культури і спорту; орієнтування на сучасні міжнародні стандарти у сфері фізичної культури і спорту, поєднання вітчизняних традицій і досягнень із світовим досвідом у цій сфері [2, с. 80].

Проведене Шишовою О.І. експериментальне дослідження у спеціалізованих та загальноосвітніх закладах міста Кропивницького, до якого було залучено дітей, їх батьків, працівників шкіл, студентів, які набувають психологічну, педагогічну та дефектологічну освіту, засвідчило, що посильне фізичне навантаження учасників процесу соціальної адаптації дітей, заняття фізичною культурою, спортом сприяють фізичному та психічному розвантаженню, профілактиці стресових та депресивних станів, покращують настрій, зміцнюють взаємини всередині родини і згуртовують колективи, в яких перебувають діти з особливими потребами [5].

На основі аналізу педагогічного досвіду інклюзії, в контексті впливу засобів фізкультурно-спортивних заходів на психофізичний розвиток дітей з особливими освітніми потребами доходимо висновку продієвіть такого корекційного навчання. Адже ефективна соціалізація означеної категорії вихованців відбувається завдяки їх залученню до різних форм навчально-тренувальної роботи, спортивно-змагальної діяльності та впровадженню системи стимулювання, що допомагає дітям публічно заявити про свої здобутки в соціумі і відбутись як особистість.

Список використаної літератури

1. Матвєєв С.Ф. Педагогічні засади проведення тренувальних занять зі спортсменами, які мають відхилення розумового розвитку: навчальний посібник ; Матвєєв, С.Ф., Когут, І.О., Гончаренко, Є.В. Київ : ТОВ «НВП «Інтерсервіс», 2013. 122 с.

2. Наказ Міністерства молоді та спорту Про організацію навчально-тренувальної роботи дитячо-юнацьких спортивних шкіл: прийнятий 17 січня 2015 р. № 67. Офіційний вісник України. 2015. №12. 20 лютого. С 250. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/l438434

3. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні ; за заг. ред. В. Г. Кременя. Київ : Педагогічна думка, 2016. 448 с.

4. Психологія: підручник для студентів вищих навчальних закладів ; за ред. І. Ф. Прокопенка. Харків : Фоліо, 2012. 863с.

5. Шишова І.О. Емоційно-творчий аспект підготовки студентів психолого-педагогічного профілю до роботи із дітьми з особливими потребами. Наукові записки. Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка. Сер. Педагогічні науки. 2014. Вип. 133.С. 222-227.

ПОСТУПНА Олена Вікторівна

д.держ.упр., проф., Національний університет цивільного захисту України (Україна, м. Харків);

СТЕПАНКО Олексій Вікторович

к.держ.упр., Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків)

СОЦІАЛЬНІ ІННОВАЦІЇ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ТУРИЗМІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ВИРІШЕННЯ СУСПІЛЬНИХ ПРОБЛЕМ

Споживачами послуг інклюзивного туризму є, як особи з інвалідністю, так і люди з тимчасовою фізичною обмеженістю, маломобільні групи, особи, які не мають медичних протипоказань до подорожей та особи, які їх супроводжують [1]. Види такого туризму в зарубіжних країнах є різноманітними, а адаптованість усіх елементів туристичної інфраструктури є високою.

Україна має унікальні історико-культурні, природні, географічні, кліматичні ресурси, які можна використовувати для розвитку інклюзивного туризму. Досвід кращих практик, що використовують зарубіжні країни у цьому напрямку, має слугувати прикладом для України, особливо сьогодні, коли внаслідок російсько-української війни, яка триває й досі, категорія інвалідів війни значно зросла.

Соціальні інновації як інструмент вирішення суспільних проблем здобувають усе більш чіткі структурні обриси у сучасному суспільстві. Зауважимо, що поняття «соціальна інновація» вчені трактують по-різному: нові ідеї, концепти; процес здійснення змін; здійснення змін у поведінці людей. У своєму дослідженні ми будемо використовувати більш широке трактування соціальних інновацій – «свідомо організоване нововведення або нове явище в практичній діяльності різних організацій, установ, в політиці держави, що формується на певному етапі розвитку суспільства відповідно до соціальних умов, що змінюються, і що має за мету ефективні позитивні перетворення в соціальній сфері» [3]. У такому разі здійснення соціальних інновацій пов’язують із реалізацією соціальних потреб, зокрема зміни у туристичній сфері, що роблять туристичний продукт більш привабливим і доступним для всіх людей, без винятку.

Інноваційною тенденцією у сучасному сервісному обслуговуванні, здатною вирішити проблему доступності сервісу для людей з обмеженими можливостями, є впровадження концепції універсального дизайну. Ця концепція є фактично стратегією, спрямованої на проектування та наповнення різних типів середовища, продуктів, комунікацій, інформаційних технологій і послуг, для забезпечення доступності та розуміння всіма покупцями, відповідно для загального використання без необхідності адаптації.

Соціальні інновації, що впроваджуються у готельних підприємствах, можна поділити на два види:

– внутрішні – ті, що спрямовані на користь персоналу готельних підприємств: навчання персоналу, програми їх стимулювання, медичне обслуговування (страхування, забезпечення оздоровчими путівками), безкоштовне харчування, транспортне забезпечення, корпоративні заходи, доброзичлива атмосфера;

– зовнішні – ті, що спрямовані на користь суспільства: спонсорство, меценатство, благодійна діяльність, цінова доступність, екологічна концепція готелю, обслуговування людей з інвалідністю та мало мобільних груп населення.

В українському готельному бізнесі можуть бути використані кращі практики соціально–інноваційної діяльності провідних готельних підприємств світу, зокрема такі:

– парк-готель, тобто пансіонат для літніх людей європейського рівня, в якому надають такі соціальні послуги, як: проживання, догляд і лікарська допомога. Послуги включають можливість отримання допомоги медичного персоналу високої кваліфікації; збалансоване, складене на основі рекомендацій дієтолога і індивідуальних смакових переваг, харчування; комфортні, максимально безпечні умови проживання; індивідуальний підхід до кожного постояльця парк-готелю; атмосфера затишку і турботи, спілкування, різноманітні програми та умови для цікавого проведення спільного дозвілля, групові та індивідуальні заняття з психологом; можливість вибору програми перебування відповідно до медичних і соціальних потреб літньої людини, а також його рідних; можливість позбутися відчуття залежності та безпорадності, відчути себе повноцінною людиною і навіть відкрити в собі нові таланти; проживання в екологічно чистому місці;

– спортивно-реабілітаційний готельний комплекс для людей із вадами здоров’я (наприклад, спортивно-реабілітаційний готельний комплекс для людей із вадами зору);

– соціальна відповідальність турецьких готелів, що спеціалізуються на медичному туризмі (наприклад, готелі Lykia Group почали співпрацювати з медичними установами; партнери програми є Flavius (косметологічний центр) і Interdentalia (стоматологічна лікарня));

– у мережі Тойоко Ін є готелі в яких у всіх номерах можуть зупинитися клієнти, що використовують інвалідні візки;

– в усіх номерах готелів мережі Scandic для людей з особливими потребами передбачені додаткові пристосування. У співпраці з організаціями, що піклуються про людей з обмеженими можливостями, гостями та співробітниками готелів було складено список із 110 пунктів, який назвали стандартом доступності Scandic. Цей стандарт включає всі заходи підтримки таких гостей і є обов’язковим для дотримання при підготовці всіх продуктів і послуг Scandic [2].

Отже, сучасні тенденції світової соціалізації висувають нові вимоги до обслуговування людей з обмеженими можливостями, як неохопленого повним спектром послуг сегмента споживачів у туристичній сфері. Соціальні інновації є

сучасним трендом, який підхоплюють підприємства готельного господарства, отримуючи можливість задовольнити максимальну кількість потенційних клієнтів, включаючи й людей з обмеженими можливостями. Соціально-відповідальне ведення бізнесу надає низку переваг готельним підприємствам, що полягає у збільшенні обсягів реалізації та зміцненні позицій бренду, формуванні високого рівня репутації серед зацікавлених осіб, зменшенні витрат на рекламу та можливості отримати стратегічні вигоди від соціальних інвестицій.

Список використаної літератури

1. Поступна О.В., Іович Р.І. Зарубіжний досвід створення доступного середовища для інклюзивних туристів. Публічне управління в Україні: теорія, практика, інновації (збірник тез наук.-практ. конф. за результатами стажування та практики в органах публічної влади). Харків: Вид-во ХарРІ НАДУ «Магістр», 2020. URL : https://kbuapa.kh.ua/wp-content/themes/kbuapa/publications/mk/doc/2-2020/1-2.pdf

2. Розметова О.Г. Проблеми та перспективи впровадження соціальних інновацій в діяльність підприємств готельного господарства. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2013. № 3. URL : http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=561

3. Труніна І.М., Сосновська Ю.Р. Стан міжнародного туризму для осіб з інвалідністю в Україні. Modern Economics : електронне наукове фахове видання з економічних наук. 2019. № 15. С. 191-195. URL : http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/bitstream/ 123456789/6187/1/trunina.pdf

СУПРУНЕНКО Олена Валентинівна

Комунальний заклад вищої освіти Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія Запорізької обласної ради Педагогічний фаховий коледж
(Україна, м. Запоріжжя)

ІНКЛЮЗИВНЕ НАВЧАННЯ НА ЗАНЯТТЯХ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Аналіз практичної діяльності застосування фізичних вправ підтверджує, що у дітей з обмеженими можливостями здоров’я заняття фізичною культурою є найбільш ефективним засобом фізичної, соціальної та психічної адаптації.

Тому саме урок фізичної культури є важливим для дітей з особливими освітніми потребами через соціальну адаптацію їх та встановлення ними контактів з іншими дітьми під час ігор, різних ігрових завдань та просто фізичної активності. Урок фізичної культури, як і фізична культура у цілому, покликані забезпечувати фізичний розвиток дитини, загартовувати та сприяти профілактиці різних захворювань. Саме на уроці фізичної культури такі діти мають можливість відновлення опорно-рухового апарату, розвитку фізичних якостей, підвищення функцій можливостей організму, соціальну та емоційну адаптацію, формування необхідних прикладних умінь, щоб використати їх у майбутньому.

Урок фізичної культури вирішує три групи завдань: освітні – формування мінімуму знань у галузі фізичної культури, гігієни, здорового способу життя,

формування життєво важливих рухових умінь і навичок. Оздоровчі завдання – сприяння гармонійному фізичному розвитку, розвивати фізичні якості дитини. Виховні завдання – виховання морально-вольових якостей, дотримання всіх етичних норм у взаємостосунках [3].

Модель уроку фізичної культури повинна бути такою, яка забезпечить вирішення цих завдань та допоможе зробити уроки інклюзивними, з максимальним залученням цільових груп, у тому числі, й учнів з особливими освітніми потребами.

Заслуговує на увагу груповий метод організації (розподілу учнів) на уроці, запропонований К. Блеком та П. Стівенсон у 2007 році. Суть його полягає в тому, щоб основну увагу приділяти тому, що вміють і можуть робити учні просто зараз, а не тому, чого вони ще не можуть зробити [4].

За цим розподілом виділяють п’ять підходів до реалізації завдань фізичної культури, починаючи з так званих відкритих занять, на яких вправами займаються всі без виключень, до занять ЛФК з відокремленою участю.

Відкрите заняття – це перша форма інклюзивної взаємодії, де займаються всі учні. Ця форма організації охоплює різні вправи, ігрові завдання та ігри, які може виконувати кожен учень, у тому числі, й з особливими освітніми потребами. Наприклад, комплекс загально-розвиваючих вправ або проста рухавка для розминки, де діти виконують вправи, що розігрівають м’язи, суглоби, таким чином, готуючись до виконання основних вправ. Це доступні, прості за змістом та зрозумілі до виконання рухові завдання.

У такій відкритій діяльності всі учні виконують однакові дії, без адаптації чи модифікації. Наприклад, учні з порушеннями слуху або зору можуть вчитись виконувати фізичні вправи разом з усіма.

Модифіковані заняття – друга форма, де вчитель вносить зміни залежно від озвучених потреб учнів або в ході власних спостережень.

Завдяки цій формі кожен учень здійснює ту саму діяльність, що й інші учні, але з індивідуальними або груповими особливостями у самих завданнях, в обладнанні, зі зменшенням швидкості або обмеженням простору, саме це залучає всіх до взаємодії та дає можливість змагатись на рівні з усіма [2].

Так, під час гри в спортивні ігри діти з функціональними порушеннями можуть мати додаткові пільги (гандикапи), наприклад, додатковий рух або ж крок з м’ячем перед тим, як зробити передачу іншому гравцеві, кидок по кільцю або ж удар по воротах.

У такому випадку результат діяльності учнів залишатиметься однаковим, але для його досягнення учні використовують різні варіанти.

Паралельні заняття – це третя форма організації, де вчитель створює кілька станцій або груп, виходячи із потреб, здібностей та особливостей фізичного розвитку учнів. Учні об’єднані у групи за рівнем опанування рухових навичок, антропометричними показниками або їхнім розумінням гри. Так, декілька груп учнів можуть окремо вчитися виконувати передачі у футболі, а завдання, швидкість та розміри ігрової зони будуть відрізнятись.

Краще давати учням можливість вибору станції та можливість залишитись або перейти на іншу кожні 5-7 хвилин. Наприклад, вправа з м’ячем може виконуватись тільки руками або лише ногами на різних станціях, у різних ігрових зонах.

Таким чином, навчання для всіх відбувається в комфортних умовах, де учні постійно відчувають ситуацію успіху та випробовують свої сили з іншими групами або в складі команд учнів на іншій станції.

Роздільні заняття – четверта форма, яка буде доречна тільки у тому випадку, якщо є необхідність індивідуально виділити дитину або групу учнів, враховуючи їх індивідуальні особливості та виходячи із принципу якнайкращого розвитку дитини.

Рекреаційна або лікувальна фізкультура дітей з інвалідністю – це п'ята форма організації і вона має відрізнятись правилами, обладнанням та особливістю навантаження. Мета – залучити учнів, які мають захворювання чи інвалідність, тобто, особливі освітні потреби. Прикладом можуть бути спортивні ігри для людей з інвалідністю, такі як волейбол або футбол, адже вони не потребують жодного додаткового інвентарю. Елементи фізичних навантажень на основі спортивних програм для людей з інвалідністю можуть бути роз'яснені дітям та включені в усі визначені форми інклюзивної взаємодії на уроках фізичної культури.

Отже, єдиної магічної формули для організації навчання учнів з особливими освітніми потребами не існує, тим більше, що деякі учні мають комбіновані потреби через одночасну приналежність до декількох визначених медичних груп. Головним є постійна підтримка спілкування учнів та особлива увага до двох послідовних компонентів кожного уроку: соціалізацію учня та гармонійний фізичний розвиток [1].

Процес фізичного виховання і навчання фізичних вправ, у не залежності від ступеня втрати здоров'я, повинен будуватися на основі осмисленого виконання фізичних вправ учнями, можливостями проаналізувати, самостійно здійснювати регуляцію темпу, ритму, координації рухів та інших характеристик.

У зв'язку з цим реалізація інклюзивної освіти в рамках фізичної культури вимагає подальшої розробки системи роботи педагогів з фізичного виховання в класах, групах, в які інтегровані діти з обмеженими можливостями здоров'я.

Проведений аналіз науково-методичної літератури дозволяє зробити висновок, що технології викладання фізичної культури повинні бути спрямовані на формування здоров'язбережувальної пізнавальної діяльності та сприяти розширенню кругозору та вихованню потреби учнів у здоровому способі життя.

Список використаної літератури

1. Колупаєва. А.А. Основи інклюзивної освіти : навч.-метод. посіб. Київ : «А. С. К.», 2012. 308 с.

2. Приступа Є.Н., Петришин Ю.В., Боднар І.Р. Інклюзивне фізичне виховання школярів 1-3 груп здоров'я : навч. посіб. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. 2013. С. 62-67.

3. Юхимець. І. В,. Савчук. Л. О,. Підготовка педагогів до роботи в умовах інклюзивного навчання. Вісник науково-дослідницької лабораторії інклюзивної освіти. Рівне : РОІППО. 2012. Випуск 3. 69 с.

4. П'яткова Т. Розвиток інклюзивної компетентності вчителя: швейцарський досвід. URL : http://www.deseco.admin.ch.

ЧУЛЕВИЧ Віталій Ігорович

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків);

ГАРЯЄВА Ганна Михайлівна

Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків)

РОЛЬ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД У НАДАННІ РЕАБІЛІТАЦІЙНИХ ПОСЛУГ ОСОБАМ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Основними завданнями законодавства України з питань реабілітації осіб з інвалідністю є: створення умов для усунення обмежень життєдіяльності осіб з інвалідністю, відновлення і компенсації їх порушених або втрачених здатностей до побутової, професійної, суспільної діяльності; визначення основних завдань системи реабілітації осіб з інвалідністю, видів і форм реабілітаційних заходів; розмежування повноважень між центральними і місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування; регламентування матеріально-технічного, кадрового, фінансового, наукового забезпечення системи реабілітації осіб з інвалідністю; структурно-організаційне забезпечення державної соціальної політики по відношенню до осіб з інвалідністю і дітей з інвалідністю; сприяння залученню громадських організацій осіб з інвалідністю до реалізації державної політики у цій сфері [1]. Особа з інвалідністю – повнолітня особа зі стійким обмеженням життєдіяльності, якій у порядку, визначеному законодавством, встановлено інвалідність [1].

З метою сприяння надання реабілітаційних послуг громадянам України, іноземцям та особам без громадянства, які проживають на території України, об'єднані територіальні громади, керуючись Законом України «Про соціальні послуги», Законом України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні», статтею 26 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», реалізують програми надання соціальних та реабілітаційних послуг населенню. Цільові Програми надання соціальних та реабілітаційних послуг населенню визначають проблеми, шляхи їх подолання, мету, заходи та завдання, спрямовані на створення умов, утвердження в суспільстві сімейних цінностей, виховання відповідального батьківства. Система надання соціальних послуг Цільові Програми надання соціальних послуг складається із сукупності різних суб'єктів, що залучені до надання соціальних послуг на всіх етапах та взаємодіють між собою, дотримуючи основних принципів, а саме: профілактичний характер; відповідність соціальних послуг потребам отримувачів; безперервність, послідовність надання соціальних послуг та їх різноманітність; забезпечення державної гарантії у сфері надання соціальних послуг та демонополізація на ринку соціальних послуг; рівність прав, обов'язків та відповідальності надавачів соціальних послуг.

Проблеми жителів територіальних громад з числа осіб з інвалідністю пов’язані з наявністю чисельних соціальних бар’єрів, недоступністю соціальної інфраструктури, громадського та спеціального транспорту, а також відсутності більшості базових соціальних послуг, що перешкоджає їм долучатись та повноцінно брати участь у житті громади, бути максимально автономними і незалежними від сторонньої допомоги.

Комплексна реабілітація в громадах здійснюється шляхом реалізації медичних, фізичних, психологічних, педагогічних заходів відновлювального характеру, спрямованих на реабілітацію осіб з інвалідністю.

Список використаної літератури

1. Закон України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні». Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2006, № 2-3, ст.36. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2961-15#Text

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ТА ІНШОМОВНА КОМУНІКАЦІЯ В РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

BADAN Antonina Anatolyivna

Candidate of Philological Science, associate professor, National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute" (Ukraine, Kharkiv)

CULTURAL GLOBALIZATION IN TERMS OF NON-VERBAL COMMUNICATION

Communication as a process of exchanging information falls apart into two distinct areas: verbal and non-verbal communication. It is said to be "…the production of meaning, through verbal words or non-verbal gestures…hence, non-verbal communication sends meaning through some means other than words, such as eye contact, body language, and space and time usage" [1, p.1]. So, non-verbal communication may either accentuate verbal language or contradict it (telling a lie).

The research in the field of non-verbal communication has been going on for decades, and, according to one of the earliest researchers, A. Mehrabian, 7 % of it falls on words, 55% on non-verbal and 38 % on vocal (tone and inflection) messages [2]. However, these figures are constantly changing with new discoveries , and the gap between verbal and non-verbal domains becomes not io abrupt, with as much as 65% of information conveyed non-verbally as a way to signal cordiality, respect or detest, or even rejection.

Non-verbal communication is typically studied within the range of body language (kinesic communication), comprising gestures, body movement and facial expressions, as well as space and distance orientation [3, p. 956], while paralinguistic characteristics of tone, like stress, volume, passion and intonation may even convey the meaning (or just communicate) on their own [4, p. 27; 5]. To be more exact, the latter may reinforce the verbal message or totally destroy it, as the sender of it intends.

On the environs of the above is proxemics communication together with the pragmatic meaning of space and proximity to other people. However, as the authors of stress it, it is perceived subconsciously [1]. There are common illustrations if it in our everyday life: students' uniforms stress the students' equality; air-hostess' uniforms bear the meaning of authority, and a friendly hug the meaning of friendliness.

Some of non-verbal clues are easily recognized across cultures and different social strata: one can instantly "read" the signs of tension or frustration from a partner's facial expression or nervousness; happiness stems from relaxed behavior and signs of elation and excitement, and being interested from attention and focus on what is being said. Likewise, the intention to deceive may be read from gestures, behavior or facial expression as well. These commonly accompany lack of interest, like not concentrating, a wandering gaze, avoiding straight look in the eye, and even turning one's back on the speaker which are examples of intentional deceit of the partner and are as effective as verbal messages.

Meanwhile in cross-cultural communication non-verbal cues may well be misinterpreted due to their different interpretation in different cultures. Thus, the Japanese culture is world-famous for its unique demand of "keeping your sorrow to yourself and appearing calm and in full control, otherwise one may "lose one' face", whereas Arabic cultures are known for their loud calamities under the same circumstances. And another example of differences across social layers is non-verbal communication of being desperate in classical British literature: "she cried like a lady", (i.e. she took it with dignity without a drop of tears).

It's important to stress, though, that non-verbal social differences are easily recognized within national cultures, while those across cultures may pose serious difficulties leading to as far as the break of communication. As one of the researchers puts it, "... people may not be aware of non-verbal cues that lead them to assume that they are disliked, disrespected, or disapproved. Thus, cross-cultural communication can be inaccurate and highly stressful. When people are immersed in an environment where the language, attitude, value, and behavior are alien to their experience, they may feel frustrated and suffer cultural shock [3, p. 954]. The thesis was fully confirmed by the majority of the Ukrainian refugees fleeing the Russian invasion in 2022 to European countries with the global culture of individualism, especially Germany, Austria and North European countries.

As is well-known, mankind is in the course of a major shift, or transition, from tribalism and collectivism as global cultures where people associate themselves with their families and other close circles or professional groups (in Japan, China or Singapore) towards western individualism. The former and the latter vary greatly as to using their non-verbal cues with quite a number of them familiar to other culture representatives, e.g. keeping certain personal space in individualistic cultures or the "thumbs up", "thumbs down" gestures. With the transition of cultures and the rapid spread of globalization they have become accepted throughout the world as signs of "civilization" and, in fact, international.

The research of the two opposing national cultures of the US and China go as far as claiming that paralinguistic cues can be classified as past-oriented, present-oriented, and future-oriented cultures [3, p.956]. The US as a bearer of present-oriented cultural features typically manifests them in their casual and relaxed lifestyle. The Chinese, on the contrary, are past-oriented and take pride in their heritage, so they are less likely to be rushed in their decisions, and are also known for their "comfortable pauses" which simultaneously appear to be quite challenging to individualistic cultures.

Being in the state of transition from tribalism to individualism, Ukraine stands somewhere in between the above-mentioned opposites. It is often described as "straight-talking" like American culture, but quite comfortable with "meaningful silence". The younger generation, though, are still lacking confidence to speak their mind, and this is a painful heritage of the time under the Soviet control with its clear-cut hierarchy of authority. Similarly, typical Ukrainian behavior lacks signs of confidence and self-assurance due to the same reason: previous suppression of any kind of individuality under authoritarian regimes. Meanwhile, greater mobility and cultural globalization have led to their fast learning: mastering English, picking up foreign non-verbal cues in their own communication, getting used to new ways and habits.

The global cultural transitions paved their ways predominantly in the IT-sphere, both for professionals and common internet users. E-mail abbreviations of the

ASAP kind have become commonplace even in the most remote corners, and the popular messengers like WhatsApp, Telegram or Viber provide the users with a wide range of picture images which carry all kinds of feelings and information beyond verbal messages: likes and dislikes, smiles and emodji convey as many of non-verbal clues about the pragmatic meaning of the sender's message as those in the real life. As a matter of fact, they have become the exact replica of non-verbal human behavior that reinforces the meaning of the message, and , in addition, saves time.

Space as another indicator of a meaningful message for communicating across cultures uses different patterns of distance in sitting or standing positions in different global cultures. The American pattern of "straight talk" would require the partners to sit opposite each other, whereas most other tribalistic or collectivistic cultures would rather choose the diagonal arrangement at a table or the position beside each other. Moreover, for most European cultures direct or opposite position is viewed as challenging.

According to major requirements of keeping distance in communication they may range from classical American 40 cm for private relations, 45-80 cm for friends and acquaintances, and 1.3 to 3 meters for business communication [6]. These figures might be a little smaller for European countries, especially for those with tribalistic heritage, Italy, France, Spain and Ukraine included. Distance as one of non-verbal clues, being violated, is another indicator of meaning. even though silent, in the majority of communication types conveying change of attitude, advances or excessive respect or even awe.

The same holds true for time-keeping. A lack of prompt reply in e-communication may signal of a number of additional meanings: impatience or disrespect, some kind of trouble on the opposite end, or sheer indifference. And the period of a pause either in oral or written communication has its own rules of game. Western cultures have the rule of constant involvement in a dialogue, even though it's a typical 'I see' or 'Hm' which confirm the involvement. The Ukrainian culture, on the contrary, may be quite comfortable with short periods of silence without replying. A longer period of even a couple of minutes may, again, signal of something going wrong in the course of communication.

In conclusion, the gap between individualistic, tribalistic and collectivistic cultures is getting smaller due to the development of new technologies and greater mobility as a result of globalization. Actually, the whole world is in the state of constant transition adopting more and more western cultural features, moving unavoidably towards individualism, the global culture in pursuit of freedom, equal rights and opportunities for every single individual towards more sustainable liberal and democratic future.

References

1. Raji Ridwan Adetunji, Koh Phei Sze. Understanding Non-Verbal Communication across Cultures: A Symbolic Interactionism Approach. URL : https://www.researchgate.net/publication/255967701_November 2012

2. Mehrabian, A. Nonverbal communication. Chicago : Aldine-Atherton, 1972. 226 p.

3. Mo Zhang. Research on Cross-Cultural Differences in Nonverbal Communication Between America and China. Advances in Social Science, Education and Humanities Research, volume 571. Proceedings of the 2021 5th International Seminar on Education "Management and Social Sciences" (ISEMSS 2021). Pp. 954-957.

4. Al-Alawneh Muhammad Khaled, Hawamleh Mahir Shafeeq, Al-Jamal Dina AH and Sasa Ghada Suleiman. Communication Skills in Practice /International Journal of Learning, Teaching and Educational Research. Vol. 18, N° 6, pp. 1-19, June 2019. DOI https://doi.org/10.26803/ijlter.18.6.1

5. Hull, Raymond. Nonverbal Communication's Influence in Professional Practice. He hearing Journal 76 (02); Febr.2023. Pp.8-11.

6. Hall, Edward T. The Silent Language. New York : Doubleday and Company, 1959. 242 p.

ВЕЦНЕР Юлана Ігорівна

к.т.н, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків);

АВІНА Світлана Іванівна

к.т.н., доц., Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків);

АВІНА Валерія Вікторівна

студентка Державного вищого навчального закладу «Харківський коледж текстилю та дизайну» (Україна, м. Харків)

НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ ЯК ОДНА З ФОРМ МІЖНАРОДНОЇ СПІВПРАЦІ

В умовах глобальної інтернаціоналізації освіти, активізації процесів інтегрування в освітній та наукових сферах міжнародна діяльність набуває особливого значення для більшості ЗВО. Нині інтеграція у міжнародне співтовариство, зокрема у міжнародний освітній простір, – це активне залучення до процесів глобалізації освіти та науки, завдяки чому розширюються міжнародні гуманітарні контакти.

Мільйони людей щорічно виїжджають до різних країн світу за програмами молодіжного та академічного обміну, на наукові стажування, конференції, семінари, навчання. Це сприяє розвитку зв'язків між державами та загальному науково-технічному прогресу людства.

Навчальна міграція показує, що хороша освіта – це головний капітал молодого фахівця, який вступає до ринку праці.

Один з етапів сучасного розвитку суспільства характеризується пріоритетним вибором освіти та науки, в якому на першому місці стоять освічені люди та їхні ідеї як головне джерело знань, необхідне для конкурентоспроможності держави.

Освіта для сучасності – ключовий елемент в усіх сферах сучасного життя. Тільки хороша освіта може підвищити якість управлінських, технологічних, проектних, інженерних завдань, від яких залежить розвиток людства. Освіта та наука – це те, що створює конкурентоспроможність та продуктивність праці.

Система міжнародного співробітництва постійно розвивається, що сприяє накопиченню досвіду з навчання іноземних студентів та підвищенню якості освіти.

Предмет хімія належить до базової частини математичного та природничого циклу дисциплін підготовки студентів за багатьма напрямами, тому що роль і значення хімії у розвитку сучасного суспільства важко переоцінити.

Хімія дозволяє вченим, студентам, викладачам розуміти один одного, тому що вони спілкуються єдиною «хімічною» мовою. Єдність у позначеннях та визначеннях тим більш стає важливою, чим ширше стає коло країн, з яких приїжджають навчатися студенти.

Стандартними формами організації навчального процесу є лекції, практичні та семінарські заняття, лабораторні роботи.

При організації навчання іноземних студентів необхідно дотримуватись певних правил, головне з яких полягає в більш інтенсивному залученні до всіх видів занять прийомів роботи з понятійним та термінологічним словником, тобто особлива увага приділяється використанню символіки та термінології хімічної мови, хімічних знаків, співвідношенню міжнародних назв.

Розглядаючи кожну з форм організації навчального процесу, на перше місце потрібно поставити лекції, оскільки саме на лекційних заняттях студент знайомиться з термінологією, дізнається про роль хімії у навколишньому середовищі. Для будь-якого студента, а для іноземного студента особливо, важливо очне навчання. Тому в лекційних заняттях необхідно використовувати мультимедійні презентації, що викликає інтерес до предмета у студентів, привертає увагу до найважливіших моментів лекції, сприяє більш чіткому структуруванню навчального матеріалу. Застосування різних методичних інструментів дозволяє за способом подачі тексту дізнаватися про характер інформації (висновки, визначення, закони, наслідки законів).

Також необхідно складати опорні конспекти і формулювати головні думки більш точно, використовуючи короткі фрази, не нагромаджуючи речення прислівниковими і дієприслівниковими зворотами, підбирати слова, більш зрозумілі іноземним студентам.

Високу навчальну функцію виконують і практичні заняття, форма проведення яких передбачає усну бесіду зі студентами з використанням хімічної термінології, що, у свою чергу, позитивно впливає на розвиток мовлення іноземців та міжособистісні відносини усередині групи. Однак не слід забувати і про необхідність давати студентам завдання з пройденого лекційного матеріалу, що передбачає їх самостійну роботу біля дошки. Це дає можливість вникнути в пройдений матеріал і краще його зрозуміти, і запам’ятати.

Великого значення набуває лабораторний практикум, де з’являються практичні навички проведення хімічних дослідів, уміння спостерігати, аналізувати, узагальнювати та робити висновки. Робота на лабораторних практикумах побудована таким чином, що сприяє формуванню та розвитку у іноземного студента хімічної мови, творчого мислення.

Проведення семінарських занять потрібно будувати таким чином, щоб залучити всю групу іноземних студентів до діалогу з пройдених тем. Для цього студентам даються завдання щодо активізації мовлення (задати питання, висловити своє ставлення, прокоментувати, знайти аргумент, прочитати, виправити помилки, прокоментувати умову завдання тощо), завдання з роботи з навчальним текстом (обери визначення, знайди опис до ілюстрації, виділи ознаки і т.ін.).

Іноземні студенти мають обов'язково коментувати хімічний процес. З цією метою використовуються загальноприйняті алгоритми хімічних перетворень. Використовується суміщена форма організації лекції з практичним заняттям, коли теоретичний матеріал одночасно підкріплюється розв'язанням завдань на цю тему. Застосовуються спеціальні робочі зошити. Для практичних та лабораторних робіт повинні бути призначені посібники, у яких підібрано завдання для вирішення, наведено пояснення складніших завдань, включено довідковий матеріал, міститься методика проведення дослідів, що зменшує витрати на написання тексту, а більше уваги приділяється опису спостережень та висновків.

Таким чином, для навчання іноземних студентів необхідно використати комплексний підхід щодо подачі знань. При цьому необхідно наголосити на візуалізації навчального матеріалу, на розвитку навичок спілкування іноземних студентів за допомогою єдиної «хімічної» мови.

Список використаної літератури

1. Vetsner Yu., Avina V. Approaches to the study of chemistry of foreign students. XXX International Scientific-Practical Conference MicroCAD-2022. 2022. P. 664.

2. Часова Е.В., Івчук В.В. Актуальні питання викладання початкового курсу хімії іноземним студентам інженерних спеціальностей на підготовчому відділенні ВНЗ. Педагогіка вищої та середньої школи. 2013. № 39. С.115-120.

3. Забезпечення якості вищої освіти – важлива умова інноваційного розвитку держави і суспільства. Інформаційно-аналітичні матеріали до засідання підсумкової колегії Міністерства освіти і науки, 1–2 березня 2007 року. Київ, 2007. 96 с.

ГАВРИЛЮК Юрій Романович

к.т.н., доц., Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків)

РОЛЬ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ВІДКРИТОСТІ ТА ГЛОБАЛІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ ЗВО

Міжнародне співробітництво та іншомовна комунікація є ключовими факторами розвитку сучасного суспільства та освіти, зокрема. Завдяки розвитку технологій та зростанню глобалізації, стало можливим спілкуватися з представниками інших країн, обмінюватися ідеями та знаннями, а також здійснювати спільні заходи, проекти та ініціативи з досягненням спільних цілей.

Міжнародне співробітництво стає все більш важливим у сучасному контексті глобальних проблем, таких як зміна клімату, боротьба з бідністю, глобальна безпека та спротив тероризму і агресії.

Іншомовна комунікація стає особливо важливою в глобалізованому світі, де люди з різних країн та культур спілкуються між собою. Навички комунікації іншими мовами стають дедалі важливішими в різних професійних сферах. Багатомільйонне спілкування через Інтернет, соціальні мережі та інші засоби зв'язку роблять іншомовну комунікацію ще більш необхідною для людей, які мають намір брати участь у міжнародних проектах та співпраці. Це,

звичайно, сприяє взаємному розвитку науки, технологій, економіки, політики та культури.

Вивчення іноземних мов допомагає людям розширити свій кругозір, збагатити свій словниковий запас та розвивати культурну компетенцію, що сприяє формуванню гармонійної та толерантної особистості.

Додатково до зазначеного вище, слід відзначити, що іншомовна комунікація є також важливим засобом збереження культурної спадщини та взаєморозуміння між різними культурами. Культурний обмін через іншомовну комунікацію дозволяє людям з різних країн та культур вивчати одне одного, сприяє зменшенню стереотипів та культурних конфліктів, формує національну ідентичність та знакові етнічні та історичні відмінності між народами.

Навчання іноземної мови також сприяє розвитку когнітивних та мовних навичок, що у свою чергу сприяє розвитку інтелектуальних здібностей та покращує шанси на успіх в кар'єрі та в особистому житті.

Також іншомовна комунікація може впливати на політичну ситуацію в країні та світі загалом. Якщо люди знають інші мови та можуть спілкуватися з представниками інших країн, то це сприяє розвитку міжнародного діалогу, зниженню ризику конфліктів та прямому поширенню правдивої інформації.

Отже, іншомовна комунікація має багато важливих функцій у розвитку суспільства: від науки та технологій до міжкультурної співпраці та особистісного розвитку. Вона допомагає людям бути більш відкритими, толерантними та успішними у світі, який швидко змінюється та розвивається.

Для студентів іншомовна комунікація є важливою часткою навчального процесу, особливо для тих, хто вивчає іноземні мови або навчається за кордоном. Вона допомагає розвивати комунікативні навички, підвищувати рівень мовної компетенції та знайомитися з іншими культурами.

Іншомовна комунікація також має значення для майбутньої професійної діяльності студентів. Вона може допомогти їм знайти роботу у міжнародних компаніях або розширити свої можливості для кар'єрного розвитку. Багато роботодавців вважають знання іноземних мов важливим критерієм при відборі кандидатів на роботу, особливо у міжнародних компаніях.

З іншого боку, українські ЗВО мають потужний потенціал для забезпечення відкритості та глобалізації в освітньому просторі. Сьогодні іноземні студенти в Україні відіграють важливу роль у цьому процесі. Їхня присутність в українських університетах дозволяє не тільки підвищити культурну різноманітність, але і сприяє розвитку академічної співпраці, обміну знаннями та досвідом між студентами, а також фінансово підтримує ЗВО.

Однією з найбільш вагомих переваг міжнародних студентів є їхня здатність збагачувати культурне та наукове середовище, вони привносять свої унікальні погляди на навчання та дослідження, які сприяють розвитку толерантності та розуміння різних культур.

Українські ЗВО мають можливість співпрацювати з університетами з усього світу, що забезпечує обмін знаннями та технологіями. Іноземні студенти можуть допомогти встановити та зміцнити зв'язки з іншими ЗВО, а також сприяти популяризації української освіти за кордоном.

Крім того, присутність іноземних студентів може допомогти залучати більше іноземних студентів до українських ЗВО, а це може привести до

залучення іноземних інвесторів у сферу освіти, що забезпечить подальший розвиток українських ЗВО та створення нових можливостей для всіх.

Це може допомогти підвищити престиж українських ЗВО та збільшити їх міжнародний вплив. Багато іноземних студентів після закінчення навчання в Україні повертаються у свої країни, де опосередковано можуть стати популізаторами української освіти, науки та культури.

Однак, для того щоб відкритість та глобалізація українських ЗВО стали дійсністю, необхідно забезпечити іноземним студентам високу якість навчання та забезпечити їх інтеграцію в українську культуру та суспільство. Важливо також створити сприятливе середовище для їхнього навчання та життя, включаючи підтримку у розвитку міжкультурної комунікації та підтримку у вирішенні проблем, пов'язаних з адаптацією до нового оточення.

Підсумовуючи, можна сказати, що іноземні студенти відіграють важливу роль у забезпеченні відкритості та глобалізації українських ЗВО. Вони привносять різноманітність та нові ідеї в український освітній простір, сприяють розвитку академічної співпраці та популяризації української освіти за кордоном.

Список використаної літератури

1. Гаврилюк Ю.Р. Дистанційне навчання іноземців в Україні в умовах визвольної війни. Інформаційні технології: наука, техніка, технологія, освіта, здоров'я: тези доповідей XXX міжнародної науково-практичної конференції MicroCAD-2022, 19-21 жовтня 2022 р. За ред. проф. Сокола Є.І. Харків: НТУ «ХПІ». 1113 с. С. 665.

Dezhong Wang

Postgraduate student, National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute" (Ukraine, Kharkiv)

THE VALUE OF WANG YANGMING'S "TO CONSCIENCE" THEORY IN THE MEDIA AGE

In China, the word "conscience" first came from Mencius, "What people can do without learning is conscience energy; What people know without thinking is conscience" (Wei, Y. X., 2014). After Mencius, no Confucian scholars specialized in conscience, until Wang, Y. M. of the Ming Dynasty re-mentioned conscience.

Wang introduced the ontology of Confucianism, Buddhism and Taoism, including the Confucian theory of conscience, the Buddhist theory of mind-based instinct and the non-prescriptive nature of the Taoism, and believes that the ontology of conscience is: "the ontology of all things, the origin of the universe, the standard of right and wrong, and the new realm of Confucianism" (Yang, G. R., 2022). Thus, forming his core doctrine "To Conscience".

In his long-term education practice with abundant experience, he has formed a complete set of education ideological systems, including education purposes, contents, principles, methods, etc., which has become one of the most important education concepts in ancient China and has profound influence. Wang introduced his philosophical system of "mind is reason" into his education practice, and proved "mind is reason" in education, which became his education concept.

Judging Wang's lifelong education concept, it summarized that "conscience is the core and goal of his education thought. Ethics and morality education is the basic content. Aspiration and diligence are the basic principles for learning. 'Knowledge and action are one' is his basic education methodology" (Ding, W. X., 2017). 'Edutainment' is Wang's children education ideas. 'Ritual music enlightenment' and 'honest customs' are the ways and purposes of his social education thought.

Marcuse, H. believed that advanced industrial society is the "one-dimension" society controlled by technology. When the network becomes a new medium in lives, it helps individual to understand the world from a brand-new perspective. However, man's "one-dimension" has not been reduced in the network environment, but strengthened. In public view, the network is a territory where people could speak and play freely, and netizen could freely express their opinions on platforms. But this is not the case in fact. "If an individual expresses a view that most people do not agree with, the majority will attack him by verbal attacks, even "cyber manhunt", that seriously affects individual's life in real. Therefore, the individual gradually adapt himself to the mass opinion under pressure, then criticism disappeared"(Ma, Z.L., 2001).

The crisis occurs on man's education as well. The education assessment based on big data has dominated the modern education, which shows a digital or data "education landscape". administrator monitors the quality of education and detect learning behavior through data. MOOC, SPOC, flipped classroom, live class, etc., those popular education modes have been widely provided analysis tools to track learning behavior, process and effect, moreover, the digital illustration of a person by education assessment has become a way to judge a man's value and quality, becoming talent choosing criteria. But the question is, does the big data-based assessment meet the purpose of education? Does the assessment of growth respects man?

The arrival of the media era is undoubtedly the victory of rationality, but it has not brought the expected freedom of man. Man have fallen into a strange circle set by rationality. "Man is not only being controlled by bureaucratic social organizations, but also being bullied by increasingly 'instrumental rationality'" (Zhao, J. J., 2006). Both eastern and western scholars have been looking for answers, how to save man.

Why conscience can save man, because "conscience is the basis ontological existence of man and the fundamental source of the value of man's existence. It legislates itself inside through mind, transforms the good of will into the good behavior, and is also the basis judgment of mind to criticize all unreasonable and unfair phenomena. No matter any alienation and malpractice, we can criticize and condemn according to everyone's inherent conscience, launching rescue actions call by conscience, realizing freedom" (Shao, X. L., Liu, G. Q., 2005). Wang's conscience is the inheritance of Chinese Confucianism, which is based on the ontology of human nature. His view is just the manifestation of the Confucian critical spirit in present, calling for the return of inherent conscience to seek the way to save man. Through "to conscience" and humanistic spiritual regulate and guide the flooding of instrumental rationality. He believed that "we must recognize morality first, then will treat others as we expect to be treated, and finally should first be clear about morality, then push ourselves to others, and finally arrive at supreme goodness" (Xiao, J. P., 2010).

Nowadays rationality replaced the status of God controlling the world through science, man's lives are colonized, and finally rationality left only instrumental rationality. Superficially man control technology, but actually it is quite opposite. In network, man is just a symbol or a data stream that can be deleted at any time. Moreover, "junk culture" hides and is flooding in network. Man is hard to return the real life.

However, conscience inside one's mind become a way to save man. Conscience is the first essence of human existence, and represents a higher rational realm of human spiritual achievements. Wang, Y. M.'s conscience, it illustrates that kindness is universal, inevitable, and practical, and always maintains optimism and confidence in kindness. The correct display of conscience will be proud of the modern civilization that benefits man.

References

1. Wei, Y.X. (2014). Mencius' Mind Theory and Song Ming Confucianism. Journal of Yantai University (Philosophy and Social Sciences Edition) (01), P.P. 25-31.
2. Yang G. R. (2022). Wang Yangming's Theory of Mind in Chinese Philosophy. Kong Xuetang (02), P.P. 4-13+107-121.
3. Ding, W.X. (2017). Wang Yangming's Educational Thoughts. Guizhou Literature and History Series (04), 1-11.
4. Ma, Z.L. (2001). Marcuse's "one-dimension" theory and its practical significance. Social Sciences (06), 21-25.
5. Zhao, J.J. (2006). Transcending "Critique of Technological Rationality". Philosophical Research (05), 107-113.
6. Shao, X.L., Liu, G.Q. (2005). Wang Yangming's theory of "unity of knowledge and practice" and its modern value. Journal of Binzhou University (04), 31-34.
7. Xiao, J.P. (2010). Ontological Interpretation of Wang Yangming's "Unity of Knowledge and Practice". Qiu Suo (04), 120-121+155.

Tingting Dong

Postgraduate student, National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute" (Ukraine, Kharkiv)

MARX'S EDUCATIONAL PHILOSOPHY AND ITS CONTEMPORARY SIGNIFICANCE

This paper, based on the development of the history of educational philosophy and the interpretation of the text of Marx's classic works, combined with the background of the times and practical problems, mainly discusses Marx's educational philosophy and its contemporary significance from three aspects: the creation of Marx's educational philosophy, the critical dimension of Marx's educational philosophy and the value dimension of Marx's educational philosophy. Education activity is a unique social practice of human beings and a process of self-improvement and development of human beings. Man is the participant of the whole educational activity. He is both the subject of educational activities and the object of receiving education. Therefore, the issue of human nature is the basic issue in the

field of educational philosophy. The founding of Marx's educational philosophy, the development and evolution of pedagogy, on the one hand, is related to the spread and application of science and technology, on the other hand, is related to the evolution of philosophical trends. On this basis, educational philosophy emerged as the times require, and focused on the research of basic theories and universal laws of education, mainly providing methodology, thinking paradigm and value norms for educational research. The first half of the 19th century was a period of vigorous development of educational practice and the formation of educational philosophy in major European countries. Through scientific answers to the basic questions of education philosophy, Marx's educational philosophy realized a revolutionary change in the history of educational philosophy.

Education is a practical activity for human beings to improve their own quality and quality, so the understanding of a person's essence is the prerequisite. It is on this issue that Marx's educational philosophy has surpassed the modern rationalism and naturalism in educational philosophy thought, has realized the revolutionary transformation of the educational philosophy thought. Later, in Feuerbach and the End of German Classical Philosophy, Engels explicitly referred to the new world outlook created by Marx as "the science of real people and their historical development" (Selected Works of Marx and Engels, Vol. 4, 1995). In Marx's view, labor, as a perceptual practical activity, not only reproduces nature, but also creates human life activities, so it has ontological significance. Marx's educational philosophy is based on the two basic principles of "human reality" and "human subjectivity". By criticizing the educational theories of the bourgeoisie and opportunism as well as the current educational situation of the bourgeoisie, it scientifically reveals the nature of education and fully demonstrates its own critical orientation. Every educational action is a part of a process that points to a certain purpose. These purposes are restricted by universal and ultimate goals, and the basis of these universal and ultimate days is determined by the society", and it is "the result of the personal will behavior and subjective choice of those who participate in educational activities" (Learn to Live. 1979). Marx's educational philosophy has not only a distinctive critical dimension, but also a positive value dimension. On the one hand, Marx revealed the highest value goal of education - the all-round development of human beings, which went beyond the traditional understanding of education and the all-round development of human beings, and clarified the realistic way to achieve the all-round development of human beings. On the other hand, Marx pointed out the direct value goal of education – the socialization of human beings, answered the historical mystery of the relationship between individuals and society, and discussed the positive role of education in promoting the socialization of human beings.

In today's world, educational reform has become an irresistible tide of the times. Facing the challenges of knowledge economy and scientific and technological revolution, contemporary China urgently needs to carry out a profound educational reform based on its national conditions. "If we want to grasp the rapid development of these communication networks, education will undoubtedly play an important role." (Education Wealth Hidden in it. 1996.) Marx's educational philosophy, which is based on the foundation of historical materialism, has a distinctive critical and value orientation, and still has an important guiding significance today. It should be the core psychological idea of contemporary China's educational reform. In the context of modern scientific and technological revolution, education has undergone profound changes both in content and form. At present, China's education is faced

with such problems as students' lack of initiative in learning and thinking, insufficient innovation ability, rigid education system, unbalanced development of urban and rural education, and insufficient national financial investment in education, which need to be solved gradually through education reform. Under such a background, Marx's educational philosophy is more realistic and instructive, and we need to actively use Marx's educational philosophy to guide the correct direction of China's educational reform and development, and help us scientifically analyze and deal with various problems that China's rapid educational development needs to face. Marx's educational philosophy requires comprehensive education. The development of education should face the society and be combined with practice. This is proposed on the basis of the proletariat and has great guiding significance for the development of socialist countries. Marx's educational philosophy theory can solve the problems existing in the development of education in the current world, pay attention to the harmonious development of people and society, and believe that the development of society provides a corresponding system to protect the development of people. Therefore, people should contribute their own intellectual resources in the process of social development, and advocate that personal interests and social interests should be combined and coordinated, and social interests should not be affected in order to seek personal interests, It is also not allowed to damage the corresponding personal interests in pursuit of social interests. Only when personal interests and social interests develop harmoniously can we effectively promote the development of a harmonious society. At the same time, we should carry out corresponding theoretical education, combine theory with practice, realize the all-round development of people, adhere to people-oriented, and protect people's freedom.

References

1. Selected Works of Marx and Engels, Vol. 4. 1995, People's Publishing House. P.241.

2. Learn to Live, UNESCO International Education Development Research Center. 1979. Chinese version, Shanghai Translation Publishing House. P.34.

3. Education – Wealth Hidden in it, UNESCO International Commission for Century Education. 1996. Education Science Press. P.28

KARASYOVA Olena

Candidate of Pedagogic Sciences, Associate Professor, National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute" (Ukraine, Kharkiv)

STUDENTS' INDEPENDENT WORK ORGANIZATION WHEN FLIPPED CLASSROOM APPROACH

Nowadays, the system of education in Ukraine is connected with European tendencies in the terms of searching new innovative forms, methods, activities, and provides the development of competitive specialists able to self-realization. Flipped classroom approach helps organize students' independent work and self-education, to prepare independent and creative future specialists, organize individual and group work.

The aim of the article is to reveal the main forms and methods of students' independent work when teaching with the flipped classroom approach and to find out the effective ways of their usage at present.

The analyses of the studied materials [1, 2, 3] have shown that flipped classroom approach becomes more popular as interactive and blended learning that provide new content of the lesson to be studied before classes and work out the topic of the lesson having classroom work based on the problem-solving tasks. It helps to organize students' independent work by means of various forms and methods such as preparation, demonstration of 8-12 minutes video lessons prepared by the teacher, online collaborative discussions, digital research, and text readings which students do at home beforehand. Students' independent work at classes can be organized with the help of instructions giving by the teacher, guided or unguided practice, debates and discussions, presentations, experiments and test, participating in formative assessments.

It should be mentioned that flipped classroom approach reaches its aims using such forms and methods of students' independent work organization as reading additional literature, preparation for the next lecture, creation of a project presentation risen students' learning activity, develop their creative skills and abilities, create bases for the following understanding of the educational material, provides with good self-motivation [2].

The analyses of the studied materials [4, 5] proved that students' independent work when using methods of the flipped classroom such as Conventional Inverted Classroom, Discussion-Focused Flipped Classroom, Debate-Focused Flipped Classroom, Micro-Flipped Classroom, Virtual Flipped Classroom and others is well-planned and organized, and provides students with the optimized conditions for learning using interactive tools and platforms which allow them to perform self-assisted tasks, develop creative and critical ways of thinking. For example, such platform as Google Classroom can help to organize and to control students' independent work, give tasks to be done on- line. Individually, each person can get, for example, a quiz with studied questions or tests in reading, listening, writing, use of English etc. [4].

The analyses of the recent studies have proved that different forms and methods of students' independent work organization when using flipped classroom such as self-preparation for the lesson, watching short interesting videos, searching additional sources, jigsaw reading, making notes of the studied literature, creating presentations in Power Point influence on the development of competence formation in higher education which students need to be competitive for socio-labor market [5].

In conclusion, it should be said that innovative ways of teaching using Flipped Classroom approach allow us to organize students' independent work on the highest level. Various forms and methods of its organization such as students' preparation for the future lesson, searching additional literature, watching mini-lectures or videos, making notes of the self-studied materials, preparation of Power Point presentation, projects, organization of discussions and debates, instructions for the following lectures, lessons with the test control etc. help to optimize educational process, develop students' knowledge and abilities, competence. Moreover, they impact on students' motivation to achieve goals and become a qualified specialist.

References

1. Abevsekera Lakmal: Dawson, Philli. Motivation and cognitive load in the flipped classroom: definition, rationale, and a call for research. Higher education Research and Development. V.34 (1). 2020. P.1-14.

2. Campillo-Ferrer, J.M., Miralles-Martínez, P. Effectiveness of the flipped classroom model on students' self-reported motivation and learning during the COVID-19 pandemic. Humanity Soc Sci Community 8, 176. 2021. P.1-13.

3. Little C. The Flipped Classroom in Further education: Literature Review and Case Study. Research in Post-Compulsory Education. No.20:3. 2015. P. 265-279.

4. Szparagowski, Raymond. The Effectiveness of the Flipped classroom. Honors Projects. 127. 2014. P. 2-10.

5. Sevillano-Monje, Verónica, Ángela Martín-Gutiérrez, and Carlos Hervás-Gómez. The Flipped Classroom and the Development of Competences: A Teaching Innovation Experience in Higher Education. Education Sciences 12. 2022. № 4: 248. P.135.

LAPUZINA Olena Mykolayivna

Candidate of Pedagogic Sciences, Associate Professor, National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute" (Ukraine, Kharkiv)

POPULARIZATION OF SCIENCE IS THE WAY TO INTELLECTUALIZATION OF SOCIETY

One of the most important directions in the development of modernity, aimed at the creation of scientific and technical products and focused on the market of high technologies, is the top of the task of "popularization of science", attaching interest to the well-being of scientific knowledge of modern Ukrainian youth.

No less important is the task of shaping the scientific mind of the society, which is possible for the further popularization of science.

At present, there is so much talk about the scientific and technological revolution, the growing knowledge intensity of technology and the impact of science on progress, that the question of the importance of popularizing science may seem redundant. Science is becoming more and more a part of people's lives. The greatest deeds are taking place before our eyes: the exploration of space and the depths of the sea, the mastery of ultra-high pressures and low temperatures, the automation and computerization of production. The landmarks of science and technology, the relationship between them and man, his role in social production are changing. And the popularization of knowledge is designed to help a person comprehend the scientific and technological revolution taking place before his eyes and adapt to it. A modern worker must know a lot in order to work with maximum efficiency. And the promotion of scientific knowledge is the way to the intellectualization of society.

Often, the existing education system does not popularize science. Students are presented with a ready-made science. Speaking about the popularization of science, it is necessary to say about scientists, as science does not develop on its own. Scientists have a critical approach. Search for new results, constant principled criticism.

To popularize science means to show its important role in society. Economic and political interests intensify the competition between scientists and scientific laboratories. However, it is also true that sooner or later scientific knowledge crosses the borders of states, which expands international cooperation. Science and technology contribute to the development of mutual understanding between peoples.

Today, the most important problem, which has already emerged in theoretical and practical terms, is the management of science and the implementation of its achievements in technology. It is necessary to direct science along the right path, which allows the maximum satisfaction of human needs, but does not lead to war and the destruction of mankind. At the same time, the basic freedoms of scientific workers necessary for creative and inventive activity should not be limited.

How to avoid inefficient use of scientific achievements? How to determine the place of science in a number of other systems of knowledge? How can we make our vision of the world in whole? It is impossible to create a new humanism without relying on the strength of the people, without awakening it, without preparing it for the mastery of science. People should know the mechanisms of phenomena and the goals of scientific activity. The promotion of scientific knowledge is also necessary because the public must know what scientists are working on. In this case, support will be provided for researchers who have been working for years, and sometimes decades, to solve the pressing problems of the life of society. Popular science literature and general education lectures help, to some extent, eliminate the narrow specialization of an individual worker. Popularization of scientific knowledge will attract young people to research work. Tomorrow's scientific potential of the country depends on who enters science today. The scientific potential determines the power of any state. Scientists should understand the importance of popularization of science and never forget about this side of activity. Promotion of scientific knowledge and enlightenment of the people is our duty.

The popularization of science as a modern activity and a system of dissemination of knowledge is not only the publication of books, magazines and other publications. Popular science cinema, radio and television programs on scientific topics can have no less impact on the mass audience than books, magazines or articles. But the concept of "popularization of science" is not exhausted by this either. This also includes oral and visual popularization – public lectures, organization of exhibitions, museum work, etc. Scientific information and the popularization of science find more and more points of contact in our time. The scientific and technological revolution has not only expanded the subject matter of popular science works in recent decades, but has also led to the creation of new varieties of this literature. First of all, literature that promotes the achievements of science, revealing the meaning and social consequences of new discoveries, has acquired a new sound. today there is a great need for professional scientists, but there is also a need for people who know about science, its ideas, methods, trends and opportunities, who are able to evaluate scientific programs and priorities. The popularization of science is called upon to play an important role in solving these and other problems.

References

1. Andreas W. Daum, Varieties of Popular Science and the Transformations of Public Knowledge: Some Historical Reflections". Isis. A Journal of the History of Science Society, 100 (June 2009), 319–332.

2. Holmes, Richard (22 October 2014). "In retrospect: On the Connexion of the Physical Sciences". Nature. 514 (7523): 432–433.

3. Milstein, T. & Castro-Sotomayor, J. (2020). Routledge Handbook of Ecocultural Identity. London, UK: Routledge. DOI : https://doi.org/10.4324/9781351068840

МЕНЬШИКОВА Світлана Іванівна

к.фіз.-мат.н., Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків)

ІНШОМОВНА КОМУНІКАЦІЯ ЯК ЗАСІБ ВІДБУДОВИ УКРАЇНИ МАЙБУТНЬОГО

Суспільство у кожний час свого існування потребувало, потребує та буде потребувати розвитку, удосконалення, змін. Ці процеси залежать від багатьох факторів різного масштабу (політика, екологія, фізичні можливості тощо) та можуть бути більш повільними або більш інтенсивними. Військова агресія Російської Федерації на Україну, яка набула розмірів повномасштабної війни з 24 лютого 2022 року, вимагає дуже активних та рішучих дій з боку української спільноти. У цьому повинні бути задіяні не тільки політичні діячі, але й усі верстви нашого населення, включаючи профільних спеціалістів та здобувачів освіти. Після нашої перемоги саме вони будуть тими, хто займатиметься відбудовою нашої країни та достойним її представленням на міжнародній арені. Отже, випускаючі фахівці повинні мати високу кваліфікацію, бути здатними не тільки створити та розробити нові моделі розвитку українського суспільства та відбудови України, але й отримати, проаналізувати, перейняти та/або використати міжнародний досвід у повному обсязі або якісь його елементи для впровадження у нашій країні. Все це вимагає комплексної підготовки студентів у закладах вищої освіти, та потребує від студентів та спеціалістів навичок іншомовної комунікації високого рівня.

Подібні навички повинні закладатись ще у перших класах школи та бути добре розвиненими у студентських роках. Заклади вищої освіти (ЗВО) – це саме ті структури, які можуть реалізувати та розвинути іншомовні компетенції у студентів, наприклад, за рахунок освіти за обміном, відвідування студентами міжнародних заходів різного рівня тощо. Подібні дії в певному обсязі існували у наших ЗВО, але сьогодення таке, що потребує інтенсифікації цих процесів. Сучасним спеціалістам слід розуміти культуру інших країн, особливості їх розвитку для найбільш ефективного використання в Україні майбутнього. Написання грантів та виконання спільних міжнародних проєктів дозволить розповсюдити, а можливо, навіть інтегрувати, українську культуру у зарубіжну. Така взаємодія буде ефективною як для українського суспільства, так і для міжнародної спільноти. Зрозуміло, що цей процес займатиме не один десяток років, але це невід’ємний процес розвитку суспільства, і він повинен бути взаємовигідним та перспективним.

У зв’язку з російською агресією багато школярів, студентів, науковців та інших висококласних спеціалістів вимушені були виїхати із зон бойових дій, високий відсоток наразі проживає у Європі. Хочеться відзначити, що європейські заклади освіти швидко зорієнтувались у ситуації та надали розширені можливості для інтеграції наших людей у їхнє середовище. Так, наприклад, університет Ювяскюля (University of Jyväskylä, Фінляндія)

запровадив інтеграційні програми та здобуття освіти на безоплатній основі для студентів, які тікають від війни [1]. Активна підтримка українських студентів та вчених запроваджена і в Університеті Гельсінкі (University of Helsinki, Фінляндія) [2]. Багато закладів освіти всієї Європи (Німеччина, Польща, Швеція тощо) відгукнулись на допомогу українцям, разом тримають освітній фронт, адже саме освіта у всі часи визначала майбутнє держави та її суспільства.

У такий складний час українські студенти та фахівці повинні мобілізуватись і вхопитись за існуючі можливості, розвивати свої іншомовні навички та налагоджувати міжнародні контакти для подальшої відбудови України майбутнього.

Список використаної літератури

1. S2-koulutuskokonaisuus on jälleen tarjolla – tukea Suomeen saapuneiden opetukseen. URL : https://www.jyu.fi/fi/ajankohtaista/arkisto/2022/08/s2-koulutuskokonaisuus-on-jalleen-tarjolla-tukea-suomeen-saapuneiden-opetukseen

2. Ukrainan sota – yliopiston suositukset. URL : https://www.helsinki.fi/fi/ajankohtaista/ukrainan-sota.

PUSTOVIT Nataliia Wolodymyrivna

Ph.D., National Technical University “Kharkiv Polytechnic Institute” (Ukraine, Kharkiv)

INSTRUMENTALIZATION OF DIGITAL MEDIA IN THE CONTEXT OF ESTABLISHMENT AND DEVELOPMENT OF INTERNATIONAL RELATIONS BETWEEN EDUCATION INSTITUTIONS IN A GLOBALIZED WORLD

Needless to say, with the advent of information technology digital media have become instrumental to education institutions engaged in a complex system of international academic relations. Instrumentalization seems to be a term whose studying could significantly contribute to understanding the process of establishing online international cooperation. Hence, from this perspective instrumentalization to a greater extent can be understood as a process of acquisition and exchange of information resources and communication tools for representation of an institution’s profile, dissemination of knowledge as well as promotion by means of digital social media. Digital media today are claimed to be available to everyone interested in technological advances and sophisticated communication. Therefore, digital media have become instrumental not only to political bodies or corporations and firms, but also universities and research institutes.

As we can see digital media and their paradigm should be respectively analyzed. Media topic is usually reflected using mixed vocabulary composed of terms, categories, concepts, and theories taken from other disciplines. Consequently, conceptual framework of digital media consists of multidisciplinary approaches. Media paradigm seems to be a starting point of any kind of investigation into media and education. Thus, Karl Erik Rosengren [5] introduces four models of media in contemporary scientific discourse that represent four types of media approaches, namely functionalist, interpretive, radical-humanist, and radical-structural. Interpretive paradigm

describes media as informational and communicational entity interrelated with cultural processes, whereas in radical-structural paradigm political features are attributed to media which are placed within a complex system of power relationship. Manuel Castells, Luciano Floridi, and Nick Couldry consider digital technologies, social transformations, and impact of media on social life from different perspectives. Manuel Castells [1] describes structural societal changes caused by information technology in the concept of network society. According to his idea, social reality is represented in a form of network which connects individuals by means of information technology and has information and technological infrastructure that provides support for network social system. Structurally network society consists of smaller units which are nodes, channels, information resources organized in smaller networks that together constitute the major one. The idea of network society is successfully realized in the form of the Internet. The Internet hosts many different types of networks such as Facebook, Twitter, LinkedIn etc. It seems that the idea of instrumentalization of digital media is already incorporated in network society paradigm, because to participate in social life of a global network community individuals use smaller networks, particularly social networks, as instruments which ensure access to global network resources. Luciano Floridi [4] pins down some anthropological aspects of digital world. He introduces the concept of infosphere and claims that human beings should be regarded as informational beings. In this context information is instrumental to our existence and determines political discourse of digital world. Based on Floridi's thoughts the following can be assumed: instrumentalization of anything, including digital media, is already incorporated in our behavioristic patterns. It is expected that individuals have a propensity for instrumentalization of information and communication channels for taking up challenges of information age.

Nick Couldry [2] examines some aspects of political empowerment of digital networks and underlines the question of media capital in political, religious, and cultural discourses. Media capital is doubled when celebrities and politicians demonstrate good behavior and mighty achievements and is reduced when they expose their gruesome misdeed. In this regard media capital is used for several purposes: firstly, so as to manufacture positive sociopolitical image, secondly, to attract more attention to it, thirdly, to win maximum visibility, lastly, to increase political power. Couldry analyzes process of mediatization of political, religious, and cultural space and points out that mediatization of sociopolitical life prompts its transformation. As we can see due to improvement of information and communication channels information becomes not only available to different social groups but also can come from anywhere. This means that everyone can contribute to content production by posting, commenting or sharing information. It can be assumed that content production makes everyone an Internet user ("prodUser") automatically.

Charles Ess [3] by analyzing the concept of privacy and its variations in non-Western societies seeks conceptual framework for grounding ethical pluralism in digital communication. This requires establishment of ethical principles that will work in multicultural environment. The task seems to be accomplished through joint efforts of social actors and constant dialogue between them.

In conclusion, we can see that digital media given their characteristics could serve additionally as a platform for developing and strengthening international relations between education institutions because media are instruments not only for

sharing content but also for discussion and dissemination of knowledge and recent developments. Digital media can significantly increase the quality and speed of information exchange and cooperation between any institutions, especially education ones, whose main task is to create and disseminate knowledge and digital media is a good option for achieving this goal.

References

1. Castells M. (2009). The Rise of the Network Society. Wiley-Blackwell. 656 p.
2. Couldry N. (2012). Media, Society, World: Social Theory and Digital Media Practice. Polity. 311 p.
3. Ess Ch. John Wiley & Sons (2013). Digital Media Ethics. 280 p.
4. Floridi L. (2014). The Fourth Revolution: How the Infosphere is Reshaping Human reality. OUP Oxford. 256 p.
5. Rosengren K.E. (1989). Paradigms lost and regained. In B. Dervin, L. Grossberg, B. J. OKeefe, & E. Wartella (Eds.). Rethinking communication. Vol. 1. Paradigm issues. Newbury Park. P. 21-39.

СЕВЕРИН Надія Василівна

к.філос.н., доц., Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків)

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ У КОНТЕКСТІ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Пріоритетним напрямом зовнішньої політики України є розширення міжнародних контактів, вступ до Європейського Союзу та тісна співпраця у різних галузях з країнами-членами ЄС. Важливого значення набуває формування всебічно розвиненої, соціально активної особистості майбутнього фахівця, здатного здійснювати іншомовну комунікацію, співпрацювати та конкурувати на європейському ринку праці. Виходячи з цього, завдання закладів вищої освіти готувати фахівців не лише з ґрунтовними знаннями в галузі професії, а й з високим рівнем іншомовної професійної комунікативної компетентності. Це означає, що випускник закладу освіти повинен не тільки володіти теоретичними і практичними знаннями своєї спеціальності, але й вільно орієнтуватися в економічних, політичних та культурних тенденціях розвитку різних країн. Розуміння ментальності іншої людини, повага до її культури і традицій потребує володіння іноземними мовами на якісному рівні, що є не лише показником високого культурного рівня людини, а й запорукою її успішної професійної діяльності. Базовими навичками іншомовної міжкультурної комунікації є необхідний і достатній набір знань та вмінь успішно користуватися іноземною мовою в середовищі іншомовної культури. Реалії сьогодення – інтернаціоналізація та глобалізація в суспільстві – потребують розширення міжнародних контактів і здійснення міжкультурної комунікації, яка сприяє взаєморозумінню й солідарності між всіма цивілізаціями, народами та культурами.

Налагодження освітніх контактів із зарубіжними країнами набуває особливої актуальності та вимагає формування навичок іншомовної комунікації.

Вітчизняні дослідники зазначають, що «у процесі інтеграції України в європейський та світовий освітній простір та розширення міжнародних, економічних та культурних зв'язків виникло нове бачення основної мети, назріла необхідність виділення ефективних методик вивчення та навчання іноземних мов у закладах вищої освіти, що також являє собою необхідність підготовки майбутніх кваліфікованих фахівців для більш консолідованої міжкультурної комунікації» [1, с. 177]. Окреслена проблема стосується не лише закладів вищої освіти гуманітарного спрямування, але й технічного, яким є Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (НТУ «ХПІ»). Міжнародна діяльність НТУ «ХПІ» спрямована на розвиток і плідне співробітництво між Україною та зарубіжними країнами в освітній, науковій, професійній діяльності з метою підвищення рівня та якості освітньої підготовки і конкурентоспроможності студентів. Протягом останніх десятиліть університет налагодив зв'язки з 203 закордонними партнерами з 39 країн світу, і такими успіхами може похвалитися далеко не кожен заклад вищої освіти. У нашому виші діє 189 прямих договорів із закордонними закладами вищої освіти та організаціями. ХПІ має більше 40 університетів-партнерів та 14 програм подвійних дипломів. Студенти нашого університету навчаються за англомовними програмами «Бізнес-адміністрування», «Менеджмент» на кафедрі менеджменту та оподаткування Навчально-наукового інституту економіки, менеджменту і міжнародного бізнесу у різних країнах (Словенії, Італії, Німеччині, Литві та ін.) та проходять стажування у провідних університетах світу. Кожен студент, молодий вчений та співробітник університету має можливість пройти навчання в одному з кращих університетів світу, поліпшити свої знання іноземної мови, вивчити нову іноземну мову, познайомитися з міжнародним досвідом навчання, отримати навички крос-культурного спілкування в іншомовному науковому й соціокультурному середовищі, а також здобути цінний життєвий досвід проживання й навчання в іншій країні. За програмою Європейського Союзу Erasmus+KA1 студенти ХПІ можуть навчатися або стажуватися в університетах Європи, активно використовуючи знання іноземних мов. В університеті напрацьовані програми міжнародного обміну, що пропонують широкий спектр грантів, стипендій та конкурсів. Наведемо приклади можливості одночасного отримання освіти в Україні і за кордоном. Для досягнення цієї мети студенти поглиблено вивчають англійську мову. Вони також мають можливість повністю навчатися цією мовою, що особливо важливо для ІТ-фахівців, яким необхідно спілкуватися з клієнтами, читати документи, листуватися англійською мовою. Вони вивчають іноземну мову за професійним спрямуванням та іноземну мову для професійної комунікації з метою спілкування в іншомовному середовищі. У практику навчання в університеті міцно увійшли створені міжнародні програми мобільності та подвійних дипломів для студентів. Нашими партнерами у цих програмах упродовж багатьох років є відомі європейські університети, серед яких Alpen-Adria-Universitat у Клагенфурті (Австрія), University Sorbonne Paris Nord у Парижі (Франція), Bratislava University of Econoniks and Management у Братиславі (Словаччина), University of Applied Sciences Wȁrzburg-Schweinfurt у Вюрцбург-Швайнфурті (Німеччина), Linnaeus University у Векше (Швеція). В усіх цих університетах реалізується спільна програма подвійних магістерських

дипломів з інженерії і програмного забезпечення, а навчання в них протягом семестру року забезпечує студентам Політеху високий рівень знань та отримання двох дипломів – українського та європейського університету. Така мотивація спонукає наших студентів серйозно вивчати англійську, французьку та німецьку мови. Спільна програма подвійних дипломів розроблена і для бакалаврів з Рейнсько-Вестфальським технічним університетом Аахена (Німеччина), в якому наші студенти починають навчатися з другого курсу, отримавши на першому курсі в ХПІ високі знання з німецької мови (рівень В2), при цьому продовжуючи навчання в нашому університеті в онлайн-режимі. Тому не дивно, що молоді фахівці з дипломом НТУ «ХПІ» користуються попитом в усіх країнах та гідно конкурують на європейському і світовому ринку праці.

У сучасних умовах мультикультурного та мультилінгвального світу особливого значення набуває проблема налагоджування міжнародних зв'язків, співпраці та іншомовної комунікації. Міжкультурна комунікація у контексті якості вищої освіти є актуальною проблемою та сприяє формуванню професійно-комунікативної компетентності майбутніх фахівців. Здійснення успішної комунікації завдяки розумінню ментальності представників іншої культури забезпечує можливості для створення ділових, професійних і культурних контактів.

Список використаної літератури

1. Гришкова Р.О. Формування іншомовної соціокультурної компетенції студентів нефілологічних спеціальностей : монографія. Миколаїв : Вид-во Чорноморського державного університету ім. Петра Могили. 2007. 424 с.

SHLENOVA Maryna

PhD, Associate Professor, National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute" (Ukraine, Kharkiv)

UKRAINIAN SCIENTIFIC DIASPORA IN THE EU: CROSSCULTURAL COMMUNICATION DURING THE WAR

Russia's full-scale invasion of Ukraine on February 24, 2022, posed many challenges to the scientific community. More than 5 million women and children fled abroad to save their lives. Among them were many scientists who, having recovered from the stress, began to look for foreign colleagues to continue their research and establish communication with Ukrainian universities. They were helped by representatives of the so-called EU scientific diaspora, who had long been waiting to establish close contacts with Ukrainian universities.

Today, the EU scientific diaspora is critical to effectively addressing the problems that arise during the war. Members of the academic community collect and analyze information about the events occurring in Ukraine and develop strategies to respond to the situation. Representatives of the scientific diaspora help Ukrainians who find themselves in difficult life circumstances during the war, provide them with

advice, support, and temporary shelter, as well as help with the legalization and nostrification of educational documents. The scientific diaspora contributes to the development of science and education in Ukraine during the war by providing financial and scientific support to young scientists and students, helping them obtain grants for study and continue their research activities in EU universities.

The war in Ukraine has demonstrated the comprehensive support of the EU and the entire world, the willingness to help not only with weapons and humanitarian aid but also with support for scientific research and the integration of the Ukrainian scientific community into the European scientific space. Such enormous international support and cooperation play an important role in the development of Ukrainian society during the war. International cooperation allows countries to work together with Ukraine on projects and develop new technologies, which in turn can lead to economic growth and job creation in the near future; helps Ukrainians get acquainted with the cultural and historical traditions of other nations, which enriches our knowledge and helps preserve the cultural diversity of the world; contributes to jointly solving global problems and achieving the UN Sustainable Development Goals.

Another important component of intercultural dialog is foreign language communication. It allows people from different countries and cultures to communicate, exchange ideas, and knowledge, which contribute to the development of international cooperation and understanding between different cultures. Knowledge of a foreign language gives a person the opportunity to communicate with foreign partners, clients and colleagues, which expands employment opportunities and increases their competitiveness in the international market. Learning a foreign language allows a person to better understand the culture and history of another country, as well as to get acquainted with the worldview and values of other nations. It helps develop intercultural competence and tolerance, which is important for peace and coexistence in a multicultural world. Language is an important aspect of cultural heritage, so learning foreign languages helps preserve and develop the cultural heritage of different nations.

Supporting the ideas of international cooperation and intercultural communication, the Council of Young Scientists at the Ministry of Education and Science of Ukraine initiated the Ukrainian Scientific Diaspora project, which united Ukrainian researchers in many EU countries, including Poland, France, Germany, etc. Telegram chat https://t.me/UkScDs [1] and a Facebook page https://www.facebook.com/UkrainianScienceDiaspora [2] were created to keep in touch with Ukrainian scientists abroad holding joint events and collaborating on research projects, etc. As part of this initiative, the following events were held: a panel discussion "Ukrainian Scientific Diaspora of France: Science for Victory" on February 21, 2023 (online) and panel discussion "Ukrainian Scientific Diaspora of France: Language & Nation" on March 21, 2023 (online) under the auspices of the Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales, Paris, France and the Office of Scientist Support (Kyiv, Ukraine). These events introduced the participants to the opportunities for cooperation with European universities, current grant programs, gave impetus to networking and provided practical advice on how Ukrainian scientists can start abroad.

The next meeting "Legalization & Nostrification: How to Start?" is scheduled for April 6, 2023 and will be held offline at the Higher School of Economics in Warsaw, Poland. The topics proposed for discussion at such events contribute to the rapid adaptation of scientists abroad and deepen cooperation and intercultural dialog with the scientific diaspora.

References

1. Ukrainian Science Diaspora. URL : https://t.me/UkScDs
2. Ukrainian Science Diaspora. URL : https://www.facebook.com/UkrainianScienceDiaspora

SKRYPIN Alex

first year student of Virginia Polytechnic Institute and State University (USA, Blacksburg);

LAPUZINA Olena Mykolayivna

Candidate of Pedagogic Sciences, Associate Professor, National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute" (Ukraine, Kharkiv)

RAPID EVOLUTION OF AI

In today's current generation of technology, AI is a system of computer algorithms that uses pattern recognition, machine learning, and statistical models to mimic common traits that appear in human creations. This mimicry of human "intelligence" is what the term stems from and can has been present for around decades but has recently increased in popularity from the Chabot known as ChatGPT. This bot uses millions of data samples all over the internet to construct programs, essays, and other tasks based on a prompt that is given by a user. This generic model is also used in other numerous applications that have popped up such as; ChatSonic, OpenAI playground, Jasper Chat, Bard AI, etc. (each having their unique functions).

On a small scale, these sites have gained considerable controversy due to their ability to fake exams, tests, and give answers that can be considered cheating for students across schools. There is a significant debate on whether chatbots are allowed in educational environments as it can risk the integrity of student's skills and qualifications due to the internet answering the questions for them. However, the larger concern is the closing gap in the similarities between human intelligence and artificial intelligence as many of these bot-written essays are able to pass by as "human-written" when reviewed by another person.

Academically speaking, ChatGPT (and other similar models) have been able to answer consistently on exams and tests, enough to the point where it can be considered passing for certain areas of expertise. One such example was a study done with ChatGPT and the United States Medical Licensing Examination where the bot was able to answer over 60% of questions correctly and enough to pass as a third year medical student. It can be inferred that AI such as this can be used to fake the ability and qualifications of a medical student, which can be consequential to those being practiced.

On a larger scale, computers and artificial intelligence grow closer to becoming self-sufficient. Many versions of media have already illustrated the potential of out of control technology or computers with their own thoughts; Terminator, Avengers: Rise of Ultron, The Matrix, and etc.

References

1. Leung, T. et al. “How Does ChatGPT Perform on the United States Medical Licensing Examination? The Implications of Large Language Models for Medical Education and Knowledge Assessment,” JMIR Medical Education, Vol. 9, 2023. DOI: 10.2196/45312.

2. Yorio, K. “The ChatGPT Revolution.,” School Library Journal, Vol. 69, № 2, Pp. 10–12, Feb. 2023.

3. Samanyou, G. “Top 29 ChatGPT alternatives that will blow your mind in 2023 (Free & Paid). Mar. 05, 2023. URL : https://writesonic.com/blog/chatgpt-alternatives/

SunWei

Postgraduate student, National Technical University “Kharkiv Polytechnic Institute” (Ukraine, Kharkiv)

ANALYSIS OF THE PATH AND NATURE OF EDUCATIONAL INNOVATION

Educational innovation is the process by which a new idea, system or method is introduced for the first time in education, leading to progressive results in education. It implies the introduction of a new system, system or model of education, the adoption of a new concept or theory.

Educational innovation is of great importance to the growth and development of teachers and students. Educational innovation can awaken teachers’ and students’ awareness of life and activate their life potential; it can trace the meaning and value of teachers’ and students’ lives and enhance the quality of their lives; it can reveal the nature of teachers’ lives and transcend their habitual state of existence; it can awaken teachers’ subjectivity and enhance their independent development momentum; and it can also reveal the meaning of teachers’ educational lives and realise their professional happiness.

There are many paths to achieving educational innovation. For example, problem awareness is the basic premise of educational innovation, which can promote teachers’ teaching innovation and educational research innovation; self-reflection is the way of educational innovation, which can make it possible to generate teachers’ practical wisdom and promote teachers’ sustainable and autonomous development. Educational research is the dimension of educational innovation, which can create innovative students, promote the fit between teachers’ educational theory and practice, improve teachers’ teaching behaviour and enhance the rationality of teaching, and it can also promote the quality of teachers and their professional growth.

Technological innovation in education is an integral part of and an important way to innovate in education. "Only through technological innovation in education can we gradually form innovative educational concepts, innovative educational content and an innovative teaching force" [1]. Modern information technology represented by the Internet, as a new productive force, is driving the change of production relations, profoundly changing all areas of the economy and society,

driving the optimization, growth and innovation of various industries. Education is an important part of the relations of production and will be transformed by the Internet, which is an irreversible trend in history. Therefore, the integration of the Internet and education is a major trend, and "Internet+Education" has emerged. "Internet + Education" adheres to the concept of open education, that is, "to advocate freedom and follow nature as the concept, to socialise education, lifelong education as the purpose, to take the educated as the centre, with maximum choice and minimum restriction obstacles, with the help of social strength and technological achievements, to provide all the the sum of ideas, educational approaches, educational methods and educational tools that facilitate such free and independent learning" [2]. For example, Mootools (MOOCs) innovate an open service model for quality education. cMOOCs propose a theory of learning based on a distributed cognitive process in the digital age – connectionist learning. xMOOCs introduce a business model through the Internet, breaking through the century-old solid "knowledge industry chain" of higher education. xMOOCs have introduced a business model through the Internet, breaking the century-old "knowledge chain" of higher education [3]. Khan Academy proved that the general public could also provide teaching services [4]; Flipped Classroom changed the function of classroom teaching [5].

Current technologies such as "Internet+", big data and artificial intelligence are more superficial, easy to implement and directly solvable through technology in education. For example, multimedia technology can be used to quickly present knowledge and information, and online marking and homework can be used to quickly access student learning, but there is a lack of systematic application in the understanding of difficult knowledge and experiential inquiry knowledge. The root cause of the above problems is that the core essential education issues and teaching do not have good crack ideas, and technology is more plastered on the surface of education and teaching [6].

The essence of innovation is a process that relies on individuals' love and enthusiasm for things, hard work, long-term persistence, accumulation of drops, constant thinking and exploration practice plus flashes of inspiration before a qualitative leap can be made to complete innovation. The essence of educational innovation requires teachers to be able to love, work hard and persist in their educational activities, and after accumulation, to keep thinking and practising, to achieve a qualitative leap in teaching when inspiration strikes.

References

1. Kang Deshan. Reflections on technological innovation in education [J]. China Soft Science, 2000, (1): 109-113.

2. Liang Shi Rong. Open Education Qualitative Theory [J]. Open Education Research. 1999(1):8-11.

3. Han Xibin, Zhai Wenfeng, Cheng Jiangang. Dialectical analysis of cMOOC and xMOOC and integration of higher education ecological chain[J]. Modern Distance Education Research, 2013 (6):3-9.

4. Yuan Li, Stephen Powell, Ma Hongliang, Wu Yonghe. The Impact of MOOC on Higher Education: A Disruptive Innovation Theory Perspective[J]. Modern Distance Education Research, 2014(2):3-9.

5. Flipped classroom[DB/OL]. 2016-06-02. URL : https://en.wikipedia.org/wiki/Flipped_classroom.

6. Zhong Shaochun. Reflections on some key issues of education informatization [J]. Research in Electrochemical Education, 2005(10):4-11, 24.

Hongwei Zhang

Postgraduate student, National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute" (Ukraine, Kharkiv)

COMPARISON OF CULTURAL PSYCHOLOGY AND SOCIAL DEVELOPMENT BETWEEN CHINA AND THE WEST

After thousands of years of inheritance, traditional Chinese culture and Western culture dominated by European culture have become rich legacies in the world's cultural treasure house. Different concepts have been refracted by people's psychology, forming different cultural psychology in China and the West, subtly influencing people's thinking and behavior. The comparative study of Chinese and Western cultural psychology provides a basis for us to critically inherit Chinese traditional culture, as well as a cultural support for learning and absorbing the essence of western culture. Therefore, it has important theoretical and practical significance.

Western culture is an individual culture based on the individual. Its essence can be summarized as two points: first, it regards the individual as the starting point of all reality and society; second, it believes that the nature of the individual is reflected in the difference between the individual and other things. In contrast, China is a group oriented country with group cultural characteristics. The Confucian family once ruled China as the main culture of feudal society for more than 2000 years. There are fundamental differences in the definition of human nature between Chinese and Western cultures, resulting in different cultural psychology on both sides. The essential difference between the two cultures is that Chinese culture emphasizes groups, while Western culture emphasizes individuals.

In addition to cultural psychology, there are differences in social development between China and the West. China and the West have different understandings of social development, with different aims and interests. China values the results of social development, while the West values the process of social development. For Chinese society, they place more emphasis on the results of social development, while for Western society, the process of social development is more important. The different emphasis on social development requirements between China and the West is deeply reflected in their respective education systems. Due to the emphasis on social development outcomes, education in Chinese society is more based on cultivating students into the desired outcomes of parents, teachers, or society; Due to its emphasis on the process of social development, education in Western society is more focused on helping students grow independently, relying solely on their interests and hobbies for learning and employment. China values the content of social development, while the West values the form of social development.

Chinese society places more emphasis on the content of social development, while Western society places more emphasis on the form of social development, making Chinese people more complex in the process of social life and endowing

social life with richer content. However, Westerners strive to simplify complex issues, making social life more single and orderly, giving social life a more pure form and making it clear at a glance.

Chinese and Western cultural psychology and social development do not go their own way, they have a profound internal fit. The specific cultural psychology leads to the corresponding social development, and the corresponding cultural development further strengthens this cultural psychology. Both Chinese and Western cultural psychology were formed in the process of social history development in a certain historical period, but once cultural psychology was formed, it had an unneglectable reaction to social development.

The above does not cover all the characteristics of Chinese and Western cultures, but only compares the main psychological characteristics of The Two Cultures. Chinese and Western cultures have their own advantages and disadvantages, and are equal to each other. There is no distinction between advantages and disadvantages. It is important for traditional Chinese culture to have an objective and clear understanding of its own advantages and disadvantages, and to pay attention to absorbing reasonable elements from Western culture in order to further improve its own culture.

First, carry forward collectivism values and give consideration to the realization of personal interests; second, weakening the cultural psychology of the mean and cultivating national innovation consciousness; third, Strengthen the construction of socialist legal system and ensure equal rights of citizens.

Overall, as a cultural phenomenon in the long river of human history, there are no essential differences or simple distinctions between the strengths and weaknesses between Chinese and Western cultural psychology. Chinese cultural psychology has its advantages and limitations, and so does Western cultural psychology. Based on specific social practices, China and the West have chosen a more suitable path and model for their own development based on their respective national conditions. It can be foreseen that in the near future, especially in the context of increasingly profound internationalization trends, the continuous strengthening of economic, political, and cultural exchanges, integration, and confrontation between China and the West will inevitably lead to both China and the West fully absorbing and borrowing from each other’s strengths, improving their own weaknesses, and gradually narrowing the gap between Chinese and Western cultural psychology.

References

1. Yang Chunyuan. Comparison and Reflection on Cultural Psychology between China and the West [J]. Journal of Xi’an University of Electronic Science and Technology (Social Science Edition)2007, № 67(02): 114-120.

2 Jiang Feng. Discussion on Cultural Psychology and Social Development in China and the West [J]. Journal of Chongqing University of Science and Technology (Social Science Edition), 2013, № 189(02): 72-74.

Zhou Ming

student-master, National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute" (Ukraine, Kharkiv);

LAPUZINA Olena Mykolayivna

Candidate of Pedagogic Sciences, Associate Professor, National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute" (Ukraine, Kharkiv)

THE FOUR COMPONENTS OF PROJECT MANAGEMENT

If you do a quick search online, you'll see tons of different project management models, apps, and programs. I've seen people who swear by one particular approach. However, it's more of a personal preference. While the frameworks and programs vary, the important thing is that students are engaged in the project management process. Here are four key components to project management.

First Component: Set Goals and Chart Progress

Project management begins with goal-setting based on the big picture idea of what they want to accomplish. Here, students need to have a clear sense of where they are going and what it will look like when they are finished. This sense of purpose will drive their goal-setting. With a strong sense of what they are doing and where they are going, students begin to set goals. These might be learning goals or project goals. But it doesn't end with the goal-setting.

You might ask students to set goals at the start of a project, before they have developed a concept for their product. Other times, you might want to start the goal-setting once they have gone through ideation and have a clear product concept. These goals will drive the next component of breaking down the tasks.

Second Component: Break Down Tasks and Set Deadlines

After students create goals, they can then break the project down into tasks and subtasks with clear setting deadlines. Often, teachers will set up external deadlines for various phases in a project. But this can actually shortcut the vital skill of project management. When students are able to break tasks down and set realistic deadlines, they are able to turn a project from an idea into a reality.

Here, students often visualize each part of a task, creating a bridge between the abstract ideas with the concrete actions. In this phase, students need to think realistically about what is needed in terms of time, resources, and concrete actions. This is a critical piece of project management. It requires students to see the big picture, the details, and the complex relationship between the two. Students will also develop a plan of action and select their tools and materials. If it's a collaborative project, students often divide up roles and responsibilities.

Third Component: Choose and Implement Strategies

Once they have a clear plan, students begin to choose and implement their specific strategies. Self-directed groups are able to determine what strategies they will use in order to complete their tasks. They can select the resources and materials

while also deciding on the processes that will work best for them. So, when doing research, they might use notecards or a spreadsheet. When managing their project, they might keep their tasks on a shared document or on a shared calendar. But in these moments, they move from using strategies because the teacher told them to do it and toward choosing strategies because it helps them accomplish their goals.

Fourth Component: Monitor, Adjust, and Problem-Solve

While tasks and deadlines are vital to project management, things will not always work according to plan. Students can have the best-developed plans in the world, but ultimately life will happen. But then the internet goes down for a day. A group member gets sick for two days. You have a fire drill and then an unplanned assembly. A few students hit a creative block and suddenly feel stuck.

In these moments, students will need to solve problems and deal with issues as they arise. Things will break. Plans will change. This is the frustrating side of student-centered learning. It's messier than a tidy worksheet. And yet, when students are able to tackle these challenges, they grow into problem-solvers and critical thinkers. They are able to monitor their progress and adjust their approach as they go.

In this phase, students will also monitor and perhaps even re-examine their original goals.

References

1. People's Republic of China, Ministry of Education, Midwest Higher Education Promotion Plan (2012-2020), May 2013. URL : http://www.moe.gov.cn/s78/A08/A08_ztzl/s7394/201306/t20130605_152857.html

2. People's Republic of China, Ministry of Education, Notice of the Ministry of Education, National Development and Reform Commission and the Ministry of Finance on issuing Several Opinions on "Double First-Class" Construction of Colleges and Universities to Promote the Integration of Disciplines and Speed up the education of Postgraduate Students in the Field of Artificial Intelligence. 21 January 2020.URL : http://www.moe.gov.cn/srcsite/A22/moe_826/202003/t20200303_426801.html

ЗМІСТ

ВІТАННЯ ***3***
ВАСЯНОВИЧ Г.П. СВОБОДА ДУХУ ЯК ОНТОЛОГІЧНА І АКСІОЛОГІЧНА УМОВИ БУТТЯ ОСОБИСТОСТІ ПЕДАГОГА 6
LOWERY CHARLES L. EDUCATIONAL LEADERSHIP AS AN INDISPENSABLE COMPONENT IN THE PROCESS OF RESTORATION FOR AN INDESTRUCTIBLE UKRAINE 9
MUKUNI JOSEPH ORGANIZATIONAL COMMUNICATION THROUGH THE LENS OF UBUNTU PHILOSOPHY 11
ФІЛОСОФСЬКО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ДУХОВНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ***6***
АСЄЄВА І.В. КОШКАРОВ Ю.Ю. СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ВИКЛАДАЧА ЗВО В УМОВАХ СОЦІАЛЬНИХ ЗМІН 12
КОСТИРЯ І.В., ПОКЛАД В.Г., КОРОТЄЄВ Д.В. КОМУНІКАТИВНІ НАВИЧКИ – ЗАПОРУКА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА 14
КРАСІКОВ М.М. УКРАЇНА ЧАСІВ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ: ВИМІРИ УКРАЇНСЬКОСТІ 17
ЛЕБЕДИК Л.В. ФІЛОСОФСЬКО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО І ДУХОВНОГО РОЗВИТКУ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ 19
MIAOKE, LAPUZINA O.M. FUTURE DEVELOPMENT OF HIGHER EDUCATION 22
МОТЕНКО Я.В., ШИШКІНА Є.К. ЗДОБУВАЧ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК ОБ'ЄКТ ІДЕОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ 24
МУНТЯН І.В. КОМПЕТЕНТНІСНИЙ ПІДХІД ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ПРАКТИЧНОГО МИСЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ АГРАРНИХ ЗАКЛАДІВ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ 26
РУДНЄВ О.В. ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ І ЙОГО РОЛЬ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ 28
ПОНОМАРЬОВ О.С. ЦІННІСНИЙ ВПЛИВ ОСВІТИ НА СОЦІАЛЬНИЙ РОЗВИТОК 30
СТРЕЛЬНІКОВ В.Ю. ФІЛОСОФСЬКО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ПОБУДОВИ СИСТЕМИ ТРЕНІНГІВ І КУРСІВ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ УЧИТЕЛІВ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НИМИ ДУХОВНОГО РОЗВИТКУ УЧНІВ 33
ЧЕБОТАРЬОВ М.К. ОСВІТА ТА СОЦІАЛЬНИЙ РОЗВИТОК 36
ЧЕРЕМСЬКИЙ М.П. РОЛЬ ТВОРЧОСТІ В СИСТЕМІ НАВЧАННЯ ТА ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ 38
ЧХЕАЙЛО І.І., ЧХЕАЙЛО А.А. СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ЯК ПЕРОДУМОВА ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО КОДУ 41
ЛІДЕРСТВО В СОЦІАЛЬНІЙ СФЕРІ ***44***
ГУРА Т.В. ЛІДЕРСТВО В УПРАВЛІННІ ПЕРСОНАЛОМ ЗАКЛАДУ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ 44
ЖУШМА Т.В., КАС'ЯНЕНКО А.І., РОМАНОВСЬКИЙ О.Г. РОЛЬ ВИКЛАДАЧА У ФОРМУВАННІ ЛІДЕРСЬКОІ ПОЗИЦІЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ 46
КОСТИРЯ І.В., СНІСАР С.В., ХОДАРЄВ В.Ю. АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ЛІДЕРСТВА ЯК СЛУЖІННЯ 48
ДИННІК К.О., ШАПОЛОВА В.В. ЦІННІСНІ АСПЕКТИ СУЧАСНИХ КОНЦЕПЦІЙ ЛІДЕРСТВА 50
LOWERY CHARLES L., DR. HESS MICHAEL E. ADVERSITY, CRISIS, AND TRAUMA (ACT): VIEWING EDUCATIONAL LEADERSHIP THROUGH THE IMPACT OF OPIOIDS ON SCHOOL SETTINGS 53
LI DANDAN, LAPUZINA O.M. THE IMPORTANCE OF EDUCATIONAL LEADERSHIP DEVELOPMENT 55

ЧЕРКАШИН А.І., ВЕЛИЧКО В.О. ЛІДЕРСТВО В КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА 57
ЧЕРКАШИН А.І. ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЛІДЕРСТВА ЯК ЗАВДАННЯ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ 59
ШАПОЛОВА В.В., ПОЛІЩУК Д.В. ТЕОРІЯ ЛІДЕРСТВА Д. МАКГРЕГОРА 61
ШАПОЛОВА В.В., ДУХНО Н.В. СУЧАСНІ СТИЛІ ЛІДЕРСТВА: СЬОГОЧАСНИЙ ЛІДЕР 63
СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА ТА СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В СУСПІЛЬСТВІ ЗМІН 66
ГРАБАР Н.С. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ 66
ДАНЬШИНА В.В., ДЕМІДОВА Ю.Є. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВОЛОНТЕРСТВА ЯК СОЦІАЛЬНОГО ФЕНОМЕНУ 68
ДИННІК К.О., ГАЄВАЯ О.В. ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО СИРІТСТВА В УКРАЇНІ 71
IVANYTSKA VERONIKA THE ECOFEMINIST APPROACH AND THE GREEN NEW DEAL IN CHANGING SOCIETIES 73
КАЛЕНЕЦЬКИЙ В.В., ГРЕНЬ Л.М. МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ СТАНДАРТИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ 75
КАЧАЙЛО К.В., ЧЕБОТАРЬОВ М.К. ФУНКЦІЇ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ 78
КІРІЯ В. -Д.В., ПЕРЕВАЛОВА Л.В. МІСЦЕ ВОЛОНТЕРСТВА У СОЦІАЛЬНІЙ ПОЛІТИЦІ УКРАЇНИ 80
КОНОВАЛЕНКО К.Д., ГАРЯЄВА Г.М. ІНДЕКС РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ – ЗАПОРУКА ДОБРОБУТУ ДЕРЖАВИ 83
КОТЕНКО А.В., ГУРА Т.В. ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО СТАНУ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УКРАЇНІ 86
ЛІТВИНЕНКО С.А., ГУРА Т.В. ПИТАННЯ ПОДОЛАННЯ БІДНОСТІ В УКРАЇНІ 88
ОГУРЦОВА С.С., ГАЄВАЯ О.В. ПОДОЛАННЯ БЕЗРОБІТТЯ У ВІЙСЬКОВИЙ ЧАС 91
ПОЛІЩУК Д.В., ТЕРЕЩЕНКО Д.А. ПЕНСІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯК СКЛАДОВА ЧАСТИНА СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ 93
САВЕНКОВ О.О., ТЕРЕЩЕНКО Д.А. СОЦІАЛЬНИЙ РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТ ЯК НАЙВАЖЛИВІШИЙ ІНСТРУМЕНТ МІНІМІЗАЦІЇ ВПЛИВУ СОЦІАЛЬНИХ РИЗИКІВ 96
СЕЛІН Т.В., ГРИБКО О.В. СТРАТЕГІЯ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ БЕЗРОБІТТЯ МОЛОДІ В УКРАЇНІ 98
СУДАРЬ Я.В., ПЕРЕВАЛОВА Л.В. АНАЛІЗ ПІДХОДІВ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ З УРАХУВАННЯМ ЇЇ СПЕЦИФІКИ ТА ФУНКЦІЙ 100
УШТАН В.В., ЧЕБОТАРЬОВ М.К. АНАЛІЗ ПІДХОДІВ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ НАПРЯМКІВ СІМЕЙНОЇ ПОЛІТИКИ 103
ФЕДОРЧЕНКО В.В., ПАНФІЛОВ Ю.І. РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ УКРАЇНИ НА ШЛЯХУ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ 105
ХАЗІЄВ А.В., ГРЕНЬ Л.М. ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНІ ОСОБИ НА РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ 108
ЧИЖ Ю.В., ЧЕРКАШИН А.І. ДЕРЖАВА ТА ЇЇ РОЛЬ В РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ 110
ШУТОВ Д.К., ПАНФІЛОВ Ю.І. МОДЕЛІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ В ДЕРЖАВАХ ЄС 112
ПРАВО ТА ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ СУСПІЛЬНИМ РОЗВИТКОМ 115
ВЕРГУН В.Г. РЕФОРМУВАННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО БАНКРУТСТВО В УКРАЇНІ 115
КУЗЬМЕНКО О.В., РЕШЕТНЯК Н.Б. ЮРИДИЧНІ ГАРАНТІЇ ЕКОНОМІЧНИХ ПРАВ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ 117
ЛИСЕНКО А.М., ШЕНДРИК В.В. ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЩОДО ПРОТИДІЇ ТЕРОРИЗМУ 120

МОРГУНОВ О.А., ЛИСЕНКО І.В. МІЖНАРОДНІ УГОДИ ЯК ДЖЕРЕЛА ЦИВІЛЬНО-СПОРТИВНОГО ПРАВА УКРАЇНИ 122
МОРГУНОВ Д.О., ДЕМІДОВА Ю.Є. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ВОЛОНТЕРСТВА ЯК ПЛАТФОРМИ СОЦІАЛЬНИХ ЗМІН 125
ПАШНЄВ Б.О., ЛИСЕНКО І.В. НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА ЗАХИСТУ ДІТЕЙ ВІД НАСИЛЬСТВА 127
ТКАЧОВ М.М. ПЕНЯ ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ПРИ УКЛАДЕНІ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИХ ДОГОВОРІВ 130
УМАНЕЦЬ О.В. ПРАВО НА СВОБОДУ ТВОРЧОСТІ: ЕТИЧНИЙ ТА ПРАВОВИЙ ВИМІРИ 132
ХМИРОВ І.М., ХМИРОВА А.О. ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА У ГАЛУЗІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ: ЇЇ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ 135
ХУДАШ В.Є., ЧЕРКАШИН А.І. ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ 137
ШВЕДУН В.О., ІГНАТЬЄВ О.М. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНИХ МЕХАНІЗМІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ 140
ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ 142
ДАНИЛЕНКО М.В., ГРИБКО О.В. ВОЛОНТЕРСТВО ЯК СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН 142
ДЕМІДОВА Ю.Є. INFORMATION TECHNOLOGY AS A COMPONENT SOCIAL DEVELOPMENT OF SOCIETY 144
ДУХНО Н.В., ГРИБКО О.В. ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА УЧАСНИКАМ БОЙОВИХ ДІЙ 145
КВАСНИК О.В., ВЛАСОВА М.Д. ПРИЙОМИ ВЗАЄМОДІЇ ПІД ЧАС ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОДАВЦІВ 147
СЄМКО М.О. ВІДРОДЖЕННЯ ДУХОВНОСТІ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА 150
ЧЕРКАШИН А.І., КОСТИРЯ І.В. АДАПТАЦІЯ МЕТОДИКИ ПОДОЛАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ТРАВМИ У ВІЙСЬКОВИХ І ЧЛЕНІВ ЇХ РОДИН 151
ЧЕРНИХ В.А., СЕРЕДА Н.В. ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ СТУДЕНТІВ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ 154
СОЦІАЛЬНА РЕАБІЛІТАЦІЯ: СПОРТ, ТУРИЗМ, ДОЗВІЛЛЯ 157
ГАЄВАЯ О.В. ДОСТУПНІСТЬ ЗА ПРАВОМ ЛЮДИНИ 157
ГЛЯДЯ С.О., БОРЕЙКО Н.Ю. ІНКЛЮЗИВНЕ ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ 159
ЛЕОНЕНКО Н.А. БЕЗБАР'ЄРНИЙ ТУРИЗМ ЯК НАПРЯМ СОЦІАЛЬНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ 162
НОЗДРЕНКО С.А. ПРОБЛЕМА ЗДОРОВ'Я ТА СОЦІАЛЬНОГО ЖИТТЯ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ ЯК ОДНА З ПРОБЛЕМ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО СУСПІЛЬСТВА 164
ТОМЕНКО Д.В., ЧЕРКАШИН А.І. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ ЗАСОБАМИ СПОРТУ ЯК НАПРЯМОК ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ 166
ПОСТУПНА О.В., СТЕПАНКО О.В. СОЦІАЛЬНІ ІННОВАЦІЇ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ТУРИЗМІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ВИРІШЕННЯ СУСПІЛЬНИХ ПРОБЛЕМ 169
СУПРУНЕНКО О.В. ІНКЛЮЗИВНЕ НАВЧАННЯ НА ЗАНЯТТЯХ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ 171
ЧУЛЕВИЧ В.І., ГАРЯЄВА Г.М. РОЛЬ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД У НАДАННІ РЕАБІЛІТАЦІЙНИХ ПОСЛУГ ОСОБАМ З ІНВАЛІДНІСТЮ 174
МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ТА ІНШОМОВНА КОМУНІКАЦІЯ В РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА 176
BADAN A.A. CULTURAL GLOBALIZATION IN TERMS OF NON-VERBAL COMMUNICATION 176
ВЕЦНЕР Ю.І., АВІНА С.І., АВІНА В.В. НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ ЯК ОДНА З ФОРМ МІЖНАРОДНОЇ СПІВПРАЦІ 179

ГАВРИЛЮК Ю.Р. РОЛЬ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ВІДКРИТОСТІ ТА ГЛОБАЛІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ ЗВО 181
DEZHONG WANG THE VALUE OF WANG YANGMING'S "TO CONSCIENCE" THEORY IN THE MEDIA AGE 183
TINGTING DONG MARX'S EDUCATIONAL PHILOSOPHY AND ITS CONTEMPORARY SIGNIFICANCE 185
KARASYOVA OLENA STUDENTS' INDEPENDENT WORK ORGANIZATION WHEN FLIPPED CLASSROOM APPROACH 187
LAPUZINA O.M. POPULARIZATION OF SCIENCE IS THE WAY TO INTELLECTUALIZATION OF SOCIETY 189
МЕНЬШИКОВА С.І. ІНШОМОВНА КОМУНІКАЦІЯ ЯК ЗАСІБ ВІДБУДОВИ УКРАЇНИ МАЙБУТНЬОГО 191
PUSTOVIT N.W. INSTRUMENTALIZATION OF DIGITAL MEDIA IN THE CONTEXT OF ESTABLISHMENT AND DEVELOPMENT OF INTERNATIONAL RELATIONS BETWEEN EDUCATION INSTITUTIONS IN A GLOBALIZED WORLD 192
СЕВЕРИН Н.В. МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ У КОНТЕКСТІ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ 194
SHLENOVA MARYNA UKRAINIAN SCIENTIFIC DIASPORA IN THE EU: CROSSCULTURAL COMMUNICATION DURING THE WAR 196
SKRYPIN ALEX, LAPUZINA O.M. RAPID EVOLUTION OF AI 198
SUNWEI ANALYSIS OF THE PATH AND NATURE OF EDUCATIONAL INNOVATION 199
HONGWEI ZHANG COMPARISON OF CULTURAL PSYCHOLOGY AND SOCIAL DEVELOPMENT BETWEEN CHINA AND THE WEST 201
ZHOU MING, LAPUZINA O.M. THE FOUR COMPONENTS OF PROJECT MANAGEMENT 203